

SWEDISH DIALECTS AND FOLK TRADITIONS

Journal of dialectology, sociolinguistics,
folklore research and cultural history

Founded in 1878 by J. A. Lundell

Published by

THE ROYAL GUSTAVUS ADOLPHUS ACADEMY FOR SWEDISH FOLK CULTURE,
UPPSALA

in collaboration with

THE INSTITUTE FOR LANGUAGE AND FOLKLORE and THE FOLKLIFE ARCHIVES
WITH THE SCANIA MUSIC COLLECTIONS AT LUND UNIVERSITY

Principal editor:

MATHIAS STRANDBERG

Editors:

KARIN GUSTAVSSON, ERIK M. PETZELL and LENA WENNER

Editorial board:

*Rogier Blokland, Lars-Erik Edlund, Charlotte Hagström, David Karlander,
Susanna Karlsson, Bengt af Klintberg, Ida Larsson, Caroline Sandström,
Susanne Nylund Skog, Camilla Wide, Susanne Österlund-Pötzsch*

2024–25

Volume 147–148

Distributed by Eddy.se

SVENSKA LANDSMÅL OCH SVENSKT FOLKLIV

Tidskrift för talspråksforskning, folkloristik
och kulturhistoria

Grundad 1878 av J. A. Lundell

Utgiven av

KUNGL. GUSTAV ADOLFS AKADEMIEN FÖR SVENSK FOLKKULTUR, UPPSALA

i samarbete med

INSTITUTET FÖR SPRÅK OCH FOLKMINNEN OCH FOLKLIVSARKIVET MED
SKÅNES MUSIKSAMLINGAR VID LUNDS UNIVERSITET

Huvudredaktör:

MATHIAS STRANDBERG

Redaktörer:

KARIN GUSTAVSSON, ERIK M. PETZELL och LENA WENNER

Redaktionsråd:

*Rogier Blokland, Lars-Erik Edlund, Charlotte Hagström, David Karlander,
Susanna Karlsson, Bengt af Klintberg, Ida Larsson, Caroline Sandström,
Susanne Nylund Skog, Camilla Wide, Susanne Österlund-Pötzsch*

2024–25

Årgång 147–148

Distribueras av Eddy.se

Årgång 147–148. H. 350–351 från början

Samtliga forskningsartiklar som publiceras i tidskriften har genomgått anonymiserad referentgranskning av minst två granskare. – All research articles published in this journal have undergone double-blind peer review by at least two referees.

Engelskspråkiga partier har granskats av Rhian Coggin i samarbete med Katie Roskams. – Sections in English have been revised by Rhian Coggin in collaboration with Katie Roskams.

I citat efter äldre källor kan stötande språkbruk förekomma. – Quotations from older sources may contain offensive language.

© 2026 författarna.

Sättning och omslag: Mathias Strandberg

Distribution av den tryckta upplagan:

eddy.se ab

e-post: order@bokorder.se

Box 1310, 621 24 Visby. Telefon 0498-25 39 00

<http://kgaa.bokorder.se>

Tidskriftens webbplats: <https://publicera.kb.se/svlm/>

Tidskriftens e-postadress: svlm@gustavadolfsakademien.se

ISSN: 0347-1837 (Print)

ISSN: 2004-9242 (Online)

DOI: <https://doi.org/10.69824/svlm.147>

Tryck: ScandinavianBook, Århus

Danmark 2026

Innehåll

Meddelande från redaktionen	7
---------------------------------------	---

LOTTA COLLIN, Diskurser om språkbruk och hemkänsla i ett enkätmaterial om finlandssvensk intern migration	9
--	---

PIOTR GARBACZ, MARTIN JACOBSEN, BRYNJAR OLSNES ØSTMO-SÆTER, CELINE VENDELBO MIKKELSEN, JAN EINAR SLETHEI, SANDRA LIEN REKSNES, YASMIN ULLESTAD, ALEXANDRA RAMSTAD RACHEK och DANIEL BEMAR RASMUSSEN EMBLEM, Ovansiljanmålens syntax och morfologi	35
---	----

SANNA SKÄRLUND, »Mer dialekter åt folket!» En fallstudie av kommentarer om dialekt på sociala medier	107
---	-----

VIKTORIA STRANDBERG, »Mars i oxen man ba my fucking god». Initialt kontextualiserade direkta anföringskonstruktioner i tal-i-interaktion . .	137
---	-----

LARS-ERIK EDLUND, ERIK MAGNUSSON PETZELL, CAROLINE SANDSTRÖM, MATHIAS STRANDBERG och LENA WENNER, Litteraturkrönika 2024–25	185
---	-----

Meddelanden och aktstycken

OLLE KEJONEN, Ett påstått samiskt lånord i svenskan	209
---	-----

Per Larssons »Öfversikt af ingelstadsmålet». Utgiven och kommenterad av Mathias Strandberg	215
---	-----

Debatt

PIOTR GARBACZ, Recension av <i>A Grammar of Elfdalian</i> av Yair Sapir och Olof Lundgren	229
--	-----

YAIR SAPIR, Genmåle till Piotr Garbacz recension av <i>A Grammar of Elfdalian</i>	245
---	-----

Litteratur

Daniel Lindmark (red.), <i>Där möten äger rum. Om bönhusen i övre Norrland</i> . Rec. av Anders Gustavsson	255
--	-----

Jenny Öqvist, <i>Perspektiv på stockholmska</i> . Rec. av Martin Persson . . .	257
--	-----

Meddelande från redaktionen

Sedan 2021 har Karin Gustavsson vid Lunds universitet varit en del av redaktionen för *Svenska landsmål och svenskt folkliv*, som dragit stor nytta av hennes kompetens och kontaktnät. Då Gustavsson tagit på sig att vara medredaktör för *Rig. Kulturhistorisk tidskrift* tar hon nu sitt utträde ur vår redaktion. Vi vill härmed uttrycka vårt förbindliga tack till Gustavsson för hennes betydande insatser för tidskriften.

I samband med denna förändring i redaktionens sammansättning kommer tidskriftens inriktning att i viss mån läggas om. I samråd med Kungl. Gustav Adolfs Akademien för svensk folkkultur har redaktionen beslutat att *Svenska landsmål och svenskt folkliv* från och med nästa årgång (2026) ska vara en språkvetenskaplig tidskrift med fokus på nordisk dialektologi, sociolingvistik och annan talspråksforskning. Tidskriftens undertitel justeras till *Tidskrift för talspråksforskning*. Framgent välkomnas artiklar som på ett eller annat sätt griper sig an detta vida fält, givetvis även sådana med en tvärvetenskaplig prägel.

Beslutet motiveras dels av att behovet av fora för forskning inom etnologi, folkloristik och kulturhistoria väl tillgodoses av flera högkvalitativa tidskrifter, däribland de av Akademien utgivna *Arv. Nordic Yearbook of Folklore*, *Ethnologia Scandinavica* och den ovan nämnda *Rig*, dels och framför allt av att det är Akademiens och redaktionens övertygelse att *Svenska landsmål och svenskt folkliv* genom ett skärpt fokus på talspråksforskning kommer att bidra på bästa sätt till Akademiens verksamhetsområde och fortsätta att utvecklas som en ledande tidskrift inom den nordiska språkvetenskapen.

Redaktionen genom Mathias Strandberg

Diskurser om språkbruk och hemkänsla i ett enkätmaterial om finlandssvensk intern migration

Av Lotta Collin

Abstract

This article investigates discourses on language accommodation and senses of regional belonging among Swedish-speaking in-migrants (i.e. those who migrate within the same country) in Finland. It focuses on people who have moved from a small municipality in western Nyland to other parts of Finland. In the study, a material consisting of answers to open-ended questions in a web survey on the in-migrants' perceptions of their language change is examined using discourse-theoretical analysis (Laclau & Mouffe 2001). The aim of the analysis is to pinpoint how discourses about the language varieties involved (i.e. standard Finland-Swedish, the local western Nyland dialect and other Finland-Swedish dialects), the process of language accommodation and the perceptions of regional belonging are constructed in the material. The analysis indicates that only the discourse on standard Finland-Swedish as the correct and most widely understood variety is unchallenged. A more complex picture emerges regarding discourses about local dialects, changes in linguistic behaviour and perceptions of regional belonging over time. In these cases, discourses that are diametrically opposed, although equally strong are constructed. The study's qualitative overview contributes to the knowledge of the specific mobile group in question, while also proposing a complementary methodological perspective to the prevailingly variational linguistic studies of language change in connection with geographical mobility.

Keywords: in-migration, language change, regional belonging, Finland Swedish, discourse analysis, discourse theory.

1. Inledning

Den här artikeln lyfter fram diskurser om språklig anpassning och regional hemkänsla som kan identifieras bland geografiskt mobila finlandssvenskar.

Lotta Collin, Svenska språket, Åbo Akademi. – Swedish Language, Åbo Akademi University. <https://orcid.org/0009-0005-9151-0923>. lotta.collin@abo.fi

Collin, Lotta, 2026: Diskurser om språkbruk och hemkänsla i ett enkätmaterial om finlandssvensk intern migration. I: *Svenska landsmål och svenskt folkliv* 2024–25 (147–148), s. 9–34. – Collin, Lotta, 2026: Discourses on language use and regional belonging in a survey study of Swedish-speaking in-migrants in Finland. In: *Swedish Dialects and Folk Traditions* 2024–25 (147–148), pp. 9–34. – DOI: <https://doi.org/10.69824/svilm.147.55025>

Denna artikel publiceras under villkoren i Creative Commons-licensen CC BY 4.0, som tillåter användning, spridning och reproduktion i vilket medium som helst, förutsatt att originalverket är korrekt citerat. – This article is published under the conditions given in the Creative Commons license CC BY 4.0, which allow use, distribution and reproduction in any medium, provided that the original work is cited correctly.

Forskningsartikel. Denna artikel har genomgått dubbelblind referentgranskning. – Original research article. This article has undergone double-blind peer review.

© 2026 författaren. – © 2026 the author.

Den grupp som står i fokus är personer uppvuxna i staden Ekenäs i södra Finland som flyttat till andra orter i Finland och som besvarat en enkät om hur de upplever att deras svenska språkbruk förändrats i och med flytten. I artikeln analyseras flyttarnas fritt formulerade svar på öppna enkätfrågor med diskursteoretisk metod.

Undersökningen bidrar till den hittills mycket sparsamma språkvetenskapliga forskningen om finlandssvensk intern migration. Språkliga perspektiv på geografiskt mobila finlandssvenskar har nämligen hittills studerats huvudsakligen med avseende på emigration till Sverige (Ivars 1986, Allardt-Ljunggren 1994, Tandefelt 2015, Löfström 2022). Vi vet således en hel del om hur man som finlandssvensk i Sverige kan behöva anpassa sina ordval eller vissa uttalsdrag för att bli förstodd (Tandefelt 2015, Löfström 2022, se även Henriksson 2024). Vi vet också att olika individer tillämpar olika språkliga anpassningsstrategier, där till exempel en del behåller sin finlandssvenska i så gott som oförändrad form medan andra helt övergår till sverigesvenska (Ivars 1986, Tandefelt 2015, Löfström 2022).

Men även en flytt inom de svensktalande delarna av Finland kan föranleda justeringar i sättet att tala svenska, särskilt om flytten går från ett dialektpräglad område till ett standardspråkligt, eller mellan olika dialektområden. Svenskspråkiga interna flyttare i Finland utgör ett angeläget studieobjekt i och med att den ökade geografiska rörligheten kan inverka på hur finlandssvenskans varieteter och användningen av och attityden till dem utvecklas och förändras (Ivars 2003 s. 61, Leinonen 2015 s. 137).

Internationellt har språkförändring hos interna flyttare uppmärksammats en hel del efter den s.k. mobilitetsvändningen inom sociolingvistik (McIlvenny et al. 2009; Blommaert 2010) i och med vilken bofasthet ifrågasatts som kriterium för informanturval i dialektforskning (se t.ex. Andersson & Thelander 1994, Monka et al. 2020). Forskningen om hur interna migranter anpassar och förändrar sitt språkbruk har typiskt haft kvantitativt variationslingvistiska ansatser där man sökt efter korrelationer mellan flyttares olika språkliga anpassningsstrategier och utomspråkliga faktorer (t.ex. Nuolijärvi 1986, Andersson & Thelander 1994, Omdal 1994, Auer et al. 2000, Makkonen 2005, Kerswill & Williams 2000, Monka 2013). Två resultat utmärker sig som gemensamma för de tidigare studierna oberoende av var de utförts. För det första konstateras interna flyttares språkförändring vara ett komplext fenomen, med många involverade faktorer och stora individuella skillnader. För det andra framstår avregionalisering, dvs. att flyttares språkliga anpassning oftast går i riktning mot standard snarare än mot en ny lokal varietet, som en genomgående trend.

Två tidigare studier på temat finlandssvenska interna migranternas språkliga anpassning har publicerats. I dem studerar Lotta Collin (2022, 2024) med utgångspunkt i samma enkätundersökning som i föreliggande artikel hur personer som flyttat från Ekenäs i västra Nyland till andra orter i Svenskfinland beskriver sitt svenska språkbruk och dess eventuella förändring efter flytten.

I motsats till det mesta av den tidigare forskningen i andra språkgemenskaper består materialet inte av inspelade talprov utan uteslutande av flyttarnas självrapporterade språkbruk före och efter flytten. Men i likhet med andra undersökningar ställs i Collin 2022 och Collin 2024 frågor om samband mellan utomspråkliga faktorer och flyttares språkförändring. Också här framträder en mångfacetterad interindividuell variation. Den språkliga anpassning som rapporteras handlar ändå till största delen om skalan mellan ursprungsortens regionala varietet, västnyländsk dialekt, och standardfinlandssvenska. Endast en liten grupp nämner att de tagit till sig drag från en ny orts dialekt (Collin 2022).

Analyserna i Collin 2022 och Collin 2024 är emellertid baserade på delvis problematiska grupperingar av enkättagarna och laborerar till övervägande del med kvantifieringar av svar på slutna enkätfrågor med givna svarsalternativ. Fokus ligger vidare primärt på den upplevda språkförändringen som sådan, medan mycket begränsat utrymme ges åt omständigheter runt språkbruket, så som inställningen till olika språkliga varieteter, tankar kring ackommodationsprocessen och regionala hemkänslor.

Syftet med den kvalitativa analys som presenteras i den här artikeln är således att mer ingående granska hurdana olika förståelser av språklig anpassning och regional hemkänsla som kommer till uttryck hos de före detta Ekenäsborna. Infallsvinkeln fördjupar förståelsen av enkättagarnas resonemang kring språkliga varieteter och språklig anpassning och tillför ett kompletterande perspektiv i termer av hur migranterna ser på sin ursprungsort och resonerar kring sin regionala tillhörighet. Materialet avgränsas här till endast fritt formulerade svar på öppna enkätfrågor, ett delmaterial som i mycket liten utsträckning behandlats i Collin 2022 och Collin 2024.

För analysen av de fritt formulerade enkätsvaren tillämpas diskursteori, vilket är en variant av diskursanalys som inte lägger vikt vid samband mellan aktörers bakgrundsfaktorer och deras handlingar eller utsagor (se t.ex. Wreder 2007). Istället för att reda ut hur många eller exakt vem som svarat på ett visst sätt intresserar sig analysen sålunda för hurdana mönster, dvs. diskurser, som framträder i de fritt formulerade svaren som helhet. Undersökningen ökar med andra ord snarare kunskapen om hur flyttarna talar om vissa fenomen än om hur fenomenen »verkliga» ser ut (jfr Winther Jørgensen & Phillips 2000 s. 28).

2. Bakgrund och material

2.1. Ekenäs, västra Nyland och västnyländsk dialekt

Materialet för den här undersökningen härstammar från en webbenkät som år 2021 riktades till svenskspråkiga personer som vuxit upp och gått minst grundskolan i Ekenäs, men som senare bosatt sig på någon annan ort i Finland. Valet av utflyttare från just Ekenäs motiveras bland annat av att utflytt-

ningen därifrån tenderat att vara relativt sett stor (jfr Sjöblom 2015). Utflyttning sker i stor utsträckning till studiestäderna Helsingfors och Åbo, men man flyttar också annanstans och av andra orsaker, så som arbetsmöjligheter och parförhållanden.

Ekenäs är en starkt svenskspråkig småstad belägen på Finlands sydspets cirka 100 km sydväst om Helsingfors. Staden ingår sedan 2009 i storkommunen Raseborg tillsammans med Karis och Pojo. Vid kommunsammanslagningen hade Ekenäs totalt knappt 15 000 invånare, av vilka 82 procent var svenskspråkiga (Kommunförbundet 2021). Det svenska språket har alltså en stark ställning i Ekenäs, men hurdan svenska Ekenäsbor talar varierar både inter- och intraindividuell. En grov tudelning kan göras mellan å ena sidan (så gott som) konsekventa talare av geografiskt neutral standardfinlandssvenska och å andra sidan talare som i varierande utsträckning använder sig av den för hela västra Nyland kännetecknande regionala dialekten västnyländska (Ivars 2015 s. 363, Leinonen 2015 s. 126). Ekenäsbornas språkbruk uppvisar en relativt tydlig social variation (Ivars 1996 s. 133, Gullmets-Wik 2004 s. 197–211), samtidigt som enskilda talare anpassar sitt språkbruk situationellt genom att kodglida längs ett dialektkontinuum enligt vad som uppfattas som lämpligt i talsituationen (Nyholm 1995 s. 37, Gullmets-Wik 2004 s. 214). Västnyländsk dialekt kännetecknas både av överregionala finlandssvenska dialektdrag och av mer lokalspråkliga för (västra) Nyland typiska drag. Till de överregionala dragen hör t.ex. kortstavighet, europeiskt *u*-ljud och *i*-former som *tri* 'tre' och *si* 'se'. Mer lokala dialektdrag utgör bl.a. artikelsynkope (*biln* 'bilen'), adjektivböjning med *-er*-ändelse (*rädder* 'rädd'), supinformer som *havi* 'haft' och *taiji* 'tagit' och perfekt particip med *-ager* (*pensionerager* 'pensionerad'). (För en utförligare beskrivning hänvisas till Gullmets-Wik 2004 och Ivars 2015.)

2.2. Enkäten och enkättagarna

Enkäten bestod av totalt 40 frågor av olika slag, både öppna och slutna, som uppskattades ta ca 25 minuter att besvara. Frågorna berörde deltagarnas språkbruk, flytt, dialektattityder och regionala samhörighetskänslor. Även bakgrundsfaktorer som ålder, kön och utbildningsnivå efterfrågades. Enkäten gjordes i den tyska enkättjänsten SoSci Survey (www.sosicisurvey.de). Information om enkäten spreds på Facebook, huvudsakligen via en offentlig grupp som samlar nuvarande men också en stor mängd tidigare Ekenäsbor. Enkäten besvarades anonymt och deltagarna godkände att deras svar används för vetenskaplig forskning.

Enkäten besvarades av 96 före detta Ekenäsbor som när de fyllde i enkäten var bosatta på någon annan ort (29 olika) runt om i Finland. De 78 kvinnor och 18 män som besvarade enkäten bildar en blandad deltagargrupp, med olika bakgrund och livssituation, där endast uppväxtorten Ekenäs och det svenska språket är gemensamt för alla. Deltagarnas ålder varierar exempelvis

Tabell 1. Enkätfrågor som analyserats, samt antalet svar och totalantalet ord per fråga.

Enkätfråga	Svar	Ord
15. Om du idag använder västnyländska dialektdrag ibland men inte alltid, i hurdana situationer använder du dialekt- dragen? Finns det situationer där du helt försöker undvika dem?	90	2543
17. Varför har din svenska förändrats? Eller varför har den inte förändrats? Vilka faktorer i ditt liv och i din omgiv- ning har inverkat?	87	2438
23. Har ditt förhållande till finlandssvenska dialekter ändrats sedan du flyttade bort från Ekenäs? På vilket sätt i så fall?	84	2057
27. Upplever du att din känsla av var i Finland du hör hemma har förändrats efter att du flyttade bort från Ekenäs? På vilket sätt i så fall?	86	2295
Här kan du vid behov kommentera dina svar på fråga 16. (16. Upplever du att ditt sätt att tala svenska har förändrats genom åren, särskilt efter att du flyttade från Ekenäs? Hur har din svenska i så fall förändrats? Har du medvetet ändrat ditt språk, eller har det skett automatiskt?)	16	289
Här kan du vid behov kommentera dina svar på fråga 18–21. (18. Hur känslomässigt betydelsefull är den dialekt som talas i Ekenäs/Västnyland för dig idag?) (19. Hur har den västnyländska dialektens känslomäs- siga betydelse för dig förändrats efter att du flyttade från Ekenäs?) (20. Vilken inställning har du idag till den dialekt som talas i Ekenäs/Västnyland?) (21. Hur har din syn på den västnyländska dialekten förän- drats efter att du flyttade från Ekenäs?)	22	506
Här kan du vid behov kommentera dina svar på fråga 33–35. (33. Hur ofta besöker du för närvarande Ekenäs?) (34. Har du fortfarande släktingar och/eller nära vänner bosatta i Ekenäs? Hur tät kontakt har ni i så fall?) (35. Längtar du tillbaka till Ekenäs?)	13	358
Totalt	398	10486

mellan 19 och 78 år, med medelåldern 45 år. Hälften av deltagarna har universitetsutbildning (eller håller på att skaffa sig en sådan), den andra hälften har yrkes- eller yrkeshögskoleutbildning och några få gymnasie- eller grundskolebakgrund. Ett brett spektrum av yrken inom bl.a. undervisnings-, vård-, service- och företagarsektorer är representerade. Utflyttningen från Ekenäs har skett för i medeltal 22 år sedan, då deltagarna varit mellan 15 och 55 år. Det finns även en stor spridning i hur långt bak i tiden flytten ligger, från något enstaka år till över 50 år. Majoriteten av deltagarna har bott på flera olika orter efter flytten från Ekenäs. När enkäten fylldes i bodde drygt hälften (51) av de 96 deltagarna någonstans inom Nyland, 26 bodde i Åboland, 9 i Österbotten, 8 på Åland och 2 på en finskspråkig ort i övriga Finland.

Även om enkättagarnas bakgrund översiktligt redovisats ovan fästs i fortsättningen av den här artikeln i och med det diskursteoretiska perspektivet ingen uppmärksamhet vid skillnader mellan hur enskilda deltagare besvarat enkätens frågor. För sådana resultat hänvisas till Collin 2022 och Collin 2024.

2.3 Urval av enkätfrågor

Som material för analysen i den här artikeln fungerar fritt formulerade svar på sju öppna frågor i enkäten. Fyra av frågorna är numrerade obligatoriska frågor som handlar om användning av västnyländska dialektdrag, orsaker bakom eventuell språkförändring, förhållandet till finlandssvenska dialekter och känslan av var i Finland man hör hemma. De övriga tre frågorna som ingår i materialet består av fält för frivilliga kommentarer i anslutning till flervalsfrågor om den upplevda språkförändringens karaktär, inställning till västnyländsk dialekt och nuvarande kontakt med eller återflyttningslängtan till Ekenäs. Tabell 1 förtecknar frågorna, antal svar de fått och det totala antalet ord som svaren på respektive fråga sammanlagt omfattar. Enkätsvaren varierar i längd från 1 ord till 230 ord, med en medellängd på 27 ord.

3. Teori och metod

I det här avsnittet beskriver jag undersökningens metodologiska grund och specificerar analysmetoden. Först ges en kort introduktion till diskursanalys och därefter presenteras den variant av diskursanalys, det vill säga diskursteori, som tillämpas i analysen.

3.1. Diskursanalys

Diskursanalyser är populära inom humanistiska och samhällsvetenskapliga discipliner, vilket återspeglas i en mångfald diskursanalytiska ansatser och tillämpningar där även begreppet diskurs förstås och avgränsas på olika sätt (Bergström & Ekström 2018 s. 253). Typiskt uppfattas diskurs beskriva hur vi genom språket skapar verkligheten omkring oss och anlägger olika perspektiv på den (Winther Jørgensen & Phillips 2000). Diskursanalyser används i socialkonstruktivistiskt förankrade studier som intresserar sig för menings-

skapande kring samhälleliga fenomen. En gemensam utgångspunkt är att sociala praktiker, så som språkanvändning i tal eller skrift, både återspeglar och konstruerar en viss syn på världen (Bergström & Boreus 2018 s. 25, Pietikäinen & Mäntynen 2019). I enlighet med poststrukturalismens språksyn anses språket alltså inte spegla en given, redan existerande verklighet, utan med språket skapar vi representationer av och anlägger perspektiv på verkligheten (Winther Jørgensen & Phillips 2000 s. 7, Bergström & Ekström 2018 s. 255). Hur detta sker vill diskursanalyser undersöka.

Diskursanalyser är typiskt kvalitativa och har som mål att tränga in i textmaterial så att inte enbart vad som sägs utan också hur det sägs (eller vad som inte sägs) uppmärksammas (Pietikäinen & Mäntynen 2019). Detta kvalitativa och tolkande perspektiv, där också det underförstådda eller utelämnade kan ingå, skiljer diskursanalys från innehållsanalys, som istället vanligen baserar sig på kvantifieringar av mer lättillgängliga innehållsliga element och lämpar sig för undersökningar där en bred och ytlig, snarare än detaljerad och djup, förståelse av textinnehåll söks (Boreus & Bergström 2018 s. 49 ff.).

Diskursanalyser kan också uppvisa likheter med attitydundersökningar. Skillnaden mellan att studera exempelvis diskurser om dialekter jämfört med attityder till dialekter ligger i att diskursanalysen studerar hur språket används för att både representera föreställningar och skapa mening om dialekter, medan attitydstudier intresserar sig för människors åsikter om eller värderingar av dialekter, ofta i form av kvantitativa mått (se t.ex. Bijvoet 2013). Enkelt uttryckt är attityder något man kan mäta och de avspeglar världen, medan diskurser inte kan ges ett mått och både avspeglar och konstruerar vår syn på världen.

3.2. Diskursteori

Den gren inom diskursanalysen som den här undersökningen placerar sig inom kallas diskursteori. Diskursteorins rötter hittas inom politisk teori, där statsvetarna Ernesto Laclau och Chantal Mouffe (2001; 1 uppl. 1985) brukar uppges som diskursteorins upphovsmän (Winther Jørgensen & Phillips 2000 s. 13). Diskursteorin kännetecknas särskilt tydligt av en poststrukturalistisk språksyn. Den centrala tanken inom diskursteorin rör det godtyckliga och instabila förhållandet mellan språkliga teckens form och betydelse (uttryck och innehåll) där en ständig kamp om teckens betydelse pågår. En diskurs försöker låsa en viss betydelse och utesluta andra, men detta görs i ständig kamp mot andra diskurser som samtidigt försöker fixera en annan betydelse hos tecknet. (Winther Jørgensen & Phillips 2000 s. 13.) En diskurs är, för att tala med Laclau & Mouffe (2001), en temporär fixering av betydelse inom en bestämd domän. Diskurser består således av tecken som är länkade till och får sin betydelse i relation till varandra och diskursteorin undersöker hur den här betydelseläsningen går till (Bergström & Ekström 2018 s. 260).

Diskursteori utgör ett lämpligt ramverk för diskursanalysen i den här undersökningen av två anledningar. För det första har diskursteorin inte på

samma sätt som t.ex. den kritiska diskursanalysen (t.ex. Fairclough 1995) en samhälls- eller ideologikritisk framtoning (Winther Jørgensen & Phillips 2000 s. 69 f.), vilket inte heller min undersökning har. Diskursteorin intresserar sig på sätt och vis också för maktkamper, men i form av den språkliga betydelsekamp som ständigt pågår kring tecken (Bergström & Ekström 2018 s. 255 f.).

För det andra är talares eller andra aktörers egenskaper och bakgrundsfaktorer inte på samma sätt relevanta i diskursteori som inom de flesta övriga varianter av diskursanalys, såsom kritisk diskursanalys (Fairclough 1995), medierad diskursanalys (Scollon 2001) eller nexusanalys (Scollon & Scollon 2004). I en diskursteoretisk analys ligger intresset alltså inte på vem som säger vad, varför någon säger som den gör eller på hur många som säger något visst, utan på vad som överhuvudtaget sägs och hur det då sägs (jfr Wreder 2007 s. 49).

Att individerna bakom utsagorna inte granskas på detaljnivå, betyder emellertid inte att den samhälleliga eller vetenskapliga kontexten är irrelevant. Diskurser som identifieras i en diskursteoretisk analys kan med fördel relateras till tidigare forskning och annan bakgrundslitteratur (Winther Jørgensen & Phillips 2000 s. 160f.). Det viktiga är då att också litteraturen betraktas som diskursiv praktik och inte som något slags objektiv verklighet som diskurser kan jämföras med (ibid.).

Diskursteorin baserar sig alltså på Laclau & Mouffes (2001) resonemang. Eftersom deras framställning är utpräglat teoretisk och inte tillhandahåller någon konkret analysmodell får den som tillämpar deras teori förlita sig på riktlinjer i handböcker om diskursanalys (som t.ex. Winther Jørgensen & Phillips 2000 och Boréus & Bergström 2018) och låta sig inspireras av tidigare diskursteoretiska undersökningar. Åtminstone om man blickar utanför det språkvetenskapliga fältet finner man en hel del exempel på diskursanalytiska studier av textmaterial som uppger sig tillämpa diskursteori. Som huvudsakliga inspirationskällor för uppbyggnaden av den här studiens analysmodell fungerar sociologen Malin Wreders (2007) analys av diskurser i ett enkätmaterial om äldreomsorg, språkvetaren Johanna Koivistos (2020) studie av diskurser om skrivande i universitetsstuderandes uppsatser och Tobias Davidssons (2010) socialvetenskapliga granskning av begreppet »utanförskap» i svensk riksdagsdebatt. I följande avsnitt förklarar jag vilka begrepp ur diskursteorin jag använder mig av samt hur jag tillämpar dem, dvs. hur analysarbetet har gått till.

3.3. Diskursteoretiska begrepp och tillvägagångssätt i analysarbetet

Analysen utgår från att enkätsvaren är utsagor där diskurser artikuleras (jfr Wreder 2007 s. 34). Artikulation beskriver alltså den konkreta handling som bygger på eller omformar en diskurs, medan diskurs är den mer abstrakta betydelsefixeringen (Winther Jørgensen & Phillips 2000 s. 137). För att få grepp om diskurser i ett textmaterial gäller det att studera centrala tecken (ord

och uttryck) och hur dessa ges betydelse. En diskurs försöker låsa betydelsen av ett tecken, så att tecknet går från ett mångtydigt element till ett entydigt moment (Bergström & Ekström 2018 s. 261).

Medan *moment* står för samtliga betydelsefixerade tecken i en diskurs används begreppet *nodalpunkt* för de tecken som är särskilt centrala i diskursen, som så att säga utgör diskursens nav eller knutpunkter som andra tecken förhåller sig till (Bergström & Ekström 2018 s. 263). Exempelvis kan en diskurs om utanförskap ha nodalpunkterna »bidragsberoende», »invandrare» och »kriminalitet» (Davidsson 2010). Kring dessa privilegierade tecken ordnas sedan andra tecken som ger nodalpunkterna deras betydelse (Winther Jørgensen & Phillips 2000 s. 57). Kopplingen mellan nodalpunkter och de tecken från vilka de får sin betydelse kallas inom diskursteorin *ekvivalenser* (Winther Jørgensen & Phillips 2000 s. 57 ff., Bergström & Ekström 2018 s. 262 f.).

Ett och samma teckens betydelse kan fixeras till nodalpunkter med olika ekvivalenser i olika diskurser. Sådana centrala tecken som är särskilt omtvistade och vars betydelse flera diskurser kämpar om att fixera kallas *flytande signifikanter* (Winther Jørgensen & Phillips 2000 s. 57). Exempelvis kan tecken som »rättvisa», »jämsliddhet» och »förändring» ges olika betydelser i olika politiska diskurser (Bergström & Ekström 2018 s. 261).

En diskursteoretisk analys kan rikta in sig på ett enskilt begrepp eller en enskild diskurs, men det är också vanligt att kartlägga hurdana diskurser som förekommer och konkurrerar inom en viss så kallad *diskursordning*. Begreppet *diskursordning* hör inte till diskursteorins ursprungliga begrepp, utan har lånats från Faircloughs (t.ex. 1995) kritiska diskursanalys. I diskursteoretiska analyser står *diskursordning* för den uppsättning olika diskurser som en diskursanalys kan identifiera i en viss kontext. Att studera hur diskurser inom en diskursordning både växelverkar med och kämpar mot varandra blir då kärnan i analysen (Winther Jørgensen & Phillips 2000 s. 138 f.).

Analysen i den här artikeln handlar således om att studera hur nodalpunkter tillskrivs betydelse genom att ekvivaleras med vissa tecken och särskiljas från eller ställas mot andra. För att kunna sätta fingret på ekvivalenserna ställs frågor om nodalpunkterna av typen: Vad är eller vad kännetecknar X? Vad är X inte? Om samma tecken fungerar som nodalpunkt i flera diskurser och i dem ges olika betydelser handlar det om flytande signifikanter. De är intressanta eftersom de visar på hurdan kamp olika diskurser inom diskursordningen för om teckens betydelse.

Såväl *diskursordning* som *diskurser* ska förstås som analytiska begrepp som jag som forskare applicerar på materialet med utgångspunkt i undersökningens syfte (jfr Winther Jørgensen & Phillips 2000 s. 137). Benämningarna på diskursordning och diskurser är alltså mina konstruktioner som forskare, medan artikuleringen av diskurserna är enkättagarnas.

Det konkreta analysarbetet inleddes med att slå samman samtliga svar på samtliga sju aktuella enkätfrågor till ett enda material. Materialet analyserades således som en helhet utan kopplingar till vare sig en viss enkätfråga eller en

viss enkättagare. Förutom att det här går hand i hand med det diskursteoretiska perspektivet som bortser från bakgrundsfaktorer, motiveras förfarandet ytterligare av att det finns en stor variation i de enskilda svarens omfång. Där någon i en obligatorisk fråga »lurat systemet» med en punkt eller ett streck i textrutan för att komma vidare i enkäten, eller svarat med ett enkelt *ja* eller *nej*, har andra skrivit utförliga svar. Ibland har man då dessutom råkat besvara kommande frågor i enkäten, vilket gör att det inte är ändamålsenligt att strikt hålla isär frågorna i den här analysen.

Själva analysen inleddes med noggranna genomläsningar av materialet där jag samtidigt identifierade centralt innehåll med tanke på analysens syfte och plockade ut, kategoriserade och kodade textdelar med hjälp av programmet Nvivo. Med utgångspunkt i det sorterade materialet studerade jag sedan centrala tecken och ekvivalenser knutna till dem. Jag utgick från en uppsättning tecken som förekommer i enkätfrågorna och som också tydligt fungerar som nodalpunkter i diskurser i materialet. Dessa tecken är »västnyländska», »standardfinlandssvenska», »finlandssvenska dialekter», »anpassning», »Ekenäs» och »hem/hemort». Därefter undersökte jag vilka betydelser respektive nodalpunkt tillskrivs genom ordval och formuleringar i materialet och om detta sker på ett enda eller flera olika sätt. På grundval av detta har jag konstruerat en uppsättning diskurser som tydligt framträder i materialet. Dessa bildar stommen för resultatredovisningen som tar vid härnäst.

4. Resultat

4.1. Inledande översikt

Resultatet av diskursanalysen presenteras nedan i tre avsnitt där varje avsnitt står för en viss typ av diskurser inom vilka två huvudsakliga diskurser strider mot varandra, ibland med stöd av andra anknutna diskurser. Av diskurstyperna cirklar två kring språklig anpassning. Den första av dem belyser anpassningens riktning på skalan mellan dialekt och standardspråk i termer av *endimensionell anpassningsdiskurs* respektive *flerdimensionell anpassningsdiskurs*. Den andra diskurstypen som berör språklig anpassning omfattar diskurserna *Diskurs om anpassning som handling* och *Diskurs om anpassning som smitta* och går närmare in på hur anpassningen ges betydelse, alltså hurdan fenomenen beskrivs som. Den sista diskurstypen lyfter fram betydelser kring geografisk mobilitet ur andra perspektiv än endast språkliga. Här presenteras en *ursprungsbetonande diskurs* och en diskurs om *vidgade vyer*.

Samtliga diskurser hänger samman med varandra och bildar tillsammans den diskursordning som jag benämnt *diskursordning om språkbruk och hemkänsla hos västnyländska interna migranter*. I artikelns avslutande kapitel sammanfattar jag diskursordningen med fokus på hur diskurserna samverkar eller konkurrerar med varandra.

I resultatredovisningen markeras beteckningar för ekvivalenser med kapi-

täler. Konkreta exempel på artikuleringar av ekvivalenser ur materialet presenteras som numrerade exempel. Exempelen ur materialet är talrika, vilket är ämnat att ge en god bild av hur diskurserna artikuleras i enkätsvaren.

4.2. Endimensionell anpassningsdiskurs och flerdimensionell anpassningsdiskurs

För att förstå diskurserna om språklig anpassning behöver man först kartlägga vilka betydelser de två språkliga varieteter som är mest aktuella i sammanhanget, dvs. standardfinlandssvenska och västnyländska, tillskrivs i materialet.

Finlandssvenskt standardspråk är ett centralt tecken vars betydelse det råder stor samstämmighet om och som därmed ges likartad betydelse i olika diskurser. Finlandssvenskt standardspråk (eller högsvenska som det också benämns) ekvivaleras med t.ex. NEUTRALITET (ex. 1) och BEGRIPLIGHET (ex. 2), där det sistnämnda syftar på att standardspråk förstås bättre än dialekt som alla kanske inte är lika bekanta med.

- (1) Jag tycker man skall lära sej också högsvenska/neutral svenska som barn (om det bara är möjligt)
- (2) Jag kan mest störa mig på personer som inte kan prata standardsvenska, även då missförstånd uppstår

Standardfinlandssvenska ekvivaleras också med KORREKTHET och RENHET (»en ren svenska»). Finlandssvenskt standardspråk har därmed en starkt fixerad betydelse som ett förståeligt, regionalt ofärgat och (i förhållande till standardnormen) felfritt språkbruk. De betydelser som standardfinlandssvenska tillskrivs i materialet sammanfaller med den förståelse som etablerats i andra undersökningar. Den finlandssvenska standardvarieteten brukar uppfattas som geografiskt neutral (jfr Leinonen & Henning-Lindblom 2016) och den förknippas övervägande med hög prestige och situationer där ett formellt språkbruk är lämpligt, t.ex. i massmedier (Stenberg-Sirén 2018).

Ursprungsvarieteten västnyländska är också ett mycket centralt tecken i materialet, men i motsats till standardfinlandssvenska tillskrivs det olika betydelser. Beroende på vilken betydelse som etableras kan man särskilja två i princip motsatta diskurser om västnyländska i materialet: en uppskattande och en nedvärderande. Inom den uppskattande diskursen ekvivaleras västnyländska med positiva attribut som HEMTREVNA och CHARM (ex. 3) och associeras med NOSTALGI och HEMBYGD (ex. 4 och 5).

- (3) Ekenäs dialekten [...] känns mysig och charmig!
- (4) Den är nostalgisk och lite rolig, som ett minnesmärke, alltså inte så levande för mej, men som en hembygdsmarkör

- (5) [när jag] hör den välbekanta melodin i järnhandeln eller Popsi, tar hjärtat alltid ett litet glädjeskutt och jag känner att jag är hemma

Den nedvärderande diskursen ekvivalerar för sin del västnyländska som språklig varietet med SVÅRBEGRIPLIGHET (ex. 6) och FULHET (ex. 7 och 8). Västnyländskan knyts vidare till negativa föreställningar som TÖNTIGHET (ex. 9), PINSAMHET (ex. 10) och ÅTLÖJE (ex. 11). Därtill beskrivs västnyländskan som »bonnig» och därmed knuten till en lägre grad av intellektualitet (ex. 12).

- (6) folk ibland haft svårt att förstå det dialektala
 (7) Jag tycker dialekten egentligen låter ganska förskräckligt dragen till sin spets
 (8) Kan numera tycka att det är rätt »fult» att bräka på med riktigt äkta västnyländska
 (9) En stark dialekt kan också ge ett lite töntigt intryck.
 (10) Tycker västerländska [sic!] dialekten låter pinsam
 (11) studiekompisarna skrattade åt min breda dialekt
 (12) Västnyländskan låter »bonnig» dvs inte så intellektuell..

Medan standardfinlandssvenska som ovan konstaterades endast ges en betydelse i materialet och därmed inte är ett omtvistat tecken, är västnyländska alltså en flytande signifikant vars betydelse det råder diskursiv kamp kring. Också detta går hand i hand med tidigare beskrivningar. Bakgrunden till denna splittrade syn ligger i att Västnyland länge varit ett socialt heterogent område, där lokalspråket förknippats med både lägre samhällsklass och lantlighet, liksom med informella, privata kontexter. Attityden till västnyländsk dialekt har därför haft nedvärderande nyanser, där lokalspråket betraktats som sämre än den standardsvenska som talas av »bättre folk» och i formella sammanhang (Nyholm 1995 s. 37, Ivars 2015 s. 38).

Efter att diskurserna om standardfinlandssvenska och västnyländska kartlagts kan nu diskurserna som reflekterar förståelsen av språklig anpassning med avseende på dess riktning, eller dimensioner, dvs. den endimensionella respektive den flerdimensionella anpassningsdiskursen, introduceras. I båda dessa ingår standardspråk som nodalpunkt med samma betydelse. Däremot är den nedvärderande förståelsen av västnyländska starkare knuten till den endimensionella anpassningsdiskursen, medan den uppskattande förståelsen ter sig mer framträdande i den flerdimensionella anpassningsdiskursen. I det följande beskrivs diskurserna närmare.

I den endimensionella anpassningsdiskursen fungerar standardfinlandssvenska som den mest centrala nodalpunkten. Med »anpassning» förstås här nämligen en ökad användning av den neutrala, begripliga och korrekta standardsvenskan. Denna typ av anpassning knyts starkt till YRKE OCH ARBETSLIV

(ex. 13) som i sin tur är nära kopplat till ekvivalensen SPRÅKLIG FÖREBILD, särskilt i rollen som lärare eller föreskolepedagog (ex. 14 och 15). Anpassning enbart mot standardsvenska knyts också till OFFICIELLA SITUATIONER (ex. 16) och MASSMEDIER (ex. 17). Vidare nämns särskilt två grupper av samtalspartner, nämligen NYA BEKANTSKAPER (ex. 18) och SVERIGESVENSKAR (ex. 19).

- (13) Arbetsspråket är högsvenska
- (14) föregå med gott exempel för elever och studerande på jobbet
- (15) På mitt jobb på daghem måste jag försöka använda korrekt svenska o ge barnen rätta ord.
- (16) Vid officiella tillfällen (t.ex. arbetsintervju) så pratar jag standard-svenska helt och hållet.
- (17) I radio håller jag mig till mera korrekt finlandssvenska
- (18) i samtal med okända människor, t.ex ringa och boka tid till tandlä-kare [talar jag standardsvenska]
- (19) På arbetet, om jag har svenska kunder, pratar jag standardsvenska

Här är det värt att påpeka att även om den här undersökningen utgår från personer som flyttat från Ekenäs, kan man rimligtvis anta att en liknande anpassning enligt yrkesroll, situation och samtalspartner också kan identifieras hos bofasta Ekenäsbor. Anpassning mot standard kan emellertid också ekvivaleras med en viss ort eller region, som ÅBO (ex. 20) eller ÅLAND (ex. 21) vilket lyfter fram den utflyttades specifika perspektiv.

- (20) [undvek dialekt] då jag här i åbo skulle få service på svenska
- (21) Jag undviker ord som t.ex kommer från finska (»kiva» t.ex). Här var jag bor [Åland] förstår man inte vad jag säger då.

Den flerdimensionella anpassningsdiskursen utgår för sin del från en mer komplex förståelse av anpassningen efter flytten. Också här ingår anpassning i betydelsen av att enligt behov och situation röra sig mot standardsvenska, enligt samma mönster som i den endimensionella anpassningsdiskursen. Men anpassning kan lika väl här också handla om ett ökat bruk av västnyländska språkdrag. I sällsynta fall kan anpassningen dessutom inkludera en dialekt som talas på den nya bostadsorten (jfr Collin 2022).

När anpassning i den flerdimensionella anpassningsdiskursen ekvivaleras med VÄSTNYLÄNSKA, aktiveras de betydelser hos västnyländska som etableras inom den positivt värderande diskursen om västnyländska som presenterades ovan, inte minst så att västnyländska knyts till HEMBYGD. Västnyländska ekvivaleras här mycket tydligt med orten EKENÄS och dess invånare (ex. 22 och 23) som en utflyttad kan önska förtydliga sin koppling till (ex. 24 och 25).

- (22) Använder betydligt mera dialektala uttryck när jag umgås med släkt och vänner i Ekenäs
- (23) Jag talar mera dialektalt med personer från Ekenäs oberoende var vi befinner oss.
- (24) Vanligtvis i service sammanhang, för att visa att jag egentligen är från orten.
- (25) Använder dialekt med släktingar, för att inte anses förnäm.

Det sista exemplet ovan (ex. 25) antyder att anpassning mot västnyländska kan knytas till en negativt värderande förståelse av standardsvenska. Negativa utsagor om standardvarietetet förekommer i övrigt inte i enkätmaterial, men här ser vi alltså att standardsvenska även kan ekvivaleras med den negativa egenskapen FÖRNÄMHET.

Den negativt värderande diskursen om västnyländska blir för sin del aktiverad i den flerdimensionella anpassningsdiskursen när anpassning ekvivaleras med västnyländska som något löjeväckande eller komiskt (ex. 26 och 27).

- (26) ibland med barnen på skämt
- (27) ibland brukar jag »på skoj» roa dem med västnyländska fraser när vi kör över Österbybron.

Endimensionell och flerdimensionell diskurs om anpassning knyter alltså anpassningen till de språkliga varieteter som huvudsakligen aktualiseras bland de utflyttade Ekenäsborna och till olika betydelser som etableras om dem. I följande avsnitt diskuteras betydelser som tillskrivs anpassning ur ett annat perspektiv, vilket ytterligare fördjupar bilden av hur anpassning förstås.

4.3. Diskurs om anpassning som handling och diskurs om anpassning som smitta

Den andra typen av diskurser om anpassning lägger fokus på huruvida anpassning ekvivaleras med medveten HANDLING, kanske som följd av yttre krav, eller beskrivs som något omedvetet och automatiskt, där miljö eller samtalspartner så att säga »smittar» av sig.

När anpassning ekvivaleras med HANDLING sker detta i form av uttryck som antyder ett medvetet agerande och en ansträngning från talarens sida. Denna betydelse etableras i fråga om anpassning såväl mot standardfinlands-svenska (ex. 28–35) som mot västnyländska (ex. 36 och 37). Anpassning som HANDLING uttrycks antingen som ett avståndstagande från en varietet med formuleringar som »slipa bort», »medvetet lämna» och »undvika» eller som ett bemödande om ett visst sätt att tala genom uttryck som »måna om»,

»hålla sig till» och »lyfta fram» (de aktuella partierna är kursiverade av mig i följande exempel).

- (28) Jag undervisar i modersmål och litteratur [...] så jag har med åren *medvetet slipat bort* vissa dialektala drag, t.ex. tri och si.
- (29) Har *medvetet lämnat* dialekten för att tala »standard finlandssvenska» och undvika åländska uttryck
- (30) Jag *bearbetade aktivt bort* dialekt när jag började gymnasiet som 16 åring i Helsingfors
- (31) Eftersom jag är lärare har jag *månat om* att vara en god förebild och använt korrekt språk.
- (32) I yrkeslivet *bemödade jag mej* om ett möjligast gott språk som barnträdgårdslärare
- (33) I radio *håller jag mig till* mera korrekt finlandssvenska
- (34) Jag *undviker* dem då jag talar med personer som talar t.ex. sverigesvenska eller norska och inte är vana vid dessa drag.
- (35) Är *noggrann med* språket för att mina barn ska få en korrekt svenska
- (36) Jag har dock fortfarande kontakt med många västnylänningar och *upprätthåller* i viss mån (gärna) den dialekten.
- (37) För att *lyfta fram* den västnyländska påbrån

Anpassningen mot standardfinlandssvenska som handling kan också ekvivaleras med KRAV där det inte bara handlar om talarens egen vilja utan också om yttre påtryckning, eller åtminstone en upplevd sådan (ex. 38–40).

- (38) Som lärare är det ett krav att tala korrekt.
- (39) Arbetsplatsens pedagogik förutsätter ett gott språk/högsvenska
- (40) Arbet livet (inom utbildningsförvaltning) har krävt ett korrekt språk och med det likadant prat överallt.

Ovan presenterade diskurs om anpassning som handling eller rentav krav står i motsatsförhållande till diskursen om anpassning som smitta. Här ekvivaleras anpassning med OMEDVETEN HÄNDELSE, det vill säga något som sker utan ansträngning, som en yttre påverkan på språkbruket utanför talarens kontroll. Också i den här diskursen kan anpassning avse såväl standardfinlandssvenska (ex. 41–46) som västnyländska (ex. 47–50). De formuleringar genom vilka anpassning ekvivaleras med OMEDVETEN HÄNDELSE är kursiverade av mig i exemplen.

- (41) Åbopor har egentligen ingen dialekt, och man *blir nog omedvetet påverkad* av hur omgivningen pratar.

- (42) Man *låter sig påverkas* av omkringliggande språkbruk.
- (43) Flytt från Ekenäs *ändrade* språket, när jag träffade min man *ändrades* det mera, dvs dialekten *minskade*.
- (44) Har lite *gått av sig själv*, har inte bott i västnyland på 30 år
- (45) jag tror att mitt tal *influerats* främst av dialektala nyanser från Huvudstadsregionen
- (46) Min västnyländska dialekt har aldrig varit så stark och under studietiden *försvann* den nästan helt.
- (47) men pratar jag med släkten i Snappertuna på dom *kommer det så naturligt*
- (48) Är jag är i ekenäs *kommer dialekten mera automatiskt fram*.
- (49) Ibland då jag träffar någon med väldigt stark västnyländsk dialekt kan det hända att jag anpassar mitt tal och använder mera dialekt själv, men då *sker det undermedvetet*.
- (50) När jag talar med Ekenäsbor som talar dialekt *faller jag i viss mån in i deras melodi o sätt att tala*

När anpassning tillskrivs betydelsen av en omedveten kodglidning kan det artikuleras som något som andra personer lagt märke till och påpekat, snarare än något som upplevts av talaren själv (ex. 51 och 52).

- (51) kommer spontant tänker inte på det, arbetskamrater kan säga att de där va västnyländska.
- (52) Enligt barnen hör man en ändring i sättet att tala när jag pratar med föräldrarna i telefon

I några fall kopplas anpassning som smitta också till andra varieteter än standardfinlandssvenska eller västnyländska, som man utan aktiv avsikt härmar eller blir influerad av (ex. 53 och 54).

- (53) Jag är väldigt känslig mot personen jag talar med, jag har en tendens att »härma» deras dialekt (inte frivilligt). Talar jag med en rikssvensk börjar jag låta likadan. Samma gäller också på engelska, t.ex skillnaden när jag talar med en engelsman och en amerikan
- (54) Har blivit influerad av speciellt mina arbetskamrater som är hemma runtomifrån Österbotten och pratar olika dialekter. Blir lätt så att man börjar använda samma ord och uttryck som omgivningen.

Vid sidan av de två konkurrerande diskurserna om anpassning som en aktiv handling eller automatisk smitta som är rätt jämnstarka, kan även en svagare diskurs om anpassning som onödig eller irrelevant identifieras (ex. 55–58).

- (55) Jag tycker mig prata lika oberoende ort.
- (56) Jag är mig själv o pratar på som jag alltid har gjort
- (57) Jag har alltid talat mera standardsvenska och mina vänner och partner talar på ganska samma sätt som jag. Därför tror jag att min svenska inte har förändrats så mycket.
- (58) Jag har nästan hela mitt liv varit omringad av Ekenäsbor, så västnyländska dragen far inte bort så snabbt.

Språklig anpassning är alltså ett tecken som tillskrivs en mängd olika betydelser i materialet där det knyts till olika förståelser av språkliga varieteter och själva anpassningen som fenomen. De diskurser som träder fram anknyter till tidigare beskrivningar av såväl varieteterna som av företeelsen språklig ackommodation överlag (se t.ex. Giles et al. 1991).

4.4. Ursprungsbetonande diskurs och diskurs om vidgade vyer

I det sista diskursparet som analysen resulterat i lyfts blicken från migranternas språkbruk och språkliga anpassning till ett bredare perspektiv på den geografiska mobiliteten: dess orsaker, följder och känslor den framkallar. Man kan här skilja mellan vad jag kallar en ursprungsbetonande diskurs och en diskurs om vidgade vyer.

På samma sätt som diskurserna om västnyländska utgör varandras motpoler har utflyttarna också motsatta sätt att tillskriva ursprungsstaden Ekenäs betydelse. I den ursprungsbetonande diskursen ges *Ekenäs* som nodalpunkt positivt innehåll genom ekvivalenserna MINNEN, NOSTALGI OCH BARNDOM, TRYGGHET OCH LUGN, SOMMARSTAD OCH SVENSKA SPRÅKET (ex. 59–65).

- (59) Ekenäs är minnenas stad
- (60) Visst kan jag ibland känna mig nostalgisk över ekenäs och vissa platser där
- (61) Ekenäs är och förblir min barndomsstad
- (62) Fint komma till ekenäs från kaos storstan
- (63) Samhörigheten var unik...Ett tryggt samhälle.
- (64) Vill inte bo på heltid i Ekenäs men skulle gärna ha en lägenhet att komma till under t.ex sommaren
- (65) I Ekenäs får jag prata mitt modersmål och med det kan jag känna mig säker, fri och som mig själv.

Också *hem/hemort* fungerar som nodalpunkt i den ursprungsbetonande diskursen. Hem eller hemort ekvivaleras då med EKENÄS (ex. 66–68).

- (66) jag upplever fortfarande att jag hör hemma i Ekenäs
- (67) Jag åker fortfarande hem till Ekenäs fastän jag inte har ett hem där.
Och det kommer jag nog alltid att göra.
- (68) Jag är född i Helsingfors och kände ett visst utanförskap då jag bodde
i Ekenäs. Trots det har jag alltid betraktat mig som hemma i Ekenäs.

Diskursen om vidgade vyer, vars olika infallsvinklar avrundar analysen i den här artikeln, börjar skönjas när Ekenäs ges betydelsen av en ort som fått ökat värde (ex. 69–71).

- (69) Uppskattar mera Ekenäs nu
- (70) Ekenäs har blivit mera kärt
- (71) Har fått en större uppskattning för Ekenäs som stad och insett att det
är Ekenäs som alltid kommer vara, åtminstone ett sorts, hem för mig.

Vidgade vyer-diskursen ger dock också andra betydelser åt både nodalpunkterna *Ekenäs* och *hem/hemort*. För *Ekenäs* del kan det handla om ett avståndstagande så att staden knyts till ekvivalenser som står i motsatsförhållande till de ovan beskrivna positivt laddade. Istället för TRYGGHET OCH LUGN ekvivuleras *Ekenäs* t.ex. med SMÅSTAD i en negativ bemärkelse; det skvallras och hålls koll och serviceutbudet är begränsat (ex. 72–74).

- (72) Småstadsmentaliteten känns ibland jobbig, gillar inte att folk håller
koll på mej.
- (73) Småstadskänslan och vetskapen om att folk skvallrar mycket gör det
omöjligt [att flytta tillbaka].
- (74) Eftersom jag trivs så mycket bättre att bo i centrum av större städer
med nära till all slags service har jag (och har aldrig haft) någon önskan
att flytta tillbaka till Ekenäs.

Också en allmän negativitet knyts till Ekenäs och dess invånare (ex. 75). Istället för eller vid sidan om en varmt nostalgisk betydelse kopplas Ekenäs också ihop med olika former av tillbakagång, som kan gälla t.ex. det svenska språket eller samhällsfunktioner och ekonomiska framtidsutsikter (ex. 76–78).

- (75) upplever att Ekenäsbor har en väldigt negativ inställning och avundsjuka jämfört med tex Kimitöbor
- (76) på grund av att antalet svenskspråkiga har minskat så [vill jag inte
flytta tillbaka]

- (77) Ekenäs är en döende stad som inte erbjuder någonting förutom fin natur för unga äventyrliga människor
- (78) Jag skulle kunna tänka mig att bo i Ekenäs igen om det fanns arbetsplatser och bättre framtidsutsikt där.

Hem eller *hemort* kan i vidgade vyer-diskursen ekvivaleras antingen med både Ekenäs och den nuvarande bostadsorten (ex. 79 och 80) eller enbart med den nuvarande orten (ex. 81 och 82). I det senare fallet kunde man snarast tala om en avståndstagande diskurs, som sammanfaller med negativ upplevelse av ursprungsorten.

- (79) Det tog en tid att känna mig hemma i Åbo, och tänkte i början på Ekenäs som »hemhemma», men nu tycker jag Åbo och Ekenäs är lika mycket hemma för mig.
- (80) Jag har besökt min familj i Ekenäs regelbundet, och har alltid tyckt att det är intressant att fundera på vad jag menar då jag säger att jag »far hem». För det mesta far jag hem åt båda hållen; både hem till Ekenäs och hem till Helsingfors. Jag tror att det mycket har att göra med hur lätt man har för att göra sig hemmastadd på olika ställen, för mig har det alltid varit ganska enkelt.
- (81) Jag hör hemma där jag nu bor. Där har jag fått forma mitt vuxna jag utan förutfattade meningar
- (82) Hör hemma nu i Åbo, främst för att allting verkar dö bort i ekenäs och de flesta vännerna har också flyttat bort

Diskursen om vidgade vyer knyter också an till språkliga aspekter. Som avrundning på resultatredovisningen illustreras detta med exempel på hur betydelser som tillskrivs nodalpunkten *finlandssvenska dialekter* i många fall etablerar paralleller mellan flytten från Ekenäs och vidgade vyer i fråga om finlandssvenska regionala varieteter. Ur en språklig synvinkel handlar geografisk mobilitet med andra ord inte enbart om att mer eller mindre medvetet justera sitt språkbruk i en eller annan riktning. Det handlar också om att bli uppmärksam på språklig variation och språkliga varieteter. Det breddade perspektivet kan neutralt öka kännedomen utan att desto mera påverka känslor eller inställningar, men en flytt kan även väcka intresse och öka uppskattningen för språkliga varieteter (ex. 83–85).

- (83) Min kännedom om finlandssvenska dialekter har ökat i och med att jag har lärt känna fler människor från olika delar av landet
- (84) jag [har] lärt mig uppfatta dialekt som en tillgång snarare än någonting negativt.

- (85) Jag har blivit mer intresserad av språkvariationer och tvåspråkighet av olika slag. I dag ser jag rikedom i att kunna välja variant, leka med skillnader och anpassa sig till situationen.

För en västnylänning kan österbottniska dialekter och österbottningars dialektanvändning upplevas särskilt annorlunda och fascinerande och därmed ekvivaleras positivt med MÅNGFALD och UNIKHET (ex. 86 och 87).

- (86) Österbotten har grymt mycket olika dialekter och blev förvånad över mångfalden. Före jag flyttade hit talade jag endast om »österbottniska» och närpesiska.
- (87) I och med mina universitetsstudier träffade jag dock många österbottningar, som med sin självklara dialektanvändning fick mig att börja uppskatta dialekter igen som något som gör oss unika och som ger oss en koppling till stället som vi kommer från.

Men den geografiska mobilitet kan också innebära en omförhandling av den egna ursprungsvarietetens betydelse. Det här handlar vanligtvis om en uppvärdering av västnyländskan (ex. 88 och 89), men likaså helt enkelt om ökad medvetenhet eller kännedom om den (ex. 90 och 91), vilket i någon enstaka utsaga formuleras som ökad insikt om västnyländskans mindre tilltalande drag (ex. 92).

- (88) Sen tycker jag just att min inställning till Ekenäs dialekten blivit bättre, den känns mysig och charmig!
- (89) flytten har väl öppnat ögonen för det fina även i den egna dialekten
- (90) blivit mera medveten om min egen dialekt då folk påoeat hur jag säger saker
- (91) fått mer kännedom om olika dialekter, även min egen
- (92) Har även märkt att vissa saker med dialekten låter fult, som tex att sätta »-ger» på slutet eller att säga »hovo» istället för huvud etc.

Generellt kännetecknas dock förståelsen av nodalpunkten finlandssvenska dialekter inom diskursen om vidgade vyer av ökad kännedom och mer positiv inställning, där dialekter ekvivaleras med TILLGÅNG, RIKEDOM och något VACKERT snarare än fult.

5. Sammanfattande diskussion

Syftet med den diskursteoretiska analys som presenterats i den här artikeln var att på djupet granska hurdana olika förståelser av språklig anpassning

och regional hemkänsla som kan identifieras hos geografiskt mobila personer med rötter i den västnyländska staden Ekenäs i Finland. Med utgångspunkt i tecknen *västnyländska*, *standardfinlandssvenska*, *anpassning*, *Ekenäs*, *hem/hemort* och *finlandssvenska dialekter* har en uppsättning diskurser inom diskursordningen om språkbruk och hemkänsla hos västnyländska interna migranter konstruerats. Genom dem tydliggörs hurdana betydelser som tillskrivs tecknen och hurdan så kallad diskursiv kamp som försiggår om tecknens betydelse.

Analysen har visat att olika diskurser kämpar om att fixera betydelsen hos alla andra tecken än standardfinlandssvenska, som genomgående konstrueras som den neutrala, begripliga och korrekta varieteten. Såväl ursprungsvarieteten västnyländska som anpassning mellan den och standardvarieteten tillskrivs olika betydelser, som utgör varandras motpoler. Västnyländska kan ges en positivt alternativt negativt laddad betydelse, och den språkliga anpassningen artikuleras som endimensionellt standardriktad eller som mer mångfacetterad och flerdimensionell. Genom olika uttryck etableras också motsatta betydelser av anpassning som antingen en medveten handling, ibland rentav ett krav, eller som en smitta man får av miljön eller umgänget. Andra finlandssvenska dialekter knyts sällan till anpassningsdiskurserna, men däremot kan de bidra till vidgade perspektiv på språklig variation överlag eller en uppdaterad förståelse av den egna ursprungsvarieteten. Också uppväxtorten Ekenäs och hem eller hemort uppträder som flytande signifikanter vars betydelse låses på olika sätt i diskurser som antingen lägger betoning på ursprunget eller lyfter fram de vidgade vyer som blir följden av en flytt – även då den sker inom det egna landet.

Intrycket som den parvisa jämförelsen av diskurserna ger är att styrkeförhållandena mellan dem är förhållandesvis jämna. De olika förståelserna av t.ex. västnyländska och Ekenäs där värderingarna går i motsatt riktning ter sig jämnstarka. För anpassning kan en större uppsättning artikulationer knytas till den flerdimensionella anpassningsdiskursen, vilket ger den större tyngd. Men kring huruvida anpassning förstås som ett medvetet handlande eller en automatisk smitta ter sig kampen mellan diskurserna påfallande jämn.

Analysen som redovisats i den här artikeln nyanserar och kompletterar resultat från tidigare mer variationslingvistiskt inspirerade studier av andra delmaterial från enkätundersökningen av upplevd språkförändring hos utflyttade Ekenäsbor (Collin 2022, 2024). De tidigare studierna inriktade sig huvudsakligen på slutna enkätfrågor med färdiga svarsalternativ och syftade till att studera korrelationer mellan bakgrundsfaktorer och upplevd språkförändring. Däremot fick öppna enkätfrågor med fördjupande frågor om inställning till olika språkliga varieteter, tankar kring ackommodationsprocessen och regionala hemkänslor mindre utrymme. Dessa har alltså istället behandlats i den här artikeln, ur ett diskursteoretiskt perspektiv.

Valet av diskursteori som ramverk för analysen av de öppna enkätfrågorna kan givetvis diskuteras. Det kan t.ex. verka märkligt att beskriva betydel-

ser och diskurser i ett enkätmaterial utan att fästa vikt vid enkätdeltagarnas bakgrundsfaktorer. När den teoretisk-metodiska ramen utvärderas bör detta emellertid ske i förhållande till såväl undersökningens forskningsfrågor som det studerade materialets beskaffenhet. Hela den studie av språklig anpassning hos utflyttade Ekenäsbor som den här artikeln anknyter till utgår från ett folkdialektologiskt perspektiv (Preston 1999). Materialet handlar alltså genomgående om rapporterat språkbruk och upplevelser av språkförändring, så som dessa framställts som svar på frågor i en skriftlig webbenkät. Inga anspråk görs därmed på att beskriva hur de utflyttade Ekenäsborna verkligen talar. På likartat sätt syftar analysen i föreliggande artikel inte till att återspegla »verkligheten» i termer av hur många eller exakt vem i den undersökta gruppen som har en viss erfarenhet av eller syn på något. Det är med andra ord snarare hur den aktuella gruppen överlag talar om olika fenomen, dvs. utsagorna, som är det primära studieobjektet, inte hur vanliga dessa sätt att tala är eller vilka bakgrundsfaktorer som korrelerar med en viss typ av utsaga (jfr Winther Jørgensen & Phillips 2000 s. 28, Wreder 2007 s. 44).

Jag uppfattar vidare att ett diskursteoretiskt perspektiv kan komplettera andra infallsvinklar och fungera som ett alternativt tillvägagångssätt, inte minst när man arbetar med material som uppvisar stor inbördes variation. Materialet för den här undersökningen bestod av 398 till sin utformning mycket varierande enkätsvar. Med diskursteori som inramning var det möjligt att beskriva övergripande tendenser i den spretiga materialmassan utan behov av att koppla enskilda svar till vare sig en viss enkätfråga eller vissa enkätdeltagare. Varken förekomsten av motstridiga diskurser hos en och samma individ eller det faktum att vissa av enkätfrågorna endast besvarats av en bråkdel av deltagarna vållade problem.

En problematisk aspekt hos diskursteoretiska analyser ligger däremot, som hos många andra kvalitativa analyser, i forskarens roll. Även om de exempel som åskådliggör hur tecken ges betydelse i materialet är enkätdeltagarnas egna ord och formuleringar, är det forskaren som väljer exempel och som gör tolkningar av hur betydelse skapas och vilka diskurser som formas. Analysen som presenteras i den här artikeln är sålunda baserad på mitt specifika forskarperspektiv och på de betydelser som jag uppfattat i materialet. En annan forskare hade kanske gjort andra tolkningar (jfr Wreder 2007 s. 38). Till min forskarroll hör i det här sammanhanget dessutom att jag själv tillhör gruppen före detta Ekenäsbor som flyttat till någon annan ort i Finland. Det är möjligt att detta fördjupar min förståelse av materialet, men det finns också en risk att min förförståelse påverkar de tolkningar och slutsatser jag gör.

Att en diskursteoretisk diskursanalys inte kopplar ihop utsagor med enskilda individer innebär inte att den sociala eller vetenskapliga kontexten förnekas eller uppfattas som irrelevant (jfr Winther Jørgensen & Phillips 2000 s. 160 f., Bergström & Ekström 2018 s. 257). Också resultat av en diskursteoretisk analys kan således, med beaktande av analysens karaktär, diskuteras i ljuset av andra forskningsresultat. Avslutningsvis visar jag därför på

beröringspunkter mellan de diskurser som belysts i den här undersökningen av utflyttade Ekenäsbor och resultat från tidigare forskning från andra interna migrationskontexter.

Eftersom annan språkvetenskaplig forskning om finlandssvensk intern migration än så länge saknas, låter sig inga konkreta jämförelser på den punkten göras. Att de utflyttade Ekenäsborna i stora drag följer liknande mönster som t.ex. internt mobila finskspråkiga finländare, sverigesvenskar, norrmän och danskar noterades däremot i Collin 2024. Det här betyder att motsvarigheter till endimensionell och flerdimensionell anpassningsdiskurs och diskurs om anpassning som handling respektive diskurs om anpassning som smitta rimligtvis kan iakttas också i andra kontexter (t.ex. Nuolijärvi 1986, Andersson & Thelander 1994, Omdal 1994, Makkonen 2005, Monka 2013), även om diskurserna då kan ha andra nodalpunkter och ekvivalenser.

Också resultat som motsvarar den ursprungsbetonande diskursen och diskursen om vidgade vyer förekommer i andra studier av geografisk mobilitet. Exempelvis kan diskursen om vidgade vyer sammanliknas med begreppet *mental mobilitet* (t.ex. Monka 2013), som används för att beskriva individer som inte är så starkt knuta till en viss ort och därför är mer flyttbenägna än andra.

Vidare illustrerar den uppskattande respektive nedvärderande diskursen om västnyländska för sin del sådant som också tidigare forskning om västnyländsk dialekt pekat på (Nyholm 1995 s. 37, Ivars 2015 s. 38). Riktigt färsk forskning om bofasta talares inställning till västnyländska saknas emellertid, men den tydliga tudelningen aktualiseras t.ex. också hos Löfström 2022 som studerar västnylänningar som emigrerat till Sverige. Löfströms (2022) studie är överlag intressant att dra paralleller till eftersom informanterna också där är västnylänningar, om än utflyttade till ett annat land (men inom samma språkområde). I sin granskning av språkförändring hos elva västnylänningar bosatta i Stockholm ser Löfström stora skillnader mellan individerna i fråga om faktorer som kan sammanliknas med såväl den ursprungsbetonande respektive vidgade vyer-diskursen som den uppskattande respektive nedvärderande diskursen om västnyländska. Också den språkliga anpassningens form varierar mellan informanterna i Stockholm, men på den här punkten kan emellertid skillnader i jämförelse med de internt mobila Ekenäsborna anas. Det verkar nämligen som att diskursen om anpassning som handling dominerar över diskursen om anpassning som smitta hos västnylänningarna i Stockholm. Samtliga rapporterar att de aktivt anpassat sitt språk i Sverige. Detta sker då huvudsakligen i form av användning av standardfinlandssvenska, med fokus på undvikande av finlandismer som kan orsaka missförstånd. Endast i begränsad utsträckning framställs anpassningen som en omedveten smitta av sverigesvenskan.

De diskurser som framträder i materialet från enkätundersökningen riktad till Ekenäsbor som flyttat inom Finland ska med andra ord inte uppfattas som helt unika. Det är inte heller meningen att en diskursanalys nödvändigtvis ska

avslöja tidigare helt okända diskurser. Snarare är poängen att genom analyser av olika material visa på hur liknande diskurser artikuleras, kanske med olika nodalpunkter och ekvivalenser, i olika sammanhang. Förhoppningsvis kan de diskurser som presenterats i den här artikeln således inspirera till och nyanseras i kommande forskning. Det finns utan tvekan utrymme för mer språkvetenskaplig forskning om geografiskt mobila finlandssvenskar, inte minst sådana som flyttat inom landet, och detta både ur mer traditionellt dialektologiska perspektiv och ur mer okonventionellt diskursanalytiska.

Litteratur

- Allardt Ljunggren, Barbro, 1994: Finlandssvenskar i Sverige – bemötande och språklig anpassning. I: *Svenskans beskrivning* 20. Umeå. S. 82–94.
- Andersson, Roger & Mats Thelander, 1994: Internal migration, biography formation and linguistic change. I: B. Nordberg (red.), *The sociolinguistics of urbanization: The case of the Nordic countries*. Berlin. S. 51–86.
- Auer, Peter, Barden, Birgit & Beate Großkopf, 2000: Long-term linguistic accommodation and its sociolinguistic interpretation: evidence from the Inner-German migration after the Wende. I: Mattheier, Klaus (red.), *Dialect and migration in a changing Europe*. Frankfurt am Main. S. 79–98.
- Bergström, Göran & Linda Ekström, 2018: Tre diskursanalytiska inriktningar. I: K. Boréus, & G. Bergström, *Textens mening och makt: metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*. Lund. S. 253–301.
- Bijvoet, Ellen, 2013: Språkkattityder. I: Sundgren, Eva (red.), *Sociolingvistik*. Stockholm. S. 148–149.
- Blommaert, Jan, 2010: *The Sociolinguistics of Globalization*. Cambridge.
- Boréus, Kristina & Göran Bergström, 2018: *Textens mening och makt: metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*. Lund.
- Collin, Lotta, 2022: Upplevd dialektanpassning bland utflyttade Ekenäsbor. I: *Svenskan i Finland* 19. Vasa. S. 45–58.
- 2024: »God svenska med ett kling av västnyländska». Om förhållandet mellan dialekt och standardsvenska hos utflyttade Ekenäsbor. I: *Folkmålsstudier* 62, s. 11–49.
- Davidsson, Tobias, 2010: Utanförskapelsen. En diskursanalys av hur begreppet utanförskap artikuleras i den svenska riksdagsdebatten 2003–2006. I: *Societetsvetenskaplig tidskrift* 2010: 2, s. 149–169.
- Fairclough, Norman, 1995: *Critical discourse analysis*. London.
- Giles, Howard, Coupland, Nikolas & Justine Coupland, 1991: Accommodation theory: communication, context, and consequence. I: H. Giles, J. Coupland & N. Coupland (red.), *Contexts of accommodation: developments in applied sociolinguistics*. Cambridge. S. 1–68.
- Gullmets-Wiik, Marie-Charlotte, 2004: *Backa och backe, glader och glad: Formväxling i talspråket i Jakobstad, Kristinestad, Ekenäs och Lovisa*. Helsingfors.
- Henriksson, Blanka, 2024: »Man är liksom alltid mittemellan på något sätt». Gränsöverskridningar i ett intervjumaterial om migration från Finland till Sverige. I: *Svenska landsmål och svenskt folkliv* 2023 (146), s. 23–46.

- Ivars, Anne-Marie, 1986: *Från Österbotten till Sörmland: En undersökning av emigration och språklig anpassning*. Helsingfors.
- 1996: Stad och bygd: Finlandssvenska stadsmål i ett regionalt och socialt perspektiv. *Folkmålsstudier* 37. Helsingfors.
- 2003: Lokalt och regionalt i svenskan i Finland: tendenser i språkutvecklingen i norr och söder. I: G. Akselberg, A. Bødal, & H. Sandøy (red.), *Nordisk dialektologi*. Oslo. S. 51–81.
- 2015: *Dialekter och småstadsspråk*. (Svenskan i Finland i dag och i går 1:1.) Helsingfors.
- Kerswill, Paul & Ann Williams, 2000: Mobility and social class in dialect levelling: evidence from new and old towns in England. I: K. Mattheier (red.), *Dialect and migration in a changing Europe*. Frankfurt am Main. S. 1–13.
- Koivisto, Johanna, 2020: Jag som skribent: en diskursanalytisk fallstudie om skrivande genom språkstuderandes artikulation i uppsatser producerade på en akademisk skrivkurs i nordiska språk. I: C. Wide, E. Ingman, K. Lankinen & V. Vaakanainen (red.), *Svenskan i Finland* 18. Åbo. S. 119–132.
- Kommunförbundet, 2021: Antalet kommuner och städer och befolkningsuppgifter. [Webbadress: <https://www.kommunforbundet.fi/informationsprodukter-och-informationstjanster/antalet-kommuner-och-stader>. Hämtad 29.9.2021.]
- Laclau, Ernesto & Chantal Mouffe, 1985: *Hegemony and socialist strategy. Towards a radical democratic politics*. London.
- 2001: *Hegemony and socialist strategy. Towards a radical democratic politics*. 2 uppl. London.
- Leinonen, Therese, 2015: Finlandssvenskars uppfattningar och åsikter om språklig variation: en webbenkät. I: *Folkmålsstudier* 53. S. 117–139.
- Leinonen, Therese & Anna Henning-Lindblom, 2016: Gymnasieelevers åsikter om standardspråk och variation i finlandssvenskan. I: J. Kolu, M. Kuronen & Å. Palviainen (red.), *Svenskan i Finland* 16. Jyväskylä. S. 92–107.
- Löfström, Malin, 2022: *Språklig stil och stajling bland finlandssvenskar i Stockholm – ett mobilitetsdialektologiskt perspektiv*. (Studia philologiae Scandinavicae Uppsaliensia 22.) Uppsala.
- McIlvenny, Paul, Mats Broth & Pentti Haddington, 2009: Communicating place, space and mobility. I: *Journal of Pragmatics* 41: 10, s. 1879–1886.
- Makkonen, Riitta, 2005: Riäkkylästä Stadiin – murteesta kaupunkikieleen. I: Palander, Marjatta & Anne-Maria Nupponen (red.), *Monenlaiset karjalaiset: Suomen karjalaisten kielellinen identiteetti*. Joensuu. S. 125–158.
- Monka, Malene, 2013: *Sted og sprogforandring: En undersøgelse af sprogforandring i virkelig tid hos mobile og bofaste informanter fra Odder, Vinderup og Tinglev*. (Danske Talesprog 13). København.
- Monka, Malene, Pia Quist & Astrid Ravn Skovse, 2020: Place attachment and linguistic variation: A quantitative analysis of language and local attachment in a rural village and an urban social housing area. I: *Language in Society* 49: 2, s. 173–205.
- Nuolijärvi, Pirkko, 1986: *Kolmannen sukupolven kieli. Helsinkiiin muuttaneiden suurten ikäluokkien eteläpohjalaisten ja pohjoissavolaisten kielellinen sopeutuminen*. Helsinki.

- Nyholm, Leif, 1995: Stadsspråk i Nyland – riksspråk och dialekt. I: T. Sandström, (red.). *Nyländska ankarfästen*. Helsingfors. S. 36–54.
- Omdal, Helge, 1994: *Med språket på flyttefot: Språkvariasjon og språkstrategier blant setesdøler i Kristiansand*. Uppsala.
- Pietikäinen, Sari & Anne Mäntynen, 2019: *Uusi kurssi kohti diskurssia*. Tampere.
- Preston, Dennis, 1999: Introduction. I: D. Preston (red.). *Handbook of perceptual dialectology* 1. Amsterdam. S. xxiii–xl.
- Scollon, Ronald, 2001: *Mediated discourse. The nexus of practice*. London.
- Scollon, Ron & Suzie Wong Scollon, 2004: *Nexus analysis. Discourse and the emerging internet*. London.
- Sjöblom, Agneta, 2015: Här växer Raseborg. I: *Västra Nyland* 27.6.2015.
- Stenberg-Sirén, Jenny, 2018: *Språk och språkideologier i radio och tv: Standard-språk och språkstandarder i finlandssvenska radio- och tv-nyheter*. Helsingfors.
- Tandefelt, Marika, 2015: Ett språk i två länder. I: M. Tandefelt (red.). *Gruppspråk, samspråk, två språk*. (Svenskan i Finland – i dag och i går 1:2.) Helsingfors. S. 153–182.
- Winther Jørgensen, Marianne & Louise Phillips, 2000: *Diskursanalys som teori och metod*. Lund.
- Wreder, Malin, 2007: Ovanliga analyser av vanliga material: vad diskursteorin kan göra med enkäter. I: M. Börjesson, & E. Palmblad (red.). *Diskursanalys i praktiken*. Malmö. S. 29–51.

Ovansiljanmålens syntax och morfologi

Av Piotr Garbacz,^α Martin Jacobsen,^β Brynjar Olsnes Østmo-Sæter,^γ Celine Vendelbo Mikkelsen,^δ Jan Einar Slethei,^δ Sandra Lien Reksnes,^δ Yasmin Ullestad,^δ Alexandra Ramstad Racheck^δ och Daniel Bemar Rasmussen Emblem^δ

Abstract

In this paper, we investigate thirteen syntactic and two morphological features of the seven vernaculars of Ovansiljan: the vernacular of Älvdalen, Våmhus, Mora, Sollerön, Orsa, Ore, and Venjan. The study combines previous research with newly collected data from fieldwork and acceptability studies conducted in 2010, 2024, and 2025, meaning the study offers the most comprehensive comparative overview of Ovansiljan morphosyntax to date. The findings show that several varieties preserve archaic syntactic properties such as verbal inflection in number and person, remnants of an earlier three-case system, the possibility of V-to-I movement, and traces of stylistic fronting, while also exhibiting syntactic innovations, such as subject doubling, negative concord, and extended use of definite noun forms. At the same time, considerable variation and ongoing change is found in the vernaculars, particularly among younger speakers. Although the vernacular of Älvdalen remains the most thoroughly studied and is one of the structurally most conservative varieties, the study demonstrates that it shares more similarities than differences with the other vernaculars. Thus, the seven vernaculars may be viewed as forming a dialect continuum. By relating the findings to theoretical models of syntax–morphology interaction (including the Rich Agreement Hypothesis and the Split-IP hypothesis), the article refines previous assumptions about the relationship between inflectional morphology and syntactic structure. The article offers both novel empirical evidence and theoretical insight into a previously under-documented area of Scandinavian dialect syntax.

Keywords: *the vernaculars of Ovansiljan, Scandinavian syntax, Scandinavian morphology, morphology-driven syntax, split-IP hypothesis, rich agreement hypothesis, V-to-I movement, negative concord, morphological case, verbal morphology.*

^α Korresponderande författare. Institutt for lingvistiske og nordiske studier, Universitetet i Oslo. – Corresponding author. Department of Linguistics and Scandinavian Studies, University of Oslo. <https://orcid.org/0000-0001-6622-0370>. piotr.garbacz@iln.uio.no

^β Institutt for lingvistiske og nordiske studier, Universitetet i Oslo. – Department of Linguistics and Scandinavian Studies, University of Oslo. <https://orcid.org/0009-0006-8703-196X>

^γ Vadsø.

^δ Institutt for lingvistiske og nordiske studier, Universitetet i Oslo. – Department of Linguistics and Scandinavian Studies, University of Oslo.

Garbacz, Piotr et al., 2026: Ovansiljanmålens syntax och morfologi. I: *Svenska landsmål och svenskt folkliv* 2024–25 (147–148), s. 35–105. – Garbacz, Piotr, et al., 2026: The syntax and morphology of the Upper Dalecarlian dialects. In: *Swedish Dialects and Folk Traditions* 2024–25 (147–148), pp. 35–105. – DOI: <https://doi.org/10.69824/svln.147.54605>

Denna artikel publiceras under villkoren i Creative Commons-licensen CC BY 4.0, som tillåter användning, spridning och reproduktion i vilket medium som helst, förutsatt att originalverket är korrekt citerat. – This article is published under the conditions given in the Creative Commons license CC BY 4.0, which allow use, distribution and reproduction in any medium, provided that the original work is cited correctly.

Forskningsartikel. Denna artikel har genomgått dubbelblind referentgranskning. – Original research article. This article has undergone double-blind peer review.

© 2026 författarna. – © 2026 the authors.

1. Inledning

Denna artikel har som mål att teckna en bild av tretton syntaktiska och två morfologiska fenomen i dagens Ovansiljanmål. Ovansiljanmålen, som har en särskild position bland de nordiska dialekterna (Hallberg 2005 s. 1697), är – förutom Älvdalsmålet – mycket lite utforskade. Detta gäller i synnerhet syntaxen, som i alla Ovansiljanmål, med undantag för Älvdalsmålet, inte har varit föremål för några syntaktiska studier förrän helt nyligen (se avsnitt 2 nedan). Visserligen föreligger en morfologisk (och på vissa punkter även syntaktisk) beskrivning av Ovansiljanmålen författad av Lars Levander (1925–28 2), men denna beskrivning kan inte längre anses vara aktuell. I detta arbete vill vi därför ge en aktuell översikt över Ovansiljanmålen struktur genom att dels ge en sammanfattning av de syntaktiska studier som hittills gjorts om Ovansiljanmålen, dels komplettera dessa studier med egna datainsamlingar och sätta in språkdata från Ovansiljanmålen i ett teoretiskt perspektiv.¹

Artikeln är strukturerad som följer: i avsnitt 2 ges en översikt över Ovansiljanmålen, deras karakteristiska drag, den senaste utvecklingen och antalet talare. I avsnitt 3 presenteras den syntakteoretiska bakgrunden för denna artikel och de syntaktiska och morfologiska fenomen som är relevanta för den. Datainsamlingsmetoden redovisas i avsnitt 4. En översikt över syntaktiska och morfologiska data från Ovansiljanmålen, både gamla och nya, ges i avsnitt 5 medan avsnitt 6 innehåller en diskussion av dataunderlaget i ljuset av syntaktisk teori. Avsnitt 7 är en sammanfattning av artikeln.

2. Ovansiljanmålen

Med *Ovansiljanmålen* avser vi här – i enlighet med svensk dialektologisk tradition – sju folkmål som talas i östra delen av övre Dalarna, i och omkring sjön Siljan, i och omkring följande städer och byar (i alfabetisk ordning): Mora (Moramål), Ore och Furudal (Oremål), Orsa och Skattungbyn (Orsamål), Sollerön (Sollerörmål), Venjan (Venjansmål), Våmhus (Våmhusmål) samt Älvdalen, Evertsberg, Åsen och ungefär tjugo andra mindre byar

¹ Artikeln är baserad på Piotr Garbacz föredrag vid Symposium för svensk dialektologi, anordnat av Sällskapet för svensk dialektologi den 4 oktober 2024. Vi tackar deltagarna för givande synpunkter på presentationen och huvudredaktören för *Svenska landsmål och svenskt folkliv*, Mathias Strandberg, som uppmuntrade oss att skicka in detta bidrag. Vidare vill vi rikta ett varmt tack till våra informanter för deras ovärderliga hjälp med datainsamlingen, till Universitetet i Oslo som bekostat båda fältresorna 2024 och till Nordic Centre of Excellence in Microcomparative Syntax (NORMS) vid UiT som bekostade fältresan 2010. Östen Dahl har mycket generöst delat med sig av sina egeninsamlade data på utvidgad användning av bestämdhet i Ovansiljan – vi tackar honom hjärtligt för det! Vi tackar även två anonyma granskare som har gett oss värdefulla synpunkter och genomgått texten noggrant. Slutligen vill vi rikta ett särskilt tack till Stefan Jacobsson som genomgått hela manuset och bidragit med en stor mängd väsentliga kommentarer och förbättringsförslag.

Karta 1. Dalmålen geografiska distribution (efter Garbacz 2019 s. 201).

(Älvdalsmål, ofta kallat *älvdalska*). Ovansiljanmålen geografiska utbredning visas på karta 1.

Dessa mål avviker betydligt från de flesta andra nordiska varieteter och representerar en unik blandning av å ena sidan mycket arkaiska drag (t.ex. gammal fonemisk nasalitet, tre stavelselängder, rester av kausböjning, verbböjning i person och numerus, rester av stilistisk framflyttning (kilkonstruktion) och möjlighet till fa-ordföljd i flera bisatsstyper) och å andra sidan sällsynta novationer (t.ex. dubbelt subjekt, negationsharmonier, referentiella nollsubjekt samt särskilda verbböjningsutvecklingar).²

Vi behandlar här Ovansiljanmålen som sju separata varieteter, utan att ta ställning till om de bör klassificeras som sju separata dialekter av svenska eller som sju separata språk, eller om vissa av dem bör anses vara svenska dialekter medan andra bör anses vara självständiga språk. När det gäller Älvdalsmålet har det vid flera tillfällen argumenterats för att det bör tillerkännas språkstatus. John Helgander (2016) diskuterar grundligt denna frågeställning. För de övriga målen har oss veterligen liknande krav inte framförts, men det har framlagts förslag om att alla Ovansiljanmålen tillsammans, *dalska* som de kallas i Ovansiljan, skulle få språkstatus. Inom Ovansiljanmålen framstår

² Märk att inte alla ovannämnda drag förekommer i samtliga Ovansiljanmål.

Älvdalsmålet, Våmhusmålet, Moramålet, Sollerömmålet och Orsamålet som närmast besläktade med varandra (i synnerhet gäller detta Älvdalsmålet och Våmhusmålet), medan Oremålet och Venjansmålet kan beskrivas som gruppens två mest perifera varieteter. Huruvida Ovansiljanmålen bör uppfattas som ett eller flera språkssystem är i hög grad beroende av vilket (politiskt) perspektiv man anlägger. En fördjupad diskussion av denna fråga faller dock utanför ramen för denna studie.

Ovansiljanmålen har utvecklats från ett hypotetiskt förstadium, kallat forn-dalska, som har antagits vara en fornöstnordisk varietet, troligen med väst-nordiska inslag (Levander 1925 s. 44 f.). Dagens Ovansiljanmål kan sägas ligga i gränsområdet mellan det östnordiska och det västnordiska. Lars Levander (1925 s. 37 ff.) visar, med stöd i språkdata, att vissa särdrag för dalmålen redan förekom på 1200-talet, såsom visas av diftongeringen av vokaler i vissa latinska lånord (Moramål *kröjna* 'krona', Orsamål *krajna* 'krona', äldre Älvdalsmål *kraunggen* 'krona' av lat. *corona*; äldre Älvdalsmål *prajm* 'runstav' av lat. *primus*, äldre Älvdalsmål *Katraj* 'Katarina' av lat. *Catharina*). I nyare forskning (Schalin 2018, s. 50 ff.) har man hävdats att dalmålen började skilja ut sig från övriga nordiska varieteter redan under sen urnordisk tid (från ca 550 e.Kr.).³ När Ovansiljanmålen börjar beskrivas inom ramen för modern språkvetenskap på 1800-talet (från och med Carl Säve 1852; vi bortser här från tidigare beskrivningar, se Garbacz 2010, s. 30 för en översikt), kan de sägas vara både fullt utbildade och uppvisa särdrag som gör att flera varieteter kan urskiljas. Visserligen skriver Säve (1852 s. 282) bara om fem Ovansiljanmål (i alfabetisk ordning): Moramål, Orsamål, Sollerömmål, Venjansmål och Älvdalsmål. Fram till början av 1900-talet klassificerades nämligen Våmhusmålet som en del av Älvdalsmålet och det var först Levander (1909a s. 4) som argumenterade för att Våmhusmålet bör klassas som ett separat mål. Oremålet räknades i sin tur fram till början av 1900-talet som en del av nedansiljanmålen, en uppfattning som först ändrades med Boëthius (1907 s. 73) som dock menade att Oremålet borde ses som en variant av Moramålet.

I Ovansiljanmålen finner man karakteristiska drag på alla språkliga nivåer: fonologi, morfologi, syntax och lexikon. Bland de karakteristiska dragen inom fonologin kan nämnas bl.a. generellt bortfall av initialt /h/ framför vokal, genomförd diftongering av gamla långa vokaler och kortstavighet i flera av målen (i Moramål, Våmhusmål, Älvdalsmål samt i Orsamål i Skattungbyn enligt Levander 1925).

Enligt Stefan Jacobsson (muntl.) är kortstavigheten ännu väl bevarad åtminstone i Älvdalsmålet, Våmhusmålet och delar av Moramålet (främst, om än inte bara, i Bonäs). Överlånga stavelser finns idag huvudsakligen i Älvdalsmålet och hos vissa äldre talare av Sollerömmålet (Älvdalsmål *grq'lla* ['grā:l:a] 'helt', äldre Sollerömmål *fettvått* ['fe:t:vot:t:] 'buljong'), men de har till viss del också funnits i Oremålet, Moramålet, Venjansmålet och Våmhus-

³ Tack till Stefan Jacobsson som gjorde oss uppmärksamma på detta.

målet (Stefan Jacobsson muntl.). Villkorlig apokope i långstaviga ordformer förekommer idag huvudsakligen i Älvdalsmålet;⁴ den var mer spridd på Levanders tid (dock inte i Ore, Orsa och Våmhus, jfr Levander 1925 s. 225). Villkorlig apokope i både kort- och långstaviga finita och infinita verbformer förekommer idag också i Våmhus, Ore och Orsa (Stefan Jacobsson muntl.). Ovillkorlig (permanent) apokope⁵ var på Levanders tid allmän i hela Ovansiljan (med olika utbredning i ordförrådet i olika socken- och bymål, Stefan Jacobsson, muntl.), liksom även fonematisk nasalitet, som numera huvudsakligen finns i Våmhusmålet och Älvdalsmålet (Älvdalsmål *wið* [wī:ð] ‘vi’ ~ *wið* [wi:ð] ‘ved’). Inom morfologin karakteriseras flera av Ovansiljanmålen av att de har behållit tregenussystemet, rester av kausböjningen och (utom i Venjansmålet och i Oremålet) verbböjning i numerus och person. Syntaxen kännetecknas av att en del äldre nordiska syntaktiska konstruktioner i viss grad bevarats och att nya, säregna syntaktiska mönster utvecklats (se avsnitten 5.3–5.15 nedan). Ovansiljanmålets ordförråd innehåller ord som antingen inte förekommer i andra delar av Norden eller som endast gör det i mycket begränsad utsträckning. Till dessa ord hör bl.a. Älvdalsmål *anndyr* ‘skidspår’, Venjansmål, Våmhusmål *annderja* ‘skidspår’; Älvdalsmål *brinde* ‘älg’, västra Moramål *brindä* ‘alg’; västra Moramål, Venjansmål, Våmhusmål, Älvdalsmål *brågå* ‘röra (på) sig’; Älvdalsmål *kråyse* ‘ansikte’; Moramål, Orsamål, Venjansmål, Våmhusmål, Älvdalsmål *ludda* ‘strumpfot’, västra Sollerörmål *lödda* ‘strumpfot’; Våmhusmål, Älvdalsmål *luok* ‘mindre vattensamling’, Moramål, Oremål, Sollerörmål, Venjansmål *lok* ‘mindre vattensamling’ (jfr Steensland 2006b).

Enligt Levander (1925 s. 3) fanns det omkring 90 000 personer som talade något av dalmålen, det vill säga ett Ovansiljanmål, ett nedansiljanmål eller ett mål från övre Västerdalarna. Detta skulle innebära att upp till några tiotusental av dessa personer talade ett Ovansiljanmål på 1920-talet. I dag talas Ovansiljanmålen av högst omkring 5 600 personer, huvudsakligen äldre. Fördelning av talare per mål presenteras i tabell 1 nedan.

Antalet yngre talare av Älvdalsmålet förefaller ha ökat: år 2007 fanns det endast 50 Älvdalsmålstalare under 15 år (Larsson et al. 2008). Idag uppskattar man att det finns 170 talare som är yngre än 20 år (Ulla Schütt muntl.). Det bör dock understrykas att dessa siffror är uppskattningar som till stor del bygger på egenrapportering och att det inte är fullständigt klart vilka definitioner av talare av älvdalska som har använts i någon av dessa undersökningar.

Förutom att ha flest talare är Älvdalsmålet även det mest livskraftiga av Ovansiljanmålen. Under de senaste årtiondena har det varit föremål för omfattande revitaliserings- och bevarandearbete. Det är också Älvdalsmålet som

⁴ Med *villkorlig apokope* menar vi bortfall av en ändelsevokal som inte är nasaliserad eller står framför en konsonant och som inte heller omedelbart åtföljs av paus.

⁵ Med *ovillkorlig (permanent) apokope* menar vi bortfall av en onasaliserad vokal i absolut uttjod, varvid den kvarstående ordformen uppträder med akut accent (och inte längre med den ursprungliga, grava accenten).

Tabell 1. Uppskattat antal talare av Ovansiljanmålen.

Mål	Antal talare	Källa för uppgifterna	Kommentar
Oremål	30	Ringmar & Olander (2020 s. 234), Ann-Christine Elings Blomberg (muntl.)	Den minsta varieteten, endast äldre talare.
Venjansmål	100	Karin Wennberg (muntl.), Erik Abrahamsson (muntl.)	
Sollerömmål	250–300	Sylvia Måsan (muntl.)	
Våmhusmål	350	Ringmar & Olander (2020 s. 234), Erik Abrahamsson (muntl.)	
Orsamål	500	Ringmar & Olander (2020 s. 234)	Inklusive en varietet talad i Skattungbyn.
Moramål	1 300	Erik Abrahamsson (muntl.)	Flest talare i Nusnäs (166), Stranden (150), Färnäs (139).
Älvdalsmål	2 500	Ulm Dalska (www.ulumdalska.se/), Ulla Schütt (muntl.)	Den största varieteten, 170 talare under 20 år.

historiskt sett fått störst uppmärksamhet inom språkvetenskapen sedan det beskrevs av Noreen (1881 s. 7) som »den i allo intressantaste och forntrog-naste formen av dalmålet». Idag är bilden dock mer nyanserad: språkutvecklingen i området under de senaste 144 åren har medfört ökad variation i fråga om vilken varietet som är språkligt mest konservativ. Även om Älvdalsmålet i störst utsträckning bevarat de gamla nasalljuden, har det i flera fall förlorat särskilda ackusativformer av substantiv, vilka däremot finns bevarade i både Våmhusmålet och Orsamålet. Orsamålet bevarar dessutom den äldre dativformen i bestämd plural på *-uma* (t.ex. Orsamål *estuma* 'hästarna.DAT'), som inte längre tycks förekomma i Älvdalsmålet (Älvdalsmål *estum* 'hästar(na).DAT', äldre Älvdalsmål *estume* ~ *estuma* 'hästarna.DAT'). Forskningsintresset har även förskjutits från att huvudsakligen fokusera på det mest ålderdomliga, till att i högre grad omfattas den språkliga variationen i området och de pågående förändringsprocesserna. Icke desto mindre är Ovansiljanmålen – förutom

Tabell 2. Översikt över språkvetenskapliga studier om Ovansiljanmål

Mål	Viktigare arbeten
Älvdalsmål	Säve 1852; Noréen 1881, 1886; Levander 1909a, 1909b, 1920; Björklund 1956; Nyström 1982, 2000; Helgander 1996, 2004, 2005, 2016; Garbacz 2006, 2008, 2010, 2024; Garbacz & Johannessen 2015; Rosenkvist 2010, 2015a,b,c, 2018; Steensland 1994, 2000, 2006a, 2015, 2021; Melerska 2011; Åkerberg 2012; Ásgrímur Angantýsson 2015; Bentzen et al. 2015; Svenonius 2015; Vangsnes 2015; Sapir & Lundgren 2024.
Moramål	Östnors byalag 1990.
Oremål	Boëthius 1907; Tannerhagen 1913; Blomberg 2025
Orsamål	Boëthius 1918; Hansson 1989; Olander 2002; Olander & Eriksson 2004; Olander 2011; Ohlsén & Olander 2013.
Sollerörmål	Björklund 1994; Andersson & Danielsson 1999; Måsan 2002.
Venjansmål	Wennberg 2007.
Våmhusmål	Ask 2000.
Oremål, Orsamål, Våmhusmål och Älvdalsmål	Ringmar & Olander 2020 om kvarlevande ackusativformer i Oremålet, Orsamålet och Våmhusmålet; Jacobsen 2024 om kasussystemet i Orsamålet, Våmhusmålet och Älvdalsmålet; Berntzen 2024 om negationsharmoni i Orsamålet, Våmhusmålet och Älvdalsmålet.
Moramål, Orsamål, Sol- lerörmål	Kristoffersen 2010 om ändringar av stavelsestrukturen i Moramålet, Orsamålet och Sollerörmålet
Samtliga Ovan- siljanmål	Levander 1925, 1928 – fonologi & morfologi; Nyström 1995 – fonologi; Garbacz 2019 – verbböjning och syntaktiska fenomen; Kristoffersen 2021 – fonologi; OÖD.

Älvdalsmålet – fortfarande mycket bristfälligt språkvetenskapligt beskrivna (Garbacz 2019 s. 202). Ett av syftena med denna artikel är därför att bidra till beskrivningen av syntaxen och morfologin i Ovansiljanmålen såsom de är idag. I tabell 2 ovan ger vi en översikt över språkvetenskapliga studier över

samtliga Ovansiljanmål. När det gäller Älvdalsmålet hänvisas läsaren också till två grundligare översikter: en i Garbacz 2010 (s. 50 ff.) och en i Sapir & Lundgren 2024 (s. 6 ff).

3. Morfologi och syntax i forskningen om de nordiska språken

Den variant av Chomskys generativa grammatik som introducerades i början av 1980-talet kallas princip- och parameterteorin (ett alternativt namn är *GB-teorin* efter den engelska benämningen *Government and Binding*) som presenterades i Chomsky 1981. Inom denna teori har man bl.a. försökt identifiera korrelationer mellan olika språkliga fenomen, exempelvis mellan morfologi och syntax. Princip- och parameterteorin har också påverkat vissa forskningsmiljöer inom nordisk språkvetenskap sedan 1980-talet och framöver. Ett av de arbeten som kom att bli mest inflytelserikt inom forskningen om sambandet mellan morfologi och syntax i de nordiska språken är Holmberg & Platzack 1995. Författarna delar (s. 8) in de nordiska språken i två grupper: fastlandsskandinaviska språk, dvs. modern svenska, danska och norska, samt ö nordiska språk, dvs. modern isländska, modern färöiska (dock med vissa förbehåll), fornnordiska och, värt att notera, Älvdalsmålet.⁶ De hävdar att de syntaktiska skillnaderna mellan dessa språk kan härledas ur två morfologiska parametrar: förekomsten av subjekt–verbkongruens i numerus och person samt kasusböjning. Denna hypotes har testats och vidareutvecklats, och femton år senare föreslog Anders Holmberg (2010a) en modifierad version. I denna nyare modell korrelerar följande syntaktiska konstruktioner med förekomsten av verbböjning i numerus och person: oblika subjekt, kilkonstruktion, expletiva nollsubjekt, generiska nollsubjekt, formella subjekt vid transitiva verb (s.k. transitiva expletiver) samt postponering av tunga subjekt. Till skillnad från tidigare arbeten räknar Holmberg (2010a s. 13 f.) inte längre med att fenomen såsom V till I-flyttning⁷ eller inbäddade frågesatser utan resumptivt *som* korrelerar med verbböjning i numerus och person. Han menar inte heller att några syntaktiska egenskaper kan kopplas till förekomsten av morfologiskt kasus. Också listan över språk som klassificeras som ö nordiska har i Holmbergs (2010a) modell förkortats: den omfattar endast

⁶ Beteckningen »ö nordiska språk» (eng. *Insular Scandinavian*, förkortat ISc.) är egentligen lite missvisande, då den inte primärt baseras på den geografiska placeringen av de aktuella språken, utan på språkens morfologiska struktur: »The I[nsular]Sc[andinavian] languages are typical representatives of so-called synthetic languages, having a fairly rich system of agreement morphology as well as case morphology. In comparison, the M[ainland] Sc[andinavian] languages are more analytic: [...]» (Holmberg & Platzack 1995 s. 8).

⁷ Med V till I-flyttning menar vi i denna artikel fa-ordföljden i alla subjektsinitiala bisatser, utom i att-satser som är underordnade hävdande och semi-faktiva predikat.

isländska och inkluderar inte längre färöiska, fornnordiska eller Älvdalsmålet. För Älvdalsmålet del menar för övrigt Holmberg (2010a s. 13) följande:

[...] I get the impression that, with regard to the parameter discussed in this paper, Oevdalian is a MSc language but with some archaic features (case morphology, vestiges of verb agreement, verb raising) and some new features (pro-drop of IPL and 2PL pronouns).

Ett annat inflytelserikt arbete om nordiska språk där syntax och morfologi kopplats samman är en artikel av Bobaljik & Höskuldur Þráinsson 1998. Författarna argumenterar för att språk med ett verbböjningssystem där ändelser för tempus och kongruens är tydligt åtskilda uppvisar så kallad *Split-IP*, det vill säga att deras I-domän (som ungefär motsvarar mittfältet i satsschemat) är utvidgad. Detta medför att språken tillåter transitiva expletiver, egentliga subjekt i den kanoniska subjektpositionen och objektsskifte av nominalfrasobjekt samt att de kräver V till I-flyttning (Bobaljik & Höskuldur Þráinsson 1998 s. 67).

Själva hypotesen att verbböjning i numerus och person korrelerar med V till I-flyttning går under namnet *The Rich Agreement Hypothesis*, och den formulerades som en absolut korrelation av Rohrbacher (1999 s. 138):

Agreement is a referential category with lexically listed affixes (projecting AgrP in syntax and triggering overt verb movement) in exactly those languages where regular subject-verb agreement minimally distinctively marks the referential agreement features such that in at least one number of one tense, the person features [1ST] and [2ND] are distinctively marked.

Efter att flera studier hade visat att den tvåsidiga korrelationen mellan verbflyttning till I och »rik» verbmorfologi kan vara svår att försvara, föreslog Jonathan Bobaljik (2002 s. 132) en enkelriktad version av samma hypotes: »If a language has rich inflection then it has verb movement to Infl.» Denna formulering fångar bl.a. in data från flera nordiska dialekter som uppvisar någon grad av verbflyttning utan att samtidigt ha verbböjning i person och numerus, såsom vissa nordnorska varieteter (Bentzen 2007). Data från Älvdalsmålet, presenterade i Garbacz 2010, samt data från andra Ovansiljanmål i Garbacz 2019, visar emellertid att även varieteter som uppvisar verbböjning i person och numerus antingen kan sakna obligatorisk V till I-flyttning eller sakna V till I-flyttning överhuvudtaget. Denna konklusion var problematisk för förfäktarna av hypotesen och följaktligen gjorde Koenenman & Zeijlstra (2014 s. 579 ff.) ett försök att rädda *The Rich Agreement Hypothesis* i mötet med data från Älvdalsmålet genom att anta att målet har en extra adverbialposition i mittfältet som gör att verbflyttning till I inte blir synlig. De lade dock inte fram något oberoende stöd för att anta en sådan position, varför det

förslag de lägger fram framstår som *ad hoc*; se kritiken av förslaget i Garbacz 2019 (s. 217). Tvica (2017) konstaterar efter att ha analyserat 24 språk från vitt skilda språkfamiljer att inga data från de undersökta språken kunde falsifiera *The Rich Agreement Hypothesis*. Visserligen var det sex språk där hypotesen inte kunde testas och inget av de testade språken var ett germanskt eller ett indoeuropeiskt språk.

Flera andra syntaktiska fenomen har fått mycket uppmärksamhet i den nordiska syntaxlitteraturen, några av dem ytterst sällsynta (t.ex. dubbelt subjekt), andra ovanliga (t.ex. negationsharmonin) och ytterligare några tämligen vanliga (t.ex. utvidgad användning av bestämd form), utan att de för den delen kopplats till några specifika morfologiska företeelser.

I denna artikel presenterar vi språkliga data från Ovansiljanmålen med avseende på fenomen som vi uppfattar som centrala i den dialektsyntaktiska litteraturen över tid:

- (i) **Kasusböjning**
- (ii) **Verbböjning i person och numerus**
- (iii) **V till I-flyttning**, dvs. fa-ordföljden i alla subjektsinitiala bisatser, utom i *att*-satser som är underordnade hävdande och semi-faktiva predikat med huvudsatsprosodi
- (iv) **Icke-referentiella nollsubjekt**, dvs. frånvaro av det formella *det* i presenteringskonstruktioner eller i satser med så kallade väderverb (t.ex. *regna, snöa, blåsa*)
- (v) **Referentiella nollsubjekt**, dvs. utelämnning av subjekt uttryckt genom personligt pronomen från flera positioner än endast fundamentet
- (vi) **Generiska nollsubjekt**, dvs. frånvaro av det generiska subjektet (sv. *man*, Ovansiljanmål *an*)
- (vii) **Dubbelt subjekt**, dvs. upprepning av ett subjekt i fundamentet med ett pronominellt subjekt på subjektets kanoniska plats
- (viii) **Oblika subjekt**, dvs. subjekt till så kallade *upplevarverb* (Falks 1997 term) som står i annat kasus än nominativ
- (ix) **Stilistisk framflyttning (kilkonstruktion)**, dvs. placering av (typiskt korta) syntaktiska led mellan bisatsinledare och finit verb i bisatser utan synligt subjekt
- (x) **Placering av egentliga subjekt på subjektsplatsen i expletiva konstruktioner**
- (xi) **Placering av tunga subjekt på objektets plats**
- (xii) **Transitiva expletiver**, dvs. användning av formellt *det* i satser med transitiva verb

- (xiii) **Objektsskifte av nominalfrasobjekt**, dvs. placering av nominalfrasobjekt före negationen i subjektsinitiala satser med ett presens- eller preteritumböjt huvudverb
- (xiv) **Negationsharmoni**, dvs. förekomst av två eller flera negativa element i samma sats som tillsammans uttrycker en semantisk negation
- (xv) **Utvidgad användning av bestämdhet**, dvs. bruk av substantivets bestämda form i kontexter där rikssvenskan använder naken form.

4. Dataunderlaget

Denna artikels empiriska bas utgörs dels av data från Ovansiljanmålen som föreligger i form av publicerade vetenskapliga arbeten, dels av data som författarna samlat in själva under olika fältarbeten i regionen eller som vi fått ta del av. Vi har valt att använda oss av alla tillgängliga data för att kunna ge läsaren en så komplett bild av Ovansiljanmålets syntaktiska och morfologiska struktur som möjligt (och dess utveckling över tid där det har varit möjligt). Författarnas egeninsamlade data kan delas in i tre undergrupper: (i) data insamlade av Piotr Garbacz under ett fältarbete 2010, (ii) data insamlade av samtliga författare under två fältarbeten år 2024 och (iii) kompletterande data insamlade av Piotr Garbacz på distans från informanter i Ovansiljan under våren 2025. Nedan redogör vi för hur materialet har samlats in.

4.1. Syntaxdata redovisade i tidigare forskning

Bland Ovansiljanmålen är det Älvdalsmålets syntax som hittills har undersökts mest ingående. Flera av de relevanta morfologiska och syntaktiska fenomen som står i fokus för denna studie har behandlats i tidigare forskning om älvdalska, och dessa presenteras i tabell 3 nedan. Syntaktiska och morfologiska fenomen i de övriga Ovansiljanmålen presenteras i tabell 4 nedan.

Bland de arbeten som nämns i tabell 3 och 4 utmärker Berntzen 2024 och Jacobsen 2024 sig som fördjupade studier av negationsharmoni respektive kasus i tre Ovansiljanmål (Orsamålet, Våmhusmålet och Älvdalsmålet). Ringmar & Olander 2020 fokuserar på förekomsten av kvarlevande akkusativformer i Oremålet, Orsamålet och Våmhusmålet. Dahl 2015 ger en bred översikt över olika typer av utvidgad bestämdhet i de nordiska språken, inklusive i Ovansiljanmålen, med datamaterial hämtat huvudsakligen från Moramålet, Orsamålet, Solleröområdet och Älvdalsmålet. Garbacz 2019 utgör ett teoretiskt bidrag där data från Ovansiljanmålen används för att pröva två hypoteser om sambandet mellan morfologi och syntax.

Tabell 3. Morfologiska och syntaktiska fenomen i Älvdalsmålet behandlade i tidigare forskning.

Fenomen	Referenser
Kasus	Levander 1909a, 1928; Åkerberg 1957; Helgander 2004 s. 27 ff., 2005 s. 20 ff.; Svenonius 2015; Steensland 2015; Jacobsen 2024
Verb böjning i numerus och person	Levander 1909a, 1928; Ásgrímur Angantýsson 2015; Garbacz 2010, 2019
V till I-flyttning	Levander 1909a s. 124; Garbacz 2006, 2010, 2015, 2019; Ásgrímur Angantýsson 2015; Rosenkvist 2015c
Icke-referentiella nollsubjekt	Garbacz 2010 s. 68 f. och s. 193, 2019 s. 224
Referentiella nollsubjekt	Levander 1909a s. 109; Rosenkvist 2010, 2018
Generiska nollsubjekt	Garbacz 2010 s. 72, s. 196, 2019 s. 224
Dubbelt subjekt	Levander 1909a s. 109; Rosenkvist 2015a
Oblika subjekt	Garbacz 2010 s. 70, s. 194, 2019 s. 223
Stilistisk framflyttning (kilkonstruktion)	Levander 1909a s. 122; Garbacz 2010, 2019 s. 222
Subjektsplacering i expletiva konstruktioner	Garbacz 2019 s. 212 f.
Placering av tunga subjekt på objektets plats	Garbacz 2019 s. 223 f.
Transitiva expletiver	Garbacz 2010 s. 71 och s. 195, 2019 s. 211
Objektsskifte av nominalfrasobjekt	Garbacz 2010 s. 73 f. och s. 200, 2019 s. 213 f.
Negationsharmoni	Garbacz 2008, 2010 s. 85 ff. och s. 201 ff.; Rosenkvist 2015b; Berntzen 2024
Utvidgad användning av bestämd form	Levander 1909a s. 95; Dahl 2015 s. 46–156

Tabell 4. Morfologiska och syntaktiska fenomen i Ovansiljanmålen (utom Älvdalsmålet) behandlade i tidigare forskning.

Fenomen	Mål	Referenser
Kasus	Våmhusmålet	Ringmar & Olander 2020; Jacobsen 2024
	Orsamålet	Ringmar & Olander 2020; Jacobsen 2024
	Oremålet	Ringmar & Olander 2020
Verbböjning i person och numerus	Samtliga mål	Garbacz 2019 s. 207 ff.
V till I-flyttning		Garbacz 2019 s. 209 f.
Icke-referentiella nollsubjekt		Garbacz 2019 s. 224 f.
Generiska nollsubjekt		Garbacz 2019 s. 224 f.
Oblika subjekt		Garbacz 2019 s. 223
Stilistisk framflyttning		Garbacz 2019 s. 222
Subjektsplacering i expletiva konstruktioner		Garbacz 2019 s. 212 f.
Placering av tunga subjekt på objektets position		Garbacz 2019 s. 223 f.
Transitiva expletiver		Garbacz 2019 s. 211
Objektsskifte av nominalfrasobjekt		Garbacz 2019 s. 213 f.
Utvidgad bestämdhetsanvändning		Dahl 2015 s. 46–156
Negationsharmoni	Venjansmålet	Berntzen 2024
	Orsamålet	

4.2. Datainsamlingar 2010 och 2024

I maj 2010 genomförde Piotr Garbacz fältarbete inom områdena för de traditionella socknarna Mora, Orsa, Sollerön och Venjan bekostat av Nordic Centre of Excellence in Microcomparative Syntax (NORMS) vid Universitetet i Tromsø. I fältarbetet undersöktes V till I-flyttning, stilistisk framflyttning, oblika subjekt, icke-referentiella nollsubjekt, generiska nollsubjekt, transitiva expletiver och placering av tunga subjekt på objektets position. För Moramålet anlitades sju informanter (fyra kvinnor och tre män, f. 1924–1948), för Orsamålet sex informanter (sex kvinnor f. 1928–1962), för Sollerörmålet tre informanter (tre kvinnor f. 1935, 1958 och 1985) och för Venjansmålet tre informanter (två män f. 1934, 1955 och en kvinna f. 1939). I undersökningen användes Likert-skalan.

Under 2024 genomförde författarna två datainsamlingsresor till Ovalsiljan inom ramen för två universitetskurser vid Universitetet i Oslo (NOR4173: Fordjupingsemne i nordisk språkvitskap: språkhistorie og språkendring i mars och NOR2111/4112: Syntaks og morfologi i nordiske språk i oktober). Syftet med resorna var att låta studenterna genomföra fältarbete som en obligatorisk del av kursen, samtidigt som materialinsamlingen skulle bidra till att fylla ut kunskapsluckor om Ovalsiljanmålens syntax. Båda resorna bekostades i sin helhet av Institutt for lingvistiske og nordiske studier vid Universitetet i Oslo.

Nedan presenteras information om de undersökta språkliga fenomenen, antalet informanter, den metod som användes, namn på den som genomförde undersökningen samt tidpunkten för datainsamlingen.

Negationsharmoni undersöktes i fyra mål: Moramålet, Oremålet, Sollerörmålet och Venjansmålet. För Moramålet deltog fyra informanter: tre män födda 1937, 1947 och 1948 samt en kvinna född 1951. Studien använde sig av Likert-skalan och utfördes av Brynjar Olsnes Østmo-Sæter i mars 2024. För Oremålet deltog två informanter, en man född 1948 och en kvinna född 1952. Även här användes Likert-skalan och undersökningen genomfördes av Daniel Bemar Rasmussen Emblem i mars 2024. För Sollerörmålet deltog fem informanter: fyra kvinnor födda 1942, 1951, 1952 och 1958 samt en man född 1948. Också denna studie använde sig av Likert-skalan och utfördes av Sandra Lien Reksnes i mars 2024. I undersökningen av negationsharmoni i Venjansmålet deltog tre informanter: två kvinnor födda 1939 och 1942 samt en man född 1943. Här användes i stället *forced choice*-metoden. Studien genomfördes av Yasmin Ullestad i oktober 2024.

Utelämning av expletiva subjekt undersöktes i tre mål: Orsamålet, Våmhusmålet och Älvdalsmålet. Alla undersökningarna använde sig av Likert-skalan. För Orsamålet deltog fyra informanter: tre kvinnor och en man födda mellan 1932 och 1948. Studien utfördes av Sandra Lien Reksnes i oktober 2024. För Våmhusmålet deltog två informanter: en man född 1950 och en kvinna född 1952. Undersökningen genomfördes av Sandra Lien Reksnes i oktober 2024. För Älvdalsmålet deltog fyra informanter: tre kvinnor födda

1945, 1953 och 1959 samt en man född 1962. Undersökningen genomfördes av Aleksandra Ramstad Racheck i mars 2024.

Möjligheten att ha **dubbla subjekt** undersöktes i Venjansmålet och Våmhusmålet och utfördes av Brynjar Olsnes Østmo-Sæter i oktober 2024. För Venjansmålet deltog två informanter: en kvinna född 1939 och en man född 1943. Studien använde sig av *forced choice*-metoden. För Våmhusmålet deltog fyra informanter: en man född 1950 och tre kvinnor födda 1952, 1954 och 1955. Denna delstudie använde sig av Likert-skalan.

Kasusformer hos proprier undersöktes i Oremålet med två informanter, en man född 1948 och en kvinna född 1952. Metoden var *forced choice*, och undersökningen genomfördes av Daniel Bemar Rasmussen Emblem i mars 2024.

Kasusformer hos appellativer undersöktes i Oremålet och deltagare i undersökningen var två kvinnliga informanter födda 1946 och 1952. Metoden var *forced choice*, och studien genomfördes av Jan Einar Slethei i oktober 2024.

Delstudien om **verbkongruensformer vid omvänd ordföljd** genomfördes på Orsamålet av Celine Vendelbo Mikkelsen i mars 2024. Fem kvinnliga informanter (födda 1932, 1938, 1939, 1946 och 1950) deltog. I undersökningen användes Likert-skalan.

Utvidgad bestämdhetsanvändning undersöktes i Orsamålet med fyra informanter: tre kvinnor och en man födda mellan 1932 och 1948. Undersökningen utfördes av Sandra Lien Reksnes i oktober 2024 med hjälp av Likert-skalan.

Vid samtliga datainsamlingar eliciterades data med hjälp av acceptabilitetsbedömningar. Denna metod valdes dels därför att det är den mest effektiva datainsamlingsmetoden i en situation där en digital, sökbar korpus saknas för de flesta Ovansiljanmål (med undantag för Älvdalsmålet, där det finns en mycket liten, morfologiskt och syntaktiskt taggad korpus på strax över 14 000 ord; se Garbacz & Johannessen 2015 s. 12 f.), dels därför att den också möjliggör insamling av negativa data. Informanter – huvudsakligen äldre L1-talare av respektive Ovansiljanmål – exponerades för testmeningar (från omkring 20 till 60 per informant och insamlingstillfälle, beroende på undersökningens tema), där olika syntaktiska fenomen testades. Meningarna hade i förväg översatts till respektive mål av kontaktpersoner i området, samtliga L1-talare. Informanterna fick därefter ta ställning till meningarna i skriven form. Två olika metoder användes: en Likert-skala från 1 till 5, där 1 motsvarade en ogrammatisk mening och 5 en fullständigt grammatisk sådan, samt *forced choice*-metoden, där informanter fick välja mellan ett begränsat antal (två eller tre) fördefinierade alternativ.

Att testa acceptabiliteten av syntaktiska fenomen med hjälp av Likert-skala är en etablerad metod inom experimentell syntax. Den huvudsakliga fördelen med denna metod är att den möjliggör graderade bedömningar av språkliga konstruktioner, snarare än att begränsa informanternas val till binära alterna-

tiv. Därmed kan språklig variation fångas upp i högre grad, vilket är särskilt värdefullt vid undersökningar av subtila skillnader mellan olika konstruktionsstyper. Eftersom Likert-skalan baseras på subjektiva bedömningar finns dock risken att informanter tolkar de numeriska värdena olika. Det är heller inte ovanligt att osäkerhet hos informanter leder till att svaren koncentreras kring mittpunkten av skalan (jfr Schütze & Sprouse 2013 s. 33 f.). Den så kallade *forced-choice*-metoden tvingar å andra sidan fram ett tydligt val även i situationer där informanterna annars hade uttryckt tvekan eller osäkerhet (jfr Schütze & Sprouse 2013 s. 31 f.). Valet av metod berodde dels på vilka syntaktiska fenomen som undersöktes, dels på den sociala kontexten för själva insamlingssituationen.

4.4. Kompletterande datainsamling våren 2025

I april 2025 genomförde Piotr Garbacz ytterligare undersökningar för att komplettera den bild av ovansiljansk syntax som författarna erhållit i samband med fältarbetena. Dessa kompletterande undersökningar rörde (i) **icke-referentiella nollsubjekt** i Moramålet, Oremålet, Orsamålet, Sollerömmålet, Venjansmålet och Våmhusmålet; (ii) subjektsubbling i Moramålet, Oremålet, Orsamålet och Sollerömmålet; (iii) **kasusformer** i Moramålet och Sollerömmålet och (iv) **negationsharmon**i i Oremålet. Testmeningarna skickades via e-post till aktuella informanter i Ovansiljan, vilka ombads ta ställning till om meningarna kunde anses vara möjliga att yttra på respektive mål (i form av en *ja/nej*-bedömning, se Schütze & Sprouse 2013 s. 32 f.). Även om metoden kan anses ha vissa metodologiska begränsningar, ger den en snabb översikt över den potentiella förekomsten av specifika fenomen i olika mål och lämpar sig därför bra för en kompletterande undersökning (Schütze & Sprouse 2013 s. 33). Fenomenen testades på tre informanter i Mora (män födda 1937, 1948 och 1974), två informanter i Ore (två kvinnor födda 1946 och 1952), en informant i Orsa (en kvinna f. 1963), två informanter på Sollerön (två kvinnor f. 1951 och 1958), en informant i Venjan (en kvinna f. 1939) och tre informanter i Våmhus (f. 1952, 1954 och 1955). Undersökningen bör, på grund av sin summariska natur, ses som ett första steg i en vidare kartläggning av syntaktiska och morfologiska strukturer i Ovansiljanmälen.

4.5. Metodologisk reflektion

Medan inhämtning av acceptabilitetsbedömningar med hjälp av Likert-skalan och *forced choice*-metoden kan betecknas som formella datainsamlingsmetoder, får en datainsamling via e-post med hjälp av en *ja/nej*-bedömning anses vara av låg formalitetsgrad. Det kan därmed uppstå en fråga om huruvida data som samlats in på detta sätt kan anses tillförlitliga. Schütze & Sprouse (2013 s. 31) påpekar, med stöd i flera studier (Featherston 2009, Phillips 2009, Sprouse & Almeida 2012, Sprouse et al. 2013), att en övergång från infor-

mella till mer formella insamlingsmetoder tenderar att ha mycket liten inverkan på resultaten, något som tyder på att också de mindre formella metoderna kan anses pålitliga. Också vid de formella metoderna finns risken att informanter kan påverkas av sin metalingvistiska medvetenhet och anpassa sina bedömningar efter vad de uppfattar som »korrekt», snarare än efter vad som faktiskt känns naturligt för dem. Detta gäller i synnerhet vid undersökningar av språkfenomen som informanterna har ett förhållande till, som exempelvis kasus i Älvdalsmålet som ibland uppfattas som mer livskraftigt än vad det i praktiken är. Samtidigt finns det fenomen som är mer svårfångade. I vår undersökning av dubbelt subjekt observerade vi att flera av informanterna initialt avvisade konstruktionen, men efter att ha uttalat meningarna högt för sig själva konstaterade de att den faktiskt var möjlig i deras språk. Konstruktionen visade sig kräva en särskild prosodi, där satsens andra subjekt betonas.

Data i denna artikel är emellertid så gott som uteslutande insamlade från äldre talare som växte upp i en tid och i miljöer där de lokala målen stod starkt. Orsaken till det är att de flesta (om än inte alla) yngre talare av Ovansiljanmålen idag måste betraktas som arvspråkstalare, dvs. talare vars dominanta språk är storsamhällets huvudspråk, svenska (jfr Jacobsen 2024 s. 46 ff.). Genom att samla in data från äldre informanter har vi försökt att hålla oss borta från arvspråksproblematiken samt potentiell språkförlust och interferens från standardsvenskan.

Sammanfattningsvis anser vi att vi i huvudsak har lyckats fånga informanternas språkliga intuitioner, i den meningen att vi som minimum har fått en indikation på vilka konstruktioner som kan vara möjliga i Ovansiljanmålen och vilka som sannolikt inte är det.

5. Morfologiska och syntaktiska drag i Ovansiljanmålen

I detta avsnitt redovisar vi våra resultat och presenterar en systematiserad översikt över de aktuella fenomenen i artikeln. Vårt mål är både att ge läsaren en så heltäckande bild som möjligt och – i de fall där det går – att visa den diakrona utvecklingen av ett givet fenomen.

5.1. Kasus

Enligt Levander (1925–28 2 s. 109 ff., 170 ff.) uppvisade samtliga Ovansiljanmål ett kasussystem med tre kasus: nominativ, dativ och akkusativ.⁸ Dessa realiserades hos såväl substantiv som adjektiv och pronomen. Egennamn och släktskapsbeteckningar hade också särskilda, ändelselösa vokativformer – ett

⁸ Levander (1925–28 2 s. 100) räknar också med genitiv som ett kasus hos substantiven, men eftersom de gamla genitivändelserna av exemplen att döma enkom fungerar som possessivmarkörer räknar vi inte med genitiv i Ovansiljanmålen, ej heller på Levanders tid.

fjärde kasus (Levander 1925–28 2 s. 110 f., 128). En viss synkretism hade redan förekommit och förändringstendenser i kasussystemet kunde skönjas (ibid.). Idag återstår spår av detta trekasussystem i samtliga mål. Det står starkast i Orsamålet, Våmhusmålet och Älvdalsmålet, medan det har reducerats betydligt i Moramålet, Oremålet, Sollerömmålet och Venjansmålet.

Kasussystemen i Orsamålet, Våmhusmålet och Älvdalsmålet har nyligen undersökts i detalj, dock utan hänsyn till den nyutvecklade vokativen, av Jacobsen (2024), som konstaterar att systemen i dag är mer reducerade än de som dokumenterats hos Levander (1925–28 2). Förändringarna som Levander observerade bekräftas av Jacobsens undersökning. Jacobsen (2024 s. 121 f.) konstaterar att det strukturellt minst förändrade systemet finns i Orsamålet, där flera informanter fortfarande upprätthåller ett trekasussystem för appellativer och en distinktion mellan grundform och oblikform/dativform⁹ för *proprier*. Yngre informanter uppvisar i högre grad avvikelser eller saknar ett produktivt kasussystem. I Våmhusmålet och Orsamålet har tendensen att använda ackusativformer i ursprungliga dativkontexter generaliserats över flera paradigm. Dativformer accepteras endast av ett fåtal av Jacobsens informanter, medan upp till hälften av informanterna konsekvent föredrar ackusativformer i samtliga oblika kontexter, även vid *proprier*. Kasussystemet har därmed utvecklats mot ett tvåkasussystem (nominativ–oblikform), där ackusativformerna blivit den oblika formen. I Älvdalsmålet har de flesta informanter också reducerat kasussystemet till två kasus: en grundform och en dativform, medan den äldre distinktionen mellan nominativ och ackusativ har gått förlorad. Flera informanter använder sällan eller (med undantag av pronomina) aldrig kasusmarkering, och *proprier* förefaller i hög grad ha blivit oböjliga i det moderna Älvdalsmålet. Vad gäller pronomina uppvisar samtliga tre mål tendenser till ett nominativ–oblik-system, vilket är mest framträdande i Våmhusmålet, följt av Älvdalsmålet, och minst i Orsamålet, där flertalet informanter fortfarande använder ett trekasussystem. I den pronomina böjningen tycks dativformer ha överförts till den nya oblikformen, även om viss individuell variation förekommer. Det är möjligt att standardsvenskans pronomina paradigm i tredje person har påverkat denna utveckling, eftersom de svenska formerna som används i oblika kontexter ofta är fonologiskt lika dativformerna i Ovensiljanmålen.

När det gäller Älvdalsmålet råder det en diskrepans mellan de faktiska förhållandena i målet och de beskrivningar av det som finns i de två grammatiktor som hittills utkommit (Åkerberg 2012 och Sapir & Lundgren 2024) samt i läromedel (t.ex. Nyström & Sapir 2018 och Andersson 2023–24). Nyare studier (bl.a. Svenonius 2015 och Jacobsen 2024) visar att kasussystemet har genomgått omfattande förändringar under 1900- och 2000-talen: det tidigare

⁹ Vi skiljer här mellan oblikform och dativform: med oblikformer menar vi här former som går tillbaka på den gamla ackusativen medan vi med dativformer menar gamla dativformer i ett tvåkasussystem.

trekasussystemet har reducerats till ett tvåkasussystem med grundform och dativform och kasusdistinktioner förekommer främst hos personliga pronomen och substantiv i bestämd form. Dativformen påträffas numera oftast efter prepositioner, i mindre utsträckning efter verb och nästan aldrig efter adjektiv. Detta gäller framför allt de äldsta talarna (jfr Garbacz 2010, Garbacz & Johannessen 2015, Svenonius 2015, Helgander 2016), medan kasussystemet hos en del yngre talare i stort sett har upplösts (jfr Helgander 2016 med där angivna referenser), med mindre dessa talare aktivt lärt sig kasusdistinktioner i revitaliseringsprocessen. Denna tendens till kasusreduktion varken speglas eller nämns i någon avsevärd utsträckning i de två grammatikorna över Älvdalsmålet (Åkerberg 2012, Sapir & Lundgren 2024), som opererar med ett trekasussystem för substantiv (i både bestämd och obestämd form), adjektiv, pronomen och räkneord.¹⁰ Detsamma gäller för de läroböcker i Älvdalsmål som riktar sig till både barn och vuxna (Andersson 2023–2024), där inlärare alltså presenteras för det kasussystem som var vanligt bland talare födda omkring mitten av 1800-talet. Också den skönlitterära produktionen på älvdalska använder i allmänhet detta äldre kasussystem (undantag utgörs t.ex. av Larsson 1985 och Andersson 2005, jfr Garbacz 2024). Däremot förefaller den nyutvecklade vokativen att stå starkt i Älvdalsmålet. Den förekommer hos släktskapstermer och hos personnamn och bildas genom att den sista vokalen apokoperas eller, när apokope inte är fonologiskt möjlig, genom att betoningen förskjuts till ordets sista stavelse, t.ex. *muna* ‘mor.NOM’ > *mun!* ‘mor.VOK’, *Friða* ‘Frida.NOM’ > *Frið!* ‘Frida.VOK’, *Gunnar* ‘Gunnar.NOM’ > *Gunnar!* ‘Gunnar.VOK’. Fenomenet är belagt i Älvdalsmålet sedan åtminstone 1733, se Lars Steensland (2015) som också ger en beskrivning av vokativt kasus i dagens Älvdalsmål. De övriga Ovansiljanmålen är inte undersökta på denna punkt sedan Levanders tid (se Levander 1925–28 2 s. 110 f.).

För Oremålet rapporterar Ringmar & Olander (2020) att det, likt Orsamålet och Våmhusmålet, bevarat de gamla akkusativformerna i högre grad än dativformerna. Trots att författarna inte skiljer systematiskt mellan kasusform och kasuskontext, konstaterar de att »[a]ckusativen är ännu levande i Våmhus, Orsa och Ore och står här starkare än dativen, vilket är typologiskt ovanligt i ett skandinaviskt sammanhang» (Ringmar & Olander 2020 s. 238). Dessa resultat överensstämmer i stort med Jacobsens resultat för Orsamålet (Jacobsen 2024 s. 76 ff.) och Våmhusmålet (Jacobsen 2024 s. 89 ff.). Ringmar & Olander baserar sina data för Oremålet på endast en informant (vilken, med tanke på

¹⁰ Det ska dock sägas att båda grammatikorna har som mål att återupprätta (eller i alla fall beskriva) den så kallade »regelbundna älvdalskan» (Åkerberg 2012 s. 23, Sapir & Lundgren 2024 s. xvii) vilket medför att författarna inte tagit mycket hänsyn till hur varietetens kasusmorfologi faktiskt ser ut idag. Åkerberg går så långt att han yttrar att »[n]ågon modern älvdalska med regelbundna grammatiska drag har inte uppstått». Sapir & Lundgrens (2024 s. xvii) huvudmål med grammatiken är att »provide an exhaustive account of ‘preserved’ or ‘Late Classical Elfdalian (LCE)’, the predominant language used in the parish of Övdal in Dalarna, Sweden by people born before 1900, as well as one of its modern varieties, ‘Revitalised LCE’».

det låga antalet talare, ändå representerar en betydlig del av den dialekttalande populationen i socknen). Deras data visar att akkusativformer inte bara lever kvar i ursprungliga akkusativa kontexter utan också har ersatt dativformer i dativstyrda kontexter. De rapporterar också att akkusativformer i singularis (på *-an/-a* i maskulinum resp. femininum) inte sällan används hos attributiva adjektiv även i subjektsställning med huvudordet i nominativ: *jänn stur pöjkä* ersätts av *jänn sturan pöjkä* 'en stor pojke' och *jäno stur kulla* av *jäna stura kulla* 'en stor flicka'. Den starkare ställningen för akkusativformer i förhållande till dativformer bekräftas även i Sletheis undersökning, genomförd i Ore i oktober 2024. I denna föredrog informanterna exempelmeningar med akkusativ i traditionellt dativstyrda kontexter, t.ex. *Botje står ti hylllo* 'Boken står i hyllan', med akkusativformen *hylllo* efter prepositionen *ti*, som traditionellt styr dativ framför *Botje står ti hylln* (med dativformen *hylln*). När det gäller dativformer har Sletheis undersökning också visat att dessa ibland väljs efter traditionellt dativstyrande prepositioner, men att informanternas intuition på denna punkt förefaller vacklande, t.ex. accepteras både *Dämm e mä bekenntom_{DAT} sajnär* och *Dämm e mä bekenntär_{NOM} sajnär* 'De är hos sina vänner'. De gamla akkusativformerna föredras för direkt objekt, oberoende av vilket kasus som det aktuella verbet traditionellt styrde. Emblems undersökning genomförd i mars 2024 visar i sin tur att böjning av egennamn i Oremålet i grundform och oblikform (t.ex. *Anna_{NOM} – Anno_{OBL}, Lars_{NOM} – Larsa_{OBL}*) fortfarande är produktiv idag.

I Solleröområdet finns enligt Andersson & Danielsson (1999 s. 357 ff.) kasusböjning i grundform (som författarna kallar nominativ) och dativform. Endast bestämda substantiv kan kasusböjas (1999 s. 357); dessutom kasusböjs personliga, possessiva och indefinita pronomen (1999 s. 368 ff.). För demonstrativa pronomen noteras att kasusböjning av dessa inte längre är produktiv (1999 s. 369). Dativformer förekommer efter prepositioner (1999 s. 373 f.) och vissa verb (1999 s. 367). Lokala ortnamn kan också anta dativformer (1999 s. 358). Samtidigt konstaterar författarna att de gamla dativformerna inte längre används av yngre talare (1999 s. 367, 373). I dag förefaller dativformer inte längre användas produktivt i Solleröområdet (Sylvia Måsan muntl.), inte ens i prepositionsstyrda kontexter – den kontext där dativformer annars tenderar att kvarstå längst i Ovansiljanmälen.

I Moramålet finns fortfarande dativformer av substantiv i (huvudsakligen) bestämd form (Östnors byalag 1990 s. 79 ff.). I plural är de bestämda formerna formellt identiska med de obestämda, både i nominativ och dativ, exempelvis *dågå* 'dagar/dagarna' och *dagum* 'dagar.DAT/dagarna.DAT' (Östnors byalag 1990 s. 81). Kasusböjning av ortnamn är också belagd (Östnors byalag 1990 s. 148). Personliga pronomen tycks uppvisa ett tvåformssystem: en subjektform som går tillbaka på den äldre nominativformen, och en objektsform som svarar mot den tidigare dativformen.

I Venjansmålet förekommer det numera endast dativformer av substantiv i bestämd form efter vissa prepositioner (Wennberg 2007 s. 20). Utifrån både Wennbergs beskrivning (ibid.) och hennes översättning av Olsson (2008),

tycks det enbart vara vissa prepositioner – främst *a* ‘åt’ och *frå* ‘från’ – efter vilka substantiv kan stå i dativ. Andra prepositioner som traditionellt har krävt dativ i Ovansiljanmålen, exempelvis *i* ‘i’ vid befintlighet, gör det inte längre i Venjansmålet. När det gäller pronomina verkar de traditionella ackusativa formerna i hög grad ha övertagit rollen som oblika former. Ett undantag utgörs av pronomenet *hon*, där också den äldre dativformen *änn* (jfr. fornsvenska *hænne*) fortfarande kan användas i vissa kontexter.

5.2. Verbkongruens i numerus och person

Enligt Levander (1925–28 2 s. 246 ff.) uppvisade alla Ovansiljanmål utom Venjansmålet verbkongruens i både numerus och person. Detta kongruenssystem påminde starkt om det fornsvenska: i singular var verbformerna identiska för alla personer, medan det i plural förekom separata former för första, andra och tredje person. Detta mönster gällde för såväl presens som preteritum. Venjansmålet utgjorde ett undantag då det saknade personkongruens i indikativ, medan imperativformer, såsom *gōkir* ‘gå.2.PL’ förekom, se Levander (1925–28 2 s. 164, 166).

I Våmhusmålet, Venjansmålet, delar av Moramålet, Orsamålet och Oremålet ersattes tredje person plural ofta med den motsvarande singularformen (Levander 1925–28 2 s. 163). Detta gällde också verbet *åvå* ‘ha’ i Älvdalsmålet som i vissa kontexter, speciellt när verbformen var trycksvag, ersatte den äldre formen *åvå* ‘har.3.PL’ med den singulara formen *ar* ‘har.sg’ (ibid.). I Skattungbyn (Orsamålet) fanns exempel på växling mellan pluralformen *förä* och singularformen *för* i tredje person plural (Levander 1925–28 2 s. 250). Vidare uppvisade verbet *go* ‘gå’ i Våmhusmålet och i Moramålet (Bonäs) formen *djikkum* ‘gick.1.PL’ och *djikkom* ‘gick.1.PL’ för första person plural preteritum, istället för de äldre formerna *djiingum* ‘gick.1.PL’ respektive *djiingom* ‘gick.1.PL’ (Levander 1925–28 2 s. 250). Samma förändring har numera också skett i Älvdalsmålet (jfr Garbacz 2010 s. 35). Levander (1925–28 2 s. 163 f.) dokumenterade även en tendens till kortformer (som dock inte är identiska med singularformen) i andra person plural vid omvänd ordföljd, såsom Våmh. *wēlið* – *wēl* ‘väljer.2.PL’ och nMor. *wīler* – *wil* ‘vill.2.PL’.¹¹ För Orsamålet noterade han att detta gällde både i första och andra person plural, exempelvis *līvum* – *līv* ‘lever.1.PL’. Ett särskilt intressant fenomen som Levander (1925–28 2 s. 164) observerade i Orsamålet (Skattungbyn) och i Venjansmålet (Finngruvan) var att negationen kunde placeras mellan verbstammen och verbändelsen i andra person plural. För Oremålet nämnde Levander (1925–28 2 s. 164) dessutom både bortfall av verbändelsen framför inverterade pronominella subjekt och en typ av frasändelse, där endast det sista verbet i pseudosamordningar hade personändelse, exempelvis *we gikk ö slomm* ‘vi gick. SG och slog.1.PL’. Vidare bör också nämnas att en del av Ovansiljanmålen

¹¹ Beteckningar för olika Ovansiljanmål förkortas på samma sätt som i OÖD (1 s. 24 f.).

inte längre uppvisar någon vokalväxling mellan singulara och plurala preteritumformer av avljudsverb, t.ex. Älvd. *wann* ‘vann.SG’ – *wannum* ‘vann.1.PL’, *wannið/wannir* ‘vann.2.PL’, *wanno/wanna/wannu/wannel/wannä* ‘vann.3.PL’. Vokalväxlingen var enligt Levander (1925–28 2 s. 165) bevarad åtminstone på Sollerön (*rev* ‘rev.SG’ – *rivu* ‘rev.3.PL’), i Mora (*red* ‘red.SG’ – *ridu* ‘red.3.PL’; *bod* ‘bjöd.SG’ – *budu* ‘bjöd.3.PL’ och i Orsa (*red* ‘red.SG’ – *ridä* ‘red.3.PL’).¹²

Nästan ett sekel efter Levanders beskrivning rapporterar Garbacz (2019 s. 207 f.) att verben i Moramålet, Orsamålet, Sollerömmålet, Våmhusmålet och Älvdalsmålet fortfarande böjs i både numerus och person. I Oremålet har verbkongruens försvunnit under 1900-talet, och samma verbform används nu för alla personer i både singular och plural. Dock förekommer fortfarande en separat ändelse för första person plural (*-om*) i målets mer konservativa varianter. I Venjansmålet har kongruensen helt upphört. Garbacz (2019 s. 207 f.) presenterar nutida verbböjningsparadigm i presens och preteritum för samtliga mål. Vid rak ordföljd förefaller verbkongruensen i de fem förstnämnda målen vara stabil och produktiv, men liksom på Levanders tid är den grammatiska verkligheten mer komplex än vad paradigmen ensamma kan ge intryck av.

I Orsamålet – dock med undantag av vissa, troligast mer konservativa talare – uppvisar verben i första och andra person plural en kortform vid inverterad ordföljd, både i presens och preteritum. Dessa kortformer motsvarar ofta verbets stam. Exempelvis förekommer *spilöm* – *spil* ‘spelar.1.PL’, *spilädöm* – *spiläd* ‘spelade.1.PL’, *tai* – *ta* ‘tar.2.PL’ samt *tomm* – *to* ‘tog.1.PL’.

När det gäller Älvdalsmålet har Ásgrímur Angantýsson (2015 s. 69 ff.) hävdad att målet inte längre uppvisar robust verbkongruens i person och numerus. Hans slutsats bygger på en eliciteringsundersökning som genomfördes i Älvdalen 2007, där informanter ombads fylla i verbformer efter angivna subjekt. Undersökningen är dock metodologiskt tveksam, och bilden han tecknar bekräftas inte av en annan undersökning baserad på korpusdata från samma datainsamling (Garbacz & Johannessen 2015 s. 26 ff.). Korpusanalyserna visar istället att verbkongruensen i numerus och person i Älvdalsmålet är robust. Det finns emellertid tecken på att ändelserna i första och andra person plural i Älvdalsmålet befinner sig i en gränsszon mellan att uppfattas som verbändelser och som subjekt. Detta är särskilt tydligt i andra person plural, där ändelserna *-ið* och *-ir* är homofona med formerna för det personliga pronomenet *ið/ir* ‘ni’ och troligen har uppstått genom en historisk reanalys av pronomenet som verbändelsen (Rosenkvist 2010 s. 250 f.). Som en följd av denna strukturella ambiguitet tillåter Älvdalsmålet utelämnning av referentiella subjekt i just andra person plural, både vid rak och vid omvänd ordföljd. Även i första person plural kan Älvdalsmålet uppvisa nollsubjekt, men endast vid rak ordföljd, se Rosenkvist 2010 för en djupare analys av fenomenet. Rosenkvist (2010 s. 250) visar dessutom att *-ið* kan separeras från verbet, exempelvis i: *Ir int ið iema i morgu?* ‘är inte 2.PL hemma i morgon?’, vilket ytterligare

¹² Vi tackar Stefan Jacobsson som har uppmärksammat oss på detta.

stöder hypotesen om en dubbel funktion – verbändelse och subjekt – hos *ið*. Liknande tendenser finns även för första person plural: verbändelsen kan i vissa fall separeras från stammen och kanske även tolkas som ett postverbalt subjekt. Ändelsen särskrivs dessutom ofta, som i *dalskeð um* för förväntade *dalskeðum* ‘talade (på) dalmål.1.PL’ (något som inte förekommer i tvåstaviga singularformer: *dalsker* ‘talar (på) dalmål.SG’ särskrivs inte som **dalsk er*). Ytterligare ett tecken på denna särställning är att den reciproka/passiva ändelsen *-es* placeras före personändelsen i både första och andra person plural, t.ex. *fygdesum að* ‘följdes.1.PL åt’ och *fygdesið að* ‘följdes.2.PL åt’ (Åkerberg 2012 s. 296), istället för det väntade **fygdums að* ‘följdes.1.PL åt’ och **fygdis að* ‘följdes.2.PL åt’, jfr motsvarande isländska former *fylgdumst*, *fylgdust*, där personändelsen föregår den reciproka. Detta gäller endast i preteritum av svaga verb (Stefan Jacobsson muntl.). Den reciproka personändelsen föregår personändelsen även i Sollerösmål, t.ex. Soll. *vir árasum!* ‘vi hörs.DEF.1.PL’ och i Orsamål. I motsvarande fall, dvs. i presens, har dock Älvdalsmålet den förväntade ordningen, exempelvis i *ärums!* ‘hörs.1.PL.DEF.’

När det gäller reduktion av verbändelser i första och andra person plural vid inverterad ordföljd i Våmhusmålet och Moramålet saknas det fortfarande systematiska studier. Det är heller inte klarlagt i vilken utsträckning övriga Ovansiljanmål kan ha ersatt verbformer i tredje person plural med motsvarande singularformer, även om data från Sollerömmålet (Andersson & Danielsson 1999 s. 364 f.) tyder på att denna ersättning gäller hos både svaga och starka verb, både i presens och i preteritum. Kunskapen är också begränsad när det gäller om negationen kan placeras mellan verbstammen och personändelsen – fenomenet har hittills endast dokumenterats i dagens Älvdalsmål (se Rosenkvist 2010 s. 250). Det är dessutom oklart om så kallad *frasändelse* förekommer, det vill säga att verbändelsen markeras endast på det andra, men inte det första, verbet i en (pseudo)samordning. Verbets personböjning i Ovansiljanmålen är ett område som onekligen förtjänar vidare studier, inte minst eftersom flera lingvistiska hypoteser (se avsnitt 3 ovan) kopplar verbpardigmets morfologiska beskaffenhet till förekomsten eller frånvaron av en rad syntaktiska fenomen.

5.3. V till I-flyttning

Den så kallade V till I-flyttningen (dvs. fa-orföljden i subjektsinitiala bisatser av alla typer, inklusive relativsatser och konditionala bisatser) har undersökts i detalj i Älvdalsmålet (Garbacz 2010 s. 111 ff., 209 ff., Garbacz & Johansson 2015 s. 35 f., Ásgrímur Angantýsson 2015, Garbacz 2015, Rosenkvist 2015c). Fenomenet har studerats i olika typer av bisatser, med såväl nollsubjekt och pronominella subjekt som nominalfrassubjekt, samt med olika typer av adverbial. Resultaten visar att verbflyttning i nutida Älvdalsmål har blivit optionell och att subjektsinitiala bisatser kan ha tre olika ordföljder när det gäller ordföljden mellan subjekt, finit verb och adverbial. Dessa är: (i)

subjunktion – satsadverbial – subjekt – finit verb (eventuell V till I-flyttning osynlig), se exempel (1a); (ii) subjunktion – subjekt – satsadverbial – finit verb (s.k. verb *in situ*), se exempel (1b); (iii) subjunktion – subjekt – finit verb – satsadverbial (V till I-flyttning), se exempel (1c).

- (1) a. *Eð ir biln so **int** Mats/an wil åvå*
 det är bilen som inte Mats/han vill ha
 b. *Eð ir biln so Mats/an **int** wil åvå*
 det är bilen som Mats/han inte vill ha
 c. *Eð ir biln so Mats/an wil **it** åvå*
 det är bilen som Mats/han vill inte ha
 'Det är bilen som Mats/han inte vill ha.'

Av de tre ordföljder som diskuterats ovan är det strukturerna i (1a) och (1b) som idag föredras i Älvdalsmålet. Förekomsten av V till I-flyttning, exemplifierad i (1c), korrelerar positivt med faktorer såsom hög ålder hos talarerna, nollsubjekt (enligt Rosenkvist 2015c är verbflyttning obligatorisk med nollsubjekt, något som motsägs av data i Garbacz 2009, s. 140), pronominellt subjekt, samt förekomst av temporala eller modala hjälpverb och negerande adverbial (såsom *it* 'inte' och *aldri* 'aldrig'). Omvänt korrelerar V till I-flyttning negativt med faktorer såsom lägre ålder hos talarerna, nominalfrassubjekt, tempusböjda huvudverb och adverbial som *sakta* 'förvisso', *kringgt* 'ofta' och *milumað* 'ibland' (jfr. Garbacz 2010 s. 123 f., Garbacz 2015 s. 94 ff., Rosenkvist 2015c s. 228 ff.). De uppgifter som Levander (1909a s. 124) lämnar om fenomenet tyder på att verbflyttning över negationen tidigare var obligatorisk i älvdalska bisatser (oberoende av subjektstypen): »Ordet 'inte' kan aldrig såsom i rikspråket stå emellan subjektet ock predikatet i bisatser; om ordet ej sättes i satsens början, måste det därför stå efter värbet (...).» Detta förhållande har emellertid förändrats under 1900-talet, vilket dagens variation tycks spegla.

Enligt uppgifter i Garbacz (2019 s. 209 f.) förekommer V till I-flyttning även i Moramålet och Orsamålet samt hos äldre talare av Sollerörmålet. Nedan behandlas V till I-flyttning mer detaljerat, med utgångspunkt i både Garbacz 2019 och i Garbacz' egen fältundersökning genomförd i Ovansiljan i 2010.

I Moramålet accepteras V till I-flyttning över både satsnegationen och adverbialen *aldär* 'aldrig', men inte över adverbial som *jämt* 'alltid', *säkärt* 'säkert', *kringäst* 'oftast' och *ibland* 'ibland'. Detta gäller både i *att*-satser som är underordnade icke-hävdande och faktiva predikat, samt i relativsatser, under förutsättning att subjektet är pronominellt (se exempel (2) nedan). Samtliga informanter i undersökningen – sex personer – föredrog dock bisatsstrukturer utan (synlig) verbflyttning.

- (2) a. *Ä va sind att i innä **int** träff Marit issn gåndjän*
 det var synd att jag hinner inte träffa Marit den.här gången
 'Det var synd att jag inte hinner träffa Marit den här gången.'
- b. *Bälgien e jätt land åjti Europa so i a **int** väre i*
 Belgien är ett land ute.i Europa som jag har inte varit i
 'Belgien är ett land i Europa som jag inte har varit i.'
- c. *Äd e nå så i a **ålder** djort*
 det är något som jag har aldrig gjort
 'Det är något som jag aldrig har gjort.'

I Orsamålet kan V till I-flyttning förekomma i relativa bisatser, adverbiala bisatser samt i *att*-satser som är underordnade icke-hävdande och faktiva predikat, förutsatt att subjektet är pronominent. Verbflyttning kan då ske över både satsnegationen – som i dessa fall kan anta en klitisk form – och adverbial som *aldri* 'aldrig' och *nug* 'nog', se exempel (3) nedan. Däremot accepteras inte verbflyttning över adverbial som *jämt* 'alltid', *säkört* 'säkert', *kringgöst* 'oftast' eller *millöma* 'ibland'. Talarna varierar i sina bedömningar av acceptabiliteten för strukturer med verbflyttning, och flertalet – särskilt de yngre – föredrar konstruktioner utan verbflyttning.

- (3) a. *Ä wa armli att ånn älst **int** o wöss igår*
 det var harmligt att han hälsade inte på oss igår
 'Det var synd att han inte hälsade på oss igår.'
- b. *Belgien i jätt länd i Europa dar i a-nt weri aldri*
 Belgien är ett land i Europa där jag har-inte varit aldrig
 'Belgien är ett land i Europa där jag aldrig har varit.'
- c. *Ed i nöd sö **int** i a **aldri** gart*¹³
 det är något som inte jag har aldrig gjort
 'Det är något som jag aldrig har gjort.'
- d. *Deda i ånn biln sö däm wil **nug** tjepa*
 Det-där är han bilen som de vill nog köpa
 'Det där är den här bilen som de nog vill köpa.'

I Solleröområdet är det endast äldre talare som accepterar V till I-flyttning (jfr Garbacz 2019 s. 210). Verbflyttning till I över negationen accepteras, mer sällan också över adverbiala *ålldär* 'aldrig', men inte över adverbial som *jämmt* 'alltid' eller *krinngt* 'ofta'. Dessa strukturer förekommer i relativa bisatser, adverbiala bisatser samt i *att*-satser underordnade faktiva predikat:

¹³ Bisatsstrukturen i detta exempel (med negationen före subjektet och satsadverbiala *aldri* 'aldrig' efter finitet) är föreslagen spontant av en äldre talare (f. 1928).

- (4) a. *Ä va no så i kunnd innt begrip*
det var något som jag kunde inte begripa
'Det var något som jag inte kunde begripa.'
- b. *Ä e nå i a då ålldär gart*
det är något jag har då aldrig gjort
'Det är något som jag då aldrig har gjort.'
- c. *Ä e umöjli at du a ålldär fändji penninggär frå onum*
det är omöjligt att du har aldrig fått pengarna från honom
'Det är omöjligt att du aldrig har fått pengar från honom.'
- d. *I ångrär i a innt tjöpa ita åjsä*
jag ångrar jag har inte köpt detta huset
'Jag ångrar att jag aldrig har köpt det här huset.'
- e. *Ä va i dö tidn då i add innt nån TV*
det var i den tiden då jag hade inte någon TV
'Det var på den tiden när jag inte hade någon TV.'

Strukturer utan (synlig) verbflyttning föredras dock konsekvent av talarna i Solleröområdet, och yngre talare accepterar inte verbflyttning överhuvudtaget.

För Venjansmålet rapporterar Garbacz (2019) att V till I-flyttning inte är möjlig. Tidigare undersökningar från området genomförda 2010 visar dock att ordföljden finit verb – negation accepteras i flera typer av bisatser, såsom *att*-satser som är underordnade icke-hävdande och faktiva predikat, adverbiala bisatser och relativsatser, förutsatt att negationen är klitiserad till det finita verbet, se (5). Ordföljden finit verb – satsadverbial accepteras däremot inte när det rör sig om adverbial såsom *ålldär* 'aldrig', *jämt* 'alltid' eller *kringt* 'ofta'.¹⁴ I dessa fall föredrar samtliga informanter en bisatsordföljd där adverbialet placeras före det finita verbet eller före subjektet.

- (5) a. *Um wur sir-ent Anders i mårgu, känns ä klint*
om vi ser-inte Anders i morgon känns det tråkigt
'Om vi inte ser Anders i morgon, känns det tråkigt.'
- b. *Ä wa för klint i hann-ent sjå Marit isn gåndjen*
det var för tråkigt jag hann-inte se Marit denna gången
'Det var tråkigt att jag inte hann se Marit den här gången.'
- c. *I ångrär att i a-änt tjöpa doran stugu*
jag ångrar att jag har-inte köpt den.där stugan
'Jag ångrar att jag inte har köpt den där stugan.'

¹⁴ Garbacz' (2019) konklusion om att Venjansmålet saknar V till I-flyttning beror på att fa-ordföljd med klitiserad negation inte alltid räknas som ett otvetydigt exempel på V till I-flyttning.

- d. Ä wa å tidä då i *jegd-änt* nån TV
 det var på tiden då jag ägde-inte någon TV
 ‘Det var på den tiden när jag inte hade någon TV.’
- e. Ä wa för nå i *kund-änt* förstå
 det var ju något jag kunde-inte förstå
 ‘Det var ju något jag inte kunde förstå.’

För Oremålet och Vämhusmålet rapporterar Garbacz (2019) att strukturer med V till I-flyttning inte är belagda, och det finns inga andra studier av konstruktionen i dessa mål. Det är dock möjligt att en mer nyanserad bild skulle framträda vid en mer systematisk undersökning av bisatsstrukturer i dessa två varieteter.

5.4. Icke-referentiella nollsubjekt

I de fastlandsnordiska språken krävs normalt ett formellt subjekt i konstruktioner med väderverb (t.ex. regna, snöa, blåsa) och i presenteringskonstruktioner. I de örnordiska språken är detta inte nödvändigt, och i vissa fall tillåts det inte ens (se Holmberg & Platzack 1995 s. 99 ff.). I äldre ljudinspelade prover på Ovansiljanmål förekommer det också exempel som kan tolkas som att ett icke-referentiellt subjekt kunde utelämnas. Se exempel (6) hämtat från Björk (1910 s. 46) och exempel (7) hämtat från Garbacz (2010 s. 68), inspelat 1976.

- (6) Orsamål *Ulltraso a dem bara mäas ___ e wittern*
 ulltrasan har de bara medan är vintern
 ‘Ulltrasa har de bara [på] medan det är vinter.’
- (7) Älvdalsmål *Og ___ war sāmårn, an war dar aute*
 och var sommaren han var där ute
 ‘Och det var sommar, han satt ute.’

Garbacz (2019 s. 224 f.) rapporterar att utelämnning av icke-referentiella subjekt vid väderverb inte är möjlig i något av Ovansiljanmålen, inte heller i Älvdalsmålet (se även Garbacz 2010 s. 68). I ett tidigare arbete visar Garbacz (2010 s. 68, 193) däremot att Älvdalsmålet marginellt tillåter utelämnning av icke-referentiella subjekt i presenteringskonstruktioner med ett initialt rumsadverbial (detta är dock också möjligt i standardsvenska, jfr Falk 1993 s. 270):

- (8) a. *I grasj kann [?](eđ) wara uormer*
 i gräset.DAT kan det vara ormar
 ‘I gräset kan det finnas ormar.’
 b. *I Lund ir [?](eđ) mikkel studenter*
 i Lund är det många studenter
 ‘I Lund finns det många studenter.’

Våra nyare undersökningar genomförda 2024 och 2025 bekräftar att inget av Ovansiljanmålen tillåter utelämnning av det formella *det* vid väderverb. Däremot tycks vissa Ovansiljanmål tillåta utelämnning av ett icke-referentiellt *det* i presenteringskonstruktioner, särskilt när meningen inleds med ett rumsadverbial.

I Moramålet förefaller det formella subjektet alltid vara obligatoriskt – såväl i konstruktioner med väderverb som i presenteringskonstruktioner och i predikativa konstruktioner av typen *det är vinter*:

- (9) a. *Bort dan snjogär *(ä) kringt*
 borta där snöar det ofta
 ‘Där borta snöar det ofta.’
 b. *Igår wa *(ä) jen elg åjti wore träjgård*
 igår var det en älg uti vår trädgård
 ‘Igår var det en älg i vår trädgård.’
 c. *We em i Ståklum mäss *(ä) e wittär*
 vi är.1.PL i Stockholm.DAT medan det är vinter
 ‘Vi är i Stockholm medan det är vinter.’

I Oremålet är situationen likartad med den i Moramålet: formellt subjekt krävs i konstruktioner med väderverb, i presenteringskonstruktioner samt i predikativa konstruktioner av typen *det är vinter*:

- (10) a. *Da bôrti snjogär *(ä) kringt*
 där borta snöar det ofta
 ‘Där borta snöar det ofta.’
 b. *Igår war *(ä) jänn älg ti landä vårt.*
 igår var det en älg uti landet vårt
 ‘Igår var det en älg på vårt jordstykke.’
 c. *Wi em da i Stôckhòlm då *(ä) e wittern*
 vi är.1.PL där i Stockholm då det är vinter
 ‘Vi är i Stockholm när det är vinter.’

I Orsamålet krävs ett formellt subjekt i konstruktioner med väderverb (se (11a)). Däremot kan subjektet utelämnas i presenteringskonstruktioner (jfr (11b)), även om meningar med formellt subjekt som i (11c) föredras. Vid en första anblick kan formellt subjekt även utebli i predikativa konstruktioner av typen *det är vinter* (se (11d)).

- (11) a. *Um witrä snajr *(ä) mitji jånä*
om vintrar snöar det mycket här
'Om vintrarna snöar det mycket här.'
- b. *²Ajtí skojem i mikklör bjännör*
uti skogen.DAT är många björnar
'Ute i skogen finns det många björnar'
- c. *Ajtí skojem i ²ä / °k^{ir}-ä mikklör bjännör*
uti skogen.DAT är det är-det många björnar
'Ute i skogen finns det många björnar'
- d. *Wi im i Ossa mäss e wittörn*
vi är.1.PL i Orsa medan det.är vintern
'Vi är i Orsa när det är vinter.'

Utelämnning av formellt subjekt i predikativa konstruktioner, såsom i exempel (11d) ovan, har emellertid visat sig vara en sammansmältning av *ä* 'det' och *i* 'är' till formen *e*. Som framkommit i undersökningar genomförda av Rek-snes under 2024 accepterar informanter varken varianten *Wi im i Ossa mäss i wittörn* eller *Wi im i Ossa mäss ä wittörn*. Däremot accepteras formen *Wi im i Ossa mäss ä i wittörn*, där det formella subjektet uttryckligen förekommer. När informanterna konfronterades med varianten *Wi im i Ossa mäss e wittörn* – med samma *e*-form som i exemplet från Björk (1910 s. 46) återgivet i (6) ovan – föredrog de denna konstruktion framför ... *mäss ä i wittörn*. Detta tyder på att ordet *e* inte bör analyseras som en fristående verbform, utan som en fonologisk sammansmältning av verbet *i* 'är' och det formella subjektet *ä* 'det'.

I Sollerörmålet är formellt subjekt obligatoriskt i konstruktioner med väderverb, i presenteringskonstruktioner samt i predikativa konstruktioner av typen *det är vinter* (se exempel (12)).

- (12) a. *Dan bårrt snjogär *(ä) kringgt*
där borta snöar det ofta
'Där borta snöar det ofta.'
- b. *I går va *(ä) jänn ölg i ågåm vorä.*
i går var det en älg i trädgården.DAT vår.DAT
'Igår var det en älg i vår trädgård.'

- c. *Vir eum i Ståcklum mäss *(ä) e vitträn.*
 vi är.1.PL i Stockholm.DAT medan det är vintern
 ‘Vi är i Stockholm under vintern.’

I Venjansmålet krävs ett formellt subjekt i konstruktioner med väderverb ((13a)) och i predikativa konstruktioner av typen *det är vinter* ((13b)). Däremot är det formella subjektet inte obligatoriskt i presenteringskonstruktioner som i (13c).

- (13) a. *Dar borti sno *(ä) kringt*
 där borta snöar det ofta
 ‘Där borta snöar det ofta.’
 b. *Wur e i Ståckhålm mär *(ä) e wittär*
 vi är i Stockholm medan det är vintern
 ‘Vi är i Stockholm under vintern.’
 c. *Fördajn wa (ä) jänn ölg åjt i träjgaden worå*
 igår var det en älg ute i trädgården vår
 ‘I förrgår var det en älg i vår trädgård.’

Våmhusmålet kräver formellt subjekt i konstruktioner med väderverb (se exempel (14a)) och i predikativa konstruktioner av typen *det är vinter* (se (14b)). I likhet med Venjansmålet tillåter det däremot utelämnning av formellt subjekt i presenteringskonstruktioner (se (14c)).

- (14) a. *Da borti snair *(ä) kringt*
 där borta snöar det ofta
 ‘Där borta snöar det ofta.’
 b. *Wið irum i Stokkola mes *(eð/ä) i wittern.*
 vi är.1.PL i Stockholm.OBL medan det/det är vintern
 ‘Vi är i Stockholm under vintern.’
 c. *Igår warä / wa jenn elg ini wuoran ågå.*
 igår var-det var en älg inn.i vår trädgård
 ‘Igår var det en älg i vår trädgård.’

Eftersom det formella subjektet kan klitiseras till det finita verbet, finner man i Våmhusmålet exempel som vid första anblick kan tolkas som utelämnning av formellt subjekt, men där subjektet i själva verket har inkorporerats i verbformen, se (15a), vilket kan jämföras med (15b) där det formella subjektet är fristående.

- (15) a. *I Muora raignärü kringt*
 i Mora regnar.det ofta
 ‘I Mora regnar det ofta.’
 b. *I Muora raignä eð kringt*
 i Mora regnar det ofta
 ‘I Mora regnar det ofta.’

Ett intressant, spontant producerat skriftligt exempel på vad som förefaller vara en dubbling av det formella subjektet återges i (16) nedan.

- (16) *Ä raingdäd mitsi i fjörd.*
 det regnade.det mycket i fjol
 ‘Det regnade mycket i fjol.’

Eftersom verbet *raingin* ‘regna’ får formen *raingdä* i preteritum, bör formen *raingdäd* i exempel (16) tolkas som en sammansmältning av det preteritumböjda verbet och det formella subjektet *eð/ä* ‘det’. Vid inverterad ordföljd verkar det formella subjektet smälta fullständigt samman med verbformen – troligen som ett resultat av haplologi – se exempel (17) nedan.

- (17) *I fjörd raingdä mitsi*
 i fjol regnade(.det) mycket
 ‘I fjol regnade det mycket.’

När det gäller Älvdalsmålet kan formella subjekt, som tidigare nämnts, i viss utsträckning utelämnas i presenteringskonstruktioner, men inte i konstruktioner med väderverb (Garbacz 2010 s. 68).¹⁵ En undersökning genomförd av Rachek i mars 2024 bekräftar att utelämnning av formellt subjekt i presenteringskonstruktioner är möjlig, men att acceptansen varierar något mellan talarna:

- (18) a. *Se kam (eð) ien eptun storm*
 sedan kom det en häftig storm
 ‘Sedan kom det en häftig storm.’
 b. *I går war [?](eð) ien brind i ågå m uor*
 igår var det en älg i trädgården.DAT vår
 ‘Igår var det en älg i vår trädgård.’

¹⁵ Stefan Jacobsson (muntl.) har gjort oss uppmärksamma på att Älvdalsmålet också har haft utelämnning av formellt subjekt i relativsatser av typen *ien butt so war lutjeð å* ‘en burk som _ var lock på’ (från en dialektinspelning från 1976 från Isofs samlingar (Bd08117)).

Racheks undersökning bekräftar vidare att utelämning av formellt subjekt vid väderverb inte är grammatisk i Älvdalsmålet (se (19) nedan). Inte heller tillåts utelämning av formellt subjekt i predikativa konstruktioner av typen *det är vinter*, se (20) – till skillnad från vad som förekommer i äldre Älvdalsmål, jfr exempel (7) ovan.

(19) *Summu dag raingd *(eð)*

samma dag regnade det
'Samma dag regnade det.'

(20) *Ulltråjur åvå dier å sig bar *(eð) ir wittern*

ulltröjor ha.3.PL de på sig bara det är vintern
'Ulltröjor har de på sig när det är vinter.'

Racheks undersökning har även visat att vissa informanter accepterar meningar med opersonliga passivkonstruktioner utan expletivt *det*, medan andra inte gör det:

(21) *Då ringdes (eð) starkt i ollum klukkum*

då ringdes det starkt i alla.DAT klockor.DAT
'Då ringdes det starkt i alla klockor.'

Sammanfattningsvis kan man konkludera att utelämningen av icke-referentiella subjekt i Ovansiljanmålen sker enligt regler liknande dem i standardssvenskan, nämligen från subjektets kanoniska position i deklarativa huvudsatser inledda med ett rums- eller tidsadverbial (SAG 3 s. 391).

5.5. Referentiella nollsubjekt

Utelämning av referentiella subjekt i Älvdalsmålet nämns redan av Levander (1909a s. 109). Detta är en utelämning som är olik den svenska där subjekt som fundament kan utelämnas i deklarativa huvudsatser (SAG 4 s. 43). Fenomenet har behandlats i detalj av Rosenkvist (2010) som ger en översikt över de kontexter där referentiella nollsubjekt kan förekomma, en historisk bakgrund samt en syntakteoretisk analys. Älvdalsmålet tillåter utelämning av referentiella (pronomiella) subjekt i första och andra person plural – *wið/wir* 'vi' och *ið/ir* 'ni' – men inte i andra personer eller numerus. Utelämningen sker dock enligt olika regler: i första person plural kan subjektet endast utelämnas från den initiala positionen, både i huvudsatser och i bisatser – trots att denna position i Diderichsens satsschema (och i generativ grammatik) strukturellt motsvarar två olika syntaktiska positioner, se (22). I andra person plural kan subjektet däremot utelämnas från både den initiala och den inverterade positionen, oavsett satstyp, se (23).

- (22) a. (*Wið*) Byddjum i Övdalim
 vi bor.1.PL i Älvdalen
 ‘Vi bor i Älvdalen.’
 b. *Nu* byddjum **(wið)* i Övdalim
 nu bor.1.PL vi i Älvdalen
 ‘Vi bor vi i Älvdalen.’
 c. ...*mes* (*wið*) byddjum i Övdalim
 ... medan vi bor.1.PL i Älvdalen
 ‘... medan vi bor i Älvdalen.’
- (23) a. (*Ið*) *Irið so duktiger!*
 ni är.2.PL så duktiga
 ‘Ni är så duktiga.’
 b. *Nu irið (ið) so duktiger!*
 nu är.2.PL ni så duktiga
 ‘Nu är ni så duktiga.’
 c. ...*dar (ið) irið so duktiger*
 ... när ni är.2.PL så duktiga
 ‘... när ni är så duktiga.’

Möjligheten till utelämnning gäller inte andra typer av subjekt, såsom det generiska subjektet *an* ‘man’ eller det expletiva subjektet *eð* ‘det’ (jfr. avsnitt 5.4 ovan). Formen hos det generiska pronomenet är förövrigt samma som hos det personliga pronomenet i tredje person singular maskulinum, *an* ‘han’.

Älvdalsmålet kan därmed klassificeras som ett så kallat partiellt nullsubjektspråk, det vill säga ett språk där subjektsutelämnning endast är möjlig i vissa personer och numerus. Bland dagens nordiska varieteter är det oss veterligen bara Älvdalsmålet som med säkerhet kan sägas tillåta referentiella nollsubjekt idag. Fenomenet är dock välkänt från flera västgermanska icke-standardvarieteter, såsom bayerska, schweizertyska, schwabiska, frisiska, jiddisch (Rosenkvist 2018), samt från elsassiska (Hoff 2024). Enligt Levander (1925–28 2 s. 151) var utelämnning av referentiella subjekt obligatorisk i äldre Älvdalsmål: »(...) så att ex. i Älvd. uteslutande säges *wen djärir* ‘vad gören I?’, *båkum* ‘vi baka’.» I Levander 1909a (s. 109) presenteras en mer nyanserad bild: där anges att subjekt i första och andra person plural (måste?) utelämnas vid rak ordföljd, men även kan utelämnas vid inverterad ordföljd, exempelvis i *Fåmm tininggär enn?* ‘får.1.PL tidningarna än?’. Denna möjlighet finns dock inte längre i Älvdalsmålet (se Rosenkvist 2010 s. 241). Däremot kunde referentiellt subjekt inte utelämnas i frågeordfrågor inledda med *wiso* ‘varför’ (Levander 1909a s. 109). Detta tyder på att de kontexter där referentiella subjekt kunde eller fick utelämnas i Älvdalsmålet har blivit mer inskränkta under 1900-talet.

Levander (1925–28 2 s. 151 f.) rapporterade vidare att referentiella nollsubjekt i första och andra person plural – förutom i Älvdalen – också förekom i Våmhus, Mora och Orsa (men inte i övriga Ovansiljanmål). I Rättvik ska nollsubjekt ha funnits i andra person plural vid inverterad ordföljd. Levander (ibid.) skriver explicit att varken Oremålet eller Venjansmålet tillåter utelämnning av referentiella subjekt, medan förhållandena i Sollelromålet inte nämns alls: »I Våmh., Mora och Orsa kan pronomenet vara både bibehållet och försvunnet, ex. [...]»

Idag är utbredningen av referentiella nollsubjekt i Ovansiljan i stort sett utforskad. För Moramålet rapporterar Östnors byalag (1990 s. 86, 93, 97, 98) att personliga pronomen i första och andra person plural har både en stark form – *wir* ‘vi’, *ir* ‘ni’ – och en svag form – *e* eller *i* – som kan stå för båda personerna och förekomma vid såväl rak som inverterad ordföljd. Även detta fenomen förtjänar en vidare granskning i Ovansiljanmålen.

5.6. Generiska nollsubjekt

Generiska nollsubjekt innebär att ett pronomen med generisk betydelse (t.ex. sv. *man*, *en*) saknas i subjektpositionen. Detta illustreras med ett isländskt exemplet hämtat från Holmberg (2010a s. 15):

- (24) *Hér má ekki dansa*
 här får inte dansa
 ‘Här får man inte dansa.’

Möjligheten att utelämnas generiska subjekt i Ovansiljanmålen har undersökts i Garbacz 2019 (s. 224 ff.). Resultaten visar att denna möjlighet inte förekommer i något av målen, se ett av exemplen från Garbacz 2019 (s. 224 ff.) nedan.

- (25) Moramål *Dan fånt* *(*an*) *rötja*
 där får.inte han röka
 ‘Där får man inte röka.’

5.7. Dubbelt subjekt

Levander (1909a s. 109) fastslog att Älvdalsmålet uppvisade både dubbelt och trippelt subjekt, se (26), och han beskrev fenomenet som »ytterst vanligt» (ibid.):

- (26) a. *Ǻ wet sakt Ǻ eð* (Levander 1909a s. 109)
 hon vet förvisso hon det
 ‘Hon vet det helt säkert.’

- b. ***Ig** ar **ig** sakt **ig** mjer i grytun* (Levander 1909a s. 109)
 jag har jag förvisso jag mer i grytan.DAT
 'Jag har helt säkert mer i grytan.'

I dagens Älvdalsmål förekommer oss veterligen endast subjektsdubbling; konstruktioner med trippelt subjekt bedöms numera som ogrammatiska (Rosenkvist 2015a s. 108). Det bör understrykas att den typ av subjektsdubbling som förekommer i Älvdalsmålet skiljer sig markant från så kallad final dubbling av fundament i standardsvenskan, där det dubblade subjektet står i satsfinal extraposition snarare än på den kanoniska subjektplatsen, såsom i Älvdalsmålet, jfr (27):

- (27) ***En Mercedes** kostar mycket i inköp, **den**.* (SAG 4 s. 450)

Rosenkvist (2015a) har analyserat subjektsdubbling i Älvdalsmålet och identifierar ett antal strukturella egenskaper som kännetecknar fenomenet (a.a. s. 110 ff.): (i) subjektsdubbling förekommer endast med initiala subjekt i V2-kontexter; (ii) det första subjektet måste stå i satsinitial position, det andra i den kanoniska subjektpositionen (Spec,TP); (iii) det första subjektet kan vara ett personligt pronomen, ett expletivt *eð* 'det', en bestämd eller obestämd nominalfras, ett egennamn, ett utelämnat referentiellt subjekt, en bisats eller en infinitivfras; (iv) subjektsdubbling kräver närvaro av ett satsadverbial, såsom *sakta* 'tvivelsutan', *fel* 'visst' eller *kanenda* 'minsann'; (v) konstruktionen används för att uttrycka polaritetsfokus. Några av Rosenkvists (2015a s. 111) exempel återges nedan:

- (28) a. ***Eð** far sakt **eð** raingen nu*
 det far förvisso det regna nu
 'Det börjar minsann att regna nu.'
- b. ***Eð** war sakt **eð** armlit an int belld kumå*
 det var förvisso det synd han inte kunde komma
 'Det var verkligen synd att han inte kunde komma.'
- c. ***Bo** ir sakt **an** unggrun nu*
 Bo är förvisso han hungrig nu
 'Bo är minsann hungrig nu.'
- d. ***Ien röv** ir sakt **an** illrokk*
 en räv är förvisso han listig
 'En räv är ju listig.'

Våra fältundersökningar genomförda under hösten 2024 och våren 2025 visar att subjektsdubbling förekommer också i Orsamålet, Venjansmålet och Våmhusmålet. Undersökningsvariablerna baserades på Rosenkvist 2015a,

men testades på ett mer begränsat urval av meningar på grund av undersökningssituationens förutsättningar.

Resultaten för Våmhusmålet visar att kontexterna där dubbelt subjekt är möjliga i stort liknar dem i Älvdalsmålet. Subjektsdubbling förekommer endast i V2-kontexter. Det första subjektet måste vara initialt och kan utgöras av ett pronomen, ett substantiv, ett egennamn eller en bisats. Det andra subjektet måste däremot vara ett personligt pronomen (29a–d). Vidare krävs förekomst av ett modalt satsadverbial, framför allt *fell* ‘visst’ (29e), men även *kanenda* ‘minsann’ och *säkert* ‘absolut’ accepterades – om än i varierande grad – av informanterna i meningar med dubbelt subjekt.

- (29) a. *An i fell ann/*Bo ungrun nu*
han är visst han/Bo hungrig nu
‘Han/Bo är minsann hungrig nu.’
- b. *Jenn röv i fell ann illmarun*
en räv är visst han listig
‘En räv är ju listig.’
- c. *Bo i fell ann ungrun nu*
Bo är visst han hungrig nu
‘Bo är visst hungrig nu.’
- d. *Å åk q bil i fell eð ruolit*
att åka på bil är visst det roligt
‘Att åka bil är verkligen roligt.’
- e. *Du i *(fell) du duktig q dalska*
du är visst du duktig att tala.dalmål
‘Du är verkligen duktig på att tala dalmål.’

Alla informanter uppgav att det andra subjektet i satsen måste vara betonat. Vad gäller tolkningen av konstruktionen med dubbelt subjekt, uttryckte informanterna att den används »som en förstärkning» och att propositionen i satsen uppfattas som »verkligen sann». Detta tyder på att konstruktionen i Våmhusmålet har en förstärkande eller emfatisk funktion.

I Venjansmålet förefaller kontexterna där dubbelt subjekt är möjligt vara mer begränsade. Liksom i Älvdalsmålet och Våmhusmålet måste det första subjektet i Venjansmålet stå satsinitialt och det andra subjektet måste vara ett personligt pronomen. Även här är ett modalt satsadverbial nödvändigt – vanligtvis *för* ‘visst, ju’ eller *då* ‘i alla fall’, ibland i kombination som *då för* ‘ju i alla fall’. Enligt informanterna förekommer konstruktioner med dubbelt subjekt främst i jämförelsesatser:

- (30) a. *An e då för ann mer drutjen än wänd i e*
han är då visst han mer drucken än vad jag är
'Han är ju i alla fall fullare än vad jag är.'
- b. *An e för ann mer drutjen än wänd i e*
han är visst han mer drucken än vad jag är
'Han är ju fullare än vad jag är.'
- c. *An e då ann mer drutjen än wänd i e*
han är då han mer drucken än vad jag är
'Han är i alla fall fullare än vad jag är.'

Det initiala subjektet kan enligt informanterna inte vara något annat än ett pronomen. Om det i stället är ett substantiv, till exempel ett egennamn, måste det stå i extraposition:

- (31) *Erik, an e då för ann mier druttjin en wur*
Erik han är då visst han mer drucken än vi
'Erik, han är ju i alla fall fullare än vi.'

Subjektsdubbling i Venjansmålet kräver – liksom i Våmhusmålet – att det andra subjektet bär fonetiskt tryck. Konstruktionen används enligt informanterna för att förstärka eller tydliggöra satsens proposition.

Även i Orsamålet kan förekomsten av dubbelt subjekt beläggas. Liksom i de övriga målen är grundförutsättningarna att satsen innehåller en V2-kontext, att det första subjektet är satsinitialt, att satsen innehåller ett modalt satsadverbial och att det andra subjektet är betonat. I Orsamålet kan det initiala subjektet utgöras av ett personligt pronomen, som i (32) nedan, ett formellt *ä/ed* 'det' (se (33))¹⁶ eller ett substantiv ((34)). Liksom i de övriga målen används subjektsdubbling i Orsamålet för att uttrycka förstärkning.

- (32) a. *O wet för o ukön ed i*
hon vet visst hon vem det är
'Nog vet hon vem det är.'
- b. *Ann i för ann ungrön*
han är visst han hungrig
'Det är klart att han är hungrig.'
- c. *Du i do du duktin skriva*
du är då du duktig skriva
'Det är tydligt att du är duktig på att skriva.'

¹⁶ Obetonat *ä* 'det' i satsens initiala position och betonat *ed* 'det' i den kanoniska subjektspositionen.

- d. *Ånn i för int ånn ungrön aldri*
han är visst inte han hungrig aldrig
'Han är ju aldrig hungrig.'
- e. *Ånn i do'nt ånn jålåk*
han är då.inte han elak
'Han är i alla fall inte arg.'
- f. *O i för int o sö gammål*
hon är visst inte hon så gammal
'Inte är väl hon så gammal.'
- g. *Ånn såt för ånn ajto gardem, döss i kåm em.*
han satt visst han ute.på gården när jag kom hem
'Nog satt han ute på gården, när jag kom hem.'
- (33) *Ä i för ed ö jänn rakkä*
det är visst det också en hund
'Det är ju också en hund.'
- (34) *Jänn rev i för int ånn sö fallin*
en räv är visst inte han så farlig
'Inte är väl en räv så farlig.'

Från Oremålet har vi endast ett exempel som eventuellt skulle kunna tolkas som ett fall av subjektsdubbling, se (35), beroende på om det andra subjektet är emfatiskt betonat.

- (35) *O wät föll o uken ä e*
hon vet visst hon vem det är
'Hon vet ju vem det är.'

Annars uppvisar exempel (35) flera av de kännetecken som är typiska för subjektsdubbling i Ovansiljanmålen: V2-kontext, det första subjektet är initialt och utgörs av ett pronomen som dubblas av ett annat pronomen; satsen innehåller dessutom ett satsadverbial (*föll* 'visst'), och informanterna uppfattar konstruktionen som mer utpekande än en motsvarande sats med enkelt subjekt. Vid andra tillfällen väljer informanterna i Ore att placera det andra subjektet i extraposition när de konfronteras med testmeningar med dubbelt subjekt, se (36).

- (36) a. **Ann e fôll ann hungrug* > ^{ok}*Ann e fôll hungrug, ann*
 han är visst han hungrig han är visst hungrig han
 ‘Han är ju hungrig.’
- b. **Jänn räv e fôll ann illmarug* > ^{ok}*Jänn räv e fôll illmarug, ann*
 en räv är visst han listig en räv är visst listig han
 ‘En räv är ju listig.’
- c. **Ann e då’nt ann jëlök* > ^{ok}*Ann e då’nt jëlök, ann*
 han är då.inte han elak han är då.inte elak han
 ‘Han är då inte elak.’

Uppgifter från informanter i Mora och på Sollerön tyder på att dubbelt subjekt inte förekommer vare sig i Moramålet eller i Sollerömålet.

I Orsamålet, Venjansmålet och Våmhusmålet krävs det fonetiskt tryck på det andra subjektet. Detta avviker från beskrivningen av dubbelt subjekt i Älvdalsmålet i Rosenkvist 2015a (s. 111) där det påstås att i Älvdalsmål dubbelt subjekt är »[...] neither weak, nor strong (stressed). Both subject markers are pronounced just as regular subjects, and they are thus not phonetically marked in any way». Rosenkvist nämner dock följande i en fotnot (ibid.): »Gunnar Nyström (p.c.) claims that the doubling pronouns are stressed. However, my empirical studies show very clearly that only a handful of (younger) informants seem to be able to stress the doubling pronoun, and that an absolute majority of the informants do not stress the doubling pronoun in regular speech».

5.8. Oblika subjekt

Oblika subjekt – det vill säga subjekt som står i annat kasus än nominativ och som ofta uttrycker en upplevarroll – är välkända från de nordiska fornspråken samt från modern isländska och färöiska. Se det forngutniska exemplet i (37):

- (37) [...] *þa droymdi henni draumbr* (Håkansson 2008 s. 96)
 då drömde henne.DAT dröm.NOM
 ‘(...) då drömde hon en dröm’

Enligt Garbacz (2019 s. 223) förekommer oblikt subjekt inte i något av Ovansiljanmålen, se ett av exemplen (a.st.):

- (38) Orsamål *I nåt drömdä o / *onär jänn grann dräm*
 i natt drömde hon / henne en fin dröm
 ‘I natt drömde hon en fin dröm.’

5.9. Stilistisk framflyttning (kilkonstruktion)

Levander (1909a s. 121) noterade för Älvdalsmålets del att »predikatet står mycket ofta sist i korta relativsatser» och illustrerade detta med flera exempel (av vilka några visserligen innehåller ett adverbial eller ett objekt och inte ett (subjekts)predikativ):

- (39) a. *An fikk fel Swen råda, so **gambler** war*
 han fick visst Sven råda som äldre var
 'Sven, som var äldre, fick bestämma.'
- b. *Ig gor dait **nemmest** ir*
 jag går dit närmast är
 'Jag går dit det är närmast.'
- c. *Oller irå dier lieðer wið an so **sienest** kam*
 alla är.3.PL de leda vid honom som senast kom
 'Alla är de elaka mot honom som kom senast.'
- d. *An saggd sos **sannt** war*
 han sa såsom sant var
 'Han sade sanningen.'
- e. *Oller so **ogu og neveð** ávå*
 alla som ögon och näv har.3.PL
 'Alla som har ögon och näsa.'

Detta är, av allt att döma, en kvarleva av stilistisk framflyttning (kilkonstruktion) som innebär att ett kort satsled – oftast ett adverbial, en infinit verbform eller ett pronominent objekt – placeras mellan bisatsinledaren och det finita verbet i bisatser som saknar ett synligt subjekt (relativsatser eller bisatser med utelämnat subjekt). I sin studie av stilistisk framflyttning betraktar dock Falk (1993) inte korta relativsatser som exempel på konstruktionen, eftersom sådana strukturer även kan tolkas som resultat av en underliggande OV-ordföljd (som i viss utsträckning förekommer i alla de nordiska fornspråken) eller som resultat av verbfinala strukturer, vilka är belagda särskilt i senmedeltida och yngre stadier av de nordiska språken. Eftersom äldre Älvdalsmål varken uppvisar verbfinala strukturer eller – med mycket få undantag – OV-ordföljd, kan exemplen i (39) med större sannolikhet än i fornsvenska tolkas som genuina instanser av stilistisk framflyttning. Konstruktionen var mycket vanlig i alla de nordiska fornspråken, inklusive fornsvenska och förekommer fortfarande i modern isländska samt – i viss utsträckning – även i modern färöiska. Se exempel (40a) från fornsvenska (Falk 1993, s. 181) och exempel (40b) från modern isländska (efter Ásgrímur Angantýsson et al. 2022 s. 138).

- (40) a. *the vj riddara som breffuit baro fram*
 de sex riddare som brevet bar.3.PL fram
 'De sex riddarna som bar fram brevet.'
 b. *Þetta er mál sem rætt hefur verið um*
 detta är mål som talat har varit om
 'Detta är en sak som det har talats om.'

Garbacz (2010 s. 158 ff.) har genomfört en undersökning av stilistisk framflyttning i Älvdalsmålet som visar att konstruktionen praktiskt taget har försvunnit ur språket hos de undersökta talarna (födda mellan 1927 och 1941).¹⁷ Endast ett exempel – möjligen en stelnad fras – bedömdes som acceptabelt av informanterna i hans studie (Garbacz 2010 s. 160):

- (41) *Ulum fel spyr an so gamblest ir*
 Ska.1.PL visst fråga honom som äldst är
 'Vi ska ju fråga honom som är äldst.'

Andra testade exempel med predikativ före det finita verbet i korta relativsatser bedömdes däremot som ogrammatiska av samma informanter:

- (42) a. **Ig will tjiöp ien bil so billin ir*
 jag vill köpa en bil som billig är
 'Jag vill köpa en bil som är billig.'
 b. **Såg an it at kliener warið?*
 såg han inte att svaga var.2.PL
 'Såg du inte att ni var svaga?'
 c. **Sir du it at trä'tter irum?*
 ser du inte att trötta är.1.PL
 'Ser du inte att vi är trötta?'

Liknande exempel på framflyttning av predikativ, adverbial och objekt i korta relativsatser är även kända från äldre norska dialekter (Aasen 1848 s. 203 uppger bl.a. *Baa' den, som ut hade gjeve, aa den som mot hadde tekje; Alt dæ, som i Husom kann finnst; Dæ va dei, som Magt'a hadde) samt från arkaiserande varianter av svenska (som ordspråket *Rik nog den som nöjd är*). Rester av kilkonstruktionen förekommer fortfarande på andra håll i Ovansiljan, men konstruktionen är inte längre produktiv (Garbacz 2019 s. 222). Stilistisk framflyttning av subjektspredikativ, verbpartiklar, supinum, rums-*

¹⁷ Ett fast uttryck från Åsen är *fårå ðait snoggt ir* 'fara dit snyggt är' (dvs. 'avlida'). Ett annat exempel antecknat av Gunnar Nyström är *Eð djikk til sos tíl uld go* 'det gick till såsom till skulle gå' (Stefan Jacobsson muntl.).

adverbial och objekt testades av Garbacz i hans fältundersökning i 2010 i flera Ovensiljanmål: Moramålet, Orsamålet, Sollerömmålet och Venjansmålet. Resultaten visar att själva konstruktionen i viss mån accepteras av några informanter, men det är oklart om den är produktiv i deras språk.

Av sju talare av Moramål var det en manlig informant (f. 1948) som bedömde stilistisk framflyttning av ett predikativ som marginellt möjlig eller som ett högtidligt uttryck, se (43). En annan manlig informant (född 1924) accepterade framflyttning av ett rumsadverbial, se (44).

- (43) a. *I skum fråg ann så **gambläst** e*
 vi ska.1.PL fråga honom som äldst är
 'Vi ska ju fråga honom som är äldst.'
 b. *Int skum i ändär äd så **djort** e*
 inte ska.1.PL vi ändra det som gjort är
 'Vi ska inte ändra det som är gjort.'

- (44) *Däm så i Dalum a byggt säj att äd i jätt fint landskap*
 de som i Dalarna.DAT har bott säger att det är ett fint landskap
 'De som har bott i Dalarna säger att det är ett fint landskap.'

I Orsa bedömdes stilistisk framflyttning av subjektspredikativet *gamblöst* 'äldst', se exempel (45a), som grammatisk av sex av samtliga sju informanter. Framflyttning av rumsadverbialet *ajti värden* 'ute i världen' (45b) accepterades av två informanter (födda 1945 respektive 1962).

- (45) a. *Vi skum fråg onöm så **gamblöst** i*
 vi ska.1.PL fråga honom som äldst är
 'Låt oss fråga honom som är äldst.'
 b. *Wi sö **ajti värden amm** bott wilöm nu djännå wänd att em*
 vi som ute.i världen har.1.PL bott vill.1.PL nu gärna vända åter hem
 'Vi som har bott ute i världen vill nu gärna komma tillbaka hem.'

Av tre informanter på Sollerön bedömde två att stilistisk framflyttning av rumsadverbialet *i Dalum* 'i Dalarna' (se (46)) var möjlig. En kvinnlig informant (född 1935) ansåg den fullt möjlig men ålderdomlig, medan en yngre kvinnlig informant (född 1985) betraktade den som marginellt möjlig. Den tredje informanten, en kvinna född 1958, avvisade konsekvent samtliga exempel på stilistisk framflyttning.

- (46) *Dämm så i Dalum a veri säj att ä i jätt fint landskap*
 de som i Dalarna.DAT har varit säger att det är ett fint landskap
 'De som har varit i Dalarna säger att det är ett fint landskap.'

I Venjan testades stilistisk framflyttning på tre informanter. En manlig informant (född 1955) och en kvinnlig informant (född 1939) bedömde framflyttning av rumsadverbialen i *Dalum* 'i Dalarna' som i viss mån möjlig, om än ålderdomlig, se (47). En tredje informant, man född 1934, bedömde även framflyttning av supinum, verbpartiklar och subjektspredikativ som fullt grammatiska, se (48).

- (47) *Dåmm så i Dalum a boe seg att ä e jätt dält landskap*
 de som i Dalarna.DAT har bott säger att det är ett lugnt landskap
 'De som har bott i Dalarna säger att det är ett fint landskap.'

- (48) a. *Tidär så före a kum-änt att*
 tiderna som farit har kommer.inte åter
 'Tiden som har gått kommer inte tillbaka.'
- b. *I såg uken så inn kam*
 jag såg vem som in kom
 'Jag såg vem som kom in.'
- c. *An så fässt e min ti å djärå mål, få jätt pris*
 han som först är med till att göra mål får ett pris
 'Den som är först med att göra mål får ett pris.'

5.10. Placering av egentliga subjekt på subjektsplatsen i expletiva konstruktioner

I isländska och färöiska placeras det egentliga subjektet i huvudsats i den kanoniska subjektspositionen (Bobaljik & Höskuldur Þráinsson 1998 s. 55), se (49a), till skillnad från svenska, danska och norska, där det placeras i den kanoniska objektspositionen (jfr (49b)):

- (49) a. isl. *Það hefur einhver köttur verið í eldhúsinu*
 det har någon katt varit i köket.DAT
 'Det har varit någon katt i köket.'
- b. sv. *Det har varit någon katt i köket*

I den engelskspråkiga litteraturen kallas denna konstruktion ofta *higher subject position in expletive constructions*, förkortat *HiPos* (se t.ex. Bobaljik & Höskuldur Þráinsson 1998, Höskuldur Þráinsson 2009).

För Ovansiljanmålen har konstruktionens grammatikalitet redovisats av Garbacz (2019 s. 212 f.). Den accepterades av talare av Moramålet, Orsamålet, Sollerömmålet och Venjansmålet, se (50), men avvisades av talare av Oremålet, Våmhusmålet och Älvdalsmålet, se (51):

- (50) a. Moramål Äd a **je katta** väri inni tjötji
 det har en katt varit inne.i köket.DAT
 ‘Det har varit en katt i köket.’
- b. Orsamål Ä a **je katta** weri ini tjetji
 det har en katt varit inne.i köket.DAT
 ‘Det har varit en katt i köket.’
- c. Sollerömål Ä a **je katt’** ve i tjötji
 det har en katt varit i köket.DAT
 ‘Det har varit en katt i köket.’
- d. Venjansmål Ä a **jänn kattkall** wäj äjti tjötjä
 det har en katt varit uti köket
 ‘Det har varit en katt i köket.’
- (51) a. Oremål *Ä a **jäna katta** wäre ti tjötjä
 det har en katt varit uti köket
 ‘Det har varit en katt i köket.’
- b. Våmhusmål *Ä a **je katta** we auti tsjötsi
 det har en katt varit uti köket.DAT
 ‘Det har varit en katt i köket.’
- c. Älvdalsmål *Eð ar **ien katt** werið i tšyötšę
 det har en katt varit i köket.DAT
 ‘Det har varit en katt i köket.’

Motsvarande satser i Oremålet, Våmhusmålet och Älvdalsmålet där det potentiella subjektet omedelbart följer det infinita verbet (t.ex. *Eð ar werið ien katt i tšyötšę*) är däremot fullt grammatiska.

5.11. Placering av tunga subjekt på objektets plats

Isländskan tillåter postponering av tunga subjekt, vilket innebär att subjektet placeras i objektets kanoniska position (Holmberg 2010a s. 15), se (52). En liknande efterställning av subjekt var också möjlig i fornsvenska (Håkansson 2008 s. 183 ff.), se exempel (53a) hämtat från Håkansson (2008 s. 186), medan strukturen inte är grammatisk längre i modern svenska, se (53b):

- (52) Það lásu hana því ekki **margir stúdentar** fyrir prófið
 det läste.3.PL henne.ACK därför inte många studenter före provet
 ‘Följaktligen var det inte många studenter som läste den inför tentamen.’

- (53) a. *Hwat mwn tik budha thænna drømbir?*
 vad ska dig förkunna denna dröm
 ‘Vad ska denna dröm förkunna dig?’
 b. **Vad ska dig förkunna denna dröm?*
 ok *Vad ska denna dröm förkunna dig?*

Efterställning av tunga subjekt är inte möjlig i något av Ovansiljanmålen (Garbacz 2019 s. 223 f.), se ett av exemplena (ibid.) i (54). Motsvarande satser där subjektet omedelbart följer det finita verbet och föregår objektet är däremot grammatiska (ibid.).

- (54) Soll. **I fjord tjöpät ita åjsä jänn ungg kall frå Övdalim*
 i fjol köpte detta huset en ung man från Älvdalen.DAT
 ‘I fjol köpte en ung man från Älvdalen det här huset.’

5.12. Transitiva expletiver

Transitiva expletiver – det vill säga formellt subjekt med ett transitivt verb – förekommer i isländska och färöiska (Bobaljik & Höskuldur Þráinsson 1998 s. 56):

- (55) *Það hefur einhver köttur étið mýsnar*
 det har någon katt ätit mössen
 ‘En katt har ätit möss.’

Traditionellt har man utgått från att transitiva expletiver inte förekommer i de fastlandsskandinaviska språken (Höskuldur Þráinsson 2007, s. 23), men denna uppfattning har reviderats sedan Håkansson (2017) visat att konstruktionen faktiskt har förekommit i svenskan.

Vad gäller Ovansiljanmålen uppvisar de en viss intern variation utifrån resultaten presenterade i Garbacz (2019 s. 210 f.): i Oremålet, Våmhusmålet och Älvdalsmålet bedöms transitiva expletiver som ogrammatiska, se (56), medan de bedöms som fullt möjliga i Moramålet, Orsamålet, Sollerömmålet och Venjansmålet, se (57):

- (56) a. Oremål **Ä a nôn jäte upp kako*
 det har någon ätit upp kakan
 ‘Någon har ätit upp kakan.’
 b. Våmhusmål **Ä a nân stuli männ bil*
 det har någon stulit min bil
 ‘Någon har stulit min bil.’

- c. Älvdalsmål **Eð ar ien övkall tjuöpt stugu*
det har en älvdaling köpt huset
'En älvdaling har köpt huset.'
- (57) a. Moramål *Äd a nån stuli männ bil*
det har någon stulit min bil
'Någon har stulit min bil.'
- b. Orsamål *Ä a nön stuli bil'n männ*
det har någon stulit bilen min
'Någon har stulit min bil.'
- c. Sollerörmål *Ä a jänn rev täj önor fö voss*
det har en räv tagit höns för oss
'En räv har tagit hönorna för oss.'
- d. Venjansmål *Ä a jänn röv täj hönsä worä*
det har en räv tagit hönsen våra
'En räv har tagit våra höns.'

5.13. Objektsskifte

Pronominella objekt kan i de nordiska språken föregå negationen i huvudsatser under förutsättningen att det finita verbet också är satsens huvudverb. Se ett svenskt exempel med objektsskifte i (58a) och utan objektsskifte i (58b):

- (58) a. *Jag såg dig inte*
b. *Jag såg inte dig*

I isländska kan objektsskifte även förekomma med nominalfrasobjekt, se (59a), något som inte är möjligt i de fastlandsskandinaviska språken; jfr det svenska exemplet i (59b):

- (59) a. *Ég keypti bókina ekki*
jag köpte boken inte
'Jag köpte inte boken.'
- b. **Jag köpte boken inte* > ^{ok}*Jag köpte inte boken*

I Norden förekommer det dialektal variation när det gäller möjligheten till objektsskifte av pronomina objekt: konstruktionen verkar saknas helt i Österbotten i Finland, och är inte alltid obligatorisk – eller ens möjlig – i norska och svenska dialekter (Bentzen 2014). Enligt Christensen (2005 s. 153) saknas dessutom objektsskifte på de danska öarna Lolland och Falster, men detta påstående ifrågasätts i Bentzens (2014) kartläggning av objektskiftets utbredning.

I Ovansiljan saknas objektsskifte helt och hållet i samtliga mål, både för pronominella och nominalfrasobjekt (Garbacz 2019 s. 213 f.). Se exempel från Oremålet i (60):

- (60) a. **I läst **botje** int*
jag läste boken inte
‘Jag läste inte boken.’
- b. *I läst’nt **botje***
jag läste.inte boken
‘Jag läste inte boken.’
- c. **I läst **na** int*
jag läste henne.ACK inte
‘Jag läste den inte.’
- d. *I läst’nt **na***
jag läste.inte henne.ACK
‘Jag läste den inte.’

5.14. Negationsharmoni

Negationsharmoni, det vill säga två eller flera negativa element som tillsammans bildar en semantisk negation inom satsen, är en ovanlig företeelse i de nordiska språken. Inget av standardspråken uppvisar fenomenet, och det finns knappt några belagda spår av det i de äldre språkliga stadierna, med undantag för enstaka förekomster i äldre fornvästnordiska (Pórhallur Eypórs-son 2002) och yngre fornsvenska (t.ex. i Sagan om Didrik av Bern: *j then tima war **aldre engen** sadann man föd* ‘i denna tid var **aldrig ingen** sådan man född’).¹⁸ Svenska Akademiens ordbok ger också flera exempel på sekvensen *aldrig ingen/intet* från 1500- och 1700-talet (SAOB, sp. A 904, band 1).¹⁹ I Norden återfinns negationsharmoni i vissa finlandssvenska och estlandssvenska dialekter, liksom i den norska dialekten från Sappen i Troms (troligen som resultat av kontakt med kvänska och samiska) samt i vissa äldre danska folkmål (Munch 2013 s. 226 ff., Rosenkvist 2015b).

Levander (1909a s. 110 f.) noterade att Älvdalsmålet uppvisade det han kallade »pleonastisk negation» och illustrerade detta med bland annat följande exempel:

- (61) a. *Dier **djära** **inggum** **inggan skåddå***
de gör.3.PL ingen.DAT.PL ingen skada.ACK
‘De skadar ingen.’

¹⁸ Vi tackar en av de anonyma granskarna för uppgiften om detta belägg av negationsharmoni i Sagan om Didrik av Bern.

¹⁹ Vi tackar Stefan Jacobsson för uppgiften.

- b. *Itjä ir dđ int ig jălåk đ inggan*
 icke är då inte jag elak på ingen.ACK
 ‘Inte är jag då arg på någon.’

Negationsharmoni i Älvdalsmålet verkar vara en relativt sen innovation (Garbacz 2010 s. 88 f.), möjligen ett resultat av språkkontakt (Rosenkvist 2015b s. 159 ff.). Undersökningar av negationsharmoni i Älvdalsmålet (Garbacz 2006, Garbacz 2010, Garbacz & Johannessen 2015, Rosenkvist 2015b, Berntzen 2024) visar att den ska klassificeras som så kallad *icke-strikt negationsharmoni*, att den inte är obligatorisk och att den kan bära en viss emfatisk bibetydelse. Negationsharmonispråk delas typologiskt in i *strikt* och *icke-strikt* (Giannakidou 1998 s. 186 ff.). I strikta system måste negerade element alltid samförekomma med satsnegation, oavsett deras position i satsen. I icke-strikta system kan endast efterställda negerade element kombineras med satsnegation, medan framförställda inte får göra det. Enligt Berntzen (2024 s. 58 ff.) kan negationsharmoni i Älvdalsmålet realiseras genom tre typer av strukturer: (i) *negative doubling* – där minst ett negerat led samförekommer med satsnegationen (som i (62a) nedan), (ii) *negative spread* – där minst två negerade led kombineras med varandra (se (62b)) och (iii) *negative spread and doubling* – där två eller flera negerade led kombineras med satsnegationen ((62c)).

- (62) a. *Ig ar it si'tt inggan*
 jag har inte sett ingen
 ‘Jag har inte sett någon.’
 b. *Ig ar older si'tt inggan*
 jag har aldrig sett ingen
 ‘Jag har aldrig sett någon’
 c. *Dier flytteđ it older inggan weg*
 de flyttade inte aldrig ingen väg
 ‘De flyttade aldrig någonstans.’

Berntzen (2024 s. 56 f., 122) har visat att ett negerat led (t.ex. objekt eller adverbial) i Älvdalsmålet kan placeras initialt, men det kan då inte samförekomma med en satsnegation, se (63), vilket visar att Älvdalsmålet uppvisar icke-strikt negationsharmoni. Den motsatta situationen, dvs. att ett negerat adverbial samförekommer med satsnegationen (men står till höger om denna) är däremot fullt möjlig, se (64).

- (63) a. *Intnođ ar ig (*it) ietiđ*
 ingenting har jag inte ätit
 ‘jag har inte ätit någonting.’

- b. *Aldri kumb an (*it) et messer*
 aldrig kommer han inte till mäsä.GEN
 ‘Han kommer aldrig på mäsä.’

- (64) a. *Fomm (it) ingg peningger frå baunkun*
 får.1.PL inte inga pengar från banken.DAT
 ‘Vi får inga pengar från banken.’
 b. *Ig ar older si'tt inggan/non*
 jag har aldrig sett ingen/någon
 ‘Jag har aldrig sett någon.’

Några av informanterna i Berntzens (2024 s. 67, 123, 127) studie godkänner emellertid meningar där ett negativt element följs av satsnegationen (Berntzen 2024 s. 67), se exemplen i (65). Skillnaden mellan varianter med och utan satsnegation är dock tydlig: meningar där satsnegationen kommer efter ett negativt element bedöms överlag som klart sämre (ibid.).

- (65) a. *Inggan ambulans uok (?int) umm uos mes fuorum daitað siuokausq*
 Ingen ambulans körde inte om oss när for.1.PL dit.åt sjukhuset.DAT
 ‘Ingen ambulans körde om oss när vi åkte till sjukhuset.’
 b. *Inggumstas såg o (?int) inggan puolis*
 ingenstans såg hon inte ingen polis
 ‘Ingenstans såg hon någon polis.’

För Älvdalsmålets del är det svårt att fastställa huruvida negationsharmoni någonsin har varit obligatorisk. Den är tydligt icke-obligatorisk i nutida Älvdalsmål, medan äldre beskrivningar endast konstaterar att fenomenet förekommer (Levander 1909a s. 110 f.), eller beskriver det som karakteristiskt för dalmålet i allmänhet (Levander 1925–28 2 s. 156).

Även Orsamålet uppvisar enligt Berntzen (2024 s. 128 ff.) icke-strikt negationsharmoni (se (66a) nedan), samtidigt som vissa informanter accepterar negerade led framför satsnegationen, jfr (66b). Negationsharmoni är dock inte obligatorisk i några kontexter, vilket visas i (67). Liksom i Älvdalsmålet kan negationsharmoni i Orsamålet realiseras på tre sätt: (i) genom *negative doubling* (se (68a)), (ii) genom *negative spread* ((68b)) och (iii) genom *negative spread and doubling* ((68c)).

- (66) a. *Indjön av däm ar-i (*int) jämtad börti skolå ida*
 ingen av dem har ja inte hämtat borta.i skolan.DAT idag
 ‘Jag har inte hämtat någon av dem i skolan idag.’
 b. *Aldri djikk ånn (?int) börti tjärtjo*
 aldrig gick han inte bort.i kyrka.ACK
 ‘Aldrig gick han i kyrkan.’

- (67) a. *Wi fomm (int) ingga pängga fro bantjem*
vi får.1.PL inte inga pengar från banken.DAT
'Vi får inga pengar från banken.'
- b. *Björn kumm int tä fo nöga/ingga pängga fro bantjem.*
Björn kommer inte att få några/inga pengar från banken.DAT
'Björn kommer inte att få några pengar från banken.'
- (68) a. *O dugd int swårå mi assint*
hon kunde inte svara mig alls.intet
'Hon kunde inte svara mig alls.'
- b. *I a aldri sitt inggån*
jag har aldrig sett ingen
'Jag har aldrig sett någon.'
- c. *Ånn fikk int aldri ingga jåp åv pøjkåm såjnöm*
han fick inte aldrig ingen.ACK hjälp av pojken.DAT sin.DAT
'Han fick aldrig någon hjälp av sin son.'

I Våmhusmålet fungerar negationsharmonin på likartat sätt som i såväl Orsamålet som Älvdalsmålet (Berntzen 2024 s. 136 ff.). Även här har man att göra med icke-strikt negationsharmoni (se (69)), som inte är obligatorisk (se (70)). Liksom i de övriga målen kan negationsharmoni i Våmhusmålet realiseras på tre sätt: (i) *negative doubling* (se (71a)), (ii) *negative spread* ((72b)) och (iii) *negative spread and doubling* ((73c)).

- (69) *Aldri dsikk (*int) an ati tsörtso*
aldrig gick inte han åt.till kyrka.ACK
'Aldrig gick han i kyrkan.'
- (70) *Wid foun (int) ingä päninga frå banku*
vi får.1.PL inte inga pengar.ACK från banken.ACK
'Vi får inga pengar från banken.'
- (71) a. *Å dugd int swårå mi assint*
hon kunde inte svara mig alls.intet
'Hon kunde inte svara mig alls.'
- b. *Jär fins ä ingä mausär ingästass*
här finns det inga möss ingenstans
'Här finns det inte några möss någonstans.'
- c. *Ig add'nt just indsin plåga åv ingä lexur ati skaulan*
jag hade.inte just ingen plåga av inga läxor uti skolan
'Jag hade just inte plågats av några läxor i skolan.'

Berntzen (2024 s. 104 ff.) konkluderar att Orsamålet, Våmhusmålet och Älvdalsmålet alla uppvisar icke-strikt negationsharmoni. Detta innebär att preverbala negerade led oftast förekommer utan satsnegation. Samtidigt visar resultaten att ordföljden *negerat led* – *satsnegation* accepteras av vissa informanter i dessa tre mål, vilket potentiellt motsäger tidigare beskrivningar av icke-strikta negationsharmonispråk, där denna ordföljd inte förväntas förekomma (jfr Giannakidou 1998). Dessutom är negationsharmoni i alla tre mål tydligt optionell, och förekomsten av flera negerade led tycks ofta ge upphov till förstärkta, emfatiska tolkningar. Detta gäller särskilt för Älvdalsmålet och Våmhusmålet, och observationen utmanar tidigare påståenden (t.ex. Zeijlstra 2022 s. 158 f.) om att språk med negationsharmoni inte tillåter emfatisk negation (Berntzen 2024 s. 106).

När det gäller övriga Ovansiljanmål är negationsharmoni hittills mindre utforskad, men vissa relevanta observationer finns att tillgå. En undersökning av negationsharmoni i Moramålet, genomförd av Østmo-Sæter, visar att negationsharmoni förekommer och att den är icke-obligatorisk, se (72).

- (72) *I si / si'nt inggan*
 jag ser / ser.inte ingen
 'Jag ser inte någon.'

Negationsharmoni i Moramålet tycks huvudsakligen realiseras genom *negative doubling* (som i exempel (72) ovan), medan både *negative spread* och *negative spread and doubling* verkar vara ogrammatiska (se (73a) och (73b) nedan). Däremot är en variant utan negationsharmoni, som i (73c), fullt acceptabel.

- (73) a. **I si åldär inggan*
 jag ser aldrig ingen
 'Jag ser aldrig någon.'
- b. **I si'nt åldär inggan*
 jag ser.inte aldrig ingen
 'Jag ser aldrig någon.'
- c. *I si åldär non*
 jag ser aldrig någon
 'Jag ser aldrig någon.'

Undersökningsresultaten tyder vidare på att negationsharmonin i Moramålet är icke-strikt. Det finns en tydlig skillnad i acceptans mellan meningar som (74a) nedan, med ett medianvärde på 4,5 (på den femgradiga skalan), gentemot (74b) med medianvärde 3. En av informanterna bedömer båda meningarna som ogrammatiska.

- (74) a. *Åldär kaman på möte*
 aldrig kom.han på möte
 ‘Han kom aldrig på mötet.’
- (77) a. *I ant fått assint*
 jag har.inte fått alls.intet
 ‘Jag har inte fått något.’
- b. *Männ Maria, o grunned på ôllt issa, männ sa’nt assint a nôgom*
 men Maria hon grunnade på allt detta men sa.inte alls.intet åt någon.DAT
 ‘Men Maria gömde och begrundade allt detta i sitt hjärta.’
- b. *Åldär kamentan på möte*
 aldrig kom.inte.han på möte
 ‘Han kom aldrig på mötet.’

Slutligen rapporterade flera informanter att meningar med negationsharmoni upplevs som mer emfatiska än motsvarande meningar utan harmoni. Detta ligger i linje med vad som tidigare har konstaterats för Orsamålet, Våmhusmålet och Älvdalsmålet av Berntzen (2024 s. 106).

Negationsharmoni i Oremålet undersöktes av Rasmussen Emblem. Resultaten från undersökningen visar att båda informanterna avvisade majoriteten av de testade meningarna där ett eller flera negerade led kombinerades med varandra eller med satsnegationen:

- (75) a. *I ant skrive *inga/nôga bok*
 jag har.inte skrivit ingen/någon bok
 ‘Jag har aldrig skrivit någon bok.’
- b. *Dämm tjöft aldrig *ingan/nôn båt*
 de köpte aldrig ingen/någon båt
 ‘De köpte aldrig någon båt.’

Informanterna accepterade dock en mening där satsnegationen följs av ett negerat objekt:

- (76) *I ant tjöft assint.*
 jag har.inte köpt alls.intet
 ‘Jag har inte köpt något alls.’

Liknande exempel finns också i den nätbaserade ordboken över Oremålet (Blomberg 2025a), se (77a), samt i översättningen av julevangeliet till Oremål (Blomberg 2025b), se (77b).

En kompletterande undersökning genomförd av Garbacz i april 2025 visar att exempel med negationsharmoni, liknande de i (76) och (77) ovan, bedöms som »korrekta, men ovanliga» av talare av Oremålet. Samtidigt avvisas meningar där satsnegationen samförekommer med två negerade led, som i (78).

- (78) **O ant aldrig djort ingan beswiknan*
 hon har.inte aldrig gjort ingen besviken
 'Hon har aldrig gjort någon besviken.'

Detta kan tyda på att negationsharmonin tidigare har förekommit i Oremålet, men att den idag inte längre är något produktivt fenomen.

Negationsharmoni i Sollerörmålet undersöktes av Reksnes. Resultaten visar att två av fem informanter accepterade meningar med negationsharmoni, medan de tre övriga avvisade dem. Hos de informanter som godkände konstruktionerna förefaller negationsharmonin vara icke-obligatorisk och realiseras genom *negative doubling*, se (79).

- (79) a. *I si innt inggän*
 jag ser inte ingen
 'Jag ser inte någon'
 b. *I annt sitt inggän*
 jag har.inte sett ingen
 'Jag ser inte någon'

Det är oklart om *negative spread* eller *negative spread and doubling* är möjliga i Sollerörmålet, och det är även ovisst huruvida målet uppvisar icke-strikt negationsharmoni. Några av meningarna som testades av Reksnes (och avvisades av informanterna) antyder dock denna möjlighet: meningen i (80a) nedan bedömdes med medianvärde 2 (på en skala från 1 till 5), medan meningen i (80b) fick medianvärdet 1 (på samma skala):

- (80) a. **Ann kumm innt ålldär upå mötä*
 han kommer inte aldrig uppå mötet
 b. **Ålldär kumm ann int / innt an upå mötä*
 aldrig kommer han inte / inte han uppå mötet
 'Han kommer aldrig på mötet.'

Informanternas bedömningar indikerar att negationsharmoni förekommer i mindre utsträckning i Sollerörmålet än i Orsamålet, Våmhusmålet och Älvdalsmålet samt att det råder stor variation. Några av de informanter som accepterade negationsharmoni uppgav för övrigt att konstruktionen kan upp-

fattas som gammaldags eller skämtsam. Andra av informanternas kommentarer tyder på att negationsharmonin i Solleröområdet förknippas med en emfatisk funktion.

I Venjansmålet förekommer, enligt resultaten från Ullestads undersökning, icke-obligatorisk negationsharmonin, illustrerad i (81a), med vissa emfatiska drag. Negationsharmonin realiseras i form av *negative doubling*, där satsnegationen samförekommer med adverbialen *åldör* 'aldrig' (se (81b)).

- (81) a. *An fikkent / fikk åldör nå jöl*
 han fick.inte / fick aldrig någon hjälp
 'Han fick aldrig någon hjälp.'
 b. *I ant åldör sitt nån jultomt*
 jag har.inte aldrig sett någon jultomt
 'Jag har aldrig sett någon jultomt.'

Preverbala negerade led accepteras i vissa fall, se (82), vilket är anmärkningsvärt. En sådan ordföljd skulle tyda på att Venjansmålet i dessa fall inte beter sig som ett typiskt icke-strikt negationsharmonispråk (jfr diskussionen om Älvdalsmålet, Orsamålet och Våmhusmålet ovan).

- (82) *Int någär sågent / såg å nån polis*
 inte någonstans såg.inte / såg hon någon polis
 'Ingenstans såg hon någon polis.'

Vidare tycks också negationsharmonin i Venjansmålet ofta ha en emfatisk funktion.

5.15. Utvidgad användning av bestämdhet

Vissa svenska och finlandssvenska dialekter använder substantivets bestämda form i kontexter där standardspråket har ett naket substantiv. Denna utvidgade användning av den bestämda slutartikeln har behandlats av Delsing (2003) och därefter mer utförligt av Dahl (2015 s. 27–119), som noterar att olika undertyper av fenomenet förekommer i Övansiljan. Från Älvdalsmålet omnäms företeelsen redan av Levander (1909a s. 95), som noterar att »[b]estämd form begagnas i en stor mängd fall då r[iks]spr[åket] har obestämd form [...]».²⁰ Han illustrerar detta med flera exempel, varav några återges i (83) nedan.

- (83) a. *Eð ir aurweðreð i dag*
 det är yrvädret i dag
 'Det är yrväder i dag.'

²⁰ Utvidgad användning av bestämdhet behandlas också i Åkerberg 2012 (s. 118, 509 ff.).

- b. *Ulum få stjyreð et middags*
ska.1.PL få långfilen till middag.GEN
'Vi ska få långfil till middag.'
- c. *Will du få snuseð min mig?*
vill du få snuset med mig
'Vill du få snus av mig?'
- d. *Dulukter brendwini*
du luktar brännvinet.DAT
'Du luktar brännvin.'
- e. *An spår weðerumbyteð*
han spår väderombytet
'Han spår väderombyte.'

Dahl (2015) identifierar sju undertyper av utvidgad användning av bestämd form i Ovansiljanmålen: (i) icke-avgränsbar användning (Dahl 2015 s. 49 ff.), (ii) singularanvändning (Dahl 2015 s. 83 ff.), (iii) generisk användning (Dahl 2015 s. 43 ff.), (iv) predikativ användning (Dahl 2015 s. 94 ff.), (v) citationsanvändning (Dahl 2015 s. 48 f.), (vi) användning i instrumentella prepositionsfraser (Dahl 2015 s. 89 ff.), samt (vii) användning i benämningar på sjukdomar (Dahl 2015 s. 96 f.).

Exempel på den icke-avgränsbara användningen i Moramålet, Orsamålet, det äldre Sollerömålet, Våmhusmålet samt Älvdalsmålet från Dahl (2015 s. 56–59) ges i (84).

- (84) a. Moramål *Ä wa je keLing frammä, so add selt brendunä*
det var en kvinna därframme som hade sålt brännvinet
'Det var en kvinna där som hade sålt brännvin.'
- b. Orsamål *An drick mjötji*
han dricker mjölken
'Han dricker mjölk.'
- c. Sollerömål *An drikk mjotji / An drikk mjok*
han dricker mjölken / han dricker mjölk
'Han dricker mjölk.'
- d. Våmhusmål (...) *so ska i werm miö:tsī a na.*
så ska jag värma mjölken åt hon.ACK
'(...) så ska jag värma mjölk åt henne.'
- e. Älvdalsmål *Eð liep nið smeltwattneð i uäly.*
det löpte ned smältvattnet i hålet.ACK
'Det rann ned smältvatten i hålet.'

Exempel på den singulara användningen i Älvdalsmålet och i Orsamålet från Dahl (2015 s. 85, 89) ges i (85).

- (85) a. Älvdalsmål *E wa swaindjin å weem*
 det var svängen på vägen.DAT
 ‘Det var en sväng på vägen.’
 b. Orsamål *Wi addum äst’n dö i wa lit’n*
 vi hade.1.PL hästen då jag var liten
 ‘Vi hade häst när jag var liten.’

Dahl (2015 s. 46) ger exempel på den generiska användningen i Älvdalsmålet (se (86a) nedan). Hans år 2000 insamlade data visar att denna användning också kan beläggas i Orsamålet (se (86b)). Exempel på den predikativa användningen finns från både Älvdalsmålet (Garbacz 2010 s. 68) och Orsamålet (Björk 1910 s. 46), se (87). Användning av bestämd form i instrumentella prepositionsfraser ger Dahl exempel på från Älvdalsmålet, Orsamålet samt det äldre Sollerörmålet (Dahl 2015 s. 90 f.), se (88). Användning av bestämd form vid benämningar på sjukdomar har däremot endast observerats i Sollerörmålet, se exempel i (89a) hämtat från Andersson & Danielsson (1999 s. 285) och refererat i Dahl (2015, s. 96), och i Orsamålet (se (89b)) (Östen Dahl muntl.).

- (86) a. Älvdalsmål *Guldiö ir dyrt*
 guldet är dyrt
 ‘Guld är dyrt.’
 b. Orsamål *Wöst’n i dir / Pärone i dirör*
 osten är dyr päronen är dyra
 ‘Ost är dyrt. / Päron är dyra.’
- (87) a. Älvdalsmål *Og war sāmårn, an war dar aute*
 och var sommaren han var där ute
 ‘Och det var sommar, han satt ute.’
 b. Orsamål *Ulltraso a dem bara mäs e wittern*
 ylletrasa ha dem bara medan det.är vintern
 ‘Ylletrasa har de bara [på] medan det är vinter.’
- (88) a. Älvdalsmål *An jät suppu min stjiedn / stjied*
 han äter soppan.ACK med skeden.DAT / sked
 ‘Man/Han äter soppa med sked.’
 b. Orsamål *An jät suppo mi stjied’n /stjedi*
 han äter soppan.ACK med skeden.DAT / sked.NOM
 ‘Man/Han äter soppa med sked.’
 c. Sollerörmål *An jät såppo minn stjiedn*
 han äter soppan.ACK med skeden.DAT
 ‘Man/Han äter soppa med sked.’

- (89) a. Sollerösmål *I a fänndji ålldi*
 jag har fått hållet
 'Jag har fått håll.'
 b. Orsamål *Ann a febörn*
 han har febern
 'Han har feber.'

Exempel på citationsanvändning av bestämd form finns i Älvdalsmålet. Dahl (2015 s. 49) hänvisar till Steensland (1994 s. 8), som i sin ordbok över växtnamn i Älvdalen skriver: »Jag återger i regel de älvdalska växtnamnen i obestämd form, trots att detta många gånger kan te sig onaturligt för en älvdaling. I älvdalskan använder man nämligen oftast bestämd form, då man benämner en växt.»

De två återstående undertyperna i Dahls (2015) typologi av den utvidgade användning av bestämdhet, dvs. användning med kvantifierare (t.ex. »...gott om **fistjevattna**», Dahl 2015 s. 69) och användning i fraser som betecknar tid och vikt (t.ex. »He dråo nestan **haL(e)v-täimen**...», Dahl 2015 s. 97), finns oss veterligen endast belagda i Älvdalsmålet (Östen Dahl muntl.), se (90) och (91).²¹

- (90) *Ed ir guätt um fistjin i sjum*
 det är gott om fisken i sjön.DAT
 'Det finns gott om fisk i sjön.'
 (91) *An tsjyöpt tau tsjilo av mjöli*
 han köpte två.NEUT kilo av mjölet.DAT
 'Han köpte två kilo mjöl.'

Den predikativa användningen av bestämd form har undersökts i Orsamålet och Våmhusmålet av Reksnes och förefaller vara fortsatt levande i båda målen:

- (92) a. Orsamål (...) *mäss e wittörn*
 medan det.ärvintern
 b. Orsamål (...) *mäss ä i wittörn*
 medan det är vintern
 '(...) när det är vinter.'

²¹ Båda exemplen är skrivna på icke-standardiserat Älvdalsmål.

- (93) a. Våmhusmål *Wið irum i buðum mes sāmárn ir*
vi är.1.PL i fäbodarna.dat medan sommaren är
'Vi är i fäbodarna under sommaren.'
- b. Våmhusmål *Wið irum i Stokkola mes ed/ä i wittern*
vi är.1.PL i Stockholm.OBL medan det/det är vintern
'Vi är i Stockholm under vintern.'

Den predikativa användningen av bestämd form undersöktes även av Garbacz i april 2025 och resultaten visar att fenomenet förekommer i Oremålet, se (94), samt i Sollerörmålet, se (95). Däremot kunde den predikativa användningen av bestämd form inte beläggas vare sig i Moramålet (se (96)) eller i Venjansmålet ((97)).

- (94) a. Oremål *Ô ä wa sumorn /sumor ô ann såt ôjtä*
och det var sommaren / sommar och han satt ute
'Och det var sommar och han satt ute.'
- b. Oremål *Wi em da i Stöckhōlm då ä e wittern*
vi är.1.PL där i Stockholm då det är vintern
'Vi är i Stockholm under vintern.'
- (95) a. Sollerörmål *Å ä va sumárn. Ann såt åjttä*
och det var sommaren han satt ute
'Och det var sommar. Han satt ute.'
- b. Sollerörmål *Vir eum i Ståkklum mäss ä e vitträn.*
vi är.1.PL i Stockholm.DAT medan det är vintern
'Vi är i Stockholm under vintern.'
- (96) a. Moramål *Å ä wa sāmår/*sāmárn, an såt åite*
och det var sommar/sommaren han satt ute
'Och det var sommar, han satt ute.'
- b. Moramål *We em i Ståklum mäss ä e wittär/*wittärn*
vi är.1.PL i Stockholm.DAT medan det är vinter/vintern
'Vi är i Stockholm under vintern.'
- (97) Venjansmål *Wur e i Ståkkhålm mär ä e wittär/*wittärn*
vi är i Stockholm medan det är vinter/vintern
'Vi är i Stockholm under vintern.'

Den utvidgade användningen av bestämd slutartikel betecknas av Dahl (2015 s. 27) som ett fenomen som huvudsakligen förekommer i perifera nord- och östsvenska dialekter. Data från Ovensiljanmålen visar klart på att fenomenet är belagt i de flesta av dessa.

5.16. Sammanfattning

I tabell 7 sammanfattar vi data för syntaktiska och morfologiska fenomen i Ovansiljan som vi antingen refererat till eller som vi undersökt själva under något av våra fältarbeten. Plustecken (+) markerar att fenomenet kan beläggas, minustecken (–) att det inte förekommer och procenttecken (%) att endast vissa talare bedömer fenomenet som grammatiskt.

Tabell 7. Översikt över syntax och morfologi i Ovansiljanmålen

	Moramål	Oremål	Orsamål	Sollerö- mål	Venjans- mål	Värnhus- mål	Älvdalsmål
(Rester av) kassuböj- ning	+	+	+	+	+	+	+
Verbböj- ning i pers. och num.	+	–	+	+	–	+	+
V till I-flyttning	+	–	+	+ ^a	+ ^b	–	+
Icke-ref. nollsub- jekt (m väderverb)	–	–	–	–	–	–	–
Icke-ref. nollsubjekt (pres.)	–	–	+	–	+	+	+
Icke-ref. nollsubjekt (pred.)	–	–	– ^c	–	–	–	– ^d
Refe- rentiella nollsubjekt	– ^e	–	– ^f	–	–	+ ^f	+
Generiska nollsubjekt	–	–	–	–	–	–	–
Dubbelt subjekt	–	+/–	+	–	+	+	+
Oblika subjekt	–	–	–	–	–	–	–
Stilistisk framflytt.	%	–	%	–	%	–	– ^g

^a Accepteras av en äldre informant.

^b Endast över klitiserad negation.

^c Skenbara exempel hos Björk (1910 s. 46 ff.).

^d Konstruktionen är belagd i äldre material (Garbacz 2010 s. 68).

^e Förekomst av referentiella nollsubjekt rapporteras i Levander 1928 (s. 151 f.).

^f Enligt Rosenkvist (2010 s. 238).

^g Rapporterat i Levander 1909a (s. 121).

	Moramål	Oremål	Orsamål	Sollerö- mål	Venjans- mål	Våmhus- mål	Älvdalsmål
Eg. subj. på subj. plats i expl. konstr.	+	–	+	+	+	–	–
Tunga subj. på obj.plats	–	–	–	–	–	–	–
Transitiva expletiver	+	–	+	+	+	–	–
Obj.skifte (pron. obj.)	–	–	–	–	–	–	–
Obj.skifte (subst. obj.)	–	–	–	–	–	–	–
Negations- harmon	+	+ ^h	+	+	+	+	+
Utvidgad bestäm- het	–	%	+	+	–	+	+

^h Bedöms som gammaldags av informanterna i studien.

Några fenomen som vi inte har undersökt, men som har diskuterats mycket i forskningen om de nordiska språken är bl.a. förekomsten av långdistansreflexiver, dvs. huruvida reflexiviteten kan upprätthållas över bisatsgränsen, jfr isl. *Jón segir at María elski sig* ‘Jón säger att Maria älskar honom’, möjligheten att placera olika satsadverbial före subjektet i huvud- och bisatser, fria benefaktiver, t.ex. *Han bakade gästerna en kaka*, objekt-verb-ordföljd och prepropriella artiklar. Det finns indicier på att långdistansreflexiver och objekt-verb-ordföljd kan ha förekommit i Ovensiljanmålen och det är också känt att adverbialplacering före subjektet är vanlig (men fenomenet inte är undersökt i detalj). Förekomsten av fria benefaktiver har inte undersökts, så vitt vi vet, medan prepropriella artiklar inte lär förekomma i målen.

6. Teoretiska implikationer

Våra resultat har även viktiga implikationer för de språkvetenskapliga teorier som har sökt att länka morfologi och syntax (bl.a. Holmberg & Platzack 1995, Vikner 1997, Bobaljik & Höskuldur Þráinsson 1998, Rohrbacher 1999, Holmberg 2010a, Koenenman & Zeijlstra 2014, Tvica 2017 och Petzell 2018). Att få en så fullständig bild som möjligt av både morfologi och syntax är en

förutsättning för att kunna ställa upp hypoteser om hur dessa två språknivåer kan vara kopplade till varandra. Här kan Ovansiljanmålen både bjuda på en tämligen komplex bild och ge nya insikter.

6.1. Morfologi

Vad gäller kasusmorfologi befinner sig samtliga Ovansiljanmål i en process av kasusförlust. Denna process är teoretiskt intressant av flera skäl. För det första har målen en gemensam utgångspunkt: samtliga hade för endast 100–150 år sedan ett levande trekasussystem (fyrcasussystem om man räknar med vokativ, se avsnitt 5.1 ovan). Utvecklingen därefter har dock skilt sig åt mellan varieteterna. I vissa mål har de tidigare dativformerna generaliserats för oblika kontexter; i andra har ackusativformerna gjort det och i ytterligare några mål har kasusböjningen överlag reducerats betydligt. I Älvdalsmålet, där den förstnämnda utvecklingen har ägt rum, har kasusförlusten skett på ett ganska likartat sätt som i en rad andra perifera, morfologiskt konservativa fastlandsnordiska mål, där dativen typiskt är bäst bevarad. Utvecklingarna i Orsamålet och Vämhusmålet, där ackusativformerna har blivit generaliserade och används i alla oblika kontexter, skiljer sig däremot avsevärt från det som hade varit förväntat i en nordgermansk kontext.

För det andra har alla Ovansiljanmål varit utsatta för extern press från svenskan på ett sätt som påminner om situationen för de germanska arvspråken i exempelvis Nord- och Sydamerika samt Australien, alla utsatta för kraftig påverkan från antingen engelska eller iberoromanska språk. Att jämföra språkutveckling under press från ett dominerande språk kan därmed ge nya insikter i både arvspråksforskningen och dialektologin. I litteraturen om morfologisk förändring i arvsspråksvarieteter råder en utbredd uppfattning att kasusmorfologi är särskilt sårbar (Yager et al. 2015), både för reduktion och för idiosynkratiska innovationer, såsom utvecklingen av ett oblikt kasus ur ursprungliga ackusativformer i Orsa- och Vämhusmålet. Det förefaller som om talare i språkgemenskaper som genomgår språkskiftesprocesser har särskilt gynnsamma förutsättningar för morfologisk novation och reanalys. Att dessa mål hade en relativt lik morfologisk utgångspunkt med avseende på kasusmorfologi understryker vidare att externa sociolingvistiska faktorer troligen spelar in i morfologisk förändring. Inom litteraturen om morfologisk förändring beskrivs gärna t.ex. kasusbortfall som en teleologiskt motiverad förenklingsprocess, vars syfte är att göra grammatiken enklare. De aktuella undersökningarna visar emellertid att förändringarna i kasussystemen i de tre målen motiverades av olika faktorer vid olika tidpunkter. Kasusbortfall bör därför uppfattas som en gradvis framskridande process, där användningen varierar i relation till språkinterna faktorer, såsom ordklass, frekvens, genus, böjningsklass och syntaktisk kontext. Samtidigt understryker våra undersökningar vikten av att beakta sociolingvistiska förhållanden och förändringar i en varietets användningsdomäner i studiet av morfologisk förändring. Kasusböjningen har vidare fått

en central roll i revitaliseringsarbetet kring Älvdalsmålet. Där har man försökt återinföra förlorade kasusformer som var vanliga under 1800-talet, både i undervisningsmaterial (t.ex. Nyström & Sapir 2018, Andersson 2023–2024), i grammatikor (Åkerberg 2012, Sapir & Lundgren 2024) och i litteraturproduktion (Garbacz 2024).

Verbkongruensen i numerus och person, som i början av 1900-talet fanns i samtliga mål utom Venjansmålet och som påminde om den fornsvenska, har därefter först reducerats kraftigt och sedan försvunnit helt i Oremålet. I de övriga målen har den till stor del bevarats, men vissa förändringar kan ändå observeras. Ändelsen för andra person plural är sekundär och har formerna *-ir*, *-ið* eller *-i*, vilket tyder på att det tidigare pronomenet *ir/ið* 'ni' har reanalyserats som verbändelse (den ursprungliga ändelsen i andra person plural måste ha varit **-in*, se Björklund 1956 s. 98 ff. och Rosenkvist 2010, s. 250 f.). I flera mål, t.ex. Moramålet, Orsamålet, Våmhusmålet och Älvdalsmålet, hade detta lett till att det referentiella subjektet kunde utelämnas i andra person plural (Levander 1925–28 2 s. 151), något som fortfarande förekommer i Älvdalsmålet (Rosenkvist 2010). Ändelsen för första person plural placeras i vissa mål sist i verbformen, efter den reflexiva/passiva/mediala *s*-ändelsen, t.ex. Soll. *vir äresum* 'vi hörs'. I vissa fall kan personändelsen separeras från verbstammen, så att andra element placeras däremellan. Även i första person plural kan det referentiella subjektet utelämnas i dag i Älvdalsmålet och tidigare också i Moramålet, Orsamålet och Våmhusmålet (Levander 1925–28 2 s. 151). Vidare har flera Ovansiljanmål utvecklat olika verbformer beroende på det finita verbets position i satsen i relation till subjektet, särskilt i första och andra person plural. Detta fenomen finns i dag i Orsamålet (Garbacz 2019 s. 208) och är också dokumenterat i äldre stadier av Våmhusmålet (Levander 1925–28 2 s. 163 f.). Verbkongruensens utveckling och den troligen därmed relaterade subjektslösheten förtjänar alltså vidare studier. Fenomenet bör även studeras i ljuset av de avvecklingsprocesser som verbkongruensen har genomgått i de nordiska språken, se diskussionen i Horn af Åminne 2022 (s. 242 ff.).

6.2 Syntax

Också vad gäller syntaxen uppvisar Ovansiljanmålen en blandning av arkaiska och innovativa drag. Flera av de syntaktiska fenomenen är fortfarande otillräckligt undersökta, trots att de är av stort intresse för både nordisk och allmän språkvetenskap. Å ena sidan finns drag som Ovansiljanmålen delar med såväl de nordiska fornspråken som isländska och färöiska – exempelvis V till I-flyttning och rester av stilistisk framflyttning. Å andra sidan finns det syntaktiska innovationer såsom negationsharmoni, referentiella nollsubjekt och dubbelt subjekt – fenomen som är mycket sällsynta eller helt obelagda i andra nordiska språkvarieteter. Vissa egenskaper, exempelvis den utvidgade användningen av bestämdhet, delar Ovansiljanmålen däremot med flera andra nordiska dialekter. Ovansiljanmålen är dessutom teoretiskt intressanta i rela-

tion till flera hypoteser inom syntaktisk teori, särskilt sådana som berör kopplingar mellan morfologi och syntax. Bland dessa märks hypotesen om *split-IP* (Bobaljik & Höskuldur Þráinsson 1998, Höskuldur Þráinsson 2009), hypotesen om att en rad syntaktiska egenskaper är länkade till kasus- och verbböjning (Holmberg & Platzack 1995), hypotesen om kopplingen mellan morfologiska och syntaktiska mönster (Holmberg 2010a), samt olika formuleringar av *The Rich Agreement Hypothesis* (Rohrbacher 1999, Koenenman & Zeijlstra 2014, Tvica 2017, Petzell 2018). Även frågan om huruvida negationsharmoni kan samexistera med emfatisk negation (Zeijlstra 2022, s. 158 f.) är aktuell. Vissa av dessa hypoteser har redan diskuterats (och kritiserats) i tidigare studier – exempelvis Garbacz' (2010) kritik av *The Rich Agreement Hypothesis* och i ett försök att återetablera samma hypotes (Koenenman & Zeijlstra 2014 och Petzell (2018). Håkansson (2017) har invänt mot kopplingen mellan transitiva expletiver och verbmorfologi i svenskan. Garbacz (2019) har diskuterat hypoteserna ställda av Bobaljik & Þráinsson (1998) och av Holmberg (2010a) och visat att data från Ovansiljan delvis motsäger hypoteserna. Van der Feest (2019) har ifrågasatt kopplingen mellan verbböjning och verbflyttning i isländskans historiska utveckling. Berntzen (2024) har visat att negationsharmoni kan ha emfatisk karaktär i flera av Ovansiljanmålen.

För att kunna pröva dessa hypoteser mer ingående, modifiera dem eller formulera nya, behövs dock omfattande empiriska data – något som just Ovansiljanmålen har stor potential att bidra med. Speciellt är det angeläget att mera precist definiera hur adjektivet »rik» i konceptet »rik morfologi» ska förstås. Både Vikner (1997), Rohrbacher (1999), Koenenman & Zeijlstra (2014) och Tvica (2017) har försökt att definiera rik verbmorfologi för att följaktligen kunna testa om den korrelerar med V till I-flyttning. Försöken har inte alltid varit lyckade, vilket kommit exempelvis Holmberg (2010b s. 88) att underlåta att definiera rik morfologi (med en förvånande motivering):

As for pinning down exactly how rich agreement should be to license, in this case, incorporation of a deficient (D-less) pronoun, I remain skeptical. In Holmberg and Platzack (1995) we gave up this ambition after observing a variety of attempts to pin down how rich agreement needed to be to trigger verb movement (Roberts 1994, Rohrbacher 1999, Vikner 1997, among others), based on generalisations over observed languages and dialects, but which seemed to always be falsified by the next language or dialect investigated. Either the relation between agreement inflection morphology and syntactic properties is less direct than we would like it to be, or we are not operating with the right ϕ -feature theory (but see Müller 2006 and Roberts 2010 [...] for a different opinion).

Vi menar, till skillnad från Holmberg men i linje med Dahl & Koptjevskaja-Tamm (2010, s. 51), att just en mycket precis definition av vilken morfologi man menar ska korrelera med vilka syntaktiska mönster är helt nödvändig för varje vetenskapligt försök att sammankoppla verbmorfologi och syntax, om man inte vill nöja sig med att beskriva generella tendenser.

Garbacz (2019 s. 215 och s. 226) har visat att två hypoteser om att syntax och morfologi samspelar med varandra som ställts upp av Bobaljik & Höskuldur Þráinsson (1998) och Holmberg (2010a) delvis falsifieras i mötet med data från Ovansiljanmålen. De data som presenterats i denna artikel gör att dessa två hypoteser framstår som ännu mer problematiska, detta p.g.a. förekomsten av strukturer som kan tolkas som belägg på V till I-flyttning och stilistisk framflyttning i Venjansmålet (se avsnitt 5.3 respektive 5.9 ovan). Enligt både Bobaljik & Höskuldur Þráinsson (1998) och Holmberg (2010a) borde inte stilistisk framflyttning kunna accepteras i Venjansmålet som inte böjer verb i vare sig person eller numerus. Samtidigt finns det belägg för att i alla fall några informanter bedömer strukturen som grammatisk. Förekomsten av strukturer som tyder på V till I-flyttning i målen som saknar numerus- och personkongruens är problematiska för hypoteser som vill koppla flyttningen till »rik» morfologi (t.ex. Koenenman & Zeijlstra 2014); att V-till-I inte förekommer i mål som har denna »rika» verbmorfologi är också problematiskt. Utifrån det vi ser idag verkar data från Ovansiljanmålen klart falsifiera *The Rich Agreement Hypothesis*.

Vi ställer oss också bakom Petzell (2022 s. 310) som uppmanar att undersöka verbböjningen och syntaxen i Ovansiljan för att fylla ut luckor i vår kunskap om just hur morfologiska och syntaktiska fenomen kan samspela med varandra:

Unfortunately, apart from the most archaic variety in Älvdalen (...), we know very little of Dalecarlian word order. In light of the recent revitalization of the Rich Agreement Hypothesis, filling this empirical lapse stands out as a future task of utmost importance.

Samtidigt vill vi här upprepa vår vädjan om att både klart definiera och grundligt undersöka de morfologiska och syntaktiska fenomen som tros korrelera med varandra.

7. Sammanfattning och diskussion

I denna artikel har vi både sammanfattat existerande data och redovisat nylinsamlade data från Ovansiljanmålen på femton olika strukturella fenomen (två morfologiska och tretton syntaktiska) som har varit centrala i den nordiska syntax- och morfologiforskningen de senaste decennierna. Vi har gjort det å ena sidan för att samla och komplettera kunskapen om Ovansiljanmålen syntax och morfologi och å andra sidan för att lämna ett databidrag till den sedan länge pågående diskussionen om sambandet mellan morfologi och syntax i de (nord)germanska språken. Trots sin begränsade omfattning utgör denna översikt den mest heltäckande syntaktiska och morfologiska beskrivningen av de samlade Ovansiljanmålen sedan Levander (1925–28 2).

Våra resultat visar tydligt att Ovansiljanmålen skiljer sig avsevärt från de

allra flesta andra nordiska varieteter samtidigt som de på vissa punkter liknar de ö nordiska språken. Alla Ovansiljanmål är ur ett strukturellt perspektiv relativt homogena. Uppfattningen att ett av dem, Älvdalsmålet, i morfologiskt avseende skulle vara betydligt mer konservativt än andra kan inte försvaras utifrån det aktuella dataunderlaget. Denna uppfattning, som först etablerade sig i nordisk dialektologi (och som med tiden också spred sig till den internationella språkvetenskapen), grundar sig på språksituationen i Ovansiljan i slutet av 1800-talet och början av 1900-talet. Situationen i dag är emellertid annorlunda och har fångats på ett föredömligt sätt av Helgander (2016), som betonar att variationen i området inte längre enbart är geografisk, utan även generationsbunden och individuell. Icke desto mindre är det huvudsakligen just Älvdalsmålet som har fått mycket uppmärksamhet från språkvetarna, både i Sverige och speciellt i utlandet, trots att alla Ovansiljanmål är mycket intressanta för språkvetenskapen och trots att Älvdalsmålet inte är någon »ö nordisk språk på fastlandet», för att tala med Ringmar (2005). Alla Ovansiljanmål utgör en viktig del av Sveriges immateriella kulturarv.

Avslutningsvis vill vi framhålla att samtliga Ovansiljanmål är starkt hotade, flera av dem befinner sig på gränsen till att snart försvinna. Språkstrukturen i dessa mål är fortfarande otillräckligt dokumenterad, både vad gäller detaljnivå och helhetsbild. Data från Ovansiljanmålen kan samtidigt ge viktiga bidrag till både språktypologisk teori och till förståelsen av kopplingar mellan olika språkliga fenomen. Den pågående språkrevitaliseringen i Älvdalen förändrar dessutom Älvdalsmålets karaktär, i synnerhet hos yngre talare, då strävan att återinföra arkaiska drag i vissa fall leder till ett resultat som är en blandning mellan modernt och arkaiskt mål. Detta tillför ytterligare komplexitet till en redan mångfacetterad situation präglad av geografisk, generationsmässig och individuell variation. Samtliga Ovansiljanmål, inte bara älvdalska, utgör typologiskt mycket intressanta nordiska varieteter som är i en pågående och snabb omvandling. De håller i snabb takt på att smälta in i svenskan, vilket innebär att möjligheten att ta del av denna mycket viktiga del av Sveriges immateriella kulturarv snart är borta för alltid.

Litteratur

- Aasen, Ivar, 1848: *Det norske Folkesprogs Grammatik*. Kristiania.
- Andersson, Justin Emil, 2023–24: *Glamlära övdalskun að skaulkrippum og sturum*. 1–5. Älvdalen.
- Andersson, Pell Birgitta, 2005: *Somordågå i Brindbjärr / Sommardagar i Brindberg*. Östäng.
- Andersson, Margit & Susanne Danielsson, 1999: *Färdär frå Soldn = Spår från Sollerön: en ordbok på soldmål*. Sollerön.
- Ásgrímur Angantýsson, 2015: On the morpho-syntax of verb/adverb placement and fronting in embedded clauses in modern Övdalian. I: Bentzen, Rosenkvist & Johannessen 2015, s. 47–85.

- Ásgrímur Angantýsson, Piotr Garbacz & Albert Simon Tallai, 2022: Mainland Scandinavian Stylistic Fronting. I: *Working Papers in Scandinavian Syntax* 107, s. 135–166.
- Ask, Bertil, 2000: *Vämhús: ordlista: svenska-Vämhúsmål jämte kortfattad grammatik samt Vämhúsmål-svenska: ett urval grundformer*. Vämhús.
- Bentzen, Kristine, 2007: *Order and Structure in Embedded Clauses in Northern Norwegian*. Tromsø.
- 2014: Object Shift. I: *Nordic Atlas of Language Structures (NALS) Journal* 1, s. 332–343.
- Bentzen, Kristine, Piotr Garbacz, Caroline Heycock & Gunnar Hrafn Hrafnbjargarson, 2009: On variation in Faroese verb placement. I: *Nordlyd* 36: 2. s. 78–102.
- Bentzen, Kristine, Henrik Rosenkvist & Janne Bondi Johannessen (red.), 2015: *Studies in Övdalian Morphology and Syntax: New research on a lesser-known Scandinavian language*. Amsterdam–Philadelphia.
- Bentzen, Kristine, Henrik Rosenkvist & Janne Bondi Johannessen, 2015. Introduction. I: Bentzen, Rosenkvist & Johannessen 2015, s. 1–10.
- Berntzen, Solveig Sofie Øvrewall, 2024: *Multiple Negation in the Vernaculars of Ovensiljan*. Oslo.
- Björk, And., 1910: Orsamål: anteckningar. I: *Svenska landsmål och svenskt folkliv* 1910, s. 43–56.
- Björklund, Stig, 1956: *Älvdalsmålet i Johannis Prytz' comoedia*. Uppsala.
- 1994: Några diftongvarianter i Sollerömmål och grannmål i Ovensiljan. I: *Dalmålsstudier. Festskrift till Stig Björklund på 75-årsdagen den 19 februari 1994*. (Skrifter utgivna genom Dialekt- och folkminnesarkivet i Uppsala. A: 24), s. 179–181. Uppsala.
- Blomberg, Ann-Christine Elings, 2025a: Oremål – en dialekt från Dalarna [Webbadress: <https://oremal.orerattvik.se>. Hämtad 2025-10-29.]
- 2025b: Oremål – en dialekt från Dalarna. Julevangeliet. [Webbadress: <https://oremal.orerattvik.se/julevangeliet/>. Hämtad 2025-10-29.]
- Bobaljik, Jonathan David, 2002: Realizing Germanic inflection: why morphology does not drive syntax. I: *Journal of Comparative Germanic Linguistics* 6: 2, s. 129–167.
- Bobaljik, Jonathan David & Höskuldur Þráinsson, 1998: Two heads are not always better than one. I: *Syntax* 1, s. 37–71.
- Boëthius, Johannes, 1907: Oremålets ställning inom dalmålet. I: *Svenska landsmål och svenskt folkliv* 1907, s. 65–73.
- 1918–26: *Orsamålet i Dalarna. Ljudlära*. (Svenska landsmål och svenskt folkliv 4: 4.) Stockholm.
- Chomsky, Noam, 1981: *Lectures on government and binding*. Dordrecht.
- Dahl, Östen, 2015: *Grammaticalization in the North: Noun Phrase Morphosyntax in Scandinavian Vernaculars*. (Studies in Diversity Linguistics 6.) Berlin.
- Dahl, Östen & Maria Koptjevskaja-Tamm, 2010: Rich agreement, everything else being equal and large-scale cross linguistic comparison. I: *Theoretical Linguistics* 36, s. 49–56.
- Delsing, Lars-Olof, 2003: Syntaktisk variation i nordiska nominalfraser I: Øystein Alexander Vangsnes, Anders Holmberg & Lars-Olof Delsing, *Dialektsyntaktiska studier av den nordiska nominalfrasen*. (Tromsø-studier i språkvetenskap 22.) Oslo. S. 11–64.

- Falk, Cecilia, 1993: *Non-referential Subjects in the History of Swedish*. Lund.
- 1997: *Fornsvenska upplevarverb*. (Lundastudier i nordisk språkvetenskap A: 49). Lund.
- Featherston, Sam, 2009: Relax, lean back, and be a linguist. I: *Zeitschrift für Sprachwissenschaft* 28, s. 127–32.
- Feest, van der, Heimir Freyr Víðarsson, 2019: *Socio-Syntactic Variation and Change in Nineteenth-Century Icelandic: The Emergence and Implementation of a National Standard Language*. Reykjavík.
- Garbacz, Piotr, 2006: Verb Movement and Negation in Övdalian. *Working Papers in Scandinavian Syntax* 78, s. 173–190.
- 2008: Negationens syntax i älvdalskan. I: Piotr Bukowski, Grażyna Pietrzak-Porwicz & Iwona Kowal (red.). *Perspektiv på svenska språket och litteraturen*. Kraków. S. 193–202.
- 2009: *Issues in Övdalian Syntax: Structural Properties and the Role of Inflection in a Scandinavian Vernacular*. (Lundastudier i nordisk språkvetenskap A: 69). Lund.
- 2010: *Word Order in Övdalian. A Study in Variation and Change*. (Lundastudier i nordisk språkvetenskap A: 70). Lund.
- 2019: Morphology and syntax in the Scandinavian vernaculars of Ovansiljan. I: *Linguistic Variation* 19: 2, s. 199–231.
- 2024: Revitalisation of Övdalian and the Choice of Literary Language. I: *Studia Scandinavica* 8: 28, s. 17–35.
- Garbacz, Piotr & Janne Bondi Johannessen, 2015: Övdalian from 1909 to 2009. I: Bentzen, Rosenkvist & Johannessen 2015, s. 11–46.
- Giannakidou, Anastasia, 1998: *Polarity Sensitivity as (Non)Veridical Dependency*. Amsterdam–Philadelphia.
- Hallberg, Göran, 2005: Dialects and regional linguistics varieties in the 20th century in Sweden and Finland. I: Oskar Bandle, Kurt Braunmüller, Ernst Håkon Jahr, Allan Karker, Hans-Peter Naumann, Ulf Teleman, Lennart Elmevik & Gun Widmark (red.). *The Nordic languages: an international handbook of the history of the North Germanic languages*. Berlin–New York. S. 1691–1706.
- Hansson, Eva, 1989: Mäss ik a we litn ’medan jag har varit liten’. Om ett avvikande bruk av perfektum i Orsamålet. *Nysvenska studier* 69, s. 149–172.
- Helgander, John, 1996: *Mobilitet och språkförändring. Exemplet Övre Dalarna och det vidare perspektivet*. (Sektionen för humaniora och beteendevetenskap, Högskolan Dalarna. Rapport 1996: 3). Falun.
- 2004: Dalmålen från utbildning mot upplösning. Faktiskt beteende och attityder. I: *Vår språkliga spännvidd*. Andreas Östborn (red.), *Mora*. S. 15–52.
- 2005: Älvdalsmål i förändring – några reflektioner kring en fallstudie. I: Gunnar Nyström (red.) *Rapport från Fuost konferensen om övdalska / Första konferensen om älvdalska*. [Webbadress: <http://uu.diva-portal.org/smash/get/diva2:431173/FULLTEXT03.pdf>. Hämtad 2025-10-21.]
- 2016: Älvdalska – språk eller dialekt? Perspektiv på debatterad fråga. I: *Svenska landsmål och svenskt folkliv* 139, s. 9–47.
- Hoff, Barbara Emmy, 2024: *Reddsch Elsassisch? Referential null subjects in Alsatian, compared to other Germanic varieties*. Oslo.
- Holmberg, Anders, 2010a: Parameters in minimalist theory: The case of Scandinavian. I: *Theoretical Linguistics* 36, s. 1–48.

- 2010b: Replies to comments. I: *Theoretical Linguistics* 36, s. 85–91.
- Holmberg, Anders & Christer Platzack, 1995: *The Role of Inflection in Scandinavian Syntax*. New York–Oxford.
- Horn af Åminne, Adam, 2022: *Från person till person. Avvecklingen av nordisk personkongruens ur ett diakront perspektiv*. Uppsala.
- Håkansson, David, 2008: *Syntaktisk variation och förändring. En studie av subjekt-lösa satser i fornsvenska*. (Lundastudier i nordisk språkvetenskap A: 64). Lund.
- Håkansson, David, 2017: Transitive expletive constructions in Swedish. I: *Nordic Journal of Linguistics* 40: 3, s. 255–285.
- Höskuldur Þráinsson, 2007: *The Syntax of Icelandic*. Cambridge.
- 2009: Looking for parametric correlations within Faroese. I: *Nordlyd* 36: 2, s. 1–24.
- Jacobsen, Martin, 2024: *Kasussystem i endring: En undersøkelse av de moderne kasussystema i Orsamålet, Vämhusmålet og Älvdalsmålet*. Oslo.
- Koenenman, Olaf & Hedde Zeijlstra, 2014: The rich agreement hypothesis rehabilitated. I: *Linguistic Inquiry* 45, s. 571–615.
- Kosmeijer, Wim, 1986: The status of the finite inflection in Icelandic and Swedish. I: *Working Papers in Scandinavian Syntax* 26, s. 1–41.
- Kristoffersen, Gjert, 2010: Fra jamvekt til etterleddstrykk og tonelag 3: Kvantitet-somleggingen i Ovensiljan. I: *Maal og Minne* 102: 2, s. 1–57.
- Kristoffersen, Gjert, 2021: Tonal variation and change in Dalarna Swedish. I: *Journal of Germanic Linguistics* 33: 2, s. 179–233.
- Larsson, Hjalmar, 1985: *Kunundsin kumb. Älvdalen*.
- Larsson, Gösta, Bengt Welin & Ulla Welin, 2008. *Hur många talar älvdalska idag?* Föredrag vid Oðer råðstemna um övdalsku / Andra konferensen om älvdalska. Älvdalen, 12–14 juni, 2008.
- Levander, Lars, 1909a: *Älvdalsmålet i Dalarna: ordböjning ock syntax*. Stockholm.
- 1909b: I vad mån kan ett bymål kallas enhetligt? I: *Språk och stil* 9, s. 39–59.
- 1920: Apokope i Älvdalsmålet. I: *Svenska landsmål ock svenskt folkliv* 43, s. 21–28.
- 1925–28: Dalmålet: beskrivning och historia. 1–2. Uppsala.
- Melerska, Dorota, 2011: *Älvdalskan – mellan språkdöd och revitalisering*. Poznań.
- Müller, Gereon, 2005: Pro-drop and impoverishment. I: Patrick Brandt & Eric Fuss (red.). *Form, structure, and grammar. A Festschrift presented to Günter Grewendorf on the occasion of his 60th birthday*. Tübingen. S. 93–115.
- Munch, Christine Bjerkan Østbø, 2013: *North Germanic Negation: A Microcomparative Perspective*. Tromsø.
- Måsan, Sylvia, 2002: Det finns ju bara ett Sollerösmål i hela Sverige. I: Cecilia Larsson, Bo Larsson Hammarlund & Annette Rosengren (red.). *Åter till Sollerön: om kulturarv, folk och landsbygd*. Stockholm. S. 105–116.
- Noreen, Adolf, 1881: *Dalmålet*. 1. *Inledning till Dalmålet*. (*Svenska landsmål och svenskt folkliv* 4: 1.).
- 1886: De nordiska språkens nasalerade vokal. I: *Arkiv för nordisk filologi* 3 s. 1–41.
- Nyström, Gunnar, 1982: Om maskulina substantiv på -l i Älvdalsmålet. I: *Svenska landsmål och svenskt folkliv* 105, s. 52–77.

- 1995: Två fonemsammanfall i dalmål – och två ordstudier. *Svenska landsmål och svenskt folkliv* 118, s. 227–237.
- 2000: Språkhistorien och vår tids svenska dialekter. Nya rön om Älvdalsmålets fonologi och morfologi. I: Lars-Erik Edlund (red.). *Studier i svensk språkhistoria 5. Förhandlingar vid femte sammankomsten för svenska språkets historia*. Umeå. S. 25–48.
- Nyström, Gunnar & Yair Sapir, 2018: *Ymse um övdalsku: En introduktion till det älvdalska språket och dess struktur*. Älvdalen.
- Ohlsén, Karin & Eva Olander, 2013: *Orsaord: en orsamålsordbok*. Orsa.
- Olander, Eva, 2002: Fonetisk konstans och variation i orsamålets ordaccenter. I: Sundman, Marketta & Anne-Marie Londen (red.) *Svenskans beskrivning 25: Förhandlingar vid Tjugofemte sammankomsten för svenskans beskrivning, Åbo den 11 och 12 maj 2001*. Åbo. S. 239–250.
- 2011: Orsamålet, älvdalskans grannspråk. I: Nyström, Gunnar & Yair Sapir (red.). *Rapport från Fuost konferensen om övdalsku / Första konferensen om älvdalska*. [Webbadress: <http://uu.diva-portal.org/smash/get/diva2:431173/FULLTEXT03.pdf>. Hämtad 2025-10-21.]
- Olander, Eva & Anders Eriksson, 2004: Det som är gravt i Orsa kan vara akut i Stockholm. I: Melander, Björn, Ulla Melander Marttala, Catharina Nyström, Mats Thelander & Carin Östman (red.). *Svenskans beskrivning 26. Förhandlingar vid Tjugosjätte sammankomsten för svenskans beskrivning, Uppsala den 25–26 oktober 2002*. Uppsala. S. 275–284
- Olsson, Rut, 2008: *Kattkalln mormor*. Övers. K. Wennberg & Pål L. Jonsson. Vansbro.
- OÖD = Levander, Lars & Stig Björklund, *Ordbok över folkmålen i övre Dalarna*. Häfte 1–46. (Skrifter utgivna av Institutet för språk och folkminnen D: 1.) Stockholm–Uppsala 1961–2021.
- Petzell, Erik Magnusson, 2018: Verbböjning och ordföljd i Viskadalen. I: *Svenska landsmål och svenskt folkliv* 140, s. 89–125.
- 2022: Agreement inflection and word order in Viskadalian Swedish. I: Ida Larsson & Erik M. Petzell (red). *Morphosyntactic change in Late Modern Swedish*. Berlin. S. 277–317.
- Phillips, Colin, 2009: Should we impeach armchair linguists? I: Shoishi Iwasaki, Hajime Hoji, Patricia M. Clancy & Sung-Ock Sohn (red). *Japanese/Korean Linguistics* 17. Stanford. S. 49–64.
- Ringmar, Martin, 2005: Älvdalska – en önnordisk språk på fastlandet? I: Gunnar Nyström (red.) *Rapport från Fuost konferensen om övdalsku / Första konferensen om älvdalska*. [Webbadress: <http://uu.diva-portal.org/smash/get/diva2:431173/FULLTEXT03.pdf>. Hämtad 2025-10-21.]
- Ringmar, Martin & Eva Olander, 2020: Friskt liv i akkusativ? En rapport från akkusativens sista fastlandsfäste: Vämhus/Orsa/Ore. I: D. Sävborg, E.L. Asu & A. Laanemets (red.). *Studier i svensk språkhistoria 15: Språkmöte och språkhistoria*. (Nordistica Tartuensia 21). Tartu. S. 228–241.
- Roberts, Ian, 1994: *Verbs and diachronic syntax: A comparative history of English and French*. Dordrecht.

- 2010: A deletion analysis of null subjects. I: Teresa Biberauer, Anders Holmberg, Ian Roberts & Michelle Sheehan (red). *Parametric variation: Null subjects in minimalist theory*. Cambridge. S. 58–87.
- Rohrbacher, Bernhard Wolfgang, 1999: *Morphology-Driven Syntax, A Theory of V to I raising and pro-drop*. Amsterdam.
- Rosenkvist, Henrik, 2006: Null subjects in Övdalian. I: *Working Papers in Scandinavian Syntax* 78, s. 141–171.
- 2010: Null referential subjects in Övdalian. I: *Nordic Journal of Linguistics* 33: 3, s. 231–267.
- 2015a: The syntax and meaning of subject doubling in Övdalian. I: Bentzen, Rosenkvist & Johannessen 2015, s. 107–135.
- 2015b: Negative concord in four varieties of Swedish. I: *Arkiv för nordisk filologi* 130, s. 139–165.
- 2015c: Evidence for a syntactic Parameter at work in Övdalian. I: M. Hilpert, J.-O. Östman, Christine Mertzlufft, Michael Rießler & Janet Duke (red.). *New Trends in Nordic and General Linguistics*, Berlin. S. 224–238.
- 2018: Null subjects and Distinct Agreement in Modern Germanic. I: Federica Cognola & Jan Casalicchio (red.). *Null Subjects in Generative Grammar*. Oxford. S. 285–306.
- SAG = Teleman, Ulf, Staffan Hellberg & Erik Andersson, 1999: *Svenska Akademiens grammatik*. Stockholm.
- SAOB = *Ordbok över svenska språket utgiven av Svenska Akademien*. Lund 1893–. [Webbadress: www.saob.se. Hämtad 2025-10-21.]
- Sapir, Yair & Olof Lundgren, 2024: *A Grammar of Elfdalian*. London.
- Schalin, Johan, 2018: *Preliterary Scandinavian sound change viewed from the east: umlaut remodelled and language contact revisited*. Helsingfors. (Nordica Helsingiensia 54).
- Schütze, Carson T. & Jon Sprouse, 2013: Judgment data. I: Robert J. Podesva & Devyani Sharma (red.). *Research methods in linguistics*. Cambridge. S. 27–50.
- Sprouse, Jon & Diogo Almeida, 2012: Assessing the reliability of textbook data in syntax: Adger's Core Syntax. I: *Journal of Linguistics* 48: 3, s. 609–652.
- Sprouse, Jon, Carson T. Schütze & Diogo Almeida, 2013: A comparison of informal and formal acceptability judgments using a random sample from Linguistic Inquiry 2001–2010. I: *Lingua* 134, s. 219–248.
- Steensland, Lars, 1994: *Älvdalska växtnamn förr och nu*. Uppsala.
- 2000: *Fågelnamn och fågelliv i Älvdalen med omnejd*. Uppsala.
- 2006a: *Var åvå dier ferid? Älvdalska namn på orter utanför Älvdalen med kulturhistoriska kommentarer*. (Namn och samhälle 18.) Uppsala.
- 2006b: Varifrån kommer de älvdalska orden? Del 2. I: *Ulm Dalska* 30, s. 5–7.
- 2015: Is there a vocative case in the Övdalian language? I: Bentzen, Rosenkvist & Johannessen 2015, s. 167–176.
- 2021: *Älvdalsk ordbok: svenska-älvdalska, älvdalska-svenska*. Älvdalen.
- Svenonius, Peter, 2015: The morphological expression of case in Övdalian. I: Bentzen, Rosenkvist & Johannessen 2015. S. 177–230.
- Säve, Carl, 1852: Några upplysningar om dalmålet och dalalmogens folklynne. I: *Tidskrift för litteratur*, s. 257–294.

- Tannerhagen, Thure, 1913: Oremålet. I: *Olsmässan: tidning för Ore gammelby med omnejd*, s. 9.
- Tvica, Seid, 2017: *Agreement and verb movement. The Rich Agreement Hypothesis from a typological perspective*. Amsterdam.
- Þórhallur Eyþórsson, 2002: Negation in C: The Syntax of Negated Verbs in Old Norse. I: *Nordic Journal of Linguistics* 25: 2, s. 190–224.
- Vangsnes, Øystein Alexander, 2015: The polyfunctionality of *which* in Övdalian. I: Bentzen, Rosenkvist & Johannessen 2015), s. 137–165.
- Vikner, Sten, 1997: V^o-to-I^o movement and inflection for person in all tenses. I: L. Haegeman (red.). *New Comparative Syntax*. London. S. 189–213.
- Wennberg, Karin, 2007: *Wenjad: en ordbok*. Orsa.
- Yager, L., Hellmold, N., Joo, H.-A., Putnam, M. T., Rossi, E., Stafford, C., & Salmons, J., 2015: New structural patterns in moribund grammar: Case marking in heritage German. I: *Frontiers in Psychology* 6 s. 1716. [DOI: <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2015.01716>.]
- Zeijlstra, Hedde, 2022: *Negation and negative dependencies*. Oxford.
- Åkerberg, Bengt, 1957: Om böjningen av feminina långstaviga svaga substantiv i singularis i *Älvdalsmålet (Lokamålet)*. (Opublicerad uppsats. Uppsala universitet.)
- 2012: *Älvdalsk grammatik. Under medverkan av Gunnar Nyström. Älvdalen*.
- Östnors byalag, 1990: *Bygdemål i Mora: Östnor och dess grannbyar Öna och Kråkberg. Mora*.

»Mer dialekter åt folket!«

En fallstudie av kommentarer om dialekt på sociala medier

Av Sanna Skärlund

Abstract

This article investigates social media users' attitudes towards Swedish dialects. It presents an analysis of 778 comments from Facebook and TikTok reacting to five short videos featuring a girl speaking a dialect typical of Värmland on Swedish national television. The analysis reveals that most comments express positive evaluations, describing the dialect as *underbar* 'wonderful', *härlig* 'lovely' and *fantastisk* 'fantastic'. Many users also share emotional reactions, such as joy and affection for dialect use, and a desire for greater representation of dialects in Swedish media. Negative comments are few, and typically label the dialect as ugly. The Värmland dialect is frequently compared to the Scanian dialect, which tends to receive more critical assessments. These findings are discussed in relation to previous research on dialect attitudes and folk linguistics. It is noted that, despite widespread appreciation for dialects, this positive sentiment is not reflected in actual language use, as Swedish dialects continue to shift toward standardisation. In the article, this discrepancy is discussed in light of prevailing language ideologies and implicit attitudes toward dialect use.

Keywords: dialect, attitudes, social media, folk linguistics, language ideologies.

1. Inledning

I ett av TV4:s barnprogram våren 2023 fanns ett ovanligt inslag: en flicka som talade värmländsk dialekt. Hennes talspråk var ibland så avvikande ifrån standardspråket att övriga barn som deltog i programmet inte alltid förstod vad hon sa. Ett exempel på hur det kunde låta när flickan, som jag hädanefter valt att kalla Alice, var med i programmet är följande, av mig transkriberade, citat:

Sanna Skärlund, Språk- och litteraturcentrum, Lunds universitet. – Centre for Languages and Literature, Lund University. <https://orcid.org/0000-0003-2621-1204>. sanna.skarlund@nordlund.lu.se

Skärlund, Sanna, 2026: »Mer dialekter åt folket!« En fallstudie av kommentarer om dialekt på sociala medier. I: *Svenska landsmål och svenskt folkliv* 2024–25 (147–148), s. 107–135. – Skärlund, Sanna, 2026: "More Dialects for the People!" A Case Study of Social Media Comments on Dialect. In: *Swedish Dialects and Folk Traditions* 2024–25 (147–148), pp. 107–135. – DOI: <https://doi.org/10.69824/svilm.147.32389>

Denna artikel publiceras under villkoren i Creative Commons-licensen CC BY 4.0, som tillåter användning, spridning och reproduktion i vilket medium som helst, förutsatt att originalverket är korrekt citerat. – This article is published under the conditions given in the Creative Commons license CC BY 4.0, which allow use, distribution and reproduction in any medium, provided that the original work is cited correctly.

Forskningsartikel. Denna artikel har genomgått dubbelblind referentgranskning. – Original research article. This article has undergone double-blind peer review.

© 2026 författaren. – © 2026 the author.

Det är lite spännande å inte liksom vete vad som händer framåt. Men ändå vill man ju liksom veta, man är ju nyfiken om det händer nöe liksom i möra eller nöe. Fast det är lite gött också ifall det inte händer nåt rolit i möre, då vaknar man öpp liksom och bara tror att det händer nöe fast det inte händer nöe, så det är gött.

I citatet syns ord som uttalas på ett sätt som avviker från standardsvenska: *vete* ('veta'), *nöe* ('något'), *i möra* ('i morgon'), *öpp* (upp) och *gött* ('gott, bra, kul'), även om Alice samtidigt blandar sådana mer dialektala uttal med standardvarianter som *veta*.

Ett annat av barnen som deltog i programmet beskriver i ett tv-avsnitt Alices dialekt på följande sätt: »Alices dialekt är jättehärlig. Det är såhär vissa ord är typ exakt likadana och vissa ord är såhär, som hon säger ju blåbbär och vi säger blååbär. Då får man lära sig lite eh värmländska.» Och det var inte bara övriga barn i programmet som tyckte att Alices dialekt var härlig. Det skrevs flera artiklar om Alice i värmländska lokaltidningar i vilka hon framställdes som »en viral succé» och en »dialektsuccé» med sin breda värmländska (Liljegren 2023, Melin Segerpalm 2023), och hon fick också vara med i TV4 och ge exempel på dialektala ord (TV4 Efter fem 30 januari 2023).¹

I den här artikeln vill jag visa hur människor på sociala medier reagerar på att någon talar tydligt dialektalt i tv. Termen *dialekt* ska här inte tolkas som det som inom äldre språkforskning har kallats genuin, traditionell eller lokal dialekt – ett språk som avviker från standardspråket på samtliga språkliga nivåer – utan på det mer inkluderande sätt som ordet används av språkbrukarna själva i det material jag har analyserat, nämligen som en från standardsvenska avvikande varietet av svenska i vilken Alices sätt att uttrycka sig ingår (jfr Svahn 2003). Svahn och Nilsson (2014 s. 253 f.) beskriver hur dialektutjämning har gjort det mindre relevant att använda ordet *dialekt* med den i äldre svensk dialektforskning gängse innebörden och menar att ordets betydelse idag snarare kan definieras som »en varietet [som] på ett övergripande plan har en från standardspråket avvikande prosodi samt innehåller en eller flera traditionellt dialektala varianter, främst fonologiska» (se vidare diskussionen i Svahn & Nilsson 2014 kap. 2 och 11). Utifrån de ovan angivna exemplen på avvikande uttal i Alices talspråk förefaller hennes språk kunna inkluderas i en sådan förståelse av ordet *dialekt*. Hennes varietet skulle däremot knappast inbegripas i det som tidigare har räknats som genuin dialekt, eftersom skillnaderna i relation till standardspråket, trots de reaktioner som hennes medverkan på tv väckte, knappast är tillräckligt stora.

Syftet med den här artikeln är att redogöra för de reaktioner som värmländska Alices talspråk gav upphov till bland användare av de sociala medi-

¹ Även om programmet är känt och all information som artikeln baseras på finns fritt åtkomlig på nätet har jag valt att inte nämna programmets namn och byta ut flickans namn mot det namn som var vanligast bland flickor födda samma år som hon, av hänsyn till att flickan, även om hon medverkat i svenska medier, antagligen inte räknat med att figurera som ett exempel i en forskningsartikel.

erna TikTok och Facebook, med målet att jämföra de attityder som framkommer på sociala medier med de slutsatser som har dragits i tidigare studier av åsikter om svenska dialekter.

I Sverige har attityder gentemot olika regionalt avgränsade språkliga varieteter oftast analyserats utifrån informanternas svar på enkätfrågor (t.ex. Bolek Radovani 2000, Svensson 2023) och/eller utgått från samma material som använts för att analysera hur dessa språkliga varieteter tar sig uttryck, nämligen intervjuer med talare av varieteten (t.ex. Eriksson 2005, Greggas Bäckström 2011, Teinler 2016, Nilsson & Nylund Skog 2019, Bijvoet & Senter 2021, Jansson 2023). För den som är intresserad av språkattityder finns idag emellertid goda möjligheter att studera material som tillkommit helt utan forskarens medverkan (jfr Bijvoet 2024 s. 95). En inledande hypotes som fungerat som utgångspunkt för studien är att det i sociala medier kommer att finnas många negativa, nedvärderande och kanske raljanta kommentarer om såväl Alices dialekt som andra dialekter och dialekttalare. Distansen till den omtalade, liksom den anonymitet som sociala medier kan (men inte måste) tillåta skribenter att gömma sig bakom, kan nämligen möjliggöra ett språkbruk som inte skulle anses acceptabelt i andra sammanhang.² Jag antog därmed att de attityder som framkommer i kommentarsfält på sociala medier tydligt skulle skilja sig från de språkattityder som rapporterats i undersökningar i vilka intervjuer eller enkäter använts som metod. Som framgår av resultatredovisningen nedan visade sig emellertid denna hypotes inte alls stämma med vad jag fann i materialet, där de flesta tvärtom till största delen uppvisade en mycket positiv attityd gentemot Alices språkbruk.

I det följande presenterar jag först i avsnitt 2 några slutsatser som framkommit i tidigare forskning om dialekttalares attityder till såväl den egna dialekten som andra svenska dialekter. Därefter redogörs i avsnitt 3 kortfattat för de två teoretiska utgångspunkter som ligger till grund för undersökningen: språkattitydforskning och folklingvistik. I avsnitt 4 beskriver jag det material och den metod som undersökningen utgår ifrån. Eftersom jag för analysen av kommentarerna från sociala medier använder mig av verktyg från appraisal-systemet (Martin & White 2005) ingår också en kort presentation av detta i avsnittet. Avsnitt 5 presenterar resultatet av studien i fem delar. Sist i artikeln, i avsnitt 6, diskuteras några av de slutsatser som kan dras av undersökningen.

2. Tidigare forskning om attityder till dialekter

Bockgård och Nilsson (2011 s. 15 f.) beskriver hur många svenska dialektstudier behandlar de gamla, traditionella dialekterna och utgår från äldre arkiv-

² Som jämförelse kan nämnas de diskussioner om incel-kulturer och hur sociala medier göder hot och hat som pågått under senare år (se t.ex. Fernquist et al. 2020, Europeiska kommissionen 2021).

material, med fokus på dialekten som språkligt system. Den sociolingvistiskt inriktade dialektforskning som inleddes med Labovs (1963) undersökning av språksituationen på Martha's Vineyard har emellertid också haft flera efterföljare, varav Nordbergs Eskilstunastudie var en av de första (se t.ex. Nordberg 1985). En del av dessa svenska undersökningar behandlar dialektens roll för identitetsskapande (t.ex. Gunnarsdotter Grönberg 2004, Greggass Bäckström 2011, Palmén 2014, Svahn 2020). I sådana studier ses identifikation med lokalsamhället respektive en vilja att flytta från orten vanligen som avgörande för hur dialektalt unga människor idag talar. Det finns emellertid också undersökningar som tyder på att sambandet inte alltid är entydigt mellan lokalanknytning och en högre grad av dialektalitet respektive mobilitet och standardspråkighet: den interindividuella variationen kan vara stor och platsanknytning bakåt i tiden mer avgörande än framtidsplaner för ungdomars dialektanvändning (Horn 2025 s. 229 ff.).

Också attityden till den egna dialekten hänger ofta ihop med såväl identifikation som flyttbenägenhet. För den som vill avlägsna sig från platsen kan dialekten bli en symbol för någonting oönskat, och att frigöra sig från den därmed bli ett sätt att frigöra sig från den plats där dialekten talas (t.ex. Eriksson 2005). Avståndstagandet från dialekten handlar dock inte nödvändigtvis om geografisk mobilitet; fenomenet har också diskuterats som en form av mental mobilitet, där avsaknad av dialekt används som ett bland flera livsstilsval för att signalera tillhörighet till en annan plats (Monka 2013).

Det finns emellertid också undantag från detta generella samband mellan flyttbenägenhet och en negativ attityd till den lokala dialekten. Nilsson och Nylund Skog (2019 s. 217) konstaterar att deras informanter i Torsby (Värmland) och Edsbyn (Hälsingland) skiljer sig åt på den här punkten: i Torsby är talandet av dialekt associerat med att stanna på platsen och att vilja flytta ifrån Torsby är förknippat med ett avståndstagande från dialekten. Tvärt emot detta förväntade mönster är emellertid personer som säger sig vilja flytta från orten i Edsbyn samtidigt positiva, eller i alla fall neutralt inställda, till den lokala dialekten. Det är möjligt att dessa skillnader hänger ihop med att dialekten i Torsby anses vara en viktigare aspekt av lokalsamhället. Värmland beskrivs till och med som ett eget land och värmlänningar som ett eget folkslag av ett par av informanterna (Nilsson & Nylund Skog 2019 s. 218 f.).

En annan viktig forskningsgren, vilken delvis överlappar med den som analyserar dialektens betydelse för identitetsskapande, är de studier som fokuserar på hur dialekter förändras över tid (se t.ex. Sundgren 2002, 2019, Svahn & Nilsson 2014). Nilsson (2015 s. 168 ff.) påpekar att just förändring vanligen är i fokus i sociodialektologiska studier, kanske åtminstone delvis som en reaktion på den traditionella dialektologins sätt att beskriva dialekten som ett stabilt språkssystem. En övergripande slutsats som har kunnat dras av dessa undersökningar är att svenska dialekter har utjämnats över tid, både i förhållande till varandra och i relation till standardspråket (t.ex. Bockgård & Nilsson 2011 s. 19, Svahn & Nilsson 2014, Horn 2019, Magnusson Petzell

& Nilsson 2015, jfr dock också Nilsson 2015 som visar att dialekten i Torsby är oväntat stabil).

Parallellt med denna pågående dialektutjämning förefaller det dock som om dialekternas status, möjligen lite oväntat, har uppvärderats. Idag får dialekter ta större plats i svenska medier än de gjort tidigare under 1900-talet, och programledare på tv och radio tillåts tala ett språk med viss dialektfärgning, vilket konstaterades redan i utredningen *Mål i mun*, som påpekade att »toleransen inom bl.a. etermedierna mot dialekter förefaller att ha ökat under senare år» (Kommittén för svenska språket 2002 s. 174). I en avhandling som behandlar människors syn på dialekt i Uppland redogör Teinler (2016 s. 44, 54) för hur samhällets inställning till hotade språk har förändrats, från mycket negativ till positiv (jfr också Wingstedt 1998 kap. 2). Hon antar att detta också gäller dialekter och betonar det paradoxala i att dessa två motsatta rörelser existerar samtidigt: trots att inställningen till dialekter har blivit mer positiv minskar användningen av dessa dialekter. Dialektforskaren Henrik Rosenkvist förklarar i en artikel i *Språktidningen* den ökade statusen hos dialekter med att dessa idag har blivit »tama och ofarliga» och nuförtiden sällan utgör ett hot mot kommunikationen (se Svensson 2023). Han beskriver också dialekternas ökade anseende som ett trendbrott som skett relativt nyligen.

Den ökade status som Rosenkvist nämner för dialekternas del gäller dock möjligen inte i samma utsträckning skånska dialekter. Även om det är svårt att föreställa sig att en skånsk nyhetsuppläsare skulle kunna orsaka en lyssnarstorm idag, händer det fortfarande att skånsktalande mediepersoner som Elaf Ali och Björn Ranelid får klagomål som rör dialekten (se Moreno 2019, Ranelid 2019). Bijvoet berättar hur de språkvårdare på SR som hon intervjuat anger att många stör sig på skånska röster i radio och att en vanlig kommentar från allmänheten är »Är det numera ett krav att tala skånska för att kunna få en anställning på SR?» (Bijvoet 2020 s. 45, i fotnoten). Att just skånska av många uppfattas ta mer plats i media idag än tidigare, och att detta inte alltid ses som någonting positivt, märks också på reaktionen hos informanterna i Teinlers (2016) studie när dessa diskuterar dialekt i media. I ett av hennes inspelade samtal uttalar sig tre kvinnor i åldersgruppen 65+ om andelen skånska på tv: »Vera: Nej jag tycker dom pratar så mycket dialekt i teven, nästan alla pratar ju skånska och det förstår man inte. Viola: Det tycker jag, det retar mig lite. Valborg: Mig med» (Teinler 2016 s. 256 f.). Att det är just skånska som uppmärksammas av informanterna är knappast en slump. I äldre attitydundersökningar är skånska den mest ogillade dialekten (Loman 1973 s. 40, Andersson 2001 s. 139 f., Bolfek Radovani 2000 s. 98 f.). Och de negativa åsikterna om skånska verkar hålla i sig över tid. Teinler (2016 s. 236) nämner att skånska är den enda dialekt som värderas negativt av informanter i alla åldrar i mer än en av de intervjuade grupperna och även Janssons (2023 s. 154) informanter i Värmland värderar skånska lägst bland svenska dialekter, tillsammans med stockholmska. Skånska och rikssvenska

nämns dessutom som mindre populära varieteter av talare i Edsbyn, och skånska är inte heller omtyckt av boende i Torsby (Nilsson & Nylund Skog 2019 s. 223).

Det trendbrott från önskad till omhuldad som Rosenkvist nämner gäller möjligen inte heller den värmländska dialekten, men av en annan anledning. Jansson (2023 s. 150) menar nämligen att dialektalt språkbruk i Värmland »länge har haft hög kulturell och social status». ³ Bland Janssons värmländska informanter är det ofta den egna dialekten som framhålls som den vackraste, även om också göteborgska återkommande nämns som en vacker dialekt. Även Torsbyborna i studien av Nilsson och Nylund Skog (2019 s. 223) beskriver värmländskan som sin favoritdialekt, medan boende i Edsbyn föredrar norrländskan. Såväl dalmål som värmländska och göteborgska omtalas också positivt i mer än en intervju av de uppländska talarna i Teinlers undersökning (Teinler 2016 s. 236).

Samtidigt som den egna dialekten i intervjuer gärna värderas högt tycks det i vissa fall finnas ett kluvet förhållande till den, inom sociolingvistiken beskrivet som en motsättning mellan status och solidaritet respektive mellan öppen och dold prestige (jfr Sundgren 2024 s. 58f, Bijvoet 2024 s. 89 f.). De gymnasieungdomar som Jansson (2023) intervjuat uttrycker sig visserligen positivt om den egna värmländska dialekten, men kontrasterar den samtidigt mot vad som beskrivs som ett *fint* språk, vilket betecknas med ord som *rent* och *ordentligt* (Jansson 2023 s. 159). Exakt vad som utgör ett sådant *fint* språk framkommer inte i informanternas diskussioner, men Jansson (2023 s. 157) drar slutsatsen att det sannolikt är ett mindre dialektalt färgat språkbruk som avses, eftersom det verkar fungera som en motpol mot den värmländska som de själva säger sig tala. Informanterna i Janssons (2023) undersökning förefaller därmed orientera sig mot den standardspråksideologi som Bijvoet (2020 s. 18) beskriver som existerande i många samhällen, genom vilken språkbrukare ser standardversionen av det språk de talar »som en självklar norm för bra och korrekt språk, och som normativ referenspunkt för alla andra varieteter av samma språk». Även i studien av Nilsson och Nylund Skog (2019 s. 221) beskriver en informant från Torsby dialektutjämning som att språket genomgår en »förfining»: »det blir en förfining med tv och all media och det här förfinar oss i dialekten men det är synd.» Att ett mer standardnära språk omtalas som ett finare sätt att tala syns inte enbart i forskning om dialekter. Liknande resonemang förekommer i det material från mångspråkiga förorter som Bijvoet och Senter (2021) har analyserat. I deras material kontrasterar informanterna (förorts)slang mot »rikssvenska» och beskriver att tala standardnära som att »spela fin» (Bijvoet & Senter 2021 s. 176).

³ Jfr Bruce (2010 s. 18), som nämner att talare av dalmål och värmländska verkar vara mer positivt inställda till den egna dialekten än vad talare från andra delar av Sverige är till sina dialekter.

3. Språkattityder och folklingvistik

Den undersökning av människors reaktioner på Alices dialekt som presenteras här anknyter dels till forskning som rör språkattityder (t.ex. Bijvoet 2024), dels till det forskningsfält som brukar benämnas folklingvistik, inom vilket vanliga språkbrukares uppfattningar om språk och deras kategoriseringar, beskrivningar och benämningar ifråga om olika sorters språkbruk analyseras (se t.ex. Bijvoet & Fraurud 2015, Teinler 2016).

Bijvoet (2024 s. 87) beskriver hur forskningen om språkattityder kom igång på 1960-talet inom dialektologin och sociolingvistik, och senare också spreds till forskningen om tvåspråkighet och andraspråksinläring.⁴ Attitydbegreppet är emellertid inte helt lättdefinierat, vilket väl delvis har att göra med att attityder »är svårångade fenomen; de finns inuti huvudet på oss» (Bijvoet 2024 s. 86). En välanvänd definition är den som Garrett hänvisar till i boken *Attitudes to language* (2010 s. 19): »a learned disposition to think, feel and behave toward a person (or object) in a particular way». Garrett (2010) betonar att denna definition tydliggör att attityder inte enbart handlar om våra känslor inför attitydobjektet, utan också om våra tankar och föreställningar om det attityden gäller, liksom om vårt handlande inför det. Han beskriver också attityder mer kortfattat som »an evaluative orientation to a social object of some sort» (Garrett 2010 s. 20). När det »sociala objekt» som attityden avser är någon form av språkbruk kan attityden sålunda beskrivas som »människors inställning till språkliga företeelser av olika slag» (Bijvoet 2020 s. 11).

Attityder gentemot språk kan röra alla språkliga nivåer (Bijvoet 2013 s. 129). De kan inbegripa såväl rent språkliga aspekter, t.ex. attityder till enskilda språkljud (»uttal med bakre R låter fult»), ord och konstruktioner (»framstjärt är ett hemskt ord», »att säga jag såg han låter bonnigt»), som åsikter om mer övergripande samhällseliga förhållanden som har med språk att göra, t.ex. språklagstiftning och språkpolitiska riktlinjer (»det är viktigare att barn lär sig engelska än franska»).

Svårigheterna med att komma åt människors åsikter om språk diskuteras ofta i attitydstudier, eftersom möjligheten finns att de värderingar som framkommer i enkäter eller intervjuer enbart visar vad informanter ser som passande att redogöra för i själva undersökningssituationen. Risken finns därmed att insamlade data endast är giltiga för just den specifika situation i vilken dessa data tillkom, så att de slutsatser som kan dras av materialet inte går att generalisera till andra kontexter (Finnur Friðriksson 2008 s. 76). Det bör också påpekas att attityder inte är någonting statistiskt – Seim (2005 s. 57 f.) framhåller att attityder blir till i social interaktion och att såväl de direkta som indirekta metoder som normalt används inom attitydundersökningar (t.ex. enkäter och matched-guise-studier) bygger på en föreställning om att attityder

⁴ Se Bijvoet (2013 s. 141) och Bijvoet (2020 bilaga 1) för översikter över språkattitydundersökningar i Sverige.

är både konstanta och motsägelsefria, liksom att de kan isoleras från den kontext de förekommer i. Därmed bortser man i dessa studier från att attityder är komplexa, dynamiska och avhängiga av kontexten (jfr också Johansen 2005).

Genomgående brukar också nämnas att attityder till språk egentligen inte syftar på språkbruket i sig, utan på de personer som använder det språkliga uttryck eller den varietet som attityden gäller (eller någonting annat förknipat med språket – landet, kulturen osv.); se t.ex. Bijvoet 2020 (s. 12). Det som kan se ut som attityder till språk är alltså snarare att betrakta som attityder till språkbrukare. Josephson (2022 s. 134) framhåller att »En sak är dock ganska säker: attityder till språk är inte alltid attityder till språk. Det kan vara inställningen till internationalisering, ungdomskultur, invandring eller europeisk finkultur vi uttrycker när vi tror oss tala om språk». Wingstedt (1998 s. 343) beskriver på liknande sätt hur språkfrågor i Europa har fått symbolisk betydelse och kan användas som metafor i diskussioner som rör mer komplexa sociopolitiska frågor om nationell identitet och relationen mellan minoritetsgrupper och majoritetsgrupper i samhället.

Forskningen om språkattityder har flera paralleller med den forskningsinriktning som brukar kallas folklingvistik, och för vilken Dennis Preston är en portalfigur (se t.ex. Preston 1993, Niedzielski & Preston 2000). Bijvoet (2020 s. 15) ifrågasätter om det ens är möjligt att skilja dessa två inriktningar åt. Även inom folklingvistik är man nämligen intresserad av människors uppfattningar om språkliga företeelser. Preston (2002 s. 13) betonar att »the beliefs about, reactions to, and comments on language by what we call 'real people' (i.e., nonlinguists) are interesting, illuminating, and empowering from ethnographic, linguistic, and practical (or applied linguistic) points of view». Skillnaden mellan de två forskningsgrenarna handlar enligt Bijvoet (2020 s. 15 f.) främst om att man inom folklingvistiken inte i samma utsträckning som inom den traditionella attitydforskningen fokuserar på de känslomässiga aspekterna (dvs. *feel* i definitionen från Garrett 2010 ovan), utan istället i högre grad studerar föreställningar om språk mer generellt (dvs. *think* i definitionen), t.ex. vanliga människors idéer om vad språk är eller hur gränser ska dras mellan olika dialekter. Hon påpekar emellertid också att de två forskningsfälten närmast sig varandra, så att många språkattitydundersökningar idag görs inom en folklingvistisk ram.

Enligt Teinler (2016 s. 28 f.) finns det inte någon sammanhängande gemensam metod eller teori som folklingvistisk forskning utgår ifrån, utan det kan snarare ses som ett vetenskapligt perspektiv som innebär ett fokus på hur språkbrukare förhåller sig till språk, liksom på de psykologiska och samhälleliga faktorer som ligger bakom människors föreställningar om språk. Genom att studera människors uppfattningar om olika språkliga fenomen vill folklingvistiska forskare visa vilken underliggande språksyn som ligger bakom dessa uppfattningar, och i förlängningen därmed kunna avtäcka kulturella föreställningar om såväl språk som språkbrukare (Teinler 2016 s. 28).

4. Material och metod

Bijvoet (2024 s. 90 ff.) beskriver hur forskning om språkattityder traditionellt har utgått från tre olika typer av metoder: direkta angreppssätt (som intervjuer och enkäter), indirekta angreppssätt (som lyssnarexperiment med matched guise-teknik) och slutligen angreppssätt som inte inkluderar informanter, utan inom vilka man istället samlar in andra typer av data »som kan belysa rådande språkhierarkier och spridda samhälleliga föreställningar om språk« (Bijvoet 2024 s. 95). Inom de sistnämnda används t.ex. policydokument eller innehåll från traditionella medier eller sociala medier för att avtäcka de medvetna eller omedvetna språkattityder som förekommer i samhället.

Den undersökning som beskrivs här utgår ifrån användares kommentarer till videoklipp med Alice på sociala medier. Att använda sociala medier som material har förstås både fördelar och nackdelar. Det är t.ex. ofta någorlunda enkelt att samla in data, men tillvägagångssättet tillåter inte samma kontroll över innehållet som ett material som genererats specifikt för forskningsuppgiften, vilket kan göra det till en tidskrävande uppgift att rensa bort ovidkommande kommentarer och vaska fram det som är väsentligt för forskningsfrågan. Därtill kan det uppstå etiska dilemman när material samlas in utan vetskap från de personer som skapat materialet. Det sistnämnda är dock också en central fördel med att använda ett sådant material: genom att informanterna inte är medvetna om att de är del av en forskningsstudie kan de data som samlas in tänkas vara mer autentiska än vad som hade varit fallet i en test-situation. Samtidigt är det förstås viktigt att komma ihåg att kommentarer som ger uttryck för positiva eller negativa attityder på sociala medier inte nödvändigtvis visar vilka (medvetna eller omedvetna) uppfattningar individer har om språk privat. Snarare än att ses som den slutgiltiga sanningen om människors attityder till dialekter säger alltså materialet främst någonting om vilka åsikter om dialekt som det anses möjligt att ge uttryck för på sociala medier några decennier in på 2000-talet (jfr Seim 2005, Johansen 2005, Finnur Friðriksson 2008 för liknande diskussioner).

Utifrån Google-sökningar på Alices och programmets namn har jag kunnat finna inlägg som innehåller videoklipp med den dialekttalande Alice och tillhörande användarkommentarer till dessa klipp: dels 3 TikTok-videor (varav 2 från *Nya Wermlands-Tidningen* och 1 från en privatperson som delat ett klipp från tv-programmet), dels 2 Facebook-videor (varav 1 från *Nya Wermlands-Tidningen* och 1 från TV4). Till de 3 TikTok-videorna fanns i augusti 2024 totalt 218 kommentarer, inklusive kommentarer på andras kommentarer. En hel del av dessa efterföljande kommentarer på kommentarer är emellertid låsta för personer som inte känner den som skrivit kommentaren; de kommentarer jag har kunnat komma åt från TikTok är totalt 152 stycken. Facebook-materialet är betydligt större, det rör sig om totalt 626 kommentarer inklusive kommentarer på kommentarer. Detta material har jag kunnat komma åt i dess helhet. Totalt utgörs därmed det analyserade materialet av 778 kom-

mentarer från sociala medier, vilka har kopierats över till Word-dokument för den fortsatta analysen. En hel del av dessa kommentarer består dock endast av namnet på en annan person som man vill uppmärksamma på videoklippet: detta gällde 11 av kommentarerna från TikTok och 119 av kommentarerna från Facebook. Dessa kommentarer har inte ingått i den fortsatta analysen.

Resterande 648 kommentarer närlästes flertalet gånger för att finna mönster i hur Alices språkbruk och dialekter generellt omtalas. Kommentarer som tydligt syftar på Alice som person snarare än hennes språkbruk (t.ex. *Du är ju bara bäst* 💕💕 *goe Alice* 😊) har jag inte analyserat vidare, även om man nog kan misstänka att de personer som beskriver Alice med orden *Vilken färgsprakande pigg och charmig tjej* och liknande kommentarer antagligen anser att Alice är just *färgsprakande* och *charmig* eftersom hon talar dialekt.

Vidare har jag i genomgångarna av materialet letat efter kommentarer som innehåller mer än enbart en eller flera emoji, vilket är fallet med en del av kommentarerna, särskilt på TikTok. Även om attityder förstås också kan utläsas av inlägg som enbart utgörs av två hjärtan (❤️❤️) eller fem skratträtande emoji (😂😂😂😂😂) är sådana uttryck för värderingar kortfattade och inte lika entydiga som attityder som framkommer i skriven text. Jag har därför främst intresserat mig för mer utvecklade synpunkter, särskilt sådana i vilken Alices dialekt eller andra dialekter nämns, även om jag i något fall i resultatredovisningen nedan också diskuterar hur tolkningen av en emoji kan påverka betydelsen av en kommentar.

Utifrån genomläsningarna identifierades (induktivt) ett antal återkommande teman som relaterar till attityder till dialekt i det insamlade materialet. Efter att dessa teman utkristalliserats utgick jag från delar av appraisalsystemet (Martin & White 2005), för att kategorisera attityder i kommentarerna. Appraisal utgår från tre aspekter: dialogicitet, attityder och gradering (de svenska termerna här och fortsättningsvis efter Nord 2008), men eftersom de flesta kommentarer i det insamlade materialet, trots sociala mediernas inneboende dialogiska karaktär, endast utgörs av enskilda personers reaktioner på videoklippen med Alice, och inte ingår i längre kedjor av yttranden, har jag valt att bortse från aspekten dialogicitet och endast fokusera på delarna attityd och gradering.

Gradering i appraisalsystemet rör hur stark eller svag en attityd är, dvs. hur attityden uttrycks med starkare eller svagare grader av positivitet eller negativitet (Martin & White 2005 s. 135). Resurser för att förstärka en attityd kan t.ex. vara repetition, intensifiering och användningen av superlativer (a.a. s. 37).

Attityder delas i en analys av appraisal upp i de tre kategorierna affekt, bedömning och uppskattning. Kortfattat kan de tre kategorierna beskrivas så att affekt rör positiva och negativa känslor, bedömning handlar om attityder gentemot människors handlingar och beteenden (etik) och uppskattning rör attityder till ting och naturfenomen (estetik; a.a. s. 42 ff.). Att dra en gräns mellan attityder till människors talande av dialekt (en handling, dvs. kate-

gorin bedömning) och själva dialekten i sig (ett abstrakt ting, dvs. kategorin uppskattning) har dock visat sig svårt i ett material som det insamlade, eftersom kommentarerna ofta är så kortfattade att det inte går att veta exakt vad en uttryckt attityd syftar på. Jag har därför valt att i min analys enbart skilja på affekt (känslor) å ena sidan och olika typer av värderingar (omdömen) å andra sidan, varvid jag i värderingar inkluderar både bedömning och uppskattning (jfr Du Bois 2007, som gör en liknande uppdelning mellan att positionera sig som subjekt genom att uttrycka känslor och att värdera objekt genom att uttrycka omdömen).

I en analys av attityder är det första steget att ta reda på om det rör sig om en positiv eller negativ inställning gentemot det attityder gäller, vilket alltid måste avgöras utifrån kontexten (Idevall Hagren & Westberg 2024 s. 171, jfr Martin & White 2005 s. 52). Användningen av adjektiv beskrivs av Martin och White (2005 s. 58) som det mest kanoniska sättet att uttrycka attityd på. Också verb, adverb, substantiv och hela nominalfraser kan emellertid användas för att signalera inställningen till någonting (Idevall Hagren & Westberg 2024 s. 17). I praktiken kan man misstänka att adjektiv är vanligare ifråga om kategorin uppskattning (värdering av ting), medan adverb förekommer i större utsträckning när värderingen gäller kategorin bedömning (värdering av människors handlande) och verb oftare uttrycker affekt (känslor som i sig innehåller en attityd gentemot någonting). Nord (2008 s. 192) betonar dock att en analys av attityd i appraisal utgår ifrån betydelse och inte formella drag – attityd kan alltså utläsas även i formuleringar som kanske inte ser ut att innehålla en värdering med en rent språklig analys. I mitt material förekommer exempelvis kommentaren »Skånska=danska» vilken på ytan egentligen bara jämför den skånska dialekten med ett grannspråk, men i den aktuella kontexten kan anses ge uttryck för en negativ attityd: skånska är svårt att förstå.

5. Resultat

I följande avsnitt redovisar jag de tendenser som jag har kunnat identifiera i de analyserade kommentarerna från sociala medier utifrån fem övergripande teman: *Positiva attityder till dialekter*, *Negativa attityder till dialekter*, *Attityder till dialekt i media*, *Attityder till dialektutjämning* och *Attityder till olika varieteters dialektstatus*. De första två avsnitten behandlar positiva respektive negativa attityder till dialekter generellt medan de efterföljande tre fokuserar på specifika aspekter av fenomenet dialekt. De senare skulle egentligen ha kunnat inkludera både positiva och negativa attityder, men i det analyserade materialet har jag enbart funnit positiva attityder till dialekt i media och negativa attityder till dialektutjämning, medan det sista avsnittet om olika varieteters dialektstatus innehåller mer blandade kommentarer.

Alla användarnamn och alias har uteslutits ur presenterade exempel av etiska skäl och eftersom dessa inte är relevanta för undersökningen, vilken

syftar till att beskriva den sammantagna synen på dialekter i de analyserade kommentarerna, inte enskilda personers åsikter. När en kommentar riktar sig specifikt till en annan person har denna persons namn eller alias istället bytts ut mot det kvinnonamn eller mansnamn som var vanligast i befolkningen 2023: Anna respektive Mikael (se Isuf 2024). När en diskussion inbegriper flera olika personer benämns dessa i de exempel som anförs i resultatavsnittet i fallande ordning efter de vanligaste namnen (Anna, Maria, Eva, Karin osv.), vid behov med ett förtydligande av vem kommentaren riktar sig till. Stavfel i materialet har inte rättats i presenterade exempel (sådana är ganska frekventa).

5.1. Positiva attityder till dialekter

Att Alices värmländska är *underbar* och *härlig* nämns återkommande i materialet. Om man räknar bort de kommentarer som tydligt syftar på Alice som person (t.ex. *Hela hon är underbar*) förekommer orden *underbar/underbart/underbarast* 37 gånger på Facebook (hädanefter förkortat FB) och 3 gånger på TikTok. Alices dialekt, andra dialekter eller dialekter generellt beskrivs också som *härlig/härligt/härliga* 17 gånger på FB och 1 gång på TikTok. Även *fantastisk* är en vanlig positiv värdering; den förekommer 6 gånger på FB. Några exempel presenteras i (1)–(11):

- (1) Underbar dialekt!!
- (2) Underbar 🥰🥰🥰🥰🥰
- (3) Så underbar dialekt haha
- (4) haha när hon pratar låter de ju underbart!! 🤪🤪🤪
- (5) Härlig dialekt ❤️🙏❤️
- (6) Fantastiskt härlig dialekt
- (7) Fantastisk dialekt 🙌🥰
- (8) Värmländska dialekter är härliga
- (9) Underbart med dialekter ❤️.
- (10) Härligt med dialekter! 👍
- (11) Dialekter är fantastiska! När barnen i [TV-PROGRAMMET] skulle träna på olika sätt, skulle de göra »upp-hopp». När Alice förklarade det på värmländska blev det »öpp-höpp»! Spelade upp det om och om igen för att det var så härligt att höra ❤️

I exemplen ovan är det dialektens kvalitet som värderas positivt (jfr Martin & White 2005 s. 56). Adjektiven *underbar* och *fantastisk* kan nog anses uttrycka en starkare positiv värdering än *härlig*, men den positiva attityden kan också förstärkas ytterligare med adverb, som i exemplet *fantastiskt härlig dialekt* i (6). Också emoji'er kan användas för att gradera värderingen: i

(2) signalerar de fem emojierna med hjärtögon rimligen en starkare positiv attityd än om kommentaren endast hade varit *underbar*. Detsamma kan antagligen sägas om de två utropstecken som förekommer i (4) – också dessa förstärker den positiva värderingen. Även om de flesta kommentarer kan ses som reaktioner som specifikt gäller Alices värmländska förekommer också kommentarer där *härligt* beskrivs gälla värmländska dialekter generellt (se (8)) liksom kommentarer i vilka *underbart/härligt/fantastiskt* syftar på dialekter i allmänhet (se (9)–(11)).

Betydligt ovanligare är att dialekten beskrivs som vacker, även om några sådana kommentarer också förekommer i materialet: *vackraste jag hört, Aaa så snyggt* 🙌👉😄, *Beautiful* respektive *Vilken käck tös* 🌷 *Tycker dialekter är vackra* 🌷. I kommentarerna är det också ganska vanligt att värmländska lyfts fram som den *bästa dialekten i Sverige*, eller rentav den bästa dialekten i världen, dvs. en starkt positiv värdering genom vilken dialektens värde indirekt kontrasteras mot andra dialekter (som alltså inte ses som lika bra):

- (12) Bästa dialekten i Sverige 🥰
- (13) men åhhhhh bästa dialekten ju ❤️❤️
- (14) bästa dialekten sverige har att erbjuda ❤️
- (15) bästa dialekten av alla 😊😄😄
- (16) Värmländska ä bäst dialekta i hel världa

Att använda ett skriftspråk som i sig innehåller dialektala drag, på det sätt som görs i (16) ovan och i (17)–(18) nedan, anser jag kan analyseras som en gradering som förstärker den positiva värderingen av dialekten ytterligare. Genom att den som kommenterar själv använder dialekten i sitt språk blir denna dialekt ytterligare uppvärderad (jfr också (26) nedan).

Förutom sådana positiva värderingar förekommer en hel del uttryck för positiv affekt i kommentarerna på FB och TikTok, när användare beskriver sina känslor av glädje i relation till värmländska: *Man blir så glad av den* 😊, *Kan en bli annat än glad när en hör värmländska?* 😊❤️ och *Värmländska blir man glad i magen av* 🥰. Ett annat uttryck för positiv affekt som ofta förekommer i materialet är kommentaren att man *älskar* dialekten. Detta nämns 17 gånger på FB och 4 på TikTok:

- (17) Man älskar ju värmländska!
- (18) Äääälskert!! 🙌😄
- (19) ÄLSKAAAR hennes dialekt så mycket! 🥰😄😄
- (20) Jag älskar detta 🥰😄
- (21) Älskar dialekter och lycklig över att min son Mikael inte börjat prata fint som sin syster Anna 😊 länge leve Värmländskan 🥰

I (21) syns också en hänvisning till att *prata fint*, vilket för skribenten förefaller stå i motsättning till att tala dialekt. Liknande beskrivningar av människors inställning till den egna varieteten i relation till ett mer standardnära språk har presenterats i flera tidigare studier (se Nilsson & Nylund Skog 2019, Bijvoet & Senter 2021, Jansson 2023). Bijvoet och Senter (2021 s. 176) beskriver hur sådana föreställningar om standardnära språk som *fint*, och därmed indirekt om den från standardsvenska avvikande varieteten som motsatsen, utgör en spridd språkideologisk föreställning i samhället.

Att Alices språk också av många anses vara roligt framgår tydligt av den frekventa förekomsten av skattgråtande emoji (som 😂 och 🤔) i kommentarerna. I 40 kommentarer på FB finns dessutom varianter av *haha* med, och *haha* förekommer i 7 av de kommentarer som rör dialekten på TikTok. *Haha* uttrycker vanligtvis positiv affekt (jfr Martin och White 2005 s. 49), men även om *haha* oftast signalerar glädje är det inte självklart att det alltid innebär att det som utlöser glädjen värderas positivt. Även om det är svårt att avgöra utifrån så korta kommentarer som de som analyseras här, kan man misstänka att skrattet ibland snarast handlar om att raljera över Alices sätt att tala. En sådan tolkning är antagligen den rimligaste när kommentaren gäller ett visst ord som Alice uttalar på ett sätt som skiljer sig från standardsvenska, som när någon skriver *Hahah feäsk* 😂 eller *Kourv hahah*, liksom i följande FB-kommentar: *vi har garvat rätt ordentligt åt henne i [TV-PROGRAMMET] jag får tolka åt resten av familjen*.

Sammantaget visar materialet, som framgått av exemplen ovan, en mycket positiv attityd till Alices dialekt och dialekter generellt bland de personer som kommenterat videoklippen. Även om det förvisso förekommer några kommentarer som antagligen raljerar över hennes språkbruk, liksom några negativa kommentarer (se vidare nedan), är dessa i minoritet bland alla de uttryck för positiv affekt och positiva värderingar som syns i materialet. Kommentarna på sociala medier förefaller därmed ge fog för rubriken till en av Språktidningens artiklar om dialekter: »Sverige älskar dialekter» (Svensson 2023). Med tanke på att tre av de sex videoklipp från vilka kommentarerna har hämtats kommer från *Nya Wermlands-Tidningen*, liksom det faktum att en hel del kommentarer visar att skribenten känner till dialekten väl⁵ är det dock förstås inte självklart att detta är en åsikt som delas av resten av Sveriges befolkning. Jansson (2023) nämner att dialekten i Värmland har hög status, vilket kanske delvis kan förklara den stora andelen positiva värderingar i materialet (jfr också Nilsson 2015). Också i Teinlers (2016 s. 236) studie från Uppland värderas emellertid den värmländska dialekten positivt, så en sådan positiv attityd gentemot värmländska är uppenbarligen inte begränsad till personer som själva bor i landskapet.

⁵ Se t.ex. (21) ovan, som går att tolka som att det är just värmländska som sonen talar, och (16)–(18) och (26), där skribenterna i skrift efterliknar vad som väl får antas vara ett dialektalt uttal av orden.

5.2. Negativa attityder till dialekter

Som framgick ovan är det många som i sina kommentarer på FB och TikTok värderar Alices dialekt positivt med adjektiv som *underbar*, *härlig* och *fantastisk*. Att hitta uttryck för negativ värdering eller negativ affekt i materialet är betydligt svårare. På TikTok finner jag inga tydligt negativa attityder till Alices språkbruk alls, förutom möjligen kommentarerna *Hahah hon är ju nästan värre än dig* 😂 riktad till en annan användare, respektive *Hahaha sänthär får man höra hemma fast lite mindre grovt* 😂, i vilka värre och grovt väl kan anses ge uttryck för negativa värderingar. En liknande kommentar finns på FB, där en person skriver till några bekanta att *nu förstår jag hur grötigt det låter för er när jag pratar*; ordet *grötigt* om Alices dialekt är knappast en positiv värdering. *Grov dialekt* kan jämföras med det mer neutrala omdömet *bred dialekt* (eller *stark dialekt*, vilket en person på FB använder för att beskriva Alices språk). Men *grov* måste inte alltid tolkas som en negativ värdering. I en artikel av Nilsson och Nylund Skog (2019 s. 221) beskrivs hur boende i Torsby, trots att de värdesätter dialekten, ofta beskriver den som *grov*, vilket enligt författarna »inte nödvändigtvis verkar vara något negativt».

På FB finns också ett fåtal mer tydligt negativa kommentarer. I tre av dessa, presenterade i (22)–(24) är det specifikt dialektens fulhet som nämns, dvs. kommentarerna ger uttryck för en negativ värdering av dialektens kvalitet (jfr Martin & White 2005 s. 56). I en av dessa kommentarer beskrivs dock samtidigt dialekten som *intressant* (se (23)), vilket i sammanhanget rimligen kan tolkas som en positiv värdering och kanske som ett sätt att tona ned den negativa värderingen. Att samma kommentar dessutom inleds med formuleringen *Inget ont om henne* och påpekandet om att detta är vad skribenten tycker personligen (dvs. att åsikten inte nödvändigtvis överensstämmer med andra människors åsikter) kan också ses som strategier för att nedgradera och försvaga den negativa värdering som ändå görs.

(22) Fulaste dialekten efter skånska

(23) Inget ont om henne men personligen tycker jag inte att dialekten är vacker. Den är intressant på många sätt, men inte vacker.

(24) Anna: Maria varför älskar jag hennes dialekt ❤️

Maria: nej värmländska är så fult 😂❤️

Anna: men gillar bara hennes 😂❤️

I (24) förekommer den negativa värderingarna av dialekten i en kommentarskedja i vilken en annan användare ger uttryck för positiv affekt genom beskrivningar av hur den *älskar* och *gillar* dialekten. I detta exempel kan hjärtat i slutet av kommentaren om värmländskans fulhet möjligen också vara ett sätt att tona ned den negativa värderingen. När en användare avslutar sin negativa kommentar med ett hjärta, som i (25) nedan, är det också svårt

att veta om kommentaren är tänkt att vara ironisk eller uttrycker en negativ värdering av Alices språkbruk. Kommentaren får också genast svar på tal:

- (25) Mikael: Hoppas hon lär sig prata ordentligt någon dag ❤️
 Anna: Det gör hon redan. Pratar ordentligt ❤️

I ett av klippen på TikTok nämns att andra deltagare i tv-programmet som Alice deltog i ibland hade svårt att förstå Alices värmländska, vilket gör att en del av kommentarerna på TikTok handlar om huruvida hennes dialekt verkligen är svår att begripa, t.ex. *det tog ett tag för mig att ens fatta att de var svenska hon pratade, Det e glasklart va hon säger* och *Den som inte förstår är inte svensk*. Att värmländska inte alltid är enkelt att följa med i för personer utanför Värmland framgår också av kommentaren *detta är ju jag första halvåret när ingen förstod vad jag sa* 😂 och följande kommentarstråd på FB, där en person beskriver hur den ofta har mötts av frågan *va?* efter en flytt:

- (26) Anna: (Till Maria) lite som när man pratar med dig 😂 älskart 🥰💡
 Maria: hahahaha ah litte tölit bar ä ju att di flest int fatter nöe här 😂
 😂😂😂
 Anna: haha kan tänka mig det 🤔🤔
 Maria: hahahaha aldri hört så möe va unner hele live som när ja flött hit 😂😂😂😂🙋

Också Jansson (2023 s. 155) och Nilsson och Nylund Skog (2019 s. 220) beskriver hur flera av deras värmländska informanter anger att de tonar ned dialekten i samtal med personer som inte är från samma plats, eftersom det inte är givet att alla förstår vad de säger annars.

Även om Alices värmländska ibland beskrivs som svår att förstå verkar dock flera personer anse att dialekten är mer lik svenska än vad skånska är. I följande kommentarstråd (27) från TikTok beskriver Lars skånska som *ett annat språk*, till skillnad från värmländska som beskrivs som en dialekt, Per beskriver värmländska som *lite lättare* (dvs. att förstå än skånska) och Anna anger att värmländska *låter bättre än skånska*; den värmländska dialekten värderas alltså positivt i relation till den skånska:

- (27) Mikael: Och så säger folk att man inte fattar skånska
 Lars: skilnad på dialekt och ett annat språk
 Anders: 😂😂😂😂👻
 Johan: (Till Mikael) Höhöhöhö nu va du rolig, riktig komiker
 Mikael: tack 😊
 Erik: 😂
 Per: Värmländska är lite lättare
 Peter: Skånska=danska, värmländska=Norska. Restern av Sverige pratar Svenska

Anna: Värmländska låter bättre än skånska

Thomas: De ä ju en helt annan Sak

Den parallell som här dras mellan värmländska och norska görs även av de gymnasieungdomar som Jansson (2023 s. 156) intervjuat, och den syns också i flera andra kommentarer från TikTok: *Låter som norska 🤔, Trodde det var norska haha, Skånska är mer likt danska än värländska [sic] likt norska.*

På TikTok framhåller ett par personer att det är konstigt att folk ogillar skånska så mycket när Alices dialekt är minst lika svår att begripa: *Och folk klagar på skånska respektive Också hatar alla på skånska.* Båda dessa kommentarer beskriver förekomsten av negativ affekt gentemot skånska. Det är dock inte den som skrivit kommentaren själv som står bakom den negativa inställningen, vilken istället tillskrivs *folk* respektive *alla*. Den negativa attityden anses alltså gälla människors inställning till skånska i allmänhet, vilket stämmer väl överens med vad som också konstaterats i såväl äldre som nyare dialektstudier, i vilka skånska värderas lågt (se t.ex. Loman 1973 s. 40, Jansson 2023 s. 154). Även när Alices värmländska dialekt beskrivs som *ful* i (22) ovan är det just skånska som får tjäna som ett exempel på en annan (och ännu fulare) dialekt. Värmländska jämförs också med skånska i en kommentarstråd i vilken en användare skriver att *det är fan illa när värmländska framställs som något främmande och nästan exotiskt 😊* och får svaret att det gör ju skånska hela tiden. Skånska är den dialekt vid sidan av värmländska som oftast nämns i kommentarerna, totalt 11 gånger (6 gånger på TikTok, 5 gånger på FB), vilket är betydligt mer än någon annan dialekt. I materialet framstår skånska närmast som urtypen för en dialekt, och dessutom som en dialekt som är svårbegriplig för personer utanför Skåne. När en användare räknar upp fem dialekter utan att skånska nämns (*...men för mig så finns det bara 5 dialekter 1 Göteborgska 2 Dalmål 3 värmländska 4 norrländska 5 småländska*) besvaras denna kommentar genast med *skånska?* från en annan FB-användare, vilket också tyder på att det är svårt att bortse från skånska när dialekter diskuteras.

Sammanfattningsvis kan det alltså konstateras att negativa attityder till Alices dialekt är ovanliga i jämförelse med alla de positiva kommentarer som förekommer i materialet. När negativa åsikter ändå framförs är det oftast att dialekten är ful som lyfts fram, även om det ibland betonas att skånska är ännu fulare. Också i diskussioner om huruvida Alices dialekt är svår att förstå görs jämförelser med skånska, som framstår som den dialekt som de flesta kommer att tänka på när dialekter kommer på tal, och särskilt när det gäller svårbegripliga sådana. Skånska beskrivs också som en dialekt som människor i allmänhet värderar negativt.

5.3. Attityder till dialekt i media

Andra vanligt förekommande kommentarer i materialet är att man vill höra mer dialekt i media. I en tidningsintervju uttrycker Alice själv en starkt posi-

tiv attityd till att hennes dialekt får ta plats i media: »det är fantastiskt att få höra värmländska i tv tycker jag» (Melin Segerpalm 2023), och i en annan intervju beskriver hon hur hennes pappa uppmanat henne att tala värmländska i programmet. På journalistens fråga om hon var sig själv på tv eller »drog på lite extra på värmländskan» svarar Alice: »Jag var mig själv. Jag drog inte på, men det sista pappa sa till mig var: glöm inte bort värmländskan. Han ville verkligen att det skulle vara lite värmländska där» (Liljegren 2023). Att dialekter är någonting man vill ha mer av, och då särskilt i tv, syns också i flera av kommentarerna på FB:

- (28) underbart med dialekt, mer dialekter åt Sverige!
- (29) Fram för mer dialekt i TV och i Sverige!! 👍👍
- (30) Mer dialekter åt folket! Vi säg blåbbär i Dalarna ô. 😊
- (31) Anna: Dialekter borde höras oftare i tv så att flera som inte förstår fick lära sig!
 Mikael: det gäller dock inte oss skåningar. Men det är så det är med svenskar. De vill förstå alla andra dialekter, utom en enda.
 Anna: Alla dialekter borde höras mera! Skånska och alla andra som också hörs allt för sällan. Det är en mångfaldsfråga.

Formuleringarna om *mer dialekt/er* och att *dialekter borde höras oftare* kan tolkas som uttryck för affekt – en typ av önskan (jfr Martin & White 2005 s. 48). I (31) syns återigen jämförelsen med skånska, som av den skåning som skrivit kommentaren beskrivs som en dialekt som svenskar generellt inte är intresserade av att försöka förstå. Även här syns därmed en underliggande föreställning om att skånska av icke-skåningar värderas negativt.

I likhet med den önskan om mer dialekt som framkommer i materialet värderas det i vissa fall som negativt, som en brist, att inte ha så mycket dialekt. Dessutom beskrivs dialekten som någonting man aktivt kan öva på och försöka träna upp. Se (32)–(33):

- (32) Mer sådant här är själv en go glad göteborgare som tyvärr inte ha [sic] så mycket dialekt men tränar upp det
- (33) Anna: (Till Maria) öva öva öva ! 🥰🥰
 Maria: jag älskar det! 🥰🥰🥰🥰 Ska öve! 😊

Kommentarerna i (32)–(33) stämmer väl överens med Svahns (2020 s. 172) påpekande om att plats fortfarande är en viktig aspekt att ta hänsyn till i forskningen om dialekter, men att detta inte är det enda som är relevant i nutida dialektforskning, eftersom människor är betydligt mer komplexa än så. Hon beskriver hur talare idag aktivt kan »konstruera en persona där val eller bortval av olika språkdrag utgör en möjlighet bland många andra i att framställa den person man vill vara» (Svahn 2020 s. 172). På liknande sätt

beskriver Stjernholm (2013 s. 50) hur det idag i Oslo, till skillnad från tidigare, snarare är valet av livsstil än födelseort som avgör hur människor väljer att tala: »Mens språkbruk tidigare var mer knytta til hvor man var født og oppvokst (eller til tradisjonen), er det noe som i dag må *velges* i større grad». I exemplen i (32)–(33) beskrivs dialekten som någonting flexibelt som talaren själv aktivt kan välja att träna upp och förstärka, inte som ett statiskt fenomen som talaren erhåller som barn eller ung utifrån sin uppväxtort och sedan inte kan förändra.

5.4. Attityder till dialektutjämning

En återkommande kommentar på FB är uppmaningen att man ska vara rädd om sin dialekt, vilket på samma sätt som kommentarerna om mer dialekt ovan kan tolkas som uttryck för affekt; det är någonting skribenten önskar eller hoppas på. Några exempel presenteras i (34)–(38):

- (34) Så härligt o fint 😊👍 var rädd om din dialekt å stolt 😊
- (35) Bra Alice 🙌 värmländskan ska vi vara rädd om 😊😊😊
- (36) En ska vare rädd ömm dialekten.Prate värmlännska ,inte göre säj te. Sen sö hetter dä Kallsta inte Kaaarlstad .Stöllfröjder å försöke låte sömm nönn stäckhölmere.
- (37) Coolt med dialekter. Det ska vi ta hand om.
- (38) Sin dialekt skall man vara rädd om 👍👍

Dialekter ses alltså som viktiga att bevara och det förefaller finnas en upplevelse av att de är sköra och står inför ett hot (kanske ett hot om försvinnande). Att flera personer anser sig behöva poängtera att det är viktigt att vara rädd om dialekten tyder också på att det finns en idé om att det existerar personer som inte tar tillräckligt väl hand om sin dialekt. När det nämns i (34) att Alice ska vara stolt över sin dialekt, liksom när det i en kommentar påpekas att det är *Helt rätt att inte skämmas för sin dialekt!* kan detta också tolkas som att det förväntade beteendet är det omvända: att dialekttalare inte är stolta utan skäms över sitt språkbruk. Det finns alltså en föreställning om att talaren upplever eller uppvisar negativ affekt relaterat till dialekten. På liknande sätt kan kanske uppmaningen *Fortsätt med din Goa dialekt* tyda på att den som skrivit kommentaren ser det som en möjlighet (risk?) att Alice ger upp dialekten i framtiden. Den farhågan är antagligen inte helt obefogad med tanke på att flera personer i materialet nämner att de inte längre talar lika dialektalt som tidigare: 🙄 Pratar ju faktiskt inte så längre respektive fick höra att värmländskan min nästan är borta 🙄 har tydligen ingen dialekt alls nu 😂.

I några kommentarer på FB förekommer också lite mer utvecklade synpunkter på situationen för dialekter idag. Det beskrivs som *tråkigt* och *en stor förlust* (negativ värdering) när dialekter försvinner och som *glädjande* (positiv

affekt) att unga idag har en mer positiv syn på språklig variation än tidigare generationer. Se (39)–(40):

- (39) Mikael: Härligt med dialekt. På Gotland där jag bor, är det inte många födda på 2000-talet som pratar gotländska tyvärr.
Anna: verkligen tråkigt.
- (40) Anna: Leve dialekterna ❤️ !
Maria: Jag är Värmlänning och Instämmer. Roligt med dialekter.
Anna: Ja, det vore en stor förlust om de försvann. Glädjande att ungdomar verkar fått upp intresset och förhåller sig positiva till språklig variation 🥰

I studien av Nilsson och Nylund Skog (2019 s. 219) uppgav hälften av informanterna i Edsbyn och Torsby att det är synd att dialekten förändras. Flera av informanterna från Torsby beskriver enligt dessa forskare dialektförändringen på samma sätt som Anna i (40) ovan som en förlust (Nilsson & Nylund Skog 2019 s. 221).

Sammanfattningsvis framkommer alltså i kommentarerna en bild av att dialekter är någonting man måste ta hand om för att de ska bevaras (och inte försvinna?). Att människor skäms över sin dialekt beskrivs som onödigt – dialekten är någonting man ska vara stolt över!

5.5. Attityder till olika varieteters dialektstatus

I materialet förekommer också en del kommentarer som behandlar gränsdragningar mellan och inom dialektområden. Att det råder delade meningar om ifall värmländska ska ses som en enda dialekt, liksom om vad som är riktig värmländska, syns i (41)–(42):

- (41) Värmländska är inte en och samma dialekt. Men gött höre nönn som inte jör så te å prater som vanlitt
- (42) Anna: ja ibland förstår man fan inte allt 🤔
Mikael: Jamen ho har ju inte rekti värmlänska 😄

I (41) motsätter sig användaren att värmländska skulle vara en enda dialekt (jfr också (8) ovan: *Värmländska dialekter är härliga* – där dialekten omtalas i plural). I detta exempel syns också en motsättning mellan att prata *vanlitt* (dvs. med dialekt) och att någon *jör så te* ('gör sig till') och det förstnämnda beskrivs som *gött höre* ('bra/kul att höra'); det görs därmed en positiv värdering av normalitet där dialekten beskrivs som det naturliga, okonstlade sättet att uttrycka sig på (jfr Martin & White 2005 s. 53). Resonemanget liknar hur förortsungdomarna i Bijvoet och Senters (2021) studie menar att man spelar

fin om man inte talar förortsslang trots att man är från förorten och vanligtvis pratar så.

Liksom i tidigare exempel kan användningen av ett dialektalt skriftspråk i kommentaren i (41) tolkas som ett sätt att förstärka den värdering som görs och ytterligare poängtera att dialekten är det vanliga (normala och naturliga) sättet att uttrycka sig på. Att skriva på dialekt blir i sig en signal om att dialekten av skribenten värderas positivt. Här kan jämföras med en norsk studie av dialektbruk på sociala medier i vilken det förklaras hur en av anledningarna till att många skriver på dialekt i Norge är att dialekter där har hög status, vilket gör att det ligger närmare till hands att skriva på dialekt än vad som är fallet i många andra språksamfund (Vangsnes 2019, s. 107).

I (42) påpekas istället att Alice inte talar *rekta värmländska*, dvs. Alices språkbruk värderas negativt som icke-genuint och icke-autentiskt (jfr Martin & White 2005 s. 56). I detta exempel förefaller riktig värmländska ses som någonting annat (kanske mer avvikande från standardspråket) än det Alice talar. Också i Janssons (2023 s. 154 f.) studie beskrivs hur informanterna har bestämda uppfattningar om vilka drag som hör till dialekten och inte, liksom hur de diskuterar vad som är felaktiga uttryck och vilka benämningar för olika saker som är de mest korrekta i dialekten. Jansson (2023) beskriver det som att en förhandling pågår mellan talarna, där gränsdragningar görs både mellan olika dialektala varianter och mellan dialektvarianter och standardvarianter.

Åsikten att Alice inte talar »riktig» värmländska kan också ses som ett uttryck för ett essentialistiskt synsätt (jfr Josephson 2022 s. 64 ff.): varieteteten ses som någonting absolut som finns utanför talaren och som har specifika egenskaper. Bijvoet (2020 s. 18) beskriver detta som »föreställningen att det går att göra avgränsningar mellan olika sorters språkande (eller språkliga praktiker) och sätta etiketter på dem: språk, dialekt, slang, och så vidare. Man tänker sig alltså att olika former av språklig variation finns som ting med specifika egenskaper». Enligt henne har man inom traditionell lingvistik länge haft en sådan syn på språk och det är också den gängse språksynen bland de flesta språkbrukare, eftersom vi genom samhällets institutioner insocialiseras i att tänka på språk på det sättet – »det är den vanliga språksynen» (Bijvoet 2020 s. 19 f.). Josephson (2022 s. 67) påpekar att ett sådant essentialistiskt sätt att se på språk kanske passade bättre tidigare än idag, när den sociala och geografiska rörligheten är stor och individer i större utsträckning kan göra individuella språkliga val och använda språket som en av flera aspekter i sitt identitetsskapande (jfr diskussionen utifrån Svahn 2020 och Stjernholm 2013 i avsnitt 5.3 ovan).

I likhet med kommentaren i (41) ovan om att värmländska inte är en enda dialekt ger Alices dialekt också upphov till en lite längre diskussion om norrländskans dialektstatus mellan tre personer på FB:

- (43) Mikael: De är som norrländska. Men de räcker att norrlänningar flyger över stockholm så ändrar de sin dialekt.

Anna: Norrländska? Vad är det för dialekt undrar jag som är från Jämtland?

Mikael: de är bara vi här uppe som säger det.

Anna: Nä »vi» gör inte det. Inte jag tex som är jämtlänning sen födseln.

Lars: (Till Mikael) finns ingen dialekt som heter norrländska!!!

Mikael: nä kanske inte men vi här uppe säger norrländska eller norrländskdialekt.

Lars: så halva Sveriges yta har en dialekt? Norrland består av 9 län!

Mikael: norrland är bara fyrkanten östra norrbotten och malmfälten. Nedanför piteå är västerbotten.

Lars: Norrland är den nordligaste och till ytan största av Sveriges tre landsdelar och definieras traditionellt av nio landskap: Gästrikland, Hälsingland, Härjedalen, Jämtland, Medelpad, Ångermanland, Västerbotten, Norrbotten och Lappland.

Anna: (Till Mikael) Du gör. Men inte alla som bor här uppe...

Anna: (Till Lars) Ja alla i södra Sverige pratar sörländska vet du väl.

😄 (skojar såklart)

I (43) diskuteras såväl vilka delar av Sverige som ska räknas till Norrland som norrländskans dialektstatus; dessa två aspekter hänger enligt användarna ihop. Kommentarererna visar också att det även bland personer som själva bor i de norra delarna av Sverige råder olika åsikter om ifall norrländska ska anses vara en dialekt eller flera, vilket skulle kunna vara ett utslag av att användarna dels har olika syn på vad som räknas till Norrland, dels har olika idéer om vilken nivå av avvikelse från standardspråket som avses när »dialekt» omtalas. Man kan tänka sig att Anna och Lars placerar sitt dialektbegrepp närmare ytterpolen *traditionell dialekt* i den klassiska uppdelningen *traditionell dialekt–utjämнад dialekt–regionalt standardspråk–neutralt standardspråk* än Mikael, som kanske snarare ser dialekt som liktydigt med *regionalt standardspråk*. Svahn och Nilsson (2014 s. 253 ff.) diskuterar det problematiska i att använda dialektbegreppet för dagens språkbruk, där det främst är prosodin som utmärker geografiskt avgränsade varieteter, och använder sig istället av ordet *dialektalitet* som ett sätt att ange graden av dialektbruk. Enligt dessa forskare kan *dialekt* »inte ges en enkel, enhetlig och avgränsad innebörd eftersom olika individer helt enkelt gör bruk av olika många dialektvarianter» (Svahn & Nilsson s. 254).

Skillnaden i terminologi mellan vanliga språkbrukare och språkforskare blir också synlig när motsatsen till dialekt omtalas, det som inom svensk språkforskning brukar benämnas (*neutralt*) *standardspråk*. Trots att denna term enligt Thelander (2009 s. 186) infördes i Sverige med sociolingvistiken redan på 1960/70-talet förekommer den inte alls i materialet. Däremot använder såväl Alice själv i intervjuer som de personer som kommenterar på FB ibland termen *rikssvenska*, vilket också är den term som används av

talarna i ett av Bijvoets exempel från mångspråkiga förorter (Bijvoet 2024 s. 96).

6. Avslutning

I den här artikeln har jag velat redogöra för de reaktioner som värmländska Alices dialektala språkbruk gav upphov till bland användare av TikTok och Facebook (FB), med målet att jämföra de attityder som syns på sociala medier med de slutsatser som har dragits i tidigare studier om svenska dialekter. En förhoppning med föreliggande undersökning är också att det analyserade materialet i någon mån ska göra det möjligt att närma sig de underliggande uppfattningar och föreställningar som människor i Sverige idag har om såväl dialekter som språk mer generellt, vilket kan ses som centrala frågor inom de två forskningsinriktningar som den här studien anknyter till: språkattitydforskning respektive folklingvistik (jfr Bijvoet 2020, Teinler 2016 s. 28). Även om det analyserade materialet är begränsat går det att utläsa några tendenser i materialet som kan tänkas gälla synen på svenska dialekter i Sverige idag mer allmänt. I det följande sammanfattar jag dessa tendenser.

En genomgång av 152 användarkommentarer till 3 videoklipp med Alice på TikTok och 626 kommentarer till 2 videoklipp med Alice på FB visar att majoriteten av de som kommenterar klippen ger uttryck för positiva värderingar av Alices dialekt och dialekter i allmänhet. Den hypotes jag hade innan jag inledde undersökningen om att de personer som kommenterar på sociala medier skulle ge uttryck för betydligt mer negativa och hånfulla kommentarer än vad som framkommit i tidigare intervjustudier av attityder till dialekter visade sig alltså inte alls stämma. I själva verket är negativa kommentarer ovanliga, och när de ändå förekommer gäller de oftare skånska än Alices värmländska. Särskilt ofta nämns att dialekten är *underbar*, *härlig* eller *fantastisk*, vilket utifrån en appraisal-analys kan beskrivas som att dialektens kvalitet värderas positivt (jfr Martin & White 2005 s. 56 f.). I några exempel beskrivs dialekten även som *vacker*, även om det är en betydligt ovanligare kommentar. Många ger också uttryck för positiva känslor inför dialekten, dvs. det som inom appraisal beskrivs som positiv affekt (jfr Martin & White 2005 s. 42 ff.); de beskriver hur de *älskar* Alices dialekt och att de blir glada av att höra den. I flera fall används också olika typer av uppgraderande drag som förstärker de positiva värderingarna ytterligare (jfr Martin & White 2005 s. 135 ff.): dels följs positiva kommentarer ofta av positivt laddade emoji av olika slag, dels finns flera exempel på att den som kommenterar själv skriver på dialekt, vilket kan anses uppvärdera dialektens status ytterligare. Till de resurser som Martin och White (2005 s. 37) tar upp som aspekter som förstärker graden av positiv attityd (t.ex. repetition, intensifiering och användningen av superlativer) bör särskilt användningen av emoji kunna ses som ett centralt drag för förstärkning av attityd på sociala medier.

Omdömen om Alices dialekt som innehåller negativa värderingar eller

negativ affekt är, i jämförelse med den stora mängden positiva kommentarer, mycket ovanliga i materialet (endast tre personer beskriver dialekten som ful). Sådana kommentarer omges också ibland av olika nedgraderande drag som tonar ned det negativa omdömet (jfr Martin & White 2005 s. 135 ff.). Bakom uttryck för positiv affekt som *haha* eller emoji'er som visar att den som kommenterar tycker att dialekten är rolig kan man dock i vissa fall misstänka att det kanske främst handlar om att raljera över dialekten.

Det är möjligt att den stora mängden positiva värderingar i materialet i viss mån har att göra med att det är just ett barn som talar dialekt i det här fallet. Andersson (2014 s. 15) förklarar att även om många är skeptiska mot språklig variation finns det ett tydligt undantag när det gäller barnbarns språk, liksom språket hos far- och morföräldrar. Ifråga om dessa grupper menar han att »språklig variation inte bara är tillåten utan till och med till glädje» (Andersson 2014 s. 15). Att det är just värmländska som Alice talar kan också spela roll för den positiva attityd som syns i kommentarerna på sociala medier. Enligt Jansson (2023) har dialekten i Värmland hög status (jfr också Nilsson 2015), och detta förefaller vara fallet också utanför detta landskap (se Bolfek Radovani 2000 s. 98 f., Teinler 2016 s. 236).

I kommentarerna kontrasteras Alices dialekt mot andra dialekter, dels positivt i relation till andra dialekter i Sverige (*bästa dialekten av alla*), dels på olika sätt i relation till skånska (*Fulaste dialekten efter skånska, Värmländska låter bättre än skånska*). Skånska framstår i materialet närmast som ett typexempel på en från standardsvenska avvikande dialekt i Sverige, och skånska beskrivs också som en varietet som många antas tycka illa om och ha svårt att förstå. Denna negativa värdering stämmer väl överens med de attityder till skånska som framkommit i tidigare studier (jfr Loman 1973 s. 40, Andersson 2001 s. 139 f., Bolfek Radovani 2000 s. 98 f., Teinler 2016 s. 236, Nilsson & Nylund Skog 2019 s. 223, Jansson 2023 s. 154).

Också ifråga om ett par andra aspekter på dialekter syns i det analyserade materialet från sociala medier liknande tankar och åsikter som framkommit i tidigare intervjustudier: att tala fint är att tala standardnära (jfr Nilsson & Nylund Skog 2019, Bijvoet & Senter 2021, Jansson 2023) och värmländska liknar norska och är ibland svårt att förstå för utomstående (jfr Nilsson & Nylund Skog 2019, Jansson 2023). Att standardnära språk ses som finare än dialekt utgör enligt Bijvoet och Senter (2021 s. 176) en spridd språkideologisk föreställning i samhället.

En hel del användare beskriver att de skulle vilja höra mer dialekter i media; en annan vanlig kommentar är att man ska vara rädd om dialekterna. I båda fallen rör det sig om affekt av typen önskan (jfr Martin & White 2005 s. 48). Denna önskan om att människor ska vara rädda om dialekterna tyder också på att det finns en upplevelse av att det finns ett hot mot svenska dialekter idag, vilket innebär att dialekter är någonting som man behöver ta hand om och värda. Bockgård och Nilsson (2011 s. 10) beskriver tanken om att dialekterna är på väg att dö ut som »minst lika gammal som dialektologin själv».

Enligt dessa forskare har idén om att (genuina) dialekter utjämnas så snabbt att de snart är utdöda funnits bland dialektologer åtminstone sedan mitten av 1800-talet (Bockgård & Nilsson 2011 s. 10 f.; jfr också Andersson 2001 s. 62 f., Svahn 2003 s. 508 f.). Detta sätt att se på vad som händer med dialekterna syns också i politiken; i den stora statliga utredningen *Mål i mun* angavs att »det finns behov av ett mer aktivt arbete för dialekternas överlevnad», liksom att det behöver tillskjutas mer resurser för »vidmakthållandet av dagens dialekter», vilka beskrivs som »en hotad del av vårt kulturarv» (Kommittén för svenska språket 2002 s. 178, 180, 306). Här verkar alltså många vanliga språkbrukare, äldre tiders dialektforskare och (vissa) politiker ha samma uppfattning: dialekterna hotas av utplåning och kräver vård för att överleva.

Vidare förekommer i materialet diskussioner om exakt vad som är en dialekt. Är värmländska respektive norrländska en dialekt eller flera, och talar Alice riktig värmländska? Idén om att det finns en *riktig* värmländska, till skillnad från den mer utjämnade varietet som Alice talar, uttrycker en annan spridd språkideologisk uppfattning: språk och språkliga varieteter ses som ting med fasta gränser vilka går att avgränsa från varandra (jfr Josephson 2022 s. 64 ff., Bijvoet 2020 s. 18). Att inte ens talare från samma geografiska område i materialet är överens om var gränsen går mellan olika dialekter är emellertid inte särskilt förvånande, eftersom dialekter kan förstås som kontinuum med flera olika nivåer, från genuin dialekt till regionalt standardspråk, snarare än som avgränsade entiteter. Beroende på vilken del av denna skala man avser kommer man antagligen att föreställa sig att den dialekt man åsyftar täcker in ett större eller mindre geografiskt område.

Trots att de flesta som kommenterar Alices dialekt alltså är positivt inställda till hennes språkbruk antyder samtidigt kommentarerna *Helt rätt att inte skämmas för sin dialekt!* och *Fortsätt med din Goa dialekt* att det finns föreställningar om att dialekttalare skäms för sitt regionalt färgade språk eller att det är ett förväntat beteende att göra det, liksom att en del dialekttalare förlorar dialekten. Några av dem som kommenterar klippen på FB uppger också själva att de inte talar lika dialektalt som de gjort tidigare.

Med tanke på att så många på sociala medier ger uttryck för att de älskar dialekter kan man fundera på varför dialektalt språkbruk ändå minskar i Sverige. Teinler (2016 s. 54) beskriver det som två motsatta rörelser som existerar parallellt: dialekter uppvärderas samtidigt som användandet av dialekt minskar. En möjlig tolkning är att de åsikter som människor ger öppet uttryck för i sociala medier och de (kanske omedvetna) åsikter som de har privat inte helt stämmer överens med varandra. I Danmark har det faktum att pågående dialektutjämning och explicit uttryckta, positiva attityder till geografisk variation drar åt motsatta håll ibland förklarats på detta sätt (Kristiansen 2010). Medan ett standardspråksnära uttal ofta förknippas med status och öppen prestige brukar dialektalt språkbruk anses ge uttryck för solidaritet och därmed ha dold prestige i vissa grupper (se t.ex. Sundgren 2024 s. 58 f.), men i undersökningar som gjorts av omedvetna attityder till dialekt i Danmark

syns inte den här kopplingen till positiva värden som har med solidaritet att göra (Kristiansen 2010). Just sambandet mellan människors attityder till språk å ena sidan och språkförändring å andra sidan är enligt Monka, Maegaard och Pharaos (2023 s. 181 f.) ett underbeforskat område. Dessa forskare betonar vikten av studier av språkförändringar inom vilka också samhällsförändringar och ideologiska förändringar inkluderas i analysen (jfr Nilsson & Nylund Skog 2019 som kanske, åtminstone delvis, kan räknas som en sådan undersökning). Här förefaller det alltså finnas behov av mer forskning!

Avslutningsvis vill jag framhålla att de återkommande kommentarer jag funnit om att dialekter är underbara och härliga inte är åsikter som är begränsade till sociala medier. När Alice gästade TV4:s program *Efter fem* inleddes inslaget med att en av programledarna beskrev hur *det är härligt med folk som har, som kommer in med såhär coola dialekter* och den andra programledaren svarade att *Ja men dialekter gillar jag, alltså gillar jag överlag*. Det slogs också fast att dialekter *speglar hela Sverige*. Alices dialekt omtalades sedan i samma program som *bred, jättehäftig, charmig, underbar och härlig*, och hon uppmanades att aldrig tvätta bort sin värmländska (*Och jag vill bara uppmana till att ja, tvätta aldrig bort den där härliga värmländskan*), vilket kanske kan tolkas som att programledaren, i likhet med de personer som kommenterat Alices dialekt på sociala medier, anser att det finns en risk att hon skulle kunna göra det när hon blir äldre. Den värmländska dialekten blir i tv-inslaget närmast ett exotiskt inslag, där Alice ombeds ge exempel på *härliga uttryck som du kan bjuda på som en, som jag som stockholmare kanske inte riktigt hänger med på*. De positiva värdeorden till trots kan man som tittare få känslan av att det finns ett visst drag av infantilisering i hur dialekten omtalas i programmet. Nilsson och Nylund Skog (2019 s. 223) beskriver hur dialekten av Edsbyborna beskrivs som mysig och charmig, och att det i dessa beskrivningar finns drag av infantilisering, liksom att dialekten inte är förknippad med kulturellt kapital utan ses som »en lugn norrländsk kontrast till den rörliga och globaliserade omvärlden, representerad av söder» (jfr också Monka, Maegaard & Scheuer 2015 s. 97). Det finns liknande tendenser i programledarnas sätt att beskriva Alices språkbruk. Programledarna positionerar tydligt dialekttalare som en grupp människor som är annorlunda än de själva är (*folk som har, som kommer in med såhär coola dialekter*) och medvetenheten om att deras eget språk också bär på spår som avslöjar geografisk hemvist verkar låg. På så sätt blir inslaget ett skapande av ett »vi» (dialektfria) och »de andra» (dialekttalarna). Detta stämmer väl överens med den undersökning *Språktidningen* lät utföra 2023 i vilken personer från Stockholm låg långt över genomsnittet ifråga om hur många som ansåg att de inte har någon dialekt alls (24 % av de tillfrågade, se Svensson 2023). Hur dialekt och dialekttalare beskrivs i svenska medier är någonting som jag tror det skulle vara fruktbart att undersöka närmare.

Litteratur

- Andersson, Lars-Gunnar, 2001: *Fult språk. Svordomar, dialekter och annat ont*. 15. tr. Stockholm.
- 2014: Svensken om svenskan: om synen på variation och förändring. I: M. Bylin, C. Falk & T. Riad (red.), *Studier i svensk språkhistoria* 12. *Variation och förändring*. Stockholm. S. 11–26.
- Bijvoet, Ellen, 2013: Språkattityder. I: E. Sundgren (red.), *Sociolingvistik*. 2 uppl. Stockholm. S. 122–157.
- 2020: *Attityder till spår av andra språk i svenskan. En forskningsöversikt*. (Rapporter från Språkrådet 15.) Stockholm.
- 2024: Språkattityder och språkideologier. I: E. Sundgren (red.), *Sociolingvistik*. 3 uppl. Stockholm. S. 85–109.
- Bijvoet, Ellen & Kari Fraurud, 2015: Folklingvistik. I: S. Boyd & S. Ericsson (red.), *Sociolingvistik i praktiken*. Lund. S. 109–129.
- Bijvoet, Ellen & Karin Senter 2021: Förortsförankrat tal – ett inifrån- och ett utifrånperspektiv. I: *Språk och stil* NF 31: 1, s. 166–200.
- Bockgård, Gustav & Jenny Nilsson, 2011: Dialektologi möter interaktionsforskning. I: G. Bockgård, & J. Nilsson, Jenny (red.), *Interaktionell dialektologi*. Uppsala. S. 7–50.
- Bolfek Radovani, Jasmina, 2000: *Attityder till svenska dialekter – en sociodialektologisk undersökning bland vuxna svenskar*. Uppsala.
- Bruce, Gösta, 2010: *Vår fonetiska geografi: om svenskans accenter, melodi och uttal*. Lund.
- Du Bois, John W., 2007: The stance triangle. I: R. Englebreton (red.), *Stancetaking in Discourse: Subjectivity, evaluation, interaction*. Amsterdam–Philadelphia. S. 139–182.
- Eriksson, Lisa, 2005: ”En kvinna klär sällan i dialekt”. I: *Västerbotten* 1, s. 64–74.
- Europeiska kommissionen, 2021: *Incels: En första undersökning av fenomenet (i EU), dess betydelse och vilka utmaningar det innebär för P/CVE*. Luxemburg.
- Fernquist, Johan, Björn Pelzer, Katie Cohen, Lisa Kaati & Nazar Akrami, 2020: Hope, cope & rope: Incels i digitala miljöer. (FOI Memo: 7040.)
- Finnur Friðriksson, 2008: *Language change vs. stability in conservative language communities: A case study of Icelandic*. (Göteborg monographs in linguistics 37.) Göteborg.
- Garrett, Peter, 2010: *Attitudes to language*. Cambridge.
- Greggas Bäckström, Anna, 2011: »Ja bare skrivar som e låter». *En studie av en grupp Närpesungdomars skriftpraktiker på dialekt med fokus på sms*. Umeå.
- Gunnarsdotter Grönberg, Anna, 2004: *Ungdomar och dialekt i Alingsås*. (Acta Universitatis Gothoburgensis. Nordistica Gothoburgensia 27.) Göteborg.
- Hagen Idevall, Karin, 2016: Polariserade politiska debatter om migration. Positioneringar och attityder i tv-sända valdebatter. *Språk och interaktion* 4:3, s. 65–87.
- Horn, Greta, 2019: Dialektutjämning hos ungdomar i Helsingborgsområdet. En fallstudie av tre fonologiska variabler i fyra nordvästskånska ungdomars talspråk. I: *Svenska landsmål och svenskt folkliv* 142, s. 181–192.
- Horn, Greta, 2025: *Den unga skånskan. Dialekt och platsanknytning hos gymnasieungdomar i nordvästra Skåne*. (Göteborgsstudier i nordisk språkvetenskap 48.) Göteborg.

- Idevall Hagren, Karin & Gustav Westberg, 2024: *Kritisk diskursanalys. En språkvetenskaplig introduktion*. Lund.
- Isof, Institutet för språk och folkminnen, 2024: Namnstatistik. [Webbadress: <https://www.isof.se/namn/personnamn/namnstatistik>. Hämtad 2025-04-30.]
- Jansson, Denny, 2023: Dialektala möten i skolmiljö: Gymnasieelever talar om och på dialekt. I: *Nordlyd* 47: 2, s. 149–162. [DOI: <https://doi.org/10.7557/12.7039>.]
- Johansen, Inger, 2005: Språkhaldningar og språkhandlingar. I: *Målbryting* 7, s. 61–88. [DOI: <https://doi.org/10.7557/17.4776>.]
- Josephson, Olle, 2022: *Språkpolitik*. 2 uppl. Stockholm.
- Kommittén för svenska språket, 2002: *Mål i mun – Förslag till handlingsprogram för svenska språket. Slutbetänkande av Kommittén för svenska språket*. Stockholm.
- Kristiansen, Tore, 2011: Attitudes, ideology and awareness. I: R. Wodak, B. Johnston, & P. Kerswill (red.), *The SAGE Handbook of Sociolinguistics*. Los Angeles. S. 265–278.
- Labov, William, 1963: The Social Motivation of a Sound Change. I: *WORD* 19: 3, s. 273–309. [DOI: 10.1080/00437956.1963.11659799.]
- Liljegren, Nea, 2023: Wilma, 11, är en viral succé med sin breda värmländska: Göt och körv. I: *Nya Wermlands-Tidningen Plus*, 2023-02-06.
- Loman, Bengt, 1973: Miljö och språkförmåga. I: *Svenskläraryrskriften 1973*, s. 34–60.
- Magnusson Petzell, Erik & Jenny Nilsson, 2015: Svenskt talspråk efter 1800 – huvudlinjer i utvecklingen. I: H. Sandøy (red.), *Talemål etter 1800. Norsk i jamføring med andre nordiske språk*. Oslo. S. 355–379.
- Martin, J. R. & P. R. R. White, 2005: *The language of evaluation. Appraisal in English*. Hampshire–New York.
- Melin Segerpalm, Daniela, 2023: Hon gör dialektsuccé i tv. TV. Wilma, 11, tävlar i Wild kids: Fantastiskt att få höra värmländska i tv. I: *Värmlands Folkblad*, 2023-01-27.
- Monka, Malene, 2013: *Sted og sprogforandring: En undersøgelse af sprogforandring i virkelig tid hos mobile og bofaste informanter fra Odder, Vinderup og Tinglev*. København.
- Monka, Malene, Marie Maegaard & Nicolai Phrao, 2023: Sprogholdninger i center og periferi. I: *Nordlyd* 47: 2, s. 181–192. [DOI: <https://doi.org/10.7557/12.7099>.]
- Monka, Malene, Marie Maegaard & Jann Scheuer, 2015: Den autentiske dialekttalende – bornholmsk dialekt som vare i turistindustrien. I: F. Gregersen & T. Kristiansen (red.), *Hvad ved vi nu – om danske talesprog?* København. S. 93–106.
- Moreno, Federico, 2019: Min skånska är en del av min identitet. I: *Kvällsposten*, 2019-03-17.
- Niedzielski, Nancy A. & Dennis R. Preston, 2000: *Folk linguistics*. Berlin.
- Nilsson, Jenny, 2015: Stabilitet och förändring i norra Värmland – dialekten i Torsbyområdet 1940-tal och 2010-tal. *Folkmålsstudier* 53, s. 167–198.
- Nilsson, Jenny & Susanne Nylund Skog, 2019: Dialekter, platser och identiteter: Språk- och kulturvetenskapliga förklaringar till språklig förändring och stabilitet i Torsby och Edsbyn. I: *Språk och stil* NF 29, s. 203–232. [DOI: <https://doi.org/10.33063/diva-399810>.]

- Nord, Andreas, 2008: *Trädgårdsboken som text 1643–2005*. (Acta Universitatis Stockholmiensis. Stockholm Studies in Scandinavian Philology. New Series 47.) Stockholm.
- Nordberg, Bengt, 1985: *Det mångskiftande språket. Om variation i nusvenskan*. Malmö.
- Palmén, Helena, 2014: *Identitet i samspråk. Kodväxling till standardvarietet som risk och resurs i östnyländska samtal på dialekt*. (Nordica Helsingiensia 34. Dialektforskning 4.) Helsingfors.
- Preston, Dennis R., 1993: The uses of folk linguistics. I: *International Journal of Applied Linguistics* 3: 2, s. 181–259.
- Preston, Dennis R., 2002: What is folk linguistics? I: *Målbrytning* 6, s. 13–23. [DOI: <https://doi.org/10.7557/17.4751>.]
- Ranelid, Björn, 2019: Jag talar skånska – och det finns ingen riktig rikssvenska. I: *Expressen*, 2019-03-15.
- Seim, Inger Margrethe Hvenekilde, 2005: Språkholdninger og undersøkelser av dem. I: *Målbrytning* 7, s. 45–59. [DOI: <https://doi.org/10.7557/17.4775>.]
- Stjernholm, Katrine, 2013: *Stedet velger ikke lenger deg, du velger et sted. Tre artikler om språk i Oslo*. Oslo.
- Sundgren, Eva, 2002: Återbesök i Eskilstuna. En undersökning av morfologisk variation och förändring i nutida talspråk. Uppsala.
- 2019: Individuell språklig variation och förändring – sex informanter inspelade 1967, 1996 och 2018. I: *Svenska landsmål och svenskt folkliv* 142, s. 141–169.
- 2024: Språklig variation och förändring. I: E. Sundgren (red.), *Sociolingvistik*. Tredje upplagan. Stockholm. S. 54–84.
- Svahn, Margareta, 2003: Dialektbegreppet – ett diskussionsinlägg. I: G. Akselberg, A.M. Bødal & H. Sandøy (red.): *Nordisk dialektologi*. Oslo: Novus. S. 503–513.
- Svahn, Margareta & Nilsson, Jenny, 2014: *Dialektutjämning i Västsverige*. Uppsala.
- Svahn, Margareta, 2020: Språkliga varieteter bland ungdomar i Skövde. I: *Svenska landsmål och svenskt folkliv* 143, s. 121–175.
- Svensson, Anders, 2023: Sverige älskar dialekter. I: *Språktidningen*. Publicerad 2023-10-31.
- Thelander, Mats, 2009: Svenskt standardspråk som begrepp och fenomen. I: *Norsk Lingvistisk Tidsskrift* 27: 1, s. 179–198.
- Teinler, Jannie, 2016: *Dialekt där den nästan inte finns. En folklingvistisk studie av dialektens sociala betydelse i ett standardspråksnära område*. (Skrifter utgivna av Institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet.) Uppsala.
- TV4 Efter fem, 2023-01-30. [Webbadress: <https://www.tv4play.se/klipp/7264b8228550a8aaef23/video-wild-kids-wilma-hyllas-for-sin-breda-varmlandska-valdigt-manga-som-kommer-fram>. Hämtad 2024-08-27].
- Vangsnes, Øystein A., 2019: Dialekt i sosiale medium – det norske perspektivet. I: *Språk i Norden* 2019, s. 94–109.
- Wingstedt, Maria, 1998: *Language ideologies and minority language policies in Sweden: historical and contemporary perspectives*. Stockholm.

»Mars i Oxen man ba my fucking god»

Initialt kontextualiserade direkta anföringskonstruktioner i tal-i-interaktion

Av Viktoria Strandberg

Abstract

This article contributes to the field of grammar in interaction by studying the syntax and interactional function of direct reported speech constructions in talk-in-interaction. The quoting constructions in question all consist of direct reported speech preceded by a hanging topic or a hanging scene-setter and an optional quoting frame. The quoting frame consists of either *ba(ra)* ‘only; like’ or *såhär* ‘like this’ preceded by a subject and a finite verb, the latter being optional for quoting frames with *ba*. The study’s theoretical framework draws on interactional linguistics and usage-based construction grammar while its methods draw on conversation analysis to examine a collection of 38 quoting constructions excerpted from 10 conversation-based podcasts. The collection is analysed both in terms of what action the quoting construction performs, as well as how the construction itself is packaged syntactically, functionally and prosodically. The results show that the speakers use the constructions for assessments and as climaxes in storytelling. Syntactically, the hanging topic/scene together with the quoting frame frequently exhibits verb-third word order, even when inversion is possible. Functionally, both the hanging topic/scene and the quoting frame contextualise the quote, but are not functionally independent units themselves. Prosodically, the hanging topic/scene, quoting frame and quote each consist of one prosodic unit. The findings are formalised within an interactional construction grammar framework and the article presents a formalisation of two quoting constructions with *ba* and *såhär* respectively, as well as a draft of a meta-construction generalising not only over the *ba*- and *såhär*-constructions, but also over other quoting constructions in Swedish.

Keywords: quote, hanging topic, V3, grammar-in-interaction, interactional construction grammar, interactional linguistics, conversation analysis, Swedish syntax.

Viktoria Strandberg, Institutionen för svenska, flerspråkighet och språkteknologi, Göteborgs universitet. – Department of Swedish, Multilingualism, Language Technology, University of Gothenburg. <https://orcid.org/0009-0002-1043-2010>. viktoria.strandberg@gu.se

Strandberg, Viktoria, 2026: »Mars i Oxen man ba my fucking god». Initialt kontextualiserade direkta anföringskonstruktioner i tal-i-interaktion. I: *Svenska landsmål och svenskt folkliv* 2024–25 (147–148), s. 137–183. – Strandberg, Viktoria, 2026: ”Mars i Oxen man ba my fucking god”. Hanging topics and direct reported speech in Swedish talk-in-interaction. In: *Swedish Dialects and Folk Traditions* 2024–25 (147–148), pp. 137–183. – DOI: <https://doi.org/10.69824/svlm.147.55881>

Denna artikel publiceras under villkoren i Creative Commons-licensen CC BY 4.0, som tillåter användning, spridning och reproduktion i vilket medium som helst, förutsatt att originalverket är korrekt citerat. – This article is published under the conditions given in the Creative Commons license CC BY 4.0, which allow use, distribution and reproduction in any medium, provided that the original work is cited correctly.

Forskningsartikel. Denna artikel har genomgått dubbelblind referentgranskning. – Original research article. This article has undergone double-blind peer review.

© 2026 författaren. – © 2026 the author.

1. Inledning¹

Den här artikeln tar som utgångspunkt en oväntad ledföljdskonstruktion som förekommer i svenskans direkta anföringssyntax i talspråk, närmare bestämt strukturer som följande:

- (1) Skulle nån säga så ti mej ja hade ba »va menar du» (Samtal F, även Strandberg 2024a s. 17)²
- (2) När ja kom hem ja va såhär »de här e fan andra gången» (Samtal G, även Strandberg 2024b s. 164)

Exempel (1) och (2) har gemensamt att de inleds med en bisats som fungerar som omständighetsadverbial. I (1) är detta den verbinledda konditionalsatsen *skulle nån säga så ti mej* och i (2) den temporala bisatsen *när ja kom hem*. Enligt svenskans så kallade V2-regel ska det finita verbet stå som andra led i en deklarativ huvudsats. I både (1) och (2) står dock som andra led ett subjekt, som i båda fallen är pronomenet *ja*. Det är först på tredje plats som vi finner ett finit verb, nämligen *hade* i (1) och *va* i (2). Exempel (1) och (2) uppvisar således så kallad V3-ledföljd,³ vilket är syntaktiskt markerat för svenskan. Verben i de båda exemplen följs i sin tur av diskurspartiklarna *ba* respektive *såhär*. Efter diskurspartiklarna följer anföringarna: i (1) utgörs anföringen av *va menar du*, i (2) av *de här e fan andra gången*. Båda anföringarna föregås således av en förhållandevis lång *initial kontekstualisering*, där omständigheterna för anföringen samt dess talare annonseras.

Att anföringsmarkören *ba* förekommer med V3-ledföljd liknande den i (1) ovan har diskuterats tidigare av Lundin Åkesson (2005), men någon motsvarande diskussion har mig veterligen inte förts om anföringsmarkören *såhär*. Lundin Åkesson (2005) diskuterar dock inte motsvarande *ba*-anföringar där subjektet saknas som i (3) nedan, eller där *ba* föregås av finita hjälpverb som i (1) ovan. Inte heller fristående referenter framför kombinationen av subjekt och *ba*, som *Mars i Oxen* i (4) nedan, har tidigare noterats. Mig veterligen har ingen heller undersökt direkta anföringskonstruktioner som föregås av ett inledande omständighetsadverbial eller en referent, och direkt följs av anföringen som i (5) och (6) nedan. I dessa två exempel saknas alltså anföringsmarkören, och anföringen kontekstualiseras endast av de fristående leden *sen en vecka senare* och *Venus i Lejonet*.⁴

¹ Författaren tackar Sofie Henricson och Maia Andréasson för värdefulla kommentarer på tidigare versioner av artikeln.

² Hänvisningar till de samtal som undersökningens material (se avsnitt 4) har excerperats från görs på detta vis med hänvisning till samtalet inom parentes i slutet av det aktuella exemplet.

³ Begreppet V3 används här på ett deskriptivt sätt för den linjära ledföljden utan att göra antaganden om konstituentstruktur (jfr Greco & Haegeman 2020 s. 61).

⁴ *Venus i Lejonet* syftar här på en astrologisk placering, se fotnot 33.

- (3) Allti när ja va yngre ba »å ja ska adoptera» (Samtal D)
- (4) Mars i Oxen man ba »my fucking god» (Samtal H)
- (5) Sen en vecka senare så »Lindfors, grattis» (Samtal K)
- (6) Venus i Lejonet »a men ja älskar och ä- ja älskar och är kreativ» (Samtal H)

Den här artikeln undersöker de initialt kontextualiserande fristående led som föregår direkta anföringar i svenskt talspråk enligt (1)–(6) ovan: adverbiala led som *skulle nån säga så ti mej* i (1) och *när ja kom hem* i (2), nominala led som *Mars i Oxen* i (4) och deras kombinerbarhet med anförande led där diskurspartiklarna *ba* och *såhär* ingår. Syftet med undersökningen är att ge mer insikt i svenskans möjligheter att kontextualisera direkta anföringar i tal-i-interaktion, i synnerhet de möjligheter till V3-ledföljd som anföringskonstruktioner med *ba* och *såhär* möjliggör enligt (1) och (2) ovan. V3-ledföljden *adverbial-subjekt-verb* är ett känt fenomen i förortsvarieteter av svenska (Bylin & Melander 2023), men anses inte vara ett drag i varieteter utan förortsindexering. Det finns dock studier som visar att V3 även förekommer i svenska varieteter som saknar förortsindexering (t.ex. Strandberg 2019, Collberg & Lundin 2022, Strandberg 2024a). Anförande V3-konstruktioner som i (1)–(3) ovan är därmed ett intressant studieobjekt för att nå mer kunskap om svenskans möjligheter till V3-ledföljd utanför förortsindexerad svenska.

Artikeln syftar alltså till att beskriva initiala kontextualiseringar framför direkta anföringar i talspråk. För att uppnå detta syfte ställer jag följande forskningsfrågor:

- Hur kan fristående led förstås och förklaras syntaktiskt?
- Vilka funktioner i tal-i-interaktion har de anföringar som de fristående leden kontextualiserar?
- Hur kan olika typer av direkta anföringskonstruktioner relateras till varandra?

För att fånga konstruktionernas funktion och utformning i tal-i-interaktion anlägger jag ett interaktionslingvistiskt perspektiv (t.ex. Couper-Kuhlen & Selting 2018, Selting & Barth-Weingarten 2024). För att formalisera och generalisera dessa återkommande grammatiska V3-mönster tar jag ett konstruktionsgrammatiskt perspektiv (t.ex. Fried & Östman 2005, Lindström 2025 s. 310). Kombinationen av det interaktionslingvistiska och det konstruktionsgrammatiska kallas *interaktionell konstruktionsgrammatik* (t.ex. Wide 2009, Imo 2015), och ett delsyfte med arbetet är att presentera en modell för hur detta ramverk fruktbart kan användas för att beskriva samtalsgrammatiska konstruktionsmönster som direkta anföringar.

Artikeln inleds med en översikt över tidigare forskning om direkt anföring

i svenskan, med tonvikt på anföringsmarkörerna *ba* och *såhär* ovan. Därefter följer ett avsnitt där jag redogör för artikelns teoretiska och metodologiska ramverk, interaktionell konstruktionsgrammatik. Det material som undersöks presenteras i avsnitt fyra, och följs av ett resultatavsnitt. Undersökningen summeras och diskuteras i det avslutande avsnitt sex.

2. Tidigare forskning om direkt anföring med *ba* och *såhär* i svenskan

Detta avsnitt inleds med några övergripande kommentarer om olika typer av direkt anföring i svenskan. Därpå följer ett avsnitt om *ba*, ett om *såhär* och ett där möjliga satstopologiska analyser av *ba* och *såhär* diskuteras. Jag kommer att referera till *ba* och *såhär* som *anföringsmarkörer*⁵. När *ba* och *såhär* står framför en anföring, antingen på egen hand eller i kombination med exempelvis ett subjekt, kommer jag att tala om *anföringsramar* (se avsnitt 2.4).

2.1. Direkt anföring

Traditionellt brukar direkta anföringar skiljas från indirekta (SAG, se Teleman et al. 1999 IV s. 846). Exempel (1), återgivet i (7) nedan, är ett exempel på direkt anföring: det anförda motsvarar ett självständigt syntaktiskt led, och är inte integrerat som bisats i den anförande satsen. I stället görs ett perspektivskifte mellan anförande och anförd sats: talaren tilltalar inte det *du* som är närvarande i samtalet, utan ett fiktivt *du* som mottagare för yttrandet i ett hypotetiskt samtal. Ett sådant perspektivskifte saknas i (8), där anföringen i stället integrerats som en bisats i den anförande satsen, och den icke-närvarande personen som anföringen adresserar tilltalas med *hen* i stället för *du*.⁶

(7) Skulle nån säga så ti mej ja hade *ba* »va menar du»

(8) Skulle nån säga så ti mej hade jag frågat vad *hen* menar⁷

Anföringsmarkörerna *ba* och *såhär* har det gemensamt att de endast förekommer vid direkt anföring (jfr Eriksson 1997 s. 157). Till skillnad från de indirekta anföringarna behöver således det som följer *ba* och *såhär* inte ha

⁵ Både *ba* och *såhär* kan användas utan att markera anföring. I denna artikel är det dock enbart den anföringsmarkerande funktionen som studeras, varför jag enbart kommer att referera till dem som anföringsmarkörer om inte annat sägs.

⁶ Som tidigare forskning påpekat är gränsen mellan direkt och indirekt anföring inte alltid knivskarp (t.ex. Günthner 1997 s. 250, Holt 2000 s. 427, Henricson 2009 s. 67, Spronck & Nikitina 2019 s. 139). Eftersom *ba* och *såhär*, till skillnad från t.ex. anförande verb som *säga*, enbart förekommer med direkt anföring, kommer denna distinktion inte att problematiseras vidare här.

⁷ Exempel (8) är en konstruerad version av det autentiska exemplet (7).

någon särskild syntaktisk form, eller ens en verbal form (Eriksson 1997 s. 160, Petersson 2014 s. 76, Fiedler 2024 s. 20). Ett exempel ges i (9) nedan, där talaren Bea kontextualiserar anföringen på rad 02–03 med den adverbiala satsen *när ja träffade Amanda å hon säger å va Bea e snäll* och den anföringsinramande satsen *ja va helt så*, där anföringsmarkören *så* skulle kunna förstås som en reducerad form av *såhär*. Själva anföringen på rad 05–11 är en längre text bestående av flera satser, och även av ett visuellt inslag i form av den blick som återges på rad 05.

(9) Samtal C: Vem har du träffat? (Strandberg 2024a s. 16)⁸

01 BEA: ((.hh/snörvel))
 02 så att *när ja-* *å när ja* *träffade Amanda* *å hon säger*,
 03 *å va Bea e* *snäll*
 04 =ja va *helt så*
 05 ((blick, 1.3))
 06 [vem har *du* träffat
 07 SAM: [m
 08 vem har du träffat.
 09 BEA: har *du* träffat mej?
 10 (0.2)
 11 ja *te*=nte snäll ja har *damp*.

Vidare kan den anförande satsen fogas till anföringen på tre olika sätt: initialt (10), medialt (11) och finalt (12). I detta arbete analyseras endast direkta anföringar med initialt placerade anföringsmarkörer,⁹ eftersom dessa ger upphov till den V3-ordföljd som ligger i artikelns intresseområde.

(10) Hon sa: Bea är snäll!

(11) Bea, sa hon, är snäll.

(12) Bea är snäll, sa hon.

Anföringsforskningen har även visat att anföring av tal kan skilja sig från anföring av tanke (Fiedler 2024 s. 48). En egenskap hos *ba* och *såhär* är dock att de inte specificerar huruvida talaren anför exempelvis tal, tankar eller känslor – något som kan ha lett till att *ba* blivit en flitigt använd anföringsmarkör i bland annat Erikssons (1997 s. 155) material (se även Svensson 2009 s. 143).

⁸ För transkriptionskonventionerna i detta exempel hänvisar jag till Strandberg 2024a. I exempel (9) har originalets färgmarkering av den kontextualiserande adverbiala bisatsen ersatts med fet stil.

⁹ Se Petersson (2014) för en generativ grammatisk analys av anföringar med sägesverb som förenar de tre olika positionerna. För olika placeringar av *ba*, se Kotsinas (1994 s. 82).

2.2. Anföringsmarkören *ba*

Anföringsmarkören *ba* grammatikaliserades ur adverbet *bara*, som i sin tur har sitt ursprung i adjektivet *bar* (Kotsinas 1994 s. 77, Eriksson 1995 s. 22, Wijk-Andersson 1997 s. 31; jfr Hasund et al. 2012 s. 47 om norskans *bare*). Som anföringsmarkör har *ba* förekommit i svenskan sedan åtminstone slutet av 1970-talet (Eriksson 1997 s. 156). Mig veterligen är Nordberg (1984 s. 16) den första som noterar den anförande funktionen hos *bara*, som en del av så kallat ungdomsspråk. Och det är i just ungdomsspråk som *ba* så gott som uteslutande tycks ha studerats (Nordberg 2014 s. 118), se Kotsinas (1994), Eriksson (1997), Dryselius & Lundin (1999), Jönsson (2005), Lundin Åkesson (2005) och Svensson (2009). Kontexten som *ba* används i beskrivs ofta som emotiv och dramatiserande (Eriksson 1992 s. 17, Dryselius & Lundin 1999 s. 173, Svensson 2009 s. 143; även Hasund et al. 2012 s. 45), och *ba* verkar särskilt ofta förekomma i berättande av något slag där sekvenser av anföringar påträffas (Eriksson 1992 s. 6, Dryselius & Lundin 1999 s. 168, Jönsson 2005 s. 97). Direkta anföringars frekventa förekommande i berättelser har även noterats i internationell forskning (Couper-Kuhlen & Selting 2018, Fiedler 2024 s. 46).

Som nämndes redan inledningsvis är tidigare forskning enig om att *ba* inte kan invertera med subjektet (Jönsson 2005 s. 103, Lundin Åkesson 2005 s. 76).¹⁰ Forskningen är även rörande överens om att *ba* inte har tempusformer och inte heller förekommer med finita verb (Kotsinas 1994 s. 82, Eriksson 1997 s. 159, Dryselius & Lundin 1999 s. 169, Jönsson 2005 s. 102, Lundin Åkesson 2005 s. 78, Svensson 2009 s. 144). Strandberg (2024a) visar dock att *ba* förekommer med det finita *hade* för att uttrycka pluskvamperfekt, som i (1) ovan. Även Senter (2022 s. 219) ger ett exempel på kombinationen *skulle ba*, som kan sägas uttrycka futurum preteritum. Det verkar alltså som om *ba* numera kan kombineras med hjälpverb, och att *ba*-konstruktionen möjligen förändrats sedan de allra tidigaste observationerna på 1980- och 1990-talen.

Sett till regional spridning verkar *ba* vara mer utmärkande för sverigesvenskan än finlandssvenskan.¹¹ För finlandssvenskt talspråk är i stället *att* en mer utmärkande anföringsmarkör (Henricson 2009 s. 69). Ett exempel ges i (13) nedan. Jag har själv markerat anföringen i exemplet med citattecken.

- (13) så va han sen att ».hh den dä .hh ja att den dä lordibiisin blir ba: bättre å bättre nä man *lyssna: på den» (Henricson 2009 s. 73.)

¹⁰ I de tidigaste exemplen på *ba* som anföringsmarkör verkar det inte ens finnas något led som *ba* kan invertera med enligt Eriksson (1995 s. 36).

¹¹ Jag har till denna undersökning gått igenom en drygt åtta timmar lång finlandssvensk samtalskorpus som består av arrangerade samtal där deltagare pratar om konst (för en materialöversikt, se Rönnqvist 2025 s. 59 ff.). Detta material innehåller endast ett fåtal *ba*, vilket skulle kunna bekräfta resultatet i Henricson (2009). Den finlandssvenska korpusen innehåller dock inga V3-exempel med *ba*, och har därför inte inkluderats i undersökningen.

2.3. Anföringsmarkören *såhär*

Till skillnad från *ba* är det anförande *såhär* sparsamt undersökt; mig veterligen är Öqvist 2000 ms. den enda studien. Anföringar där *såhär* ingår finns dock i exempel på anföringar i andra studier (Nordberg 1984 s. 16, Nordberg 1992 s. 158, Kotsinas 1994 s. 91, Eriksson 1997 s. 156, Dryselius & Lundin 1999 s. 169 f, Jönsson 2005 s. 94, Henricson 2009 s. 66, Senter 2022 s. 188, Strandberg 2024a s. 15), men Öqvist verkar vara den första som fokuserar på just *såhär*. I linje med Eriksson (1993 s. 95) antar Öqvist att *såhär*, eller *sär* som hon skriver det, befinner sig i en pågående grammatikaliseringsprocess. Gemensamt för både *ba* och *sär* är att de är fonetiskt reducerade, den ursprungliga betydelsen har reducerats och de har övergått till att bli funktionsord med fokuserande funktion (jfr Wijk-Andersson 1991 s. 187). Liksom *ba* började *sär* först användas som fokuserande led framför olika fras typer, och har senare börjat användas i fokuserande betydelse¹² även framför anföringar. I ett par fall i Öqvists material kombineras till och med de båda markörerna vid anföring (även Hasund et al. 2012 s. 46). Till skillnad från *ba* verkar *sär* dock ofta användas tillsammans med finita verb, bland annat kopulaverb som i (2) ovan.¹³ I en sådan konstruktion är subjektet inte sällan det opersonliga *det*. Här skiljer sig *sär* återigen från *ba*, som oftast används med pronomen i första person (Eriksson 1992 s. 20).

Konstruktionen *det* + *VARA* + *sådär/såhär/så* (DVS) har även noterats av Henricson (2009, 2010) i hennes studier av *vara* som anföringsmarkör¹⁴ i sverigesvenska och finlandssvenska talspråksmaterial.¹⁵ Ett exempel från det sverigesvenska materialet ges i (14) nedan.

(14) *de e såhär å »ouesch tsk (.) va gör dom«* (Henricson 2009 s. 71)¹⁶

I det finlandssvenska material som Henricson undersöker är det oftare *sådär* som kombineras med *vara*, medan det sverigesvenska materialet tenderar att använda *såhär*. En annan avvikande egenskap hos de sverigesvenska anföringsmarkörerna är att deras subjekt ofta är det formella subjektet *det*, precis som hos Öqvist. Enligt Henricson skulle en möjlig förklaring kunna ligga i materialens karaktär: I det sverigesvenska materialet, som består av samtal där ungdomar beskriver och värderar musik (se t.ex. Wirdenäs 2002), blir DVS en rimlig resurs för att uttrycka hur »något är generellt sett» och skapa »illustrerande citat» (Henricson 2009 s. 70 f., även Jönsson 2005 s. 99). I det finlandssvenska materialet, som i större utsträckning består av

¹² Se Lindström (2008 s. 94), som kallar *ba* och *såhär* för *fokalpartiklar*.

¹³ Även i Kotsinas (1994 s. 91) undersökning nämns att *såhär* förekommer med finita verb, men just *vara* nämns inte som ett av alternativen.

¹⁴ Henricson (2009, 2010) använder dock termen *citatsmarkör*.

¹⁵ De besläktade konstruktionerna *være sån* och *være sånn* förekommer i danskan (Sommerlund 2021, jfr Rathje 2010 s. 227) respektive norskan (Hasund et al. 2012 s. 54).

¹⁶ Understrykningen kommer från Henricson (2009 s. 71).

berättelser, är anföringarna mer personfokuserade och därmed blir DVS inte ett lika självklart val. Henricson (2009 s. 71) menar att det opersonliga *det* rentav »skulle ... kunna försvaga berättelsens dramatik».

I fokus för Henricsons (2009, 2010) studier står *vara* som anföringsmarkör, inte V3-konstruktioner. Bland Henricsons exempel kan man dock lägga märke till ett exempel med V3-ledföljd, se (15) nedan. Där föregås den anförande satsen *han va* av adverbet *sen*.

(15) sen han va »nej nej inte nu inte»¹⁷

Att det rör sig om V3 i fråga om *sen* skulle dock kunna diskuteras. Som noterats i ett par studier skulle *sen* här kunna analyseras som konjunktionellt snarare än adverbliellt (Rönnqvist & Lindström 2021, Strandberg 2024c, Sangfelt & Senter u.u.).

2.4. Anföringsmarkörerna *ba* och *såhär* i en topologisk analys

Den syntaktiska strukturen mellan anförande och anført led vid direkt anföring kan tolkas hypotaktiskt eller parataktiskt. Anföringen kan ses som ett komplement till en överordnad sats (Eriksson 1992 s. 18, SAG IV 1999 s. 853, Jönsson 2005 s. 101 f.), eller vara syntaktiskt fristående och sidoordnad en annan sats som tydliggör att det rör sig om en anföring (SAG IV 1999 s. 854, jfr Petersson 2014). Den senare varianten verkar av litteraturen att döma vara vanligare i interaktionellt orienterade analyser (Eriksson 1992 s. 15, Halliday & Matthiessen 2014 s. 510).

En variant på den parataktiska analysen är att anföringen tar den anförande delen av satsen som ett så kallat initialt annex: ett adverbliellt satsled som står asyndetiskt framför en sats utan att uppta någon position i den (SAG IV 1999 s. 493, jfr Petersson 2008, Fiedler 2024 s. 20). En sådan analys görs av Strandberg (2024b), som i en interaktionslingvistisk studie föreslår att den anförande satsen och eventuellt föregående adverbliella led kan ses som en del av anföringens *kontextualisering* (jfr Strandberg 2024a s. 21). Själva anföringen analyseras som tyngdpunkten i själva talarbidraget, som Strandberg kallar *kontributionen* efter Lindström (2008). En liknande analys har även föreslagits för tyskan, som också är ett V2-språk, av Auer (2024 s. 220). En något förenklad version av Strandbergs analys presenteras i figur 1 nedan, med exemplen (1), (2) och (4) ovan som illustrationer. Strandbergs analys har även stora likheter med den topologiska analys som Henricson (2009 s. 73) gör. Positionsgrammatiska analyser som dessa får sägas vara ett vanligt redskap i interaktionslingvistiska studier, där ett yttrandes temporala förlopp står i fokus (Anward & Nordberg 2005 s. 7).

¹⁷ Understrykningen kommer från Henricson (2009 s. 69).

Initial kontekstualisering		Kontribution: Anföring
Referensram	Anföringsram	
skulle nån säga så ti mej	ja hade ba	va menar du
när ja kom hem	ja va såhär	de här e fan andra gången
Mars i Oxen	man ba	my fucking god

Figur 1. Anförande sats som initial kontekstualisering till anföringen, se Strandberg (2024b) efter Lindström (2008).

Analysen i figur 1 tar således själva anföringen som utgångspunkt, och ser den anförande satsen som en sidoordnad kontekstualisering, i figuren etiketterad *anföringsram*. Anföringsramen kan även föregås av en *referensram*, där bland annat fristående topiker som *Mars i Oxen* (Lindholm & Lindström 2004) och scensättande adverbial (Collberg & Lundin 2022, Strandberg 2024a) som *när ja kom hem* kan placeras. I analogi med Lindholm & Lindström (2004) kommer jag att referera till de scensättande adverbialen som *fristående scener*.¹⁸ Modellen fångar den strikta ledföljden vid anföringar, där fristående scener alltid föregår anföringsmarkören. Den synliggör även det parataktiska, sidoordnade förhållande som antas råda vid direkt anföring enligt tidigare studier (Eriksson 1992 s. 15, Halliday & Matthiessen 2014 s. 510). Samtidigt tillåter modellens funktionella orientering att anföringsmarkörer ses som kontekstualiseringar av anföringar. Detta ser jag som en fördel, eftersom det är det anförda som står i fokus i anföringskonstruktioner – inte själva anförandet. I det följande kommer jag att utgå från Strandbergs (2024b) modell, som förklaras vidare i nästkommande avsnitt tillsammans med interaktionslingvistik.

3. Interaktionell konstruktionsgrammatik

Den interaktionella konstruktionsgrammatiken (ICxG) kan ses som en kombination av två forskningsfält: interaktionslingvistik och konstruktionsgrammatiken. Kombinerbarheten av de två fälten har understrukits av flera

¹⁸ Distinktionen mellan fristående topiker och scener är inspirerad av forskning i informationsstruktur, där scenen/bakgrunden utgör omständigheterna för ett yttrande och skiljs från topiken, det som yttrandet handlar om (t.ex. SAG I 1999 s. 156, Andréasson 2007 s. 82). En fördel med att hålla isär dessa är att den scensättande funktionen annars kan osynliggöras; i internationell forskning inkluderas ofta scensättande funktioner i benämningen *hanging topic* (t.ex. Chafe 1976 s. 50, Lambrecht 1994 s. 118, Molnár et al. 2019), som dock mest används för att beskriva nominala referenter (Lambrecht 2001 s. 1072).

forskare (Auer 2005, Linell 2005, Deppermann 2006, Günthner & Imo 2006, Imo 2007, Wide 2008, Fischer 2015, Lindström 2025; jfr Brône & Zima 2014) och ett antal studier har genomförts med ICxG som utgångspunkt (Fried & Östman 2005, Forsskåhl 2009, Günthner 2009, Wide 2009, Auer & Pfänder 2011, Lindström 2014b, Wide 2014, Imo 2015).¹⁹ Som Lindström (2025 s. 311) påpekar är dock det interaktionella perspektivet på konstruktionsgrammatik fortfarande i sin linda (se även Fried & Nikiforidou 2025 s. 4). Det finns också få interaktionslingvistiska studier som diskuterar hur fenomen i tal-i-interaktion kan beskrivas som en del av en större talspråksgrammatik (Steensig et al. 2025 s. 1). I det följande redogör jag för hur jag ser på och tillämpar ICxG på direkta anföringskonstruktioner. Detta görs i två avsnitt: ett där interaktionslingvistikens teorier och analysmetoder presenteras (3.1) och ett där konstruktionsgrammatiken och dess begrepp *konstruktion* specificeras utifrån behoven i min undersökning (3.2).

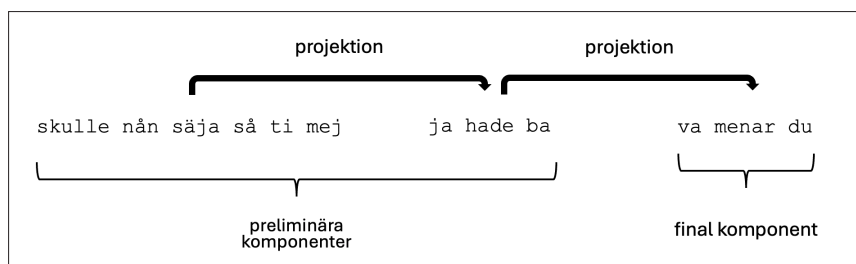
3.1. Interaktionslingvistik

Interaktionslingvistikens mål kan övergripande sägas vara att förklara hur språkliga mönster emergerar i sin interaktionella kontext. Till denna hör inte bara kringliggande yttranden, utan även sociala faktorer (Selting & Barth-Weingarten 2024, se Lindström 2014a för en introduktion på svenska). Det senare markerar även interaktionslingvistikens koppling till den etnometodologiska samtalsanalysen Conversation Analysis (CA; Sacks et al. 1974, Ericsson et al. 2023), där samtal studeras från ett mer sociologiskt perspektiv. Interaktionslingvistiken har i stället ett tydligare språkligt fokus, men utgår från CA:s starkt empiridrivna metod med deltagarperspektivet i fokus (Fox et al. 2013, Couper-Kuhlen et al. 2024).

Utgångspunkten för samtalsanalysen är att människor i samtal genomför olika handlingar. Detta görs i olika talarter, som minimalt sett består av en turkonstruktionsenhet (TKE). En TKE är en grammatisk form som är prosodiskt självständig och i sin kontext används för att genomföra en handling. En TKE behöver alltså inte vara en självstående huvudsats, utan kan ta vilken språklig eller visuell form som helst, så länge denna är tolkningsbar av andra i samtalet som en handling (Lindström 2014b s. 515). En anföringskonstruktion som i figur 1 ovan analyseras rimligen som en enda TKE, närmare bestämt en sammansatt TKE (Lerner 1991 s. 446, Couper-Kuhlen 2007 s. 91).

En sammansatt TKE består av minst två delar: en preliminär komponent, som projicerar närvaron av en final komponent. Den första anföringen i figur 1 ovan kan användas som illustrerande exempel. Här fungerar den initiala satsen

¹⁹ Inte alla dessa studier etiketteras som ICxG av författarna. Däremot kombinerar de interaktionslingvistik med konstruktionsgrammatik på ett sätt som liknar det jag gör i denna artikel. Jag refererar därför till studiernas teoretiska ramverk som ICxG, även om författarna själva inte gör det.

Figur 2. Direkt anföring som sammansatt TKE.

skulle nån säga så ti mej som en preliminär komponent, eftersom den inte på egen hand utgör en handling, utan projicerar en fortsättning. Inte heller den nästföljande komponenten – *ja hade ba* – uttrycker en egen handling, men projicerar tydligare vad det är för handling som talaren initierat: en anföring (jfr Kwiatkowski 2024 s. 36). Denna anföring är den finala komponenten: *va menar du*. Med denna komponent är yttrandet tolkningsbart som en egen handling, och de projektioner som inletts av de två första komponenterna är nu uppfyllda. Figur 2 illustrerar analysen.

Det som från ett traditionellt perspektiv kan ses som över- och underordning skulle alltså i ett interaktionslingvistiskt perspektiv i stället kunna ses som projicerande och projektionsuppfyllande. Strukturer som *ja ba*, *grejen e* och *ja undrar* kan därför analyseras som *projektionskonstruktioner* (Günthner 2008): deras uppgift består främst i att signalera att något annat följer och ge en antydning om vad detta något är: *ja ba* projicerar en anföring, *grejen e* kan signalera att en förklaring följer och *ja undrar* skulle kunna fungera som en *frågeram* (Lindholm & Lindström 2003), det vill säga en projektionskonstruktion som visar att en fråga följer. En sammansatt TKE behöver alltså inte bestå av en viss form, utan kan vara uppbyggd av vilka syntaktiska former som helst, förutsatt att den ena projicerar den andra (Auer 2024 s. 102). Detta funktionella perspektiv skiljer sig från den traditionella grammatiken, där exempelvis *grejen e* och *ja undrar* skulle analyseras som matrissatser (jfr SAG IV 1999 s. 531, 845).

Jag ser anföringskonstruktioner som sammansatta TKE:er och analyserar dem enligt schemat i figur 1 ovan, som varit vägledande vid samtalsanalysen av materialet. De preliminära komponenterna – fristående led och anföringsmarkörer – står som *initial kontextualisering* till den finala komponenten – det vill säga anföringen – som motsvarar *kontributionen*. Anledningen till att det är just anföringen som är kontribution är att det i mina exempel är den primära funktionen med yttrandet; det viktiga är inte att *säga* att någon sagt någonting, som man sedan parentetiskt tillägger, utan i stället att *anföra* detta (jfr Ono & Thompson 1995 s. 242). Detta understryks även av den fokuserande funktionen hos *ba* och *såhär* som noterats i tidigare forskning (Wijk-Andersson 1991 s. 115, Eriksson 1993 s. 96, Öqvist 2000 ms. s. 17): det är det som följer *ba* och *såhär* som är fokuserat, medan det föregående har en mer kontextu-

aliserande funktion. Anföringen kan på så sätt sägas uppbära informationstyngden i yttrandet medan anföringsmarkören fungerar mer parentetiskt, på samma sätt som anförda och hävdade bisatser med huvudsatsledföljd utgör yttrandets centrala punkt och matrissatsen blir mer parentetisk (jfr Hooper & Thompson 1973 s. 475, Brandtler 2021 s. 129). Ett annat argument för att det är anföringen som står i fokus är att det som anføres strikt sett skulle kunna markeras som en anföring utan en lexikal anföringsmarkör, t.ex. prosodiskt eller med hjälp av kontexten.

3.2. Konstruktionsgrammatik

Konstruktionsgrammatiken kan beskrivas som ett förhållandevis brett fält med flera olika inriktningar och språksyner (se t.ex. Hoffmann & Trousdale 2013, Fried & Nikiforidou 2025)²⁰. Det som konstruktionsgrammatiska studier har gemensamt är att de alla utgår från att språket är uppbyggt av grammatiska konstruktioner. En konstruktion är i detta avseende en grammatisk form som konventionaliserats med en eller flera olika betydelser och/eller funktioner (Goldberg 2006). I detta arbete ser jag de V3-strukturer som uppkommer vid direkta anföringar som just sådana grammatiska konstruktioner. Detta är fördelaktigt eftersom konstruktionsgrammatiken tillåter att en konventionaliserad form, som V3, kan lagras med en viss betydelse eller funktion, som exempelvis direkt anföring. Det skulle kunna förklara varför V3 är en möjlig ledföljd med vissa funktioner, men inte med andra.

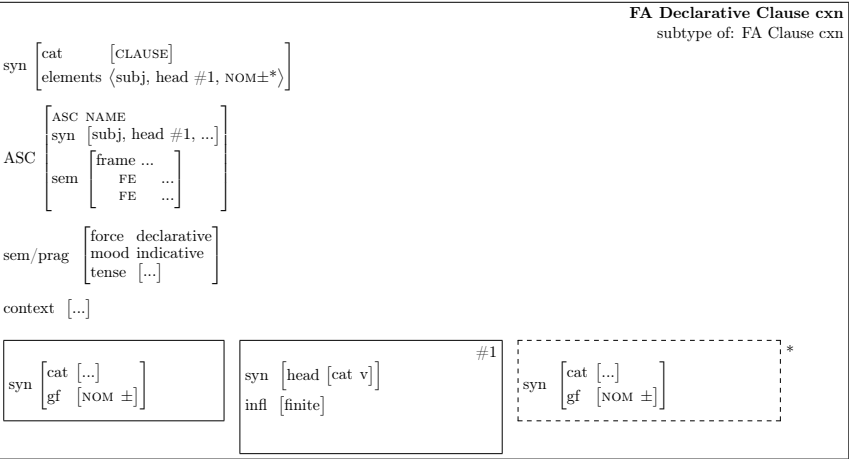
Konstruktioner kan utgöras av allt från ord som *ba* och *såhär* till abstrakta satsmönster (se Andréasson & Lyngfelt 2025 ms. för exempel på satskonstruktioner i svenskan). Ett viktigt antagande är att det inte finns någon skarp gräns mellan det som traditionellt sett förts till lexikonet respektive grammatiken. Lexikon och grammatik utgör i stället ändpunkter på ett kontinuum, med semifixerade uttryck däremellan. Konstruktionerna på denna skala antas vara kognitivt lagrade mönster, som språkbrukare tillämpar i interaktion (Fried & Nikiforidou 2025 s. 2). Vidare antas konstruktioner vara länkade till varandra i någon typ av nätverk (Diessel 2019 s. 9). En konstruktion kan till exempel anses vara härledd och ärva egenskaper från en överordnad konstruktion. Anföringar med *ba* och *såhär* skulle exempelvis båda kunna ses som underordnade en mer abstrakt anföringskonstruktion, och själva markörerna *ba* och *såhär* kan antas vara länkade till och låna egenskaper från de lexikala konstruktionerna *ba(ra)* och *såhär*, där ordens samtliga egenskaper kan tänkas ingå. Konstruktioner kan även ses som länkade om de utför liknande funktioner. Även på detta sätt skulle konstruktioner med *ba* och *såhär* kunna anses vara länkade, eftersom de båda kan fungera som anföringsmarkörer i anföringsramar.

²⁰ För en introduktion av konstruktionsgrammatisk forskning på svenska språket, se Lyngfelt & Wide (2014).

För mina syften är det viktigt att konstruktionerna ses som flexibla scheman som talare kan använda sig av i någon utsträckning för att genomföra sociala handlingar (Forsskåhl 2009 s. 257, Östman 2025 s. 522). Ett lagrat konstruktionsschema behöver alltså inte införlivas perfekt i sin helhet i interaktionen; liksom Ono & Thompson (1995) utgår jag i stället från att konstruktionerna är *metoder* som talare anpassar till den aktuella situationen. Konstruktioner kan således avbrytas, startas om eller användas på ett ännu inte konventionaliserat sätt. När det gäller funktion och betydelse följer jag Linell (2005 s. 255) som antar att konstruktionsscheman kan lagras med flera olika *funktionspotentialer* (se även Deppermann 2007 s. 38, jfr *betydelsepotentialer* hos Norén & Linell 2007). Kontexten som konstruktionen används i tydliggör vilken av funktionspotentialerna det är som faktiskt realiseras. Strukturen *de e såhär* används exempelvis inte bara för att projicera anföringar, utan kan även projicera längre turer som utgör förklaringar (Strandberg 2024b s. 156). Vilken av dessa det rör sig om kan vi enbart utläsa av den kringliggande kontexten. Betydelse och funktion kommer således både från det kognitivt lagrade konstruktionsschemat och från den kontext som konstruktionen används i. Konstruktionernas flexibilitet är med andra ord ett viktigt antagande för att kunna förena konstruktionsgrammatik med interaktionslingvistik (Günthner 2009). Den konstruktionsgrammatik som jag i detta arbete kallar ICxG kan därmed ses som starkt bruksbaserad (Diessel 2019).

Konstruktionsgrammatiken i allmänhet och den bruksbaserade inriktningen i synnerhet antar att inte bara betydelse och/eller funktion kan paras med syntaktiska former. Även mer kontextuell information anses vara knuten till konstruktionen (Wide 2009). Det kan röra sig om de kontexter en konstruktion används i och vilka sociala grupper som konstruktionen associeras med. Till skillnad från starkt generativa grammatikteorier där syntax och betydelse antas genereras separerat, menar i stället konstruktionsgrammatiken att all information som språkbrukare har om en konstruktion finns lagrade tillsammans. Detta formaliseras ofta genom en typ av låddiagram, där olika attribut tillskrivs olika värden (Forsskåhl 2009 s. 66, Östman 2015 s. 520, Fried & Nikiforidou 2025 s. 2). Figur 3 ger ett exempel på detta.

Figur 3 visar en formalisering av en satskonstruktion på svenska, nämligen deklarativa satser med ledföljden finit verb före satsadverb (FA). Konstruktionens namn, *FA Declarative Clause cxn*, syns högst upp till höger. Formaliseringen kommer från Andréasson och Lyngfelt (2025 ms.). De syntaktiska och semantisk-pragmatiska attribut som tillskrivs konstruktionen som helhet listas högst upp till vänster. Rutorna längst ner visar konstruktionens möjliga och obligatoriska led, presenterade linjärt i den ordning de förekommer (jfr Wide 2009). För en finit satskonstruktion på svenska krävs ett finit verb och ett fundament, varför enbart de två första rutorna från vänster har markerats med heldragen linje. Den tredje rutan symboliserar ett icke-obligatoriskt led. Asterisken efter rutan visar att samma ruta kan förekomma flera gånger. De icke-obligatoriska rutorna kan dock vara obligatoriska beroende på vilken

Figur 3. Formalisering av satskonstruktion från Andréasson & Lyngfelt (2025 ms.).

argumentstrukturkonstruktion som den deklarativa FA-satskonstruktionen kombineras med.

I konstruktionen i figur 3 har endast attributen syntax, ASC (argumentstrukturkonstruktion), semantik/pragmatik och kontext inkluderats. För de konstruktioner som undersöks i denna artikel behöver fler attribut antas, i synnerhet för att fånga konstruktionernas interaktionella potentialer som en del av attributet pragmatik (Lindström 2025 s. 312). Jag kommer därför att inkludera attribut från Auer (2006), Forsskåhl (2009), Wide (2009) och Lindström (2014b s. 514, även 2025), som alla gör analyser inom ICxG. För mina syften är följande attribut relevanta: *position i tur* (jfr Lindströms 2014 s. 514 attribut *sekventialitet* och Wides 2009 attribut *sekventiell position*), *funktionspotential* (Wide 2009, jfr Auer 2006 s. 298 och Forsskåhl 2009 s. 248) och *prosodi* (Auer 2006 s. 298, jfr Forsskåhl 2009 s. 248).

Attributet *semantik* kan inta flera värden, exempelvis modus (eng. *mood*) och tempus (eng. *tense*) i figur 3. I min analys kommer dock endast *semantisk ram* att inkluderas. En semantisk ram är ett kognitivt tolkningsschema som språkbrukare använder för att förstå och uttrycka en viss situationstyp (Fillmore & Baker 2015), till exempel ramen *Kommunikation* i Svenskt frasnät (Dannélls et al. 2025). I en ram ingår olika ramelement som förhåller sig till varandra på ett särskilt sätt beroende på ramen i fråga. Kommunikationsramen innehåller exempelvis ett *meddelande* om en viss *topik* som levereras av en *kommunicerande person* genom ett *medium*. Vidare kan vissa lexikala enheter antas framkalla särskilda ramar. Anföringsmarkörer som *ba* och *såhär* skulle exempelvis kunna anses väcka kommunikationsramen, eftersom de ofta förekommer tillsammans med den. Semantiska ramar kan också kopplas till grammatiska konstruktioner, exempelvis de anföringskonstruktioner som undersöks i detta arbete, och ramsemanti-

ken kan ses som en bärande del av konstruktionsgrammatiken (Matsumoto 2025 s. 35).

Sammanfattningsvis ser jag i detta arbete konstruktioner som kognitiva mönster som språkbrukare använder som metoder i interaktion. Men de är inte nödvändigtvis alltid färdigformulerade uttryck som infogas i ett samtal, utan snarare dynamiska resurser som talare anpassar till den aktuella kontexten. En sådan syn på konstruktioner gör konstruktionsgrammatiken kompatibel med interaktionslingvistik, och kan på ett rättvisande sätt beskriva variationsmöjligheterna hos de anföringsmönster jag analyserar i denna artikel. De tillåter samtidigt att samtalsgrammatiska mönster generaliseras, vilket enligt min uppfattning inte görs i lika stor utsträckning inom interaktionslingvistik (jfr Steensig et al. 2025 s. 1).

4. Material och urval av konstruktioner

De anföringar som undersöks i denna studie kommer alla från ett talspråksmaterial insamlat från tretton poddar producerade 2023.²¹ Materialet omfattar ungefär tretton timmar och består av sammanlagt tretton avsnitt från de tretton olika samtalspoddarna. En samtalspodd kan beskrivas som en podd där deltagarna, som härnå efter refereras till som podddeltagare, för ett någorlunda spontant samtal med varandra. Samtalspoddarna har ofta en samtalsstil som präglas av närhet och engagemang (Levälahti et al. 2023, Strandberg 2024a, b), men är samtidigt institutionella till sin karaktär: de har planerats och följer i någon utsträckning en agenda, och podddeltagarna deltar i egenkap av yrkespersoner.²² Innehållet består ofta av personliga berättelser med emotiva och dramatiska inslag, och i en sådan kontext är direkta anföringar – som vi sett i avsnitt 2.2 ovan – inte alls ovanliga. Samtalspoddar är därför ett rimligt material för att undersöka just syntaxen för direkta anföringar. Dessutom är poddars tillgänglighet tidsbesparande för forskaren, och de poddar som placerar sig högt på topplistorna – vilket mina utvalda poddar gör eller har gjort – har ofta en mycket god ljudkvalitet, vilket underlättar prosodiska analyser.

Av de tretton poddar som ingår i materialet innehåller åtta stycken exempel på V3-strukturen *scen/topik + anföringsram med ba och/eller såhär + anföring*. Materialet innehåller även anföringsstrukturer med fristående topiker och scener, men där anföringsmarkören saknas. Dessa strukturer skapar visserligen ingen V3-ledföljd, men har ändå inkluderats eftersom det fristå-

²¹ Ett undantag utgör samtal H, som är inspelat 2020. Det har mig veterligen inte heller legat på Spotifys poddtopplista, från vilken övriga samtal har valts ut. Samtal H användes för en mindre pilotundersökning under 2021, och är därför inkluderat i materialet.

²² Eftersom samtalspodden är ett institutionellt samtal som följer ett visst upplägg menar jag att podddeltagarna intar en institutionell roll, även om de inte sällan vill framställa samtalet som en autentisk interaktion två vänner emellan (se Huhtamäki & Strandberg, u.a.).

Tabell 1. Antal excerperade belägg per samtalspodd.

Samtal	Belägg med scen/ topik + <i>balsåhär</i> + anföring	Belägg med enbart scen/ topik + anföring	Totalt antal belägg
F	3	8	11
H	7	2	9
D	5	1	6
C	2	2	4
B	2	1	3
K	0	1	1
A	1	0	1
G	1	0	1
L	1	0	1
J	0	1	1
Belägg totalt:	22	16	38

ende ledet är av intresse för undersökningen och visar stora likheter med de initiala fristående leden i V3-exemplen. De totalt sett tio poddar som ingår i materialet, samt antal excerperade belägg från respektive podd, visas i tabell 1.²³

Fem av de tretton samtalen innehåller alltså inga exempel på V3-strukturen *scen/topik + anföringsram med ba och/eller såhär + anföring*, men andra typer av anföringsmönster – dock utan V3 – kan förekomma.²⁴ Eftersom dessa inte innehåller något fristående led är de inte av intresse för min undersökning. Här kan man fråga sig varför anföringar är vanligare i vissa poddar än i andra. Rimligen har detta att göra med att de projekt som anföringar ofta används i – eller de samtalsstilar som anföringarna associeras med – är vanligare i poddar som samtal F och H än i andra. Samtal F, H, D och C ovan innehåller exempelvis en hel del personliga berättelser av dramatiserande karaktär, vilket inte är riktigt lika vanligt i poddar som är mer inriktade på fördjupning inom vissa ämnen, som samtal A, I och J.

Samtliga samtalspoddar i denna studie är offentligt tillgängliga via olika strömningsplattformar. Jag har trots detta av forskningsetiska skäl valt att pseudonymisera poddarna, poddeltagarna och annan information som gör poddeltagarna identifierbara. I de tio poddar som ingår i materialet samtalar

²³ Samtalens bokstavspseudonymer används även i Strandberg 2024abc, 2025.

²⁴ Exempel på sådana anföringsmarkörer är de tankeanförande anföringsmarkörerna *ja undrar* och *ja tänker*, och det känslöanförande *ja känner*.

totalt sett 15 kvinnor och 6 män, födda 1966–2002.²⁵ De har alla försetts med en pseudonym bestående av ett namn på tre bokstäver. Namn har valts framför siffer- och/eller bokstavskombinationer för att undvika att »avhumanisera» deltagarna (jfr Mondada 2018 s. 98). Namn på just tre bokstäver har valts för att spara utrymme i transkriptionerna.

Vid excerperingen från samtalspoddskorpusen har följande kriterier legat till grund. För det första ska belägget innehålla en direkt anföring. För att något ska klassas som en anföring behöver talaren på något sätt skifta perspektiv och införa en röst som inte existerar i interaktionens här och nu (jfr Holt 1996 s. 222, Henricson 2009 s. 67). För att anföringen ska vara direkt måste det som anförs vara syntaktiskt självständigt, och inte inbäddat i ett anförande verb (se avsnitt 2 ovan).

För det andra ska anföringen föregås av en fristående scen eller en fristående topik. Till fristående topiker räknar jag nominalfraser som (åter)introducerar ett referentiellt uttryck av något slag i interaktionen. Nominalfraser som sätter en etikett på den handling som senare följer (se kategorin *handlingsannonserande fria initiala annex* i Strandberg 2024b) har inte inkluderats. Som fristående scener räknar jag fraser och bisatser motsvarande omständighetsadverbial av något slag. Jag har inte räknat metapragmatiska uttryck som exempelvis relevanskonditionalsatser som omständighetsadverbial. Med relevanskonditionalsatser (t.ex. Kroeger 2019 s. 349) menar jag uttryck som *om du undrar*, som inte riktigt anger scenen för yttrandet på samma sätt som de inledande satserna i (1) och (2) ovan. Relevanskonditionalen anger snarare under vilka förutsättningar *yttrandet* är relevant än den scen som propositionen kan sägas utspelas på (Strandberg 2019, jfr *turmotiveringar* i Strandberg 2024b och *centrala vs perifera adjunkter* i Haegeman & Greco 2018 s. 17).

För det tredje kan den fristående scenen eller topiken följas av en anföringsram som innehåller *såhär* eller *ba*, vilket också de flesta av exemplen gör. Som nämnts ovan har jag även inkluderat anföringar där en sådan ram saknas, eftersom de fristående leden i båda konstruktionerna uppvisar stora likheter.

Excerperingen enligt sorteringen ovan har resulterat i en samling bestående av totalt 38 belägg. Materialet har bedömts vara tillräckligt stort för en kvalitativ samtalsanalys, och tillräckligt representativt för en mer teoretisk, generaliserande konstruktionsanalys som tar hänsyn till det interaktionella. I nästa avsnitt presenteras resultaten av den interaktionella analysen av samlingen. Samtliga utdrag i avsnittet är transkriberade enligt konventionerna för transkriptionssystemet GAT 2 (Couper-Kuhlen & Barth-Weingarten 2011), eftersom detta system synliggör fler prosodiska detaljer än andra transkriptionssystem, t.ex. Jeffersons (2004).²⁶ Tidigare forskning har visat att

²⁵ I de 13 poddar som ingår i hela samtalspoddskorpusen samtalar totalt 15 kvinnor och 15 män. Kvinnorna är alltså överrepresenterade när det gäller de anföringskonstruktioner som jag undersöker. Denna observation ska inte utredas här, men skulle möjligen kunna vara ett intressant undersökningsobjekt för framtida forskning.

²⁶ GAT 2 är dock inte perfekt anpassat till svenskans prosodi (se Strandberg 2024c s. 21).

anföringsmarkörerna *ba* och *såhär* ofta är fonetiskt reducerade (se avsnitt 2.2 ovan), och GAT 2 möjliggör sätt att synliggöra detta. De konventioner som används redovisas i transkriptionsnyckeln i slutet av artikeln.

5. Resultat

I det här avsnittet ger jag först en överblick över de mönster som förekommer i materialet, och hur vanliga dessa är. Jag kommenterar också på ett övergripande plan vilka funktioner som anföringskonstruktionerna har i sina interaktionella kontexter. Därefter presenterar jag anföringskonstruktioner med *ba* och *såhär* i separata avsnitt, 5.2 respektive 5.3. Analyserna av *ba* och *såhär* sammanfogas sedan i avsnitt 5.4, där jag föreslår ett utkast till en överordnad anföringskonstruktion, som även har potential att förklara andra typer av anföringar i materialet, samt relaterar analysen till resultat från tidigare forskning om direkt anföring i svenskan.

5.1 Resultatöversikt

De 38 exempel som ingår i undersökningens fokus fördelar sig på fem olika mönster. Dessa visas i tabell 2 nedan.

Vanligast är att det fristående ledet framför anföringsmarkören är en scen, som i (16)²⁷ nedan; fristående topiker som i (17) är mer ovanliga. När det kommer till valet av anföringsmarkör, i de fall en sådan används, är *ba* vanligast med 15 belägg. *Såhär* används som anföringsmarkör i totalt 8 exempel. Notera även att *ba* och *såhär* vid två tillfällen används tillsammans efter en fristående scen (jfr Dryselius & Lundin 1999 s. 169, Öqvist ms. 2000), se (18) nedan.

- (16) [när ja gick därifrån]_{Scen} [ja ba]_{Anföringsram} [gud vilken eh roli annolunda upplevelse]_{Anföring} (Samtal L)²⁸
- (17) [podd]_{Topik} [man ba]_{Anföringsram} [va e de ejenkl-]_{Anföring} (Samtal H)
- (18) [har man noll insikt där å pratar i form av att såhär asså hon va så jävla sajko eller hon va så jävla dum i huvet]_{Scen} [de e såhär]_{Anföringsram} [man ba]_{Anföringsmarkör} [asså bror]_{Anföring} (Samtal F)

²⁷ Vid urvalet av exempel i detta avsnitt, samt i artikeln över lag, har jag främst prioriterat de exempel som på bästa sätt representerar samlingen i sin helhet. När det kommer till de kontextlösa exemplen i detta avsnitt har jag prioriterat de exempel som är mest begripliga utan sin omgivande kontext. I sista hand har jag försökt prioritera talare och exempel som inte syns lika mycket i detta och tidigare arbeten baserade på samma material (Strandberg 2024abc, 2025).

²⁸ I samtliga kontextlösa exempel har eventuella uppbackningar av övriga samtalsdeltagare utelämnats p.g.a. utrymmesbrist.

Tabell 2. Antal exempel per anföringsmönster.

Form	Antal exempel
[scen] + [anföringsmarkör] + [anföring]	19
varav <i>ba</i>	10
varav <i>såhär</i>	6
varav <i>ba</i> och <i>såhär</i> i kombination	2
[scen] + [anföring]	14
[topik] + [anföringsmarkör] + [anföring]	3
varav <i>ba</i>	3
varav <i>såhär</i>	0
[topik] + [anföring]	2
Totalt:	38

Som tabell 2 visar innehåller materialet sexton anföringar som föregås av en fristående topik eller scen, men som saknar anföringsmarkör. Även här är scenerna vanligast, se till exempel (19) nedan där talaren Rut berättar hur det gick till när hon vann en tävling på sociala medieplattformen Instagram.

(19) eh a [å sen en vecka senare]_{Scen} så²⁹ [Lindfors grattis]_{Anföring} (Samtal K)

De scensättande leden i de markörlösa konstruktionerna fungerar på samma sätt som motsvarande konstruktioner där anföringsmarkörer ingår: scenen ramar in yttrandet. De två fristående topiker som föregår anföringar utan markörer fungerar dock en aning annorlunda. Här annonserar den fristående topiken både ämnet för yttrandet och talaren³⁰ – se (20) nedan där *venus i lejonet* både är det ämne som talarna går in på och den talare som står bakom anföringen *a men ja älskar å e- ja älskar å e kreativ*.

(20) så [Venus i Lejonet]_{Topik/Talare} [a men ja älskar å e- ja älskar å e kreativ]_{Anföring} (Samtal H)

²⁹ *Så* har inte inkluderats i någon klammerparentes eftersom jag analyserar det som en adjunktionell gränsmarkör mellan den initiala, scensättande kontextualiseringen och den anförande kontributionen (se Strandberg 2024abc).

³⁰ SAG (IV 1999 s. 864) analyserar sådana exempel som elliptiskt anförande satser.

Anföringsmarkörerna uppvisar en hel del likheter när det gäller vilka pronomen de kombineras med. I Erikssons (1992 s. 20) material är det framför allt tillsammans med pronomen i första person singular som *ba* dominerar. I mitt material är första person singular det näst vanligaste pronomenet, något vanligare är *man*. Även *såhär* kombineras ofta med *jag*, men ännu oftare med *det*, se (21) nedan. Till skillnad från *ba* kombineras *såhär* alltid med ett finit verb. Detta verb är nästan alltid *vara*, förutom i ett belägg där *tänka* används, se (22).³¹

(21) [samtidigt]_{Scen} [de va såhär]_{Anföringsmarkör} [de e- de e inte min bil]_{Anföring}
(Samtal B)

(22) så [när folk säger såhär hu:r Ada ska du: eh: hur ska du hinna göra
poddan när du: (0.3) när du får ett fjärde barn]_{Scen} .hh [ja tänker såhär]
{Anföringsmarkör} [asså de kommer (no) lösa sej]{Anföring} (Samtal A)

Anföringsexemplen med *såhär* i (21)–(22) följer samma struktur som *ba*-konstruktionen: subjektet följer ett eventuellt initialt scensättande led. Det gäller även för samtliga *såhär*-konstruktioner i mitt material, men två *såhär*-exempel i samtalspoddarna föregås av en anföringsmarkör med omvänd ordföljd, se (23)–(24) nedan. Här utgörs de scensättande leden av *då* i både (23) och (24). *Då* står alltså som fundament i anföringsramen, i stället för som fristående referensramar.³² Notera att (24) även innehåller den fristående topiken *den här kvinnan då som sålde de här*, som alltså står som referensram framför anföringsramen.

(23) [då var han såhär ba]_{Anföringsram} (.) [ja men ja hörde att du blev lessen så
ja tänkte vi kunde prata om nåt annat]_{Anföring} (Samtal F)

(24) å [den här kvinnan då som sålde de här]_{Referensram} [då började ja känna
såhär]_{Anföringsram} [du visste ju att den här kampanjen skulle komma]
_{Anföring} (Samtal F)

Till skillnad från *ba*-konstruktionen i poddarna tillåter alltså *såhär*-konstruktionen en inversion av subjektet och predikatet ifall de delarna förekommer. I dessa två fall bildar anföringsramen en enda intonationsfras, till skillnad från när referensram och anföringsram hålls isär. Funktionellt verkar de inte särskilja sig från de icke-inverterade exemplen i samlingen. Materialet är dock för litet för att en rättvisande jämförelse ska kunna göras.

Såhär-konstruktionen i poddarna kan alltså inverteras, medan *ba*-konstruktionens subjekt inte inverterar med verbet om ett sådant förekommer. Jag har

³¹ Notera att även referensramen i (22), som utgör scenen för anföringen, innehåller en anföring med *såhär* tillsammans med verbet *säger*. Detta belägg ingår inte i materialet, eftersom anföringen är inbäddad i en bisats.

³² Just *då* verkar vara vanligt som fundament i anföringssatser med omvänd ordföljd, se Nordberg 2014 (s. 121).

däremot noterat att det i skrift förekommer *ba*-konstruktioner där ett finit verb inverterat med subjektet, se (25) nedan. Exemplet identifierades genom sökningar på kombinationer av verb och *ba* i korpusen Sociala medier i Korp (Borin et al. 2025).

(25) När någon inte håller med dej så äre ba »FUCK OFF«

Att döma av exempel som (25) har alltså *ba*-konstruktionen och *såhär*-konstruktionen samma syntaktiska konstruktionsmöjligheter när de innehåller ett finit verb. Av den anledningen presenterar jag i avsnitt 5.4 ett utkast till en *metakonstruktion* som täcker konstruktionsmönstren för både *ba*-konstruktionen och *såhär*-konstruktionen. Metakonstruktionen har även potential att förklara andra typer av direkt anföring än de som förekommer i materialet.

I avsnitt 2.3 nämndes att *bara* och *såhär* som anföringsmarkörer reduceras fonetiskt till *ba* och *sär*. I min samling ingår endast *ba*, och dessa är alltid obetonade. Samlingens *såhär* är däremot inte fonetiskt reducerade till *sär*, till skillnad från materialet i Öqvists (2000 ms.) undersökning. Mina *såhär* är, precis som *ba*, alltid obetonade.

Som också nämndes i avsnitt 2.3 talar materialet i Henricsons (2009, 2010) undersökningar av *vara* som anföringsmarkör för att konstruktionen *det VARA såhär* används i »illustrerande citat« där talaren visar »hur något är generellt« (Henricson 2009 s. 70 f.). Det opersonliga *det* är däremot inte lika vanligt i berättande, där det skulle kunna »försvaga berättelsens dramatik« (Henricson 2009 s. 70 f.). I mitt material kan jag inte iaktta någon skillnad mellan anföringsmarkörerna *ba* och *såhär* (jfr dock Hasund et al. 2012), vilket troligen beror på att materialet med sina 15 *ba* och 8 *såhär* är för litet för en sådan undersökning. Det ligger inte heller i denna studies syfte att identifiera någon sådan skillnad; mitt syfte är snarare att fånga likheter mellan *ba* och *såhär* i V3-anföringar. Denna fråga behöver alltså en annan studie med ett större material svara på.

Sett till den typ av projekt som talaren genomför med anföringen är *berättelser* och *värderingar* vanligast. Med *berättelse* avser jag ett ofta längre samtalsprojekt bestående av minst två turkonstruktionsenheter, där talaren återger en tidigare händelse i syfte att illustrera en poäng av något slag (jfr Eriksson 1997 s. 45, Couper-Kuhlen 2007 s. 81). Tidigare studier har visat att direkt anföring är vanligt i just berättelser, särskilt med dramatiserande inslag och i samband med berättelsens klimax (Josephson 1992 s. 156, Holt 1996 s. 242, Norrby 1998 s. 199, Dryselius & Lundin 1999 s. 70, Golato 2000 s. 29, Holt & Clift 2007 s. 2, Niemelä 2010, Couper-Kuhlen & Selting 2018). Även i mitt material är detta vanligt, se t.ex. (30) nedan. Här förekommer anföringen ofta i samband med berättelsens klimax, som inte sällan har enfatisk samtalsstil (Selting 1994 s. 404): stor tonhöjdsvariation, många betoningar och extrema formuleringar.

Vid sidan av berättande förekommer direkt anföring även i värderingar

(Clift 2006 s. 574, Couper-Kuhlen 2007 s. 119). Med *värdering* menar jag handlingar där en talare på ett positivt eller negativt sätt utvärderar någonting, exempelvis något en tidigare eller icke-närvarande talare har sagt eller gjort (Couper-Kuhlen & Selting 2018 s. 284). I exempel (6) ovan värderas exempelvis personer med Venus i Lejonet som kreativa, och i exempel (16) värderas talarens upplevelse som rolig och annorlunda. I materialet tar detta sig uttryck så, att en värderande anföring används för att visa medhåll med tidigare talares värdering (Clift 2006 s. 574).

Tydliggöras bör att berättelser och värderingar inte är distinkta kategorier. En berättelse innehåller till exempel alltid någon form av värderande inslag (jfr Mandelbaum 2013 s. 500). Man skulle därför kunna överväga att se anföringar som en del av värderingarna, och baka in berättelserna i dem. Jag väljer dock att inte reducera berättelserna till värderingar, utan i stället synliggöra berättandet, eftersom det är så pass frekvent förekommande och karakteristiskt inte bara för anföringarna i min samling, utan även – som tidigare forskning visat – för många anföringar över lag. Som Couper-Kuhlen (2007 s. 91) visar skiljer sig även anföring i berättande och icke-berättande åt: i berättelser är anföringarna inte sällan ganska långa, medan de i andra handlingar, som exempelvis värderingar, sällan är längre än en TKE. Talaren som anføres i anföringar utanför berättande är också ofta densamma som den anförande talaren (Couper-Kuhlen 2007 s. 87). Som vi kommer att se i (26) och (27) nedan visar sig dessa tendenser även i mitt material.

5.2. Initiala kontextualiseringar med *ba*

I det här avsnittet visar jag först i avsnitt 5.2.1 hur de två *ba*-konstruktionerna (1) och (4) ovan används vid värderingar i två projekt som båda är av beskrivande karaktär: Leas och Idas karakterisering av varningssignaler i samband med dejting (26), och Inas och Moas beskrivning av personer som i sitt horoskop har den astrologiska placeringen Mars i Oxen³³ (27). Utifrån detta föreslår jag en ICxG-formalisering av *ba*-konstruktionen i avsnitt 5.2.2.

(26) Skulle nån säga så ti mej jag hade *ba* »vad menar du»

(27) Mars i Oxen man *ba* »my fucking god»

³³ Enligt den astrologiska läran påverkas en person av de positioner som himlakroppar står i vid födelseögonblicket. Planeten Mars står exempelvis i något av zodiakens 12 stjärntecken, och positionen för Mars (och andra himlakroppar) anses ha betydelse för en persons karaktärsdrag. I utdraget diskuteras betydelsen av att födas den dag och på den plats från vilken planeten Mars står i stjärntecknet Oxen.

5.2.1. Interaktionslingvistisk analys av ba-konstruktionen

Syftet med samtal F är enligt talarna själva att diskutera olika varningssignaler man ska se upp för när man dejtar. De har kommit till varningssignalen att *nån e shady me sin telefon*, och alltså försöker dölja vad hen gör på telefonen. Lea har berättat om en expojkvän som kallade henne *osexig* när hon sneglade på hans telefon. Hon förklarar i utdrag (28) nedan varför det är en trigger för henne att bli kallad *osexig* i sådana sammanhang. I utdraget, liksom övriga utdrag nedan, har anföringskonstruktionen markerats med fet stil.

(28) Samtal F: Va menar du

- 1 LEA: °h ↑föR man ska va så LÄTT å LEdig;
 2 ↓å [å <<all>du vet såhär->
 3 IDA: [man ska va KÅT å TACKsam ig[en å VI skull]e va=
 4 LEA: [tå-]
 5 IDA: =Otacks[Amma le]a.
 6 LEA: [JA:.]
 7 ↑man ska inte bry sej OM va den andra personen GÖR,
 8 vicka den FÖLjer,
 9 <<all>man ska ba va> TACKsam,
 10 °h å så JÄVla °h ANpassning[sbar.]
 11 IDA: [↑å skull]e nån ↑↑SÄja ↓så ti
 12 mej <<all>ja hade ba> <<f>↑va ↑↑!ME!nar DU_e.
 13 LEA: a:..
 14 IDA: ↑va fan MEnar DU_e.
 15 ja tycker de e så FUCKED UP å SÄja ens.

I sin tur på rad 1–10 värderar Lea, med uppbackning från Ida, expojkvännens kommentar och hans syn på flickvänner på ett negativt sätt. En flickvän ska vara *lätt å ledig* (r. 1) och *kåt å tacksam* (r. 3). Hon ska *inte bry sej om va den andra personen gör* (r. 7) eller *vicka den följer*³⁴ (r. 8) utan vara *tacksam å så jävla anpassningsbar* (r. 10). Efter Leas värderande tur är det prefererat att nästa talare instämmer i värderandet (Pomerantz 1984 s. 59). För att göra detta är det vanligt att en talare uppgraderar den tidigare talarrens värdering, till exempel genom att använda starkare värderande termer (Pomerantz 1984 s. 65). Ida befinner sig alltså i en position där det är socialt prefererat för henne att hålla med Lea, vilket hon dessutom bör göra på ett prefererat sätt. På rad 11 tar Ida turen och uttrycker medhåll med Leas värdering på just ett sådant vis. Ida inleder turen med att referera tillbaka till pojkvännens kommentar med den verbinledda konditionalsatsen *skulle nån säga så ti mej*, med vilken hon skapar en hypotetisk situation. Därefter följer ett tydligt uppsnabbat *ja hade ba*, innan Ida med höjd röststyrka anför sig själv med *va menar du*. Det handlar alltså inte om något som faktiskt sagts, utan om en hypotetiskt möjlig anföring.³⁵ Anföringen sticker ut prosodiskt även genom den extra starka betoningen på verbet *menar*. Lea backar på rad

³⁴ Här avser *följer* det att följa ett konto på sociala medier.

³⁵ Jämför Auers (2024 s. 235) begrepp *pseudoanföring*.

13 upp Idas tur, och Ida fortsätter genom att upprepa anföringen på rad 14, denna gång uppgraderad med svordomen *fan*. Anföringen tar tydligt Leas parti i värderingen av expojkvännen, och självänföringar som denna har i tidigare forskning visats vara ett sätt att visa medhåll med tidigare talares värdering (Couper-Kuhlen 2007 s. 87). Notera även att anföringen sträcker sig över både rad 12 och rad 14. Den scen som Ida öppnar på rad 11–12 har således räckvidd över flera rader framåt, och inte enbart den näst påföljande. Den initiala kontextualiseringen *å skulle nån säga så ti mej ja hade ba* öppnar således det som Niemelä (2010) kallar *reporting space*, ett utrymme där deltagarna med olika semiotiska resurser kan göra ställningstaganden genom anföring.

En liknande självänföring för att uttrycka medhåll med tidigare talares värdering förekommer i (29) nedan. Utdraget kommer från ett samtal där Ina och Moa beskriver vilken betydelse planeten Mars har i olika stjärntecken. De har kommit till stjärntecknet Oxen, och Moa har påstått att det vore en mardröm att ha en marsoxe³⁶ som serveringspersonal. Ina avbryter Moa och säger att hon inte håller med, och Moa tar åter turen för att visa vad hon menade.

(29) Samtal H: My fucking god

- 1 MOA: °h I ett sammanhang där man behöver SAMarbeta.
 2 INA: A ja ja [ja.]
 3 MOA: [å GÖ]ra s[aker] I [typ ett] TEAM;
 4 INA: [JA ja.] [.tsk °h]
 5 INA: °h v[etu-]
 6 MOA: [MA]RSoxen är typ en !FUCK! u<<cr>p här;>
 7 för dom KAN inte-
 8 °h <<all>du vet man såhär;>
 9 °h NU gör alla såHÄR.
 10 dom ba; (0.3) står typ å Tittar.
 11 <<all>asså dom ha typ> MIssat C[UEN.]
 12 INA: [JA]ja ja;
 13 OXen geneRE[LLT e ju ingen tEA]mplayer asså.
 14 MOA: [°hhh]
 15 hhh° å MARS i oxen;
 16 †man ba;
 17 <<lén>^MY (0.3) FUcking GOD.>
 18 dom kan BÄra göra SIN grej.
 19 INA: JA ja.

På rad 1–11 beskriver Moa marsoxen som *en fuck up* (r. 6) i *sammanhang där man behöver samarbete* (r. 1), eftersom de *står typ å tittar* (r. 10) och *ha typ missat cuen*. Ina visar på rad 12–13 medhåll med Moas värdering av marsoxen, genom att beskriva *Oxen generellt* som *ingen teamplayer*. Liksom Ida i (28) ovan, hamnar Moa i en situation där tidigare tur har

³⁶ Referenser till personer med en viss astrologisk placering är ofta sammansättningar av typen *himlakropp + stjärntecken*: *marsoxe*, *solfisk* etc. Dessa sammansättningar kan ses som specifika konstruktioner för det astrologiska registret.

relevantgjort ett medhåll från Moas sida. Under Inas tur inleder Moa en djup suck, innan hon bekräftar Inas värdering av Oxen på rad 15–16 med anföringen *å Mars i Oxen man ba my fucking god*. Anföringen uttalas med ett märkbart långsammare tempo än omgivande tal, samt med en paus efter det inledande *my*. Moa specificerar Inas värdering av *Oxen generellt* till positionen *Mars i Oxen*, som presenteras som en ännu sämre lagspelare än andra typer av oxar. Liksom i (28) används den direkta anföringen även här för att uppgradera och därmed även bekräfta tidigare talares värdering (jfr Pomerantz 1984). Till skillnad från den fristående scenen *å skulle nån säja så ti mej* i (28), målar dock inte den fristående topiken *Mars i Oxen* upp någon vidare tydlig samtalssituation. Det är inte heller tydligt till vem Moas anföring riktar sig. Man kan därför fråga sig om inte *ba* i värderande konstruktioner som dessa fungerar mer som en åsiktsmarkör än en anföringsmarkör (jfr Clift 2006).

En likhet mellan (28) och (29) är den prosodiska fraseringen av anföringen. Båda anföringarna är uppdelade i tre delar: den inledande fristående scenen i (28) och den fristående topiken i (29), anföringsramarna *ja hade ba* och *man ba*, följt av själva anföringen. I (28) avskiljs det fristående ledet från anföringsmarkören genom ett skifte i tempo: anföringsmarkören uttalas betydligt snabbare än den fristående scenen. I (29) är taltempot detsamma, men Moa inleder anföringsmarkören på en märkbart högre tonhöjd (se r. 16). I båda exemplen är även anföringen tydligt prosodiskt prominent. Ida har en extra stark betoning på verbet och en förhöjd röststyrka i hela anföringen, och Moa har ett tydligt långsammare tempo när hon anför. Pausen i Moas anföring tolkar jag som dramatiserande, eftersom hela frasen *my fucking god* uttalas i samma långsamma tempo och inga tecken på disfluens förekommer. Dramatiserande pauser av detta slag är, precis som extra starka betoningar, kännetecknande för den emfatiska samtalsstilen (Selting 1994 s. 398).

5.2.2. Konstruktionsgrammatisk formalisering av ba-konstruktionen

De tre delarna i anföringskonstruktionerna i både (28) och (29) ovan – det fristående ledet, anföringsramen och anföringen – är alltså urskiljbara även prosodiskt: med tempoväxlingar, tonhöjdsförändringar, volymjusteringar och pauser separerar talarna den sammansatta TKE:n i tre mindre delar. Jag väljer därför att se de tre delarna som tre olika intonationsfraser, med mer eller mindre tydliga junkturer emellan. De tre delarna har därtill olika funktioner. Det fristående ledet kontextualiserar yttrandet genom att ange omständigheterna för det med en fristående scen, eller genom att nämna den referent man vill säga något om. Den därpå följande anföringsmarkören projicerar en anföring, och den tredje delen utgör en anföring som uppfyller denna projek-tion. De tre funktionerna kan även uttryckas i de interaktionslingvistiska termer som introducerades ovan i 2.3: i, anföringsram och anföring. Referensra-

Anföring med *ba*

Pragmatik: turkonstruktionsenhet: +
funktionspotential: <värdering, led i berättelse>
Position i tur: [...]
Syntax: referensram + anföringsram + **anföring**
Prosodi: IP + IP + IP
Semantisk ram: kommunikation₁ (topik_{1a}, talare_{1b}, meddelande_{1c})

PRAG: TKE: –
FUNK: referensram
SYN: <fras, sats>
PROS: IP
SEM: <topik_{1a}, scen>

PRAG: TKE: –
FUNK: anföringsram
SYN: element <(subj. <talare_{1b}>), (fv), ba_{FEE}>
PROS: IP
SYN: subj. SYN: fv
SYN: ba₁
SEM: kommunikation₁
frame evoking
element

PRAG: TKE: +
FUNK: **anföring**
SYN: [...]
PROS: IP
SEM: meddelande_{1c}

Figur 4. Formalisering av anföringar med *ba*.

men och anföringsramen är, i egenskap av projicerande konstruktioner, delar av den initiala kontextualiseringen, medan anföringen utgör turens bärande del: kontributionen (jfr Auer 2024 s. 220).

De tre delarna, liksom deras funktioner och inbördes relationer, illustreras i formaliseringen av *ba*-konstruktionen i figur 4, som tar sin utgångspunkt i Andréasson & Lyngfelts (2025 ms.) formaliseringar av svenska deklarativsatskonstruktioner, se figur 3 i avsnitt 3.2 ovan. Som författarna påpekar är den syntaktiska analysen av satsstrukturen förhållandevis platt, vilket passar de direkta anföringskonstruktionerna där de tre olika delarna inte är inbäddade i varandra. Analysen ligger även i linje med interaktionslingvistiska antaganden om språkets linjära struktur och projicerande kraft, och bygger vidare på schemat i figur 1 i 2.4. Sådana scheman har använts i tidigare positionsgrammatiska beskrivningar i interaktionslingvistiska studier av skandinaviska språk (Lindström 2014a s. 44, 2014b s. 508). I enskilda förekomster av *ba*-konstruktioner, så kallade konstrukter, kombineras anföringskonstruktionen med flera andra konstruktioner som bidrar med mer generella egenskaper än de som kan beskrivas i formaliseringen i figur 4. Det V2-mönster som *ba* kan ingå i – som i (25) ovan, eller när det kombineras med finit verb och subjekt – ser jag exempelvis som en kombination av anföringsramen i *ba*-konstruktionen med deklarativsatskonstruktionen. Jag återkommer till detta nedan.

Formaliseringen av *ba*-konstruktionen i figur 4 ska tolkas enligt följande. Konstruktionen som helhet har de fem attributen *pragmatik*, *position i tur*, *syntax*, *prosodi* och *semantisk ram*. Den innehåller också tre mindre lådor, som symboliserar *ba*-konstruktionens tre delar. Lådornas placering visar i vilken ordning de olika leden i *ba*-konstruktionen förekommer. Ordningsföljden mellan dessa kan inte kastas om så att till exempel den fristående scenen följer anföringsmarkören. I det följande går jag först igenom konstruktionens överordnade attribut och dessas värden, därefter de tre mindre lådorna.

Under attributet *pragmatik* (PRAG) beskrivs konstruktionens interaktionella egenskaper, till exempel att konstruktionen minimalt består av en enda turkonstruktionsenhet. Det visas av det binära värdet *turkonstruktionsenhet* (TKE), som i min analys kan vara antingen positivt eller negativt.³⁷ Led som markerats med plus fungerar som egna TKE:er, medan led markerade med minus inte har TKE-status. Värdet för konstruktionen som helhet är +. Underordnat PRAG är attributet *funktionspotential* (FUNK). Det scensättande ledet, som symboliseras av den vänstra lådan längst ner i figuren, fungerar exempelvis som *referensram*, medan den mittersta lådan fungerar som *anföringsram*. Dessa faser ingår i det TKE-schema som presenterats i figur 1 i avsnitt 2.4 ovan. För hela *ba*-konstruktionen uttrycker FUNK vilken funktionspotential konstruktionen som helhet kan ha. Som jag visade i avsnitt 5.1 ovan förekommer *ba*-konstruktionen i värderingar samt som led i berättelser. Dessa värden är angivna inom spetsigare vinkelparenteser (jfr de trubbigare vinkelparenteserna till attributet SYN i den mittersta lådan, vilka vi återkommer till), vilket visar att endast ett av värdena kan intas (Leino & Östman 2005 s. 202).

Det andra attributet, *position i tur*, visar att *ba*-konstruktionen, till skillnad från andra konstruktioner, inte har någon specificerad position i den tur som den förekommer i. Detta visas med värdet [...] (jfr Andréasson & Lyngfelt ms. 2025).

Det tredje attributet, *syntax* (SYN), har försetts med värdena *referensram*, *anföringsram* och *anföring*. Dessa motsvarar de tre lådorna längst ner i konstruktionen. Dessa lådor utgör dock inte konstituenten, utan är att förstå som interaktionella led som kontextualiserar varandra i en turkonstruktionsenhet i enlighet med figur 1 i avsnitt 2.4. Av de tre leden har *anföring* fetmarkerats, eftersom detta led utgör konstruktionens kärna.

Det fjärde attributet, *prosodi* (PROS), visar att konstruktionen består av tre olika intonationsfraser (IP). Dessa kan vara mer eller mindre tydligt separerade från varandra, i synnerhet de två kontextualiserande delarna.

Det femte och sista attributet, *semantisk ram* (SEM), har värdet *kommunikation*. I den semantiska ramen *kommunikation* ingår elementen *topik*, *talare* och *meddelande*. Dessa element har numrerats med nedsänkt index, och motsvarande index finns under attributet SEM i konstruktionslådorna längst ner i matrisen. Ramelementet *topik* finns i den första lådan till vänster, *talare* i den andra och *meddelande* i den tredje.³⁸ Analysen i formaliseringen utgår därmed från att det är konstruktionen som helhet som framkallar den semantiska ramen *kommunikation*.

³⁷ Det är dock omtvistat vad som utgör en TKE, se t.ex. Lindholm (2003 s. 159) som lägger stor vikt vid det prosodiska, och Günthner (2020) som analyserar vissa led motsvarande det jag kallar fristående scener som egna TKE.

³⁸ Det semantiska värdet *scen* i konstruktionens första låda ingår inte i den semantiska ramen *kommunikation*. Det beror på att *scen* inte framkallas av ramen, men kan läggas till de flesta ramar.

Konstruktionsformaliseringen skulle även kunna inkludera kringliggande turer av andra talare under ett attribut för sekventialitet (Lindström 2025 s. 319). Den skulle då inte bara omfatta Moas anföring *Mars i Oxen man ba my fucking god* i (29), utan även Inas föregående värdering *oxen generellt e ju ingen teamplayer asså* på rad 13 och hennes affilierande respons *ja ja* på rad 19. En sådan formalisering synliggör väl den värderande sekvens som *ba*-konstruktionen med funktionspotentialen *värdering* är del av. Den fungerar däremot inte lika väl när det är funktionspotentialen *berättande* som används, eftersom konstruktionen då är inbäddad i en längre tur. Jag har därför valt att inte inkludera kringliggande turer i formaliseringarna i detta arbete.

I det följande redogörs för de tre lådorna längst ner i konstruktionen. Den första lådan till vänster i konstruktionen motsvarar det initialt fristående ledet, det vill säga scensättande uttryck som *skulle nån säga så ti mej* i exempel (28) och topikintroducerande uttryck som *Mars i Oxen* i exempel (29). Lådan har streckats eftersom detta led inte är obligatoriskt: en *ba*-konstruktion måste inte inledas av en fristående scen eller topik, men har möjligheten att göra det. Värdet TKE under PRAG är negativt eftersom ledet inte fungerar självständigt, utan kontextualiserande. Under systerattributet FUNK visas att ledet fungerar som referensram sett till Lindströms (2008) fasstrukturschema. Formmässigt specificeras under SYN att referensramen har sats- eller frasform, och under PROS att den är en egen intonationsfras. Värdet för SEM anger två möjliga semantiska värden för referensramen: den kan fungera scensättande, eller som topik. Topiken har indicerats med motsvarande värde i den semantiska ramen *kommunikation* för konstruktionen som helhet.

Mittenlådan har, liksom den första lådan, ett negativt värde till attributet TKE eftersom inte heller anföringsmarkerande uttryck som *ja hade ba* eller *man ba* fungerar som egna TKE:er i anföringskonstruktioner. Under FUNK anges att uttryck som dessa fungerar som anföringsramar i fasstrukturschemat i figur 1. Liksom den första lådan är även mittenlådan en egen intonationsfras, vilket synliggörs under PROS.

Eftersom anföringsramen består av flera led har den dock en mer komplex formalisering av SYN jämfört med den första lådan. Attributet SYN har försetts med värdet *element*, som inom trubbigare vinkelparenteser anger de led som ingår i den syntaktiska konstruktionen (jfr Andréasson & Lyngfelt ms. 2025). Ett subjekt skulle kunna ingå men är inte obligatoriskt, och har därför satts inom parentes. Det eventuella subjektet är samindicerat med ramelementet *talare*. Eftersom *ba* även kan kombineras med finita verb står även *fv* listat som element inom parentes. Det finita verbet ingår i anföringsramen när den kombineras med en deklarativsatskonstruktion. Det enda obligatoriska elementet för *ba*-konstruktionen är just *ba*, som till skillnad från subjektet och det finita verbet inte står inom parentes. Eftersom jag antar att *ba* framkallar den semantiska ramen *kommunikation* har *ba* indicerats *FEE* som står

för *frame evoking element* (Fillmore 1982 s. 117, Fillmore & Baker 2015 s. 326).³⁹

Till skillnad från både den första och den sista lådan, innehåller anföringsramen tre egna lådor: en för subjektet, en för det finita verbet och en för *ba*. Dessa visar ordningsföljden för de syntaktiska element som kan kombineras till en anföringsram. Sist i anföringsramen placeras alltid *ba*, varför denna låda har heldragen linje. Eftersom subjekt och/eller finit verb inte är obligatoriska led i *ba*-konstruktionen har de två första lådorna försetts med streckade linjer. För exempel som (25), där anföringsramen är en inverterad deklarativsats med ett adverbliellt fundament, antar jag att anföringsramen är en kombination av *ba*-konstruktionen och Andréasson & Lyngfelts (ms. 2025) deklarativsatskonstruktion. Det adverbliella fundamentet är i sådana fall inte referensramen, utan integrerade i anföringsramen.

Vidare kan de ingående leden i *ba*-konstruktionen även framkalla andra semantiska ramar. Tydligast är kanske detta för det initiala fristående ledet, motsvarande ramelementet topik eller scen. Liksom dislokationskonstruktioner, där ett fristående, initialt led föregår en sats eller motsvarande, framkallar även det fristående ledet i *ba*-konstruktionen en semantisk ram (jfr Lambrecht 2001 s. 1059, Strandberg 2021 s. 19). För exempel (29) ovan väcker exempelvis det fristående ledet *Mars i Oxen* en astrologisk ram samtidigt som det introducerar referenter med denna specifika astrologiska placering. De fristående scensättande leden i exempel (1) och (2), *skulle nån säga så ti mej* och *när ja kom hem*, framkallar däremot inte en lika ämnesmässigt tydlig ram. Som Günthner (2020 s. 188) och Auer (2024 s. 198) föreslår skulle de i stället kunna liknas vid den kognitiva lingvistikens begrepp *mental space* (t.ex. Fauconnier 1981, jfr *reporting space* hos Niemelä 2010, *pragmatic frame* hos Czulo et al. 2020 och *interactional frame* hos Ohara 2018 samt Fillmore & Baker 2015 s. 338).

Den tredje och sista lådan har, liksom hela konstruktionen, värdet + under attributet TKE. Det är just denna låda som uppbär yttrandets talhandling, medan de föregående två lådorna fungerar kontextualiserande. Av detta skäl har denna låda dessutom försetts med tjockare kantlinjer. Även funktionspotentialen *anföring* har fetmarkerats, precis som i konstruktionens överordnade PRAG-attribut. Det syntaktiska attributet hos lådan är ospecificerat, eftersom anföringarna kan ta flera olika former som inte ens behöver vara verbala. Liksom övriga lådor är även den tredje lådan en egen intonationsfras. Den ingår också i den semantiska ramen *kommunikation*, där den utgör *meddelandet* och har samindicerats med samma led i hela konstruktionens attribut SEM.

Uttryckt i SAG:s termer skulle *ba*-konstruktionens referensram kunna

³⁹ Tillsammans med subjektet skulle *ba* kunna sägas utgöra nexuskonstruktionen för en deklarativsatskonstruktion, som Andréasson & Lyngfelts i figur 3 i avsnitt 3.2. I denna artikel diskuteras inte detta vidare, eftersom fokus främst ligger på den samtalsgrammatiska konstruktionen och inte på den satsgrammatiska.

sågas motsvara en fri initial annexkonstruktion, och ärver därmed egenskaper från en mer överordnad konstruktion för fria initiala annex (se Strandberg 2021 s. 20). Även anföringsramen är att jämföra med ett fritt initialt annex (se avsnitt 2.4 ovan). Från ett samtalsgrammatiskt perspektiv är de fria initiala annexen tydliga exempel på *projektionskonstruktioner*: de projicerar starkt att något mer följer eftersom de själva inte är syntaktiskt självständiga i sitt sammanhang.

5.3. Initiala kontextualiseringar med *såhär*

I det här avsnittet gör jag två saker. I avsnitt 5.3.1 illustrerar jag hur *såhär*-konstruktionen används i interaktion i samband med en berättelse. I det efterföljande avsnittet 5.3.2 formaliseras *såhär*-konstruktionen i enlighet med de ICxG-principer som tillämpades för *ba*-konstruktionen i 5.2.2.

5.3.1. Interaktionslingvistisk analys av *såhär*-konstruktionen

Här presenterar jag en interaktionell analys av (2) ovan, som används i samband med klimax i en berättelse. Exemplet presenteras i sin kontext i (30) nedan och är del av ett större projekt i samtalet där Åsa berättar om sitt födelsedagsfirande. En del av berättandet handlar om hur hon påstår sig se ett samband mellan sin födelsedag och spelare i fotbollslaget Djurgården. Denna del av berättelsen inleds med Åsas tur *å de e nånting de här e så sjukt två födelsedagar nu som ja haft har jag alltid mött på djurgårdenspelare*. Innan utdraget i (30) har Åsa precis berättat om när hon fick syn på spelarna, och hur vännen Mats gått fram för att reta dem.

(30) Samtal G: Djurgårdenspelare (se Strandberg 2024b)

- 1 ÅSA: .tsk °h å sen typ sto rom PRÄta.
- 2 å så så GICK ro bara.
- 3 ja ba ↑MATS har HUNdra procent SAGT nånting
- 4 som gjort dom Obekväma.
- 5 så ja gick FRAM sen å ba °h (0.3) ↑föLÅT. ↑typ.
- 6 ↑HE'S DRUNK.
- 7 °hh (0.3) ↑↑å sen ba STOG ja å k
- 8 ↑när ja kom HEM ja va *såhär*;
- 9 (0.9)
- 10 de HÄR e fan (.) ↑↑!AN!dra GÅNGen.
- 11 (0.4)
- 12 ↑å då har ja LÄRT mej att TIPS,
- 13 (0.5)
- 14 asså Östermalm,
- 15 (0.3)
- 16 STUreplan,
- 17 LIV: m_m,
- 18 ÅSA: (0.7)
- 19 VILL ni möta PÅ (0.2) JURgårdenspelare.
- 20 asså verklien INTe såhär FANS utan °h Alagsspelare
- 21 JURgårn.
- 22 LIV: a_a.

23 ÅSA: ↑↑då äre DÄR du ska HÄNGa.
 24 (0.3)
 25 LIV: m_m,
 26 ÅSA: <<all>för att>
 27 (0.3)
 28 på MIN fölseda fö TVÅ år sen då varom OCKså på östermalm.
 29 (0.6)
 30 de de dom !KRY!llar liksom på STUreplan.
 31 LIV: dom ÄR där.
 32 ÅSA: A_a.

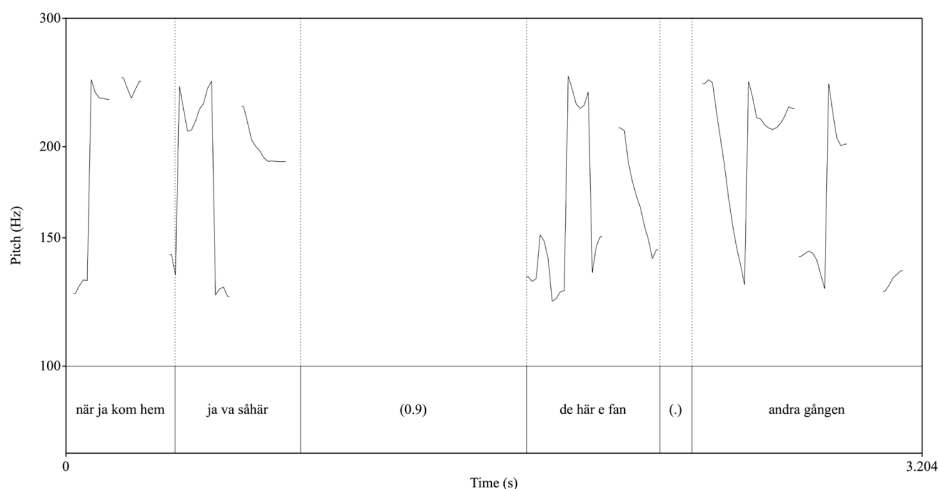
Åsa berättar på rad 1–6 hur hon märkte att fotbollsspelarna blev obekväma av Mats, och gick fram till dem för att be om ursäkt. Märk väl att hon här använder två *ba*-konstruktioner: *ja ba Mats har hundra procent sagt nånting som gjort dom obekväma* på rad 3–4 och *så ja gick fram sen å ba förlåt typ he's drunk* på rad 5–6. Hon fortsätter på rad 8–10 med att anförda reaktionen hon fick när hon kom hem samma kväll. Hon inleder med den fristående scenen *när ja kom hem* och fortsätter direkt med anföringsmarkören *ja va såhär*. Åsas tonhöjd faller delvis men inte helt i slutet av *såhär*, vilket kan ses som ett tecken på att hon inte är färdig med turen. Efter anföringsmarkören uppkommer en paus på 0,9 sekunder, som jag uppfattar som dramatiserande på samma sätt som Moas paus i (29) ovan.⁴⁰ Därefter följer anföringen *de här e fan andra gången*, med extra stark betoning på *andra*. Ordet inleds också på en mycket hög tonhöjd jämfört med exempelvis *när* och *de*, se figur 5 nedan skapad i programmet Praat. Denna typ av tonhöjdsförändringar är, precis som dramatiserande pauser, typiska för den enfatiska samtalsstilen, som Selting (1994 s. 404) visat är vanlig vid berättelsers klimax.

Efter anföringen börjar Åsa att summera lärdomen av kvällen: det *kryllar* (r. 30) av Djurgårdenspelare på Stureplan och det är dit man ska gå om man vill träffa några. Precis som efter värderingarna i exempel (28) och (29) är den prefererade responsen av Liv i detta sammanhang att visa medhåll om Åsas slutsats. Liv gör detta med *dom är där* på rad 31, vilket Åsa bekräftar på rad 32. Därefter är berättelsen slut, och Åsa fortsätter berätta om andra delar av födelsedagsfirandet. I nästa avsnitt föreslår jag en formalisering av *såhär*-konstruktionen.

5.3.2. Konstruktionsgrammatisk formalisering av *såhär*-konstruktionen

Som noterats i avsnitt 5.1 ser jag inga större skillnader mellan *ba*-konstruktionen och *såhär*-konstruktionen vad beträffar funktion, semantik och prosodi. Formaliseringen av *såhär*-konstruktionen har därmed en hel del

⁴⁰ Det är inte heller orimligt att Åsa under pausen anför en visuell reaktion, vilket en av talarna i samtal C gör vid ett par tillfällen, se exempel (9) ovan. Detta kan dock inte studeras vidare, eftersom samtal G saknar video.

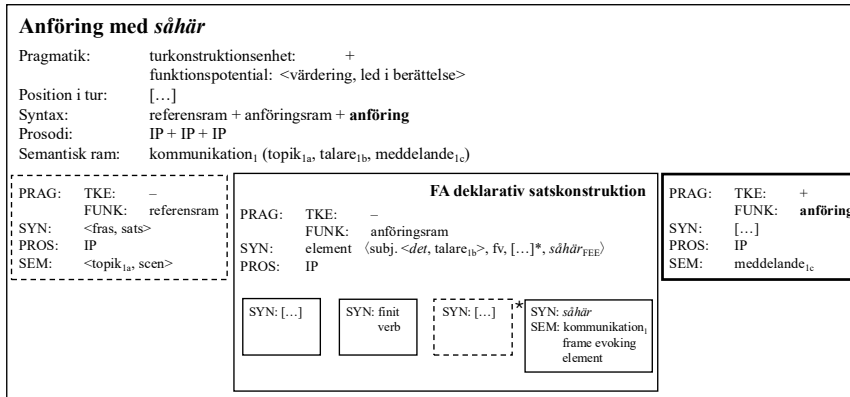

Figur 5. Tonhöjdskurva för *när ja kom hem ja va såhär de här e fan andra gången*.

gemensamt med *ba*-konstruktionen i figur 4 ovan. Även syntaktiskt kan *ba*- och *såhär*-konstruktionerna följa samma mönster med en fristående scen eller topik följt av en anföringsram med ledföljden subjekt, finit verb och sedan själva anföringsmarkören. Men det finns en skillnad i den syntaktiska konstruktionen av anföringsramen, som påpekades i föregående avsnitt: Anföringsramen i *ba*-konstruktionen kan bestå av enbart ett subjekt följt av *ba*, vilket inte verkar möjligt för *såhär*. Anföringsramen i *såhär*-konstruktionen är alltid en deklarativsatskonstruktion (se figur 3 ovan) och ärver syntaktiska egenskaper därifrån. Även *ba*-konstruktionens anföringsram kan kombineras med en deklarativsatskonstruktion på samma sätt, men till skillnad från *såhär*-konstruktionen är det inte en nödvändighet. Figur 6 illustrerar min formalisering av *såhär*-konstruktionen, där anföringsramen alltid är en deklarativsatskonstruktion.

Attribut och värden för konstruktionen som helhet är desamma för *ba*- och *såhär*-konstruktionen. Även den vänstra lådan längst ner i konstruktionen, motsvarande referensramen, har samma attribut och värden. Det gäller också den högra lådan, som symboliserar anföringen. Den mittersta lådan, som motsvarar anföringsramen, ser däremot annorlunda ut. Högst upp till höger i denna låda synliggörs att den är en FA deklarativ satskonstruktion och därmed ärver egenskaper därifrån. Ett par värden för attribut har dock specificerats för denna låda, eftersom den inte kan sägas ärva dessa från konstruktionen FA deklarativ sats: Pragmatiskt är den inte en egen TKE, utan har den kontextualiserande funktionen av att vara just anföringsram. Prosodiskt utgör den en egen intonationsfras.

Som värde till attributet SYN anges tre obligatoriska element: ett subjekt, ett finit verb och *såhär*. För subjektet specificeras att det kan bära den seman-

Figur 6. Formalisering av anföringar med *såhär*.

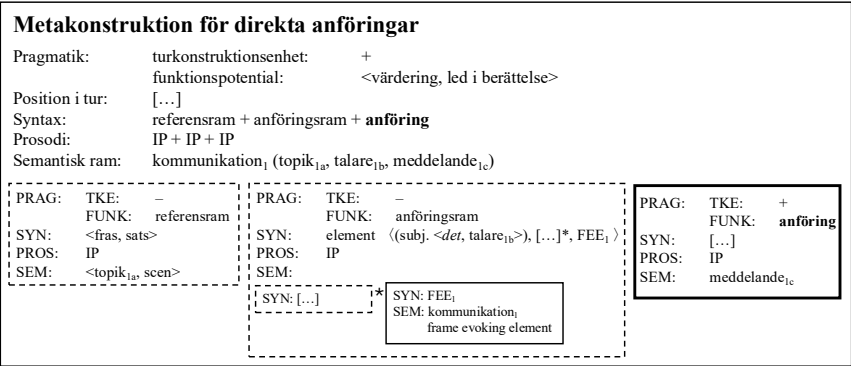
tiska rollen *talare* precis som subjektet för *ba*, eller utgöras av det opersonliga *det*. Liksom *ba* är även *såhär* etiketterat som *frame evoking element* (FEE). Utöver de tre obligatoriska elementen anges ett icke-obligatoriskt vars form är underspecificerad med [...]. Detta led motsvarar det fundament som kan förekomma i anföringsramar med *såhär*, till exempel adverbet *då* i exempel (23) och (24) ovan.

Anföringsramen innehåller även fyra mindre lådor som illustrerar ordningsföljden mellan de syntaktiska elementen. Lådorna med heldragna kantlinjer är obligatoriska och måste således fyllas eftersom anföringsramen är en FA deklarativ satskonstruktion. Det andra ledet måste exempelvis vara ett finit verb, och något led måste stå framför verbet. Vilket led är dock inte syntaktiskt specificerat, eftersom både subjektet och ett eventuellt adverbliellt fundament kan stå här. Om ett adverb som *då* står i fundamentet, placeras subjektet i stället i den streckade lådan efter det finita verbet. Asterisken efter denna låda visar att fler lådor av samma slag kan förekomma. Sist i ordningsföljden kommer lådan för *såhär*.⁴¹

5.4. Sammanfattande konstruktionsanalys

Avsnitt 5.2 och 5.3 har visat att direkta anföringar i materialet följer ett visst mönster. Den direkta anföringen kan föregås av en referensram som anger omständigheterna eller ämnet för anföringen. Referensramen kan optionellt följas av en anföringsram, minimalt bestående av en anföringsmarkör. Dessa ramar kan byggas ut syntaktiskt med subjekt och verb, och där verkar ledföljden SV vara den föredragna – även om ledföljden VS också förekommer. Anföringar enligt detta mönster används av materialets talare som led i

⁴¹ Tillsammans med det finita verbet kan *såhär* analyseras som FA-deklarativsatsens *huvud*, se attributet *head* i figur 3 i avsnitt 3.2 ovan.

Figur 7. Formalisering av metakonstruktionen för direkta anföringar.

berättelser och i värderande projekt. De direkta anföringsmönster som undersöks i detta arbete är alltså konventionaliserade former, som återkommande används för att skapa en anförande betydelse enligt den semantiska ramen *kommunikation*. Vidare används denna anförande betydelse för att uttrycka en av två funktionspotentialer: värderingar eller berättelseled, det senare inte sällan i samband med berättelsens klimax. Denna systematik mellan form, betydelse och funktion gör att direkta anföringar med *ba* och *såhär* kan ses som konstruktioner: konventionaliserade kombinationer av form, funktion och betydelse. Den gemensamma konstruktionen för dessa anföringar kan sammanfattas enligt figur 7, en *metakonstruktion* (Leino & Östman 2005 s. 206) som generaliserar över direkta anföringskonstruktioner med *ba* och *såhär*.

I metakonstruktionen i figur 7 ingår, liksom i *ba*-konstruktionen i figur 4 och *såhär*-konstruktionen i figur 6, tre delar: referensramen till vänster, anföringsramen i mitten och anföringen till höger. Av dessa är det endast anföringen som är obligatorisk: även om några sådana exempel inte har diskuterats i denna artikel, kan en direkt anföring bestå av enbart själva anföringen, utan några initialt kontextualiserande led (se 3.1). Sådana konstruktioner förekommer flitigt i de samtalspoddar jag undersökt, till exempel (31) nedan där talaren med *du* tilltalar en person som inte finns närvarande i samtalet (mer specifikt en hypotetisk partner), utan enbart i en konstruerad, hypotetisk samtalssituation. Här är det alltså kontexten som visar att talaren direkt anför någon annans röst. Förutom perspektivskifte utifrån den kringliggande kontexten kan även röstläge och språkval visa att talaren gör en direkt anföring (SAG IV 1999 s. 854, Nordberg 2014 s. 117). Ett sådant exempel ges i (32), där talaren bytt språk från svenska till engelska för att imitera *spelyoutubers*, det vill säga YouTube-aktiva influerare profilerade mot dataspel.

(31) du kante göra så mycke att ja låg me Anna Hanna Linda va (Samtal E)

- (32) eh if you pre- prefer this type of game instead this type of game it's because of your trauma (Samtal C)

Sett till attributen för konstruktionen som helhet ingår samma attribut och värden som för *ba*-konstruktionen i figur 4 och *såhär*-konstruktionen i figur 6. Även referensramen har samma attribut och värden som *ba*- och *såhär*-konstruktionen, liksom själva anföringen. Däremot skiljer sig anföringsramen från både *ba*- och *såhär*-konstruktionen. Värdena för attributet PRAG och PROS är visserligen desamma, men elementen för SYN och realiseringen av ledföljden i de mindre lådorna skiljer sig. Av de syntaktiska elementen i anföringsramen i metakonstruktionen är endast *frame evoking element* (FEE) obligatoriskt och realiseras sist av de ingående leden. FEE skulle exempelvis kunna utgöras av ett ensamt *ba* utan att talaren markeras. Om en talare markeras kan den utgöras av ett led som ramsemantiskt fungerar som *talare* och syntaktiskt fungerar som subjekt. Subjektet skulle även kunna utgöras av ett opersonligt *det*. Oavsett vilken form subjektet har placeras det före FEE. FEE skulle även kunna bestå av ett anföringsverb. I så fall kan givetvis anförings verbet föregå talaren om anföringsramen inleds av exempelvis ett adverbial. Den inversion som uppstår i ett sådant fall uppstår då som en konsekvens av att konstruktionen FA deklarativ sats används. Det faktum att fler led än FEE och ett subjekt kan ingå synliggörs av [...] både under listan över de syntaktiska elementen och i lådan längst ner till höger i anföringsramen.

Här kan påpekas att en metakonstruktion för direkta anföringar även bör inkludera mediala och finala kontextualiserade anföringsmarkörer som i (11) och (12) ovan, upprepade nedan som (33) och (34). För finalt kontextualiserade anföringsmarkörer som *sa hon* i (34) skulle ytterligare en icke-obligatorisk del i metakonstruktionen i figur 7 kunna läggas till efter kontributionen. För en sådan anföringsmarkör kan det specificeras att ledföljden alltid verkar vara VS (SAG IV 1999 s. 845, Auer & Lindström 2016 s. 77). Ledföljden i anföringsramen behöver då kastas om, så att FEE föregår subjektet. Eftersom en medial konstruktion är parentetisk och kan uppträda så gott som var som helst i en konstruktion, ser jag det inte som nödvändigt att den inkorporeras i metakonstruktionen i figur 7.

- (33) Bea, sa hon, är snäll.

- (34) Bea är snäll, sa hon.

Jag menar att den preliminära analysen i figur 7 ovan har potential att redogöra inte bara för de direkta anföringar som undersökts i detta arbete, utan även för andra typer av direkt anföring i talspråk. Konstruktionen ifrågasätter alltså inte någon tidigare redogörelse för direkta anföringar, utan bör rimligen ses som en vidareutveckling från ett interaktionslingvistiskt och konstruktionsgrammatiskt perspektiv. Till skillnad från tidigare studier

fångar metakonstruktionen möjligheten till den ovanliga *adverbial-subjekt-verb*-ledföljd som tidigare endast uppmärksammats i begränsad utsträckning för *ba* och inte alls för *såhär*. Analysen i figur 7 behöver dock testas för och eventuellt justeras utifrån flera anföringsstrukturer i andra typer av material.

6. Summerande diskussion och framåtblick

Den här artikeln har lämnat ett bidrag till forskningen om ledföljdsmonster som förekommer vid vissa typer av direkt anföring, nämligen de som uppstår i exempel som (1) och (2), upprepade nedan som (35) och (36), där en initialt fristående scen följs av ett subjekt och ett finit verb på tredje plats. Jag har även inkluderat exempel med inledande fristående topik som *Mars i Oxen* i (4), upprepad som (37), och exempel där finit verb saknas, vilket även är fallet i (37). Därutöver har exempel med inledande fristående topiker och scener – men utan anföringsmarkörer – inkluderats, som i (5) ovan, upprepad som (38).

(35) Skulle nån säga så ti mej ja hade ba »vad menar du» (Samtal F)

(36) När ja kom hem ja va såhär »de här e fan andra gången» (Samtal G)

(37) Mars i Oxen man ba »my fucking god» (Samtal H)

(38) Sen en vecka senare så »Lindfors, grattis!» (Samtal K)

För att studera hur anföringsmönstren i (35)–(38) ovan fungerar i sin interaktionella kontext har jag närmat mig dem från ett interaktionslingvistiskt perspektiv. Med denna ingång har jag kunnat se att anföringarna används i värderande och berättande aktiviteter, och hur de formas prosodiskt i tal-i-interaktion. Med det sociala perspektiv som interaktionslingvistikens erbjuder har jag alltså kunnat konstatera att anföringarna har fler funktioner bortom själva anförandet: de nyttjas regelbundet i samband med just värderingar och berättelser.

För att systematisera detta har jag kompletterat det interaktionslingvistiska perspektivet med ett konstruktionsgrammatiskt. Genom begreppet *konstruktion* möjliggör konstruktionsgrammatiken för en generalisering av grammatiska former som återkommande uppträder med vissa betydelser och/eller funktioner. En sådan generalisering har jag presenterat med utgångspunkt i Lindströms (2008) schema för turkonstruktionsenheter (TKE). Genom att utgå från TKE-schemat kan min konstruktionsgrammatiska analys jämföras med liknande TKE:er i samtal som innehåller samma typ av faser. Jag återkommer till detta längre ner. Med konstruktionsformaliseringen kan analysen utifrån TKE-schemat specificeras ytterligare med avseende på grammatisk struktur, något som sällan görs inom interaktionslingvistikens. Konstruktionsgrammatiken har också tillåtit mig att visa syntaktiska likheter mellan de två anföringsmarkörerna *ba* och *såhär*, samt mellan fristående topiker och scener i olika strukturer.

Artikelns material har excerperats från tio samtalspoddar från Spotifys poddtopplista. I dessa samtal ingår 21 personer i varierande åldrar, vilket understryker att de konstruktioner som studerats knappast kan ses som idiolektala uttryck. Som i många andra studier av kvalitativ karaktär är dock det undersökta materialet förhållandevis litet. En undersökning baserat på ett större material hade kunnat ge mer kunskap om de undersökta anföringsmönstren. De anföringskonstruktioner som undersökts är förvisso hämtade från talspråket men borde inte vara helt frånvarande i talspråksnära skriftspråkskorpor. En annan begränsning med materialet är att det är helt verbalspråkligt:⁴² det går alltså inte att avgöra hur konstruktionerna skapas från ett multimodalt perspektiv. Framtida forskning på samma anföringskonstruktionstyp i ett videomaterial skulle kunna söka svaren på den frågan.

De anföringskonstruktioner som undersökts kan ses som instanser av ett mer generellt mönster för anföringar. Jag har i avsnitt 5.4 formulerat en preliminär analys av en sådan överordnad konstruktion, en så kallad *metakonstruktion*. Denna konstruktion kan ses som ett utkast för direkta anföringskonstruktioner i allmänhet. Det är också min förhoppning att metakonstruktionen – liksom de två separata konstruktionerna för *ba* och *såhär* – kan ge upphov till fler konstruktionsgrammatiska beskrivningar av interaktionssyntaktiskt slag, det vill säga konstruktioner som inkluderar mer än bara satsformade enheter.

Den metakonstruktion för direkta anföringar som jag presenterat i avsnitt 5.4 ovan antar en linjär struktur bestående av tre olika delar, varav endast anföringen är den obligatoriska. Det beror på att direkta anföringar i sin mest minimala form inte föregås av initiala kontextualiseringar, och en metakonstruktion för direkta anföringar bör synliggöra det. Den direkta anföringen kan anta vilken form som helst, språklig eller icke-språklig, men framkallar alltid den semantiska ramen *kommunikation*. Genom denna ram tolkas själva anföringen som ett meddelande, med en avsändare som inte är talaren själv i ögonblickets här och nu.

En direkt anföring kan föregås av en anföringsram och/eller en referensram. Dessa har formaliserats enligt en linjär syntaktisk struktur, där de är sidoordnade den direkta anföringen. Om båda ramarna förekommer samtidigt föregår alltid referensramen anföringsramen i enlighet med Strandbergs (2024b) beskrivning av de olika faserna i en TKE. Till skillnad från den direkta anföringen, som kan utgöra en minimal TKE – det vill säga en fullbordad handling i interaktion – kan varken referensramen eller anföringsramen göra detta. De fungerar i stället som *projektionskonstruktioner* (Günthner 2008), det vill säga konstruktioner som inte på egen hand kan utgöra en TKE utan projicerar att en sådan är i vardande.

Ett utmärkande drag för anföringskonstruktionerna i figurerna 4, 6 och 7 ovan är att själva anföringen är pragmatiskt fokuserad. Modellen synliggör detta genom att koppla anföringen till den handlingsbärande delen av en TKE:

⁴² Två av samtalen har dock video, men inte övriga.

kontributionen. Att det är just anföringen som är fokuserad syns även i tidigare forskning: Eriksson (1997) och Öqvist (2000 ms.) ser *ba* respektive *sär* som fokuserande markörer. Dessa följs av det som inom informationsstrukturen refereras till som rema. Den första delen av anföringskonstruktionerna kan på så vis ses som bakgrund, medan själva anföringen träder i förgrunden.

Samma mönster observeras även av Strandberg (2024a), som noterar att anföringar är vanligt förekommande i V3-strukturer som inleds av en konditional eller temporal bisats som fritt initialt annex, och alltså utgör fristående scener. En del av de V3-strukturer i Strandbergs material som inte är anföringar har ändå denna förgrundande funktion i sin interaktionella kontext. Strandberg (2024a s. 17) refererar till dessa som *yttranden med emfas* och beskriver det som att talaren i dessa »tydligt framhäver kontributionen som sann och därmed även visar sin inställning till den». Strandberg (2025) kopplar denna funktion till hävdade *att*-bisatser med inbäddad V2-ledföljd (Andersson 1975 s. 24, Bylin & Melander 2023 s. 259), som följer ett liknande mönster: bisatsen framhävs medan matrissatsen blir mer parentetisk (Hooper & Thompson 1973 s. 475, se även avsnitt 3.1 ovan). De direkta anföringarna i föreliggande arbete skulle kunna delas upp i en bakgrundande och en förgrundande del på samma sätt som Strandbergs hävdande V3-exempel. Figur 8 illustrerar detta, med exempel (4) och (1), upprepade som A och B, tillsammans med exempel C från Strandberg 2024a (s. 19) och D från Strandberg 2025.

Uppdelningen i bakgrund och förgrund kan i grova drag ses som en motsvarighet till de informationsstrukturella termerna *tema* och *rema*. I figur 8 används dock *bakgrund* och *förgrund* som en mer framhävande version av tema–rema-principen på diskursnivå efter Langacker (2008 s. 57 f.). De flesta satser, till exempel de satsformade bakgrunderna och förgrunderna i figur 8, kan delas upp i en tematisk och en rematisk del. Jag använder begreppsparet *bakgrund–förgrund* för en liknande uppdelning på överordnad nivå (jfr Auer 2024 s. 114), nämligen för att beskriva skillnaden mellan den initiala kontextualiseringen, där de fristående leden står, och kontributionen, som utgörs av anföringen eller den framhävda deklarativa satsen i Strandbergs (2024a) V3-konstruktioner med emfas. Enligt denna analys är fristående led bakgrundande, medan det led de föregår är förgrundat i sin interaktionella kontext. Sett till konstruktionsformaliseringarna i figur 4, 6 och 7 skulle de led som inte markerats som TKE:er vara bakgrundade, medan den TKE-markerade anföringen är förgrundad.

Denna princip kan alltså skapa V3-ledföljder, men på lite olika sätt: För anföringskonstruktionerna hamnar V3-ledföljden i den initiala kontextualiseringen som i exempel B i figur 8. För Strandbergs (2024a) emfatiska V3-ledföljder, där ett satsformat omständighetsadverbial står framför en deklarativ huvudsats, skapas i stället V3-ledföljden mellan den initiala kontextualiseringen och kontributionen. Det som förenar de båda konstruktionsstyperna verkar alltså egentligen inte vara V3-ledföljden i sig, utan det förgrundande konstruktionsmönster som de båda ingår i.

Det interaktionssyntaktiska perspektiv som jag utgått från i denna arti-

Exempel	Initial kontextualisering Bakgrund	Kontribution Förgrund
A	Mars i Oxen man ba	my fucking god
B	skulle nån säga så ti mej ja hade ba	va menar du
C	när ja försökte liksom leta	ja hitta inget annat invest- mentbolag som e så extremt nischade på de här typen av liksom investments
D	när man har lite fjärilar i magen	man e fucking odödlig

Figur 8. Fristående led som bakgrundande del.

kel kan således synliggöra syntaktiska mönster som överskrider traditionella satsgränser (jfr Hopper & Thompson 2008 s. 116) och i stället närma sig vad som kan beskrivas som *diskurssyntax* (jfr Cinque 1997 s. 98, Villa García 2023 s. 268). Som jag hoppas ha visat i denna artikel har ett sådant perspektiv stor potential att fånga syntaktiska mönster som överskrider den traditionella grammatikens intressen, men också förefaller vara för syntaktiskt orienterade för samtalsanalysen. Ett exempel på sådana syntaktiska mönster är just de initialt kontextualiserade direkta anföringar som undersökts i denna artikel. Några av dessa ledföljder kan även ge oss insikter i svenskans möjligheter till vissa typer av V3-ledföljd. Den V3-ledföljd som uppstår vid vissa typer av direkt anföring verkar förbises i svenskans grammatiska beskrivning, där V3 i princip uteslutande tillskrivs förorts- och andraspråksindexerad svenska. Denna artikel presenterar alltså ny empiri som visar att svenska som varken är förorts- eller andraspråksindexerad har bättre möjligheter till V3 än man tidigare har trott.

Litteratur

Andersson, Lars-Gunnar, 1975: *Form and functions of subordinate clauses*. (Göteborg monographs in linguistics 1.) Göteborg.

Andréasson, Maia, 2007: *Satsadverbial, ledföljd och informationsdynamik i svenskan*. Göteborg.

Andréasson, Maia & Benjmain Lyngfelt, 2025 ms.: Clausal constructions in Swedish. A constructionist model of clausal syntax.

Anward, Jan & Bengt Nordberg, 2005: Inledning. I: J. Anward & B. Nordberg (red.), *Samtal och grammatik. Studier i svenskt samtalsspråk*. Lund. S. 5–10.

Auer, Peter, 2005: Projection in interaction and projection in grammar. I: *Text* 25: 1, s. 7–36.

- 2006: *Construction Grammar meets Conversation: Einige Überlegungen am Beispiel von „so“-Konstruktionen*. I: S. Günthner & W. Imo (utg.), *Konstruktionen in der Interaktion*. Berlin. S. 291–314.
- 2024: *Online-Syntax. Eine Einführung in die Analyse gesprochener Sprache*. Berlin.
- Auer, Peter & Stefan Pfänder, 2011: Constructions: *Emergent or emerging?* I: P. Auer & S. Pfänder (red.), *Constructions: Emerging and Emergent* Berlin–Boston. S. 1–21.
- Auer, Peter & Jan Lindström, 2016: Left/right asymmetries and the grammar of pre- vs- post-positioning in German and Swedish talk-in-interaction. I: *Language Sciences* 56, s. 68–92.
- Borin, Lars, Markus Forsberg, Martin Hammarstedt, Louise Holmer & Arild Mattson, 2025: Korp: Språkbanken's word research platform. I: D. Dannélls, K. Blensénus & L. Borin (red.), *Sixty years of Swedish computational lexicography*. Berlin–Boston. S. 175–193.
- Brandtler, Johan, 2021: Huvud- och bisaker om huvud- och bisatser. I: J. Brandtler & M. Kalm (red.), *Nyanser av grammatik. Gränser, mångfald, fördjupning*. Lund. S. 119–134.
- Brône, Geert & Elisabeth Zima, 2014: Towards a dialogic construction grammar: *Ad hoc* routines and resonance activation. I: *Cognitive Linguistics* 25: 3, s. 457–495.
- Bylin, Maria & Björn Melander (red.), 2023: *Språkrådet rekommenderar. Perspektiv, metoder och avvägningar i språkriktighetsfrågor*. Stockholm.
- Chafe, Wallace L., 1976: Givenness, contrastiveness, definiteness, subjects and topics. I: C. N. Li (red.), *Subject and Topic*. New York. S. 25–55.
- Cinque, Guglielmo, 1997: 'Topic' Constructions in Some European Languages and 'Connectedness'. I: E. Anagnostopoulou, H. van Riemsdijk & F. Zwarts (red.), *Materials on Left Dislocation*. Amsterdam–Philadelphia. S. 93–118.
- Clift, Rebecca, 2006: Indexing stance: Reported speech as an interactional evidential. I: *Journal of Sociolinguistics* 10: 5, s. 569–595.
- Collberg, Philippe & Katarina Lundin, 2022: Scene-setting i tränares instruktioner och återkoppling. I: P. Sundqvist, C. Waldmann, B. Straszer & B. Ljung Egeland (red.), *Språk i skola, på fritid och i arbetsliv. Aktuella arenor för svensk forskning inom tillämpad språkvetenskap*. (ASLA:s skriftserie 29.) S. 167–186.
- Couper-Kuhlen, Elizabeth, 2007: Assessing and accounting. I: E. Holt & R. Clift (red.), *Reporting Talk. Reported Speech in Interaction*. Cambridge. S. 81–119.
- Couper-Kuhlen, Elizabeth & Dagmar Barth-Weingarten, 2011: A system for transcribing talk-in-interaction: GAT 2. I: *Gesprächsforschung* 12, s. 1–51.
- Couper-Kuhlen, Elizabeth & Margret Selting, 2018: *Interactional linguistics. Studying language in social interaction*. Cambridge.
- Couper-Kuhlen, Elizabeth, Barbara A. Fox, Chase Wesley Raymond, Marja-Leena Sorjonen & Sandra A. Thompson, 2024: Analyzing Grammar in Social Interaction. I: J. D. Robinson, R. Clift, K. H. Kendrick & C. W. Raymond (red.), *The Cambridge Handbook of Methods in Conversation Analysis*. Cambridge. S. 641–671.
- Czulo, Oliver, Alexander Ziem & Tiago Timponi Torrent, 2020: Beyond lexical semantics: notes on pragmatic frames. I: *Proceedings of the International FrameNet Workshop 2020: Towards a Global, Multilingual FrameNet*. Marseille. S. 1–7.

- Dannélls, Dana, Niklas Zechner & Shafqat Mumtaz Virk, 2025: Swedish Frame-Net: a lexical semantic resource for Swedish. I: D. Dannélls, K. Blensénus & L. Borin (red.), *Sixty years of Swedish computational lexicography*. Berlin–Boston. S. 113–130.
- Deppermann, Arnulf, 2006: Construction Grammar – Eine Grammatik für die Interaktion? I: A. Deppermann, R. Fiehler & T. Spranz-Fogasy (red.), *Grammatik und Interaktion*. Radolfzell. S. 43–65.
- 2007: *Grammatik und Semantik aus gesprächsanalytischer Sicht*. Berlin–New York.
- Diessel, Holger, 2019: *The Grammar Network. How Linguistic Structure is Shaped by Language Use*. Cambridge.
- Dryselius, Victoria & Katarina Lundin, 1999: Med ungdomligt språk i bagaget: kontinuiteten i språket avspeglad i tre kvinnors samtalsstil. I: *Språk och stil* NF 9, s. 155–176.
- Ericsson, Stina, Inga-Lill Grahén & Susanna Karlsson, 2023: Praktiskt analysarbete. I: S. Ericsson, I.-L. Grahén & S. Karlsson (red.), *Att analysera interaktion*. Lund. S. 111–130.
- Eriksson, Mats, 1992: *Ett fall av grammatikalisering i modern svenska: ba i ungdomars talspråk*. (FUMS Rapport nr 166.) Uppsala.
- 1993: Användningen av partikeln *ba* i ungdomars berättelser – ett fall av pågående grammatikalisering. I: L. Wollin (utg.), *Studier i svensk språkhistoria 3. Förhandlingar vid Tredje sammankomsten för svenska språkets historia. Uppsala 15–17 oktober 1992*. S. 85–98.
- 1995: A case of grammaticalization in modern Swedish: the use of *ba* in adolescent speech. I: *Language Sciences* 17, s. 19–48.
- 1997: *Ungdomars berättande. En studie i struktur och interaktion*. Uppsala.
- Fauconnier, Gilles, 1981: Pragmatic functions and mental spaces. I: *Cognition* 10, s. 85–88.
- Fiedler, Sophia, 2024: *The Grammar-in-use of Direct Reported Thought in French and German. An Interactional and Multimodal Analysis*. Göttingen.
- Fillmore, Charles J., 1982: Frame Semantics. I: *Linguistics in the Morning Calm. Selected Papers from SICOL-1981*, s. 111–137. Seoul.
- Fillmore, Charles J. & Collin Baker, 2015: A frames approach to Semantic Analysis. I: B. Heine & H. Narrog (red.), *The Oxford Handbook of Linguistic Analysis* (2. uppl.). Oxford. S. 791–816.
- Fischer, Kerstin, 2015: Conversation, Construction Grammar, and cognition. I: *Language and Cognition* 7: 4, s. 563–588.
- Forsskåhl, Mona, 2009: *Konstruktioner i interaktion. de e som resurs i samtal*. Helsingfors.
- Fox, Barbara A., Sandra A. Thompson, Cecilia E. Ford & Elizabeth Couper-Kuhlen, 2013: Conversation Analysis and Linguistics. I: J. Sidnell & T. Stivers (red.), *The Handbook of Conversation Analysis*. West Sussex. S. 726–740.
- Fried, Mirjam & Jan-Ola Östman, 2005: Construction Grammar and spoken language: The case of pragmatic particles. I: *Journal of Pragmatics* 37: 11, s. 1752–1778.
- Fried, Mirjam & Kiki Nikiforidou, 2025: Construction Grammar. Introduction. I: M. Fried & K. Nikiforidou (red.), *The Cambridge Handbook of Construction Grammar*. Cambridge. S. 1–20.

- Golato, Andrea, 2000: An innovative German quotative for reporting on embodied actions: *Und ich so/und er so* 'and I'm like/and he's like'. I: *Journal of Pragmatics* 32, s. 29–54.
- Goldberg, Adele, 2006: *Constructions at work: the nature of generalization in language*. New York.
- Greco, Ciro & Liliane Haegeman, 2020: Frame setters and microvariation of subject-initial Verb Second. I: R. Woods & S. Wolfe (red.), *Rethinking Verb Second*. Oxford. S. 61–89.
- Günthner, Susanne, 1997: The contextualization of affect in reported dialogues. I: S. Niemeier & R. Dirven (red.), *Language of Emotions: Conceptualization, expression, and theoretical foundation*. Amsterdam–Philadelphia. S. 247–275.
- 2008: Projektorkonstruktionen im Gespräch: Pseudoclefts, die Sache ist-Konstruktionen und Extrapositionen mit es. I: *Gesprächsforschung* 9, s. 86–114.
- 2009: Konstruktionen in der kommunikativen Praxis. Zur Notwendigkeit einer interaktionalen Anreicherung konstruktionsgrammatischer Ansätze. I: *Zeitschrift für germanistische Linguistik* 37: 3, s. 402–426.
- 2020: Practices of clause-combining. From complex *wenn*-constructions to insubordinate ('stand-alone') conditionals in everyday spoken German. I: Y. Maschler, S. Pekarek Doehler, J. Lindström & L. Keevallik (red.), *Emergent Syntax for Conversation*. Amsterdam–Philadelphia. S. 185–220.
- Günthner, Susanne & Wolfgang Imo (red.), 2006: *Konstruktionen in der Interaktion*. Berlin–Boston.
- Haegeman, Liliane & Ciro Greco, 2018: West Flemish V3 and the interaction of syntax and discourse. I: *The Journal of Comparative Germanic Linguistics* 21, s. 1–56.
- Halliday, M.A.K. & Christian Matthiessen, 2014: *Halliday's Introduction to Functional Grammar*. (4. uppl.) New York.
- Hasund, Ingrid Kristine, Toril Opsahl & Jan Svennevig, 2012: By three means. The pragmatic functions of three Norwegian quotatives. I: I. Buchstaller & I. van Alphen (red.), *Quotatives. Cross-linguistic and cross-disciplinary perspectives*. Amsterdam–Philadelphia. S. 37–68.
- Henricson, Sofie, 2009: Kopulaverbet *vara* som citatmarkör i svenskt ungdomsspråk. I: L. Collin & S. Haapamäki (red.), *Svenskan i Finland 11*. (Skrifter från svenska institutionen vid Åbo Akademi.). Åbo. S. 66–76.
- 2010: Är *att* en citatmarkör? I: C. Falk, A. Nord & R. Palm (red.), *Svenskans beskrivning 30. Förhandlingar vid Trettionde sammankomsten för svenskans beskrivning, Stockholm den 10 och 11 oktober 2008*. Stockholm. S. 112–122.
- Hoffmann, Thomas & Graeme Trousdale (red.), 2013: *The Oxford Handbook of Construction Grammar*. Oxford.
- Holt, Elizabeth, 1996: Reporting on Talk: The Use of Direct Reported Speech in Conversation. *Research on Language and Social Interaction* 29: 3, s. 219–245.
- 2000: Reporting and Reacting: Concurrent Responses to Reported Speech. I: *Research on Language and Social Interaction* 33: 4, s. 425–454.
- Holt, Elizabeth & Rebecca Clift, 2007: Introduction. I: E. Holt & E. Clift (red.), *Reporting Talk. Reported Speech in Interaction*. Cambridge. S. 1–15.

- Hooper, Joan B. & Sandra A. Thompson, 1973: On the Applicability of Root Transformations. I: *Linguistic Inquiry* 4: 4, s. 465–497.
- Hopper, Paul J. & Sandra A. Thompson, 2008: Projectability and clause combining in interaction. I: R. Laury (red.), *Crosslinguistic Studies of Clause Combining. The multifunctionality of conjunctions*. Amsterdam–Philadelphia. S. 99–123.
- Huhtamäki, Martina & Viktoria Strandberg, u.a.: Doing podcasting. Podcast Conversations as Data in Interactional Linguistics.
- Imo, Wolfgang, 2007: Construction Grammar *und Gesprochene-Sprache-Forschung. Konstruktionen mit zehn matrixsatisfäigen Verben im gesprochenen Deutsch*. Tübingen.
- 2015: Interactional Construction Grammar. *Linguistic Vanguard* 1: 1, s. 69–77.
- Jefferson, Gail, 2004: Glossary of transcript symbols with an introduction. I: G. H. Lerner (red.) *Conversation Analysis. Studies from the first generation*. Amsterdam–Philadelphia. S. 13–31.
- Josephson, Olle, 1992: Folkrorelser och berättarstil. I: S. Hellberg, U.-B. Kotsinas, P. Ledin & I. Lindell (utg.), *Svenskans beskrivning 19. Förhandlingar vid Nittonde sammankomsten för svenskans beskrivning*. Lund. S. 152–163.
- Jönsson, Linda, 2005: Tal i tal. Grammatiska konstruktioner av anföring i tonår flickors samtal. I: J. Anwand & B. Nordberg (red.), *Samtal och grammatik. Studier i svenskt samtalsspråk*. Lund. S. 89–108.
- Kotsinas, Ulla-Britt, 1994: *Ungdomsspråk*. Uppsala.
- Kroeger, Paul R., 2019: *Analyzing meaning. An introduction to semantics and pragmatics*. Berlin.
- Kwiatkowski, Marion, 2024: *Finding your place among different languages and cultures. Linguistic expressions of social identity by transcultural youth in rural Finland*. (Nordica Helsingiensia 63.) Helsingfors.
- Lambrecht, Knud, 1994: *Information structure and sentence form. Topic, focus, and the mental representation of discourse referents*. Cambridge.
- 2001: Dislocation. I: M. Haspelmath, E. König, W. Oesterreicher & W. Raimble (red.), *Language Typology and Language Universals*. Berlin–New York. S. 1050–1078.
- Langacker, Ronald W., 2008: *Cognitive Grammar. A Basic Introcuton*. Oxford.
- Leino, Jaakko & Jan-Ola Östman, 2005: Constructions and variability. I: M. Fried & H. C. Boas (red.), *Grammatical Constructions. Back to the roots*. Amsterdam–Philadelphia. S. 191–213.
- Lerner, Gene H., 1991: On the Syntax of Sentences-in-Progress. I: *Language in Society* 20: 3, s. 441–458.
- Levälahti, Minna, Sofie Henricson, Martina Huhtamäki & Jan Lindström, 2023: Exploring language norms in podcasts distributed by a public service broadcaster in the Finland-Swedish mediascape. I: R. De Ridder (red.), *»One size fits all«? Linguistic standards in the media of pluricentric language areas*. Graz–Berlin. S. 121–144.
- Lindholm, Camilla 2003. *Frågor i praktiken. Flerledade frågeturer i läkare-patientsamtal*. Helsingfors.
- Lindholm, Camilla & Jan Lindström, 2003: »Får jag fråga?» Frågeramar i institutionell interaktion. *Språk och stil* NF 13, s. 35–64.

- 2004: Dislokationer och fristående topiker. Två annexkonstruktioner i talad svenska. I: B. Melander, U. Melander Marttala, C. Nyström, M. Thelander & C. Östman (red.), *Svenskans beskrivning* 26. Uppsala. S. 196–207.
- Lindström, Jan, 2008: *Tur och ordning. Introduktion till svensk samtalsgrammatik*. Stockholm.
- 2014a: Interaktionell lingvistik: procedurer, teman och analyser. I: *Folkmålsstudier* 52, s. 31–55.
- 2014b: On the place of turn and sequence in grammar. Verb-first clausal constructions in Swedish talk-in-interaction. *Pragmatics* 24: 3, s. 507–532.
- 2025: Constructions in Spoken Interaction. I: M. Fried & K. Nikiforidou (red.) *The Cambridge Handbook of Construction Grammar*. Cambridge. S. 309–333.
- Linell, Per, 2005: En dialogisk grammatik? I: J. Anward & B. Nordberg (red.), *Samtal och grammatik. Studier i svenskt samtalsspråk*. Lund. S. 231–329.
- Lundin Åkesson, Katarina, 2005: The multifunctional 'ba': a finiteness marker in the guise of an adverbial. I: *Working papers in Scandinavian Syntax* 76, s. 73–92.
- Lyngfelt, Benjamin & Camilla Wide, 2014: Introduction: Constructionist Approaches to Swedish. I: *Constructions* 2014: 1.
- Mandelbaum, Jenny, 2013: Storytelling in Conversation. I: J. Sidnell & T. Stivers (red.) *The Handbook of Conversation Analysis*. West Sussex. S. 492–507.
- Matsumoto, Yoshiko, 2025: Frame semantics. I: M. Fried & K. Nikiforidou (red.), *The Cambridge Handbook of Construction Grammar*. Cambridge. S. 23–43.
- Molnár, Valéria, Verner Egerland & Susanne Winkler, 2019: Exploring the Architecture of Topic at the Interface of Grammar and Discourse. I: V. Molnár, V. Egerland & S. Winkler (red.), *Architecture of Topic*. Boston–Berlin. S. 1–43.
- Mondada, Lorenza, 2018: Transcription in Linguistics. I: Litosseliti, Lia (red.), *Research Methods in Linguistics* (2. uppl.). London. S. 85–114.
- Niemelä, Maarit, 2010: The reporting space in conversational storytelling: Orchestrating all semiotic channels for taking a stance. *Journal of Pragmatics* 42, s. 3258–3270.
- Nordberg, Bengt, 1984: Om ungdomars samtalsstil. Några preliminära iakttagelser. *Nysvenska studier. Tidskrift för svensk stil- och språkforskning* 64, s. 5–27.
- 1992: Onomatopoetiska uttryck och ungdomars samtalsstil. I: S. Strömquist, (red.) *Tal och samtal*. Lund. S. 150–176.
- 2014: Att annonsera anföringar. I: K. Helgesson, H. Landqvist, B. Lyngfelt, J. Nilsson & C. Norrby (red.), *Fint språk/Good Language. Festskrift till Lars-Gunnar Andersson*. (Meijerbergs arkiv för svensk ordforskning 41.) Göteborg. S. 117–128.
- Norén, Kerstin & Per Linell, 2007: Meaning potentials and the interaction between lexis and contexts: an empirical substantiation. I: *Pragmatics* 17: 3, s. 387–416.
- Norrby, Catrin, 1998: *Vardagligt berättande. Form, funktion och förekomst*. (Nordistica Gothoburgensia 21.) Göteborg.
- Ohara, Kyoko, 2018: Relations between frames and constructions. A proposal from the Japanese FrameNet construction. I: B. Lyngfelt, L. Borin, K. Ohara & T. T. Torrent (red.), *Constructicography. Construction development across languages*. Amsterdam–Philadelphia. S. 141–163.

- Ono, Tsuyoshi & Sandra A. Thompson, 1995: What can conversation tell us about syntax? I: P. W. Davis (red.), *Alternative Linguistics. Descriptive and theoretical modes*. Amsterdam–Philadelphia. S. 213–271.
- Petersson, David, 2008: Förhållandet mellan anföringssats och anförd sats vid direkt anföring. I: G. Josefsson (red.), *Syntax i gränssnittet. Tre uppsatser i gränssnittet mellan lexikon, syntax och semantik*. (Nordlund 29.) Lund. S. 57–110.
- 2014: *The Highest Force Hypothesis. Subordination in Swedish*. Lund.
- Pomerantz, Anita, 1984: Agreeing and disagreeing with assessments: some features of preferred/dispreferred turn shapes. I: J. M. Atkinson & J. Heritage (red.), *Structures of Social Action*. Cambridge. S. 57–101.
- Rathje, Marianne, 2010: *Generationssprog*. Köpenhamn.
- Rönnqvist, Sara, 2025: *Turer, strukturer och gester. Positionerande praktiker i samtal om bildkonst*. (Nordica Helsingiensia 66.) Helsingfors.
- Rönnqvist, Sara & Jan Lindström, 2021: Turn Continuations and Gesture: »And Then»-Prefacing in Multi-Party Conversations. I: *Frontiers in Communication* 6. [DOI: <https://doi.org/10.3389/fcomm.2021.670173>.]
- Sacks, Harvey, Emanuel A. Schegloff & Gail Jefferson, 1974: A Simplest Systematics for the Organization of Turn-Taking for Conversation. I: *Language* 50: 4, s. 696–735.
- Sangfelt, Adrian & Karin Senter, u.u.: Verb third and the C-domain – within and outside Contemporary urban vernacular Swedish. Utkommer i: *The Journal of Comparative Germanic Linguistics*.
- Selting, Margret, 1994: Emphatic speech style – with special focus on the prosodic signalling of heightened emotive involvement in conversation. *Journal of Pragmatics* 22, s. 375–408.
- Selting, Margret & Dagmar Barth-Weingarten, 2024: *New Perspectives in Interactional Linguistic Research*. Amsterdam–Philadelphia.
- Senter, Karin, 2022: *Att göra förort. Om språkliga resurser hos gymnasieungdomar med mångspråkig förortsbakgrund*. Uppsala.
- Sommerlund, Kristina, 2021: Om danske unges brug af utraditionelle citatmarkører. I: Y. Goldshtein, I. Schoonderbeek Hansen & T. Thode Hougaard (red.), *18. Møde om Udforskningen af Dansk Sprog*. Aarhus. S. 463–478.
- Spronck, Stef & Tatiana Nikitina, 2019: Reported speech forms a dedicated syntactic domain. *Linguistic Typology* 23: 1, s. 119–159.
- Steensig, Jakob, Maria Jørgensen, Jan Lindström, Nicholas Mikkelsen, Karita Suomalainen & Søren Sandager Sørensen, 2025: Grammar in action. Social interaction as a basis for a comprehensive grammar? I: J. Steensig, M. Jørgensen, J. Lindström, N. Mikkelsen, K. Suomalainen & S. Sandager Sørensen (red.), *Grammar in Action. Building comprehensive grammars of talk-in-interaction*. Amsterdam–Philadelphia. S. 1–25.
- Strandberg, Viktoria, 2019: *Initiala annex i en teckenbaserad konstruktionsgrammatik*. (Forskningsrapporter från Institutionen för svenska språket.) Göteborg.
- 2021: Left-dislocation constructions in contemporary Swedish: A Sign-based Construction Grammar Account. *Constructions* 2021: 1.
- 2024a: Varför V3 nu? Temporal och konditionala bisatser som fria initiala annex. I: *Språk och interaktion* 6: 1.

- 2024b: Helt ärligt: Vad gör man med fria initiala annex? En interaktionslingvistisk studie. *Språk och stil* NF 34, s. 140–176.
- 2024c: Kronologi, samtalsstruktur och ompositionering. Tillägg till kommunikativa projekt med turinitialt *sen* i tal-i-interaktion. *Journal of German and Scandinavian Studies* 4, s. 14–34.
- 2025: »När man har lite fjärlar i magen man e fucking odödlig» Att framhäva något som sant med ledföljden V3. I: C. Waldmann, S. Ask, J. Lindh, M. Sandberg, A. Skoglund & A. Westum (red.), *Svenskans beskrivning 39: Förhandlingar vid trettionionde sammankomsten för svenskans beskrivning*. Växjö 4–6 oktober 2023. Växjö.
- Svensson, Gudrun, 2009: *Diskurspartiklar hos ungdomar i mångspråkiga miljöer i Malmö*. Lund.
- Teleman, Ulf, Staffan Hellberg & Erik Andersson, 1999: *Svenska Akademiens grammatik* (SAG). Stockholm.
- Villa-García, Julio, 2023: Hanging Topic Left Dislocation as extrasentential constituents: toward a paratactic account. Evidence from English and Spanish. I: *The Linguistic Review* 40: 2, s. 265–310.
- Wide, Camilla, 2008: Konstruktionsgrammatik ur ett interaktionellt perspektiv. I: L. Collin, S. Haapamäki, M. Sundman & L. Wollin (red.), *Under språkets hud. Festskrift till Erik Andersson på 60-årsdagen*. Åbo. S. 268–279.
- 2009: Interactional Construction Grammar: Contextual features of determination in dialectal Swedish. I: A. Bergs & G. Diewald (red.), *Context and Constructions* (Constructional Approaches to Language 9.) Amsterdam. S. 111–142.
- 2014: Constructions as resources in interaction: Syntactically unintegrated att 'that'-clauses in spoken Swedish. I: R. Boogart, T. Coleman & G. Rutten (red.): *Extending the Scope of Construction Grammar* (Cognitive Linguistics Research 34.) Berlin. S. 353–380.
- Wijk-Andersson, Elsie, 1991: *Bara i fokus. En semantisk-syntaktisk studie av bara och dess ekvivalenter i nysvenskt skriftspråk*. (Skrifter utgivna av Institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet 27.) Uppsala.
- 1997: Begreppet grammatikalisering belyst med svenska exempel. I: *Språk och stil* NF 7, s. 19–36.
- Wirtenäs, Karolina, 2002: *Ungdomars argumentation. Om argumentationstekniker i gruppssamtal*. (Acta Universitatis Gothenburgensis 26.) Göteborg.
- Öqvist, Jenny, 2000 ms.: Jamen förr i tiden så va re ju mera sär »å vicken vacker hatt du har». Om partikeln särs funktioner i samtal. Bidrag till projektet Samtalsspråkets grammatik, Linköping maj 2000. [Manuskript.]
- Östman, Jan-Ola, 2025: Construction Discourse. I: M. Fried & K. Nikiforidou (red.), *The Cambridge Handbook of Construction Grammar*. Cambridge. S. 519–539.

Transkriptionsnyckel

[...]	överlappande tal
=	tal direkt anslutet till tal på en annan rad i transkriptionen än den föregående
:	förlängt ljud, 0.2–0.5 sekunder
j_a_a	enkli

SÄlar fokal accent
!SÄ!lar extra stark accent

Andetag

°h/h° in-/utandning, 0.2–0.5 sekunder
°hh/hh° in-/utandning, 0.5–0.8 sekunder
°hhh/hhh° in-/utandning, 0.8–1.0 sekunder

Final intonation

. faller till låg
; faller till medel
, stiger till medel
– plan

Pauser

(.) mikropaus, under 0,2 sekunder
(0.5) uppmätt paus

Tonhöjdsförändringar

↑ mindre tonhöjning
↑↑ större tonhöjning
↓ mindre tonsänkning

Volym, tempo och röstkvalitet

<<all>...> allegro, snabbt
<<cr>...> knarrig röst
<<len>...> lento, långsamt
<<f>...> forte, starkt

Litteraturkrönika 2024–25

Av Lars-Erik Edlund,^a Erik Magnusson Petzell,^b Caroline Sandström,^γ
Mathias Strandberg^δ och Lena Wenner^ε

Föreliggande volym utgör en dubbelårgång av *Svenska landsmål och svenskt folkliv*, 2024–25. En naturlig följd av detta är att litteraturkrönikan tar större plats i anspråk då skörden av publicerade verk av intresse för krönikan hunnit växa sig större än vanligt. En stor del av dessa framställningar rör språkstruktur i dialekter på olika sätt.

Bland dessa finner vi Yair Sapirs och Olof Lundgrens *A Grammar of Elfdalian*, den första grammatik på engelska som beskriver älvdalskans struktur. Man använder som synes i boken den engelska benämningen *Elfdalian* som Dahl (2001) introducerade – och som sedan använts av t.ex. Sapir (2005), Nyström (2005), Nyström & Sapir (2011), Kroonen (2013), Sapir (2017) och Hansen (2021) – i stället för *Övdalian* som introducerades av Rosenkvist (2006) och därefter återfinns i bl.a. Garbacz (2010), Rosenkvist (2010) och Svenonius (2015). Språkbenämningen *Elfdalian* förefaller invändningsfri,

^a Institutionen för språkstudier, Umeå universitet. – Department of Language Studies, Umeå University. <https://orcid.org/0000-0001-8748-9934>. lars-erik.edlund@umu.se

^b Institutet för språk och folkminnen, Göteborg. – Institute for Language and Folklore, Gothenburg. <https://orcid.org/0009-0003-8932-131X>. erik.petzell@isof.se

^γ Institutet för de inhemska språken. – Institute for the Languages of Finland. <https://orcid.org/0009-0004-4978-1300>. caroline.sandstrom@oph.fi

^δ Institutet för språk och folkminnen, Göteborg. – Institute for Language and Folklore, Gothenburg. <https://orcid.org/0000-0002-9816-2010>. mathias.strandberg@isof.se

^ε Institutet för språk och folkminnen, Göteborg. – Institute for Language and Folklore, Gothenburg. <https://orcid.org/0000-0003-3486-327X>. lena.wenner@isof.se

Edlund, Lars-Erik et al., 2026: Litteraturkrönika 2024–25. I: *Svenska landsmål och svenskt folkliv* 2024–25 (147–148), s. 185–208. – Edlund, Lars-Erik et al., 2026: Litteraturkrönika 2024–25. In: *Swedish Dialects and Folk Traditions* 2024–25 (147–148), pp. 185–208. – DOI: <https://doi.org/10.69824/svlm.147.63554>

Denna artikel publiceras under villkoren i Creative Commons-licensen CC BY 4.0, som tillåter användning, spridning och reproduktion i vilket medium som helst, förutsatt att originalverket är korrekt citerat. – This article is published under the conditions given in the Creative Commons license CC BY 4.0, which allow use, distribution and reproduction in any medium, provided that the original work is cited correctly.

Litteraturöversikt. Redaktionellt material. Denna artikel har ej genomgått sakkunniggranskning. – Literature review. Editorial material. This article has not undergone peer review.

© 2026 författarna. – © 2026 the authors.

och den ibland påtalade risken för sammanblandning med Tolkiens konstruerade alviska, *Elvish*, kan man nog bortse från. Boken, utgiven på UCL-Press, är omfattande, hela 400 sidor inkl. kringsidor. Här återfinner man ett omfattande inledningskapitel (Introduction) som tecknar den historiska bakgrunden men också, på ett utmärkt sätt, den nuvarande sociolingvistiska situationen jämte pågående revitaliseringsarbete. Några av de tankar som möter i detta inledningskapitel kan med skäl diskuteras. Antagandet av älvdalskan som ett resultat av ett tidigt samiskt inflytande på det nordiska språket utgör en del av en större diskurs inom språkvetenskapen (jfr Kusmenko 2008 [2011], Bull 2010, Bull 2018). Bevisen för ett dylikt inflytande kan dock sättas i fråga (se bl.a. Fridell 2019, och, utförligast, Enger 2023), och antagandet måste i varje fall grundligt motiveras. I kapitlet möter dessutom en periodisering som borde ha problematiserats. Här uppfattas nämligen älvdalskan under hela perioden från 1500-tal fram till slutet av 1800-talet som »a relatively stable language system» (Sapir & Lundgren 2024 s. 17). Med utgångspunkt från exempelvis Stig Björklunds studie (1956) av språket i Andreas Johannis Prytz' *Comoedia om Konung Gustaf then första* (1622) torde väl ändå kunna konstateras att denna dialekt, liksom allt levande språk, förändrats genom århundradena. Helganders studie (1996) ger också värdefulla perspektiv på dialektens utveckling. Efter detta inledningskapitel följer kapitel som redovisar fonologi och ortografi, morfologi, syntax, lexikon jämte ordbildning samt ett parti med »text samples». De deskriptiva delarna är olika omfattande: fonologi- och ortografidelen omfattar 25 sidor, morfologidelen uppemot 250 sidor (med 120 tabeller över böjningsmönster m.m.), syntaxdelen ca 20 sidor och det som beskriver »Lexicon, word formation and names» endast 17 sidor. Det finns många goda iakttagelser i dessa kapitel, naturligtvis också en del som kan diskuteras (se Garbacz recension av verket i denna årgång), men detta är inte platsen för en sådan detaljerad mönstring. Det ska dock sägas till kapitlet om älvdalskans lexikon, inklusive avsnittet om ordbildning och älvdalska namn samt etymologi, att framställningen här med fördel hade kunnat fördjupas. Man kan även tycka att syntaxdelen fått en väl undanskymd plats. Författarna lägger här fram ett deskriptivt arbete om det som benämns *Late Classical Elfdalian* (förkortad LCE; sv. »regelbunden», »vårdad älvdalska»); detta är en delvis rekonstruerad variant av älvdalskan som kan beskrivas som »the predominant language used in the parish of Övdaln in Dalarna, Sweden by people born before 1900, as well as one of its modern varieties, 'Revitalised LCE'» (Sapir & Lundgren s. xvii). Förhållandet att det är denna variant som beskrivs – detta på basis av Levanders avhandling om dialekten (1909), en preskriptiv grammatik (Åkerberg 2012) samt den kunskap som författarna själva har – har väckt kritik; Garbacz menar sålunda i sin recension (2026 s. 231) att en beskrivning av en älvdalska istället borde baseras på »det gamla material som föreligger i form av inspelningar, texter och annat material». Ett närmare studium av texten ger emellertid vid handen att boken baseras på ett omfattande material, såväl primära som sekundära källor, och Sapir (2026

s. 248) framhåller i sitt genmäle, också detta publicerat i denna årgång, att författarna studerat älvdalskan »i diverse sammanhang samt [haft] konsultationer med språkgemenskapen och experter på området», vidare har de »ofta använt en deduktiv metod, alltså utgått från våra kunskaper för att senare bekräfta dessa genom manifestationer i autentiska texter». Arbetet hade dock tjänat på att författarna generellt tydligare angivit källor. Förhållandet att boken ingår i UCL Press serie »Grammars of World & Minority Languages» innebär emellertid att monografin har ett syfte – vilket också anges – att både beskriva 'Late Classical Elfdalian' (LCE), även i revitaliserad form, och att stödja den älvdalska språkgemenskapen i ansträngningarna för att bevara och revitalisera språket (Sapir & Lundgren 2024 s. xvii f.). Det är något man får beakta vid bedömningen av bokens empiriska grundval.

I en artikel i *Nordic Journal of Linguistics* från februari 2024 tar sig Erik Petzell an den så kallade *si*-passiven i traditionell gotländska (gutamål). Denna passivkonstruktion är ganska sentida: den tycks ha uppstått kring 1800 på den gotländska huvudön men aldrig fått någon vidare spridning. Den finns inte på Fårö och heller inte i några dialekter på fastlandet. Själva konstruktionen innehåller det lilla ordet *si*, formellt identiskt med reflexiven men helt utan reflexiv betydelse, kombinerat med ett perfekt particip i neutrum. Denna kombination, *si*-participet, används företrädesvis i opersonliga konstruktioner med det formella subjektet *de*: *de var gärt si böin*, ordagrant 'det var gjort sig bön' dvs. 'det hölls bön'. *Si*-passiven har många ytliga likheter med den reguljära perifrastiska passiven, när denna används i liknande kontexter. Emellertid fokuserar *si*-passiven ofta själva processen, medan den reguljära passiven är resultativ.

Att neutrala gutamålsparticip kan åtföljas av *si* noteras i de större ordböckerna (GO, OL), men något helhetsgrepp på *si*-passiven har knappast tagits tidigare. Petzell går därför grundligt igenom användningen av konstruktionen, såväl den typiska som den mer marginella. Hans huvudmaterial utgörs av brev skrivna kring 1890 av Laubonden Jakob Karlsson. Breven finns utgivna genom Gutamålsgillet (Karlsson 2000, 2012); Petzell har fått tillgång till den elektroniska förlagan där han har kunnat söka maskinellt efter *si*-passiver (och annat). Utöver huvudmaterialet konsulterar han också andra källor, ordböcker såväl som arkivmaterial, men det är, skriver han, »on the language use of this single informant [i.e. Karlsson] that I base my analysis of the *si*-passive» (s. 6). I breven är *si*-konstruktionerna med formellt subjekt klart vanligast, men det förekommer också vanliga nominalfrassubjekt samt relativiserade subjekt.

Petzells analys av *si*-passiven, närmare bestämt *si*-participet, baseras på den participstruktur som Fábregas & Putnam (2020) har föreslagit. I den huserar participändelsen i ett aspektuellt huvud (Asp°), placerat mellan den mest basala delen av verbfrasen (VP) och positionen för agentiva argument (vP). Enligt Petzell har själva *si*-elementet blivit en del av participändelsen, som därmed är mer komplex än reguljära participändelser. Komplexiteten

består i att *si* bidrar med nominala särdrag i en position som annars behöver knytas till externa nominala led. En reguljär participändelse knyts normalt till det interna argumentet i VP:n, som det då kongruerar med. I analysen leder kongruensen till att det interna argumentet flyttar ut ur VP:n till aspektfrasens specificerare, varifrån det sedan kan flytta vidare och bli satsens subjekt. *Si*-participens ändelse har alltså däremot nominala särdrag i sig redan från början, vilket betyder att det aldrig upprättas något externt kongruensförhållande. Participändelsen kongruerar så att säga med sig själv. En strukturell följd av det blir att VP-interna led aldrig kan lämna VP:n och bli subjekt. Det är därför, menar Petzell, som *si*-passiven så ofta har formella subjekt.

För att interna argument ska kunna bli subjekt i en *si*-passiv krävs det att de kan ta sig ur VP:n på något annat sätt än genom kongruens med participändelsen. Samtliga nominalfrassubjekt i brevkorpusen uppträder tillsammans med en partikel eller, som i följande exempel, med en strandad preposition: *Äutdäikninggi me Lausmöir jär gynt si me nå i ladi*, ordagrant 'utdikningen av Lausmyr är (be)gynt sig med nu i vår', dvs. 'man har börjat dika ut Lausmyr nu i vår'. Enligt Petzell projicerar prepositionen här en specificerarposition som *Äutdäikninggi* kan flytta genom på sin väg upp till subjektspositionen. Att *si*-passiven även kan uppträda i relativsatser beror dock inte på att subjektet har kunnat extraheras ur VP:n. I dessa fall kvarstår istället det interna argumentet orealiserat i VP:n, där det länkas till en relativoperator som fungerar som formellt subjekt. Analysen förutsäger riktigt att det interna argumentets semantik ska vara begränsad på samma sätt som egentliga subjekt, dvs. ha icke-specifik referens.

Avslutningsvis ägnar sig Petzell åt frågan om *si*-passivens uppkomst. Den kan inte beläggas i vare sig forngutniskan eller de tidigmoderna källor till dialekten som finns, nämligen Spegel 1901 [1683], Neogard 1732 och Toftén 1748. Däremot har konstruktionen dokumenterats av bröderna Sæve, som inledde sitt arbete att uppteckna gutamålet på 1830-talet. Mot denna bakgrund föreslår Petzell att *si*-passiven uppstod någon gång kring sekelskiftet 1800. Vid den här tiden hade andra delar av den gutniska verbmorfologin redan börjat förändras (se vidare Jordan 2023). Bland annat började redan under slutet av 1700-talet den starka böjningen (med *n*-ändelse) av passiva particip breda ut sig på bekostnad av den svaga (med dentaländelse). Det kan illustreras av den gutniska motsvarigheten till det pluralböjda *ledsagade* i standardsvenska, nämligen *lidsagne* (från Petzells exempel (4a)). För passiva particip i neutrum innebar övergången till den starka böjningen att neutrum-*t*:et hamnade efter obetonad vokal: jfr gammalt svagt *gravt* ('grävt') med nytt starkt *gravät* ('grävet'). I den ställningen faller *t*-ljudet bort, dvs. *gravät* → *gravä*, vilket leder till formsammanfall med den vanliga infinitiven *gravä*.

Just sådana formsammanfall har, menar Petzell, varit själva förutsättningen för *si*-passivens uppkomst; korrelationen får oberoende stöd i avsaknaden av *si*-passiv på Färö, där inte heller verbmorfologin har förändrats. Han tänker sig tvetydiga kontexter med fakultativ reflexiv som *si*-passivens födelsemiljö:

grav'si a grop, 'gräva/grävt sig en grop'. Här har den relativt betydelsefattiga reflexiven *si* kommit att omtolkas som en markör av en av de två identiska formerna. Att det blir participet som *si*:et associeras med (och inte infinitiven) förklaras av att den reflexiva betydelsen ligger nära den passiva betydelse som participet alltså har. Just den utvecklingen känner vi redan från standardspråket, vars passiv-*s* också har sitt ursprung i reflexiven (se härom Öhlin 1918 s. 11–14, Wessén 1956 s. 160–163). Den gutniska grammatikaliseringen av *si* som en (del av en) passiv verbändelse kan med andra ord betraktas som ett slags språkhistoriskt eko. Det ligger så att säga i reflexivens natur att den (under rätt omständigheter) kan slå in på den passiva vägen. De två utvecklingarna, av *s*- respektive *si*-passiv, skiljer sig förstås också åt. Det passiva *s*:et har (åtminstone i svenska) blivit en allmän passivändelse med vid användning. *Si*-ändelsen har en mycket snävare distribution: den uppträder i en delmängd av de kontexter som neutrala passiva particip förekommer i.

Senaste numret av denna tidskrift innehåller också en så kallad publicerad opposition av Hans-Olav Enger. Han har, vågar man nu säga, för vana att i tidskriften publicera sina oppositioner av avhandlingar om svenska dialekter. Senast, i SvLm 2020, var det genus i jämtska som stod i fokus (se Enger 2021). Denna gång handlar det om sydligare breddgrader, nämligen om kongruensböjda verb i å ena sidan Mark och Kind i Västergötland och å andra sidan Östra Göinge i Skåne. Avhandlingen som Enger opponerat på heter *Från person till person. Avvecklingen av nordisk personkongruens ur ett diakront perspektiv*; den är skriven av Adam Horn af Åminne och framlagd i Uppsala i mars 2022. Den refererades i litteraturkrönikan i SvLm 2022, dit läsaren hänvisas för en fyllig genomgång av innehållet. Här kan det räcka med att påminna om att de undersökningar av verbböjning i sydvästliga dialekter som Horn af Åminne genomför fungerar som fallstudier inom ramen för den mer övergripande frågan: hur det går till när personböjning försvinner i allmänhet, och i nordiska språk i synnerhet. Dialekterna i Mark/Kind respektive Östra Göinge har nämligen i varierande grad bevarat fornspråkliga personändelser på verb, men med tiden har de alla (i lite olika takt) rört sig mot den standardsvenska enhetsböjningen. I analysen av denna förändring finner Enger »[n]oen punkter til diskusjon». Det är vid några av dem vi lägger tonvikten i det följande.

Enger meddelar inledningsvis att den bok han läst och opponerat på är »ei fin-fin avhandling og herved varmt anbefalt» (2024 s. 8). Han fortsätter sedan med ett referat för att därefter diskutera det han tycker är mest spännande med Horn af Åminnes resultat och analyserna därav, inte sällan därför att han inte riktigt håller med. En sak Enger återkommer till är betydelsen av olika böjningsklasser (deklinationer), dels som en faktor i förändringen av verbböjningen, dels som ett teoretiskt viktigt exempel på morfologisk stabilitet.

Redan innan Horn af Åminne skrev sin avhandling var det känt att kongruensböjning på verb tenderar att bevaras bättre på starka verb än på svaga. Avhandlingen bidrar med ytterligare empiriskt stöd härtill. Horn af Åminne

menar att det är av fonologiska skäl som de svaga verben förlorar kongruensen tidigare. Han skriver att »de svaga verbens stamstruktur oftare orsakar reduktioner eller bortfall hos ändelser» (2022 s. 124), och lyfter fram förekomst av hiatus (vokalmöte) vid personböjning i preteritum av svaga men inte starka verb. Eftersom svaga verb bildar preteritum med dentalsuffixet *-delte* blir det till en stam som slutar på vokal som personändelsen fogas. I de dialekter som undersöks är alla personändelser vokalinledda, vilket innebär att personböjningen leder till vokalmöte, något som då enligt hypotesen kan ha verkat menligt på kongruensböjningens fortlevnad. För starka verb uppstår ingen hiatusproblematik, eftersom böjningsändelserna läggs till en stam som slutar på konsonant. Enger låter sig inte övertygas av denna argumentation. Han menar, för det första, att de svaga preteritumformerna redan är kongruenslösa och därför inte kan anföras som stöd för förlusten av kongruens. För det andra är han tveksam till om den fonologiska förklaringen är hållbar.

I stället lyfter Enger fram själva böjningsklassen som en faktor i sig: stark böjningsklass främjar kongruens, svag klass gör det inte. En sådan analys bidrar dessutom, menar Enger, till en bättre helhetsförståelse för hur olika faktorer samverkar till att bevara eller avveckla kongruensböjningen. Han tar faktorn ordföljd som exempel. Horn af Åminne (och andra före honom) har visat att kongruensen håller sig kvar längre när subjektet står före verbet (SVX-ordföljd) än vid inversion (XVS). Hur denna effekt ska förstås rent strukturellt är inte helt klart. Enger hänvisar till forskning (nämligen Nessel et al. 2022) som lyfter fram den längre väntan på subjektet, så att säga, i XVS-sekvenser än i SVX-sekvenser som en viktig förklaring till att kongruensböjningen av V vacklar vid XVS. Intressant nog har det faktiskt också föreslagits (men det är inget som vare sig Enger eller Horn af Åminne tar upp) att det tvärtom är den täta förbindelsen mellan V och S just i XVS-strukturen som gör att de nominala dragen på V kan reduceras (se vidare Horn 1921, Ackema & Neeleman 2003, Petzell 2017).

Oavsett hur ordföljdsfaktorn ska analyseras framhåller Enger att den ser ut att förstärkas av de ingående verbens böjningsklass. Han visar ett exempelpar från avhandlingen där de böjda verben i SVX-sekvenser är starka, de oböjda XVS-verben däremot svaga. Om skillnaden i böjning mellan starka och svaga verb endast är fonologiskt betingad är det inte helt lätt att relatera den till andra faktorer. Fonologin har alltså, enligt Horn af Åminne, skapat den skillnad som föreligger mellan svaga och starka verb, men någon rent synkron mekanism som premierar böjning av starka verb och icke-böjning av svaga verb rör det sig inte om. Om man istället, som Enger föreslår, betraktar själva böjningsklassen som en verksam faktor, då kan det faktum att SVX-verben är starka och XVS-verben svaga ingå i en synkron kombinationsförklaring till varför språkbrukarna varierar sin böjning på just det sätt de gör. Eftersom både ordföljdsväxlingen och indelningen av verb i olika klasser ingår i talar-nas aktiva grammatiska kompetens, är det väntat att båda kan ha betydelse för böjningsvariationen.

Böjningsklass är en morfologisk indelning som Enger intresserat sig för också i andra sammanhang (t.ex. i Enger 2007; se också Sims-Williams & Enger 2021). De skandinaviska böjningsklasserna är påfallande stabila historiskt, trots att det är svårt att se vad de egentligen bidrar med i språkssystemet i stort. Med kongruensböjningen är det tvärtom. Böjningen har en tydlig semantisk dimension: den anger subjektets referens. Och den tycks också påverka syntaxen på en rad olika sätt (se Holmberg & Platzack 1995 för en översikt). Ändå är det kongruensen som försvinner och böjningsklasserna som består. Mot denna bakgrund kritiserar Enger Horn af Åminnes beskrivning av avvecklingen av personböjning som en förenklingsprocess. För det första blir den förklaringen försvagad av att böjningsklasserna uppenbarligen står sig. Om förändring verkligen drivs av förenkling ligger det ju närmare till hands att göra sig av med dem. Till skillnad från böjningen tillför böjningsklasserna alltså komplexitet utan att göra särskilt mycket nytta; de är »rein morfologi» (s. 13) som Enger uttrycker det.

Att reducerad kongruensböjning automatiskt leder till en enklare grammatik är heller inte självklart, menar Enger, åtminstone inte i varje enskilt diakroniskt steg. Fornspråkets sex olika verbformer, tre i singular och tre i plural, tillför i någon mening naturligtvis mer komplexitet än det nutida standardspråkets enhetsform. Samtidigt är det flera av de böjningsreduceringar som kan påvisas i Horn af Åminnes material som leder till att tidigare korrelationer med pronomensystemet bryts upp. De ursprungliga pluraländelserna *-um* (1PL), *-en* (2PL) och *-a* (3PL) svarar således mot varsitt personligt pronomen med samma referens. I någon mån lever detta system kvar i Horn af Åminnes material, nämligen i Mark, men i de andra kongruensdialekterna har formerna blivit färre, på lite olika sätt. Det kan verka okomplicerat att klassificera ett system med färre former som enklare än ett med fler. Men formreduceringen får andra effekter, som snarast komplicerar systemet. I Östra Göinge har exempelvis *um*-ändelsen ersatts av samma *a*-ändelse som tidigare bara använts för 3PL (så kallad skånsk böjning). Med reduceringen går den symmetriska korrelationen mellan ändelser och pronomen med samma referens förlorad. Innehållet i *a*-ändelsen blir nu mer abstrakt: från en 3PL-ändelse till ett slags negativt definierad pluraländelse, nämligen för alla plurala referenter utom 2PL. Horn af Åminne gör visserligen, det tillstår Enger, en elegant särdragsanalys av den utvecklingen, men det är ändå, framhåller han, »vanskelig å se noen logikk bakom det at 1. og 3. person deler formelt uttrykk» (s. 16).

I en artikel i *Nordic Journal of Linguistics*, publicerad i juni 2025, beskriver och analyserar Guro Busterud, Terje Lohndal, Toril Opsahl, Yulia Rodina och Marit Westergaard pågående förändringar av genussystemet i Oslo-dialekten. Hur det fornspråkliga tregenussystemet har förändrats i de olika nordgermanska varieteterna fram till idag varierar. I standardspråken är systemet intakt i färöiska och isländska, men reducerat till ett tvågenussystem i danska och svenska. I många traditionella svenska (och en del danska) dia-

lekter levde visserligen tregenussystemet kvar, men i takt med att dialekterna har ersatts av standardtalspråk (med viss regional färg) har också tregenussystemet försvunnit. Norskan intar ett slags mellanställning: i skrift finns det både tre genus (obligatoriskt i nynorska) och två genus (vanligast i bokmål). Talad norska var länge motståndskraftig mot genusreducering; tregenussystemet stod sig starkt inte bara på landsbygden utan också i städerna, fram till helt nyligen. Under de senaste decennierna har man nämligen noterat en utveckling mot ett tvågenussystem av danskt-svenskt snitt, bland annat i Tromsö och Trondheim. Traditionellt har tvågenussystem annars funnits bara i Bergen och i så kallat »dannet dagligtale» i Oslo.

Detta bildade talspråk förknippas främst med de västliga delarna av den norska huvudstaden, där danska inslag (som två snarare än tre genus) historiskt har haft lätt att få fäste i de bättre bemedlades sätt att tala norska. I kontrast till denna högstatusvarietet står arbetarklassens stadsmål i den östra delen av staden. Här har tregenussystemet levt kvar på samma sätt som på den omkringliggande landsbygden. I det Oslo som författarna nu undersöker är den gamla skiljelinjen mellan ett västligt (högt) och ett östligt (lågt) Oslo-språk inte lika stark som den en gång var, men den syns ändå i utfallet av författarnas genusstudie.

I genusstudien ingår 51 informanter, 27 från östra Oslo och 24 från västra. Samtliga informanter var 12 år gamla vid intervjuutillfället. Att man koncentrerar sig på 12-åringar tycks bero på att just den åldersgruppen befinner sig på gränsen mellan ett tregenus- och ett tvågenussystem i de tidigare studierna av genusförändring i Tromsö och Trondheim. (Men någon explicit motivering till informanturvalet ges egentligen inte.) 12-åringarnas genusbruk har eliciterats fram genom att de fått svara på frågor i förhållande till olika bilder. Frågorna har ställts så, att den som svarar ska producera tillräckligt många olika former av traditionellt maskulina, feminina respektive neutrala substantiv för att genussystemet ska framgå: dels indefinita och definita nominalfraser, dels nominalfraser med framförställda och efterställda possessiva pronomen som attribut. I tidigare forskning har man funnit att det är feminint genus som försvinner och så att säga uppgår i maskulinum: *ei bok* blir *en bok*. Den ursprungliga feminina artikeln *ei* ersätts alltså av den ursprungliga maskulina artikeln *en*, som då i slutändan får en helt ny status: den blir en utrumartikel i ett tvågenussystem precis som i svenskan.

Intressant nog är det emellertid inte all femininmorfologi som försvinner. I både Tromsö och Trondheim har de yngre informanterna förlorat feminina obestämda artiklar (*ei bok* → *en bok*) och framförställda possessiver (*mi bok* → *min bok*). Däremot är de feminina formerna helt (Tromsö) eller nästan helt (Trondheim) intakta i bestämd form (*boka*) och när possessiven är efterställd (*boka mi*). Denna asymmetri med avseende på vilken femininmorfologi som förändras och vilken som förblir intakt kan tyckas besynnerlig. Men den följer faktiskt av hur genusböjning brukar definieras (t.ex. i standardverk som Corbett 1991), nämligen som själva den morfologiska reflex som substantiv

utlöser hos andra ord. Artikeln *ei* skulle således vara genusböjd efter *bok*, medan *a:et* i *boka*, som sitter på själva substantivet, inte kan vara genusböjning utan måste klassificeras som bestämdhetsböjning. Att bestämdhetssuffixet i de nordiska språken ändå har olika former som växlar i enlighet med de fristående genusformerna får då förklaras historiskt: det beror på att bestämdhetssuffixet en gång var ett fristående ord (en demonstrativ) som genusböjdes efter det substantiv det bestämde. I pedagogiska sammanhang kan det förstås vara knepigt att framhärda i att en uppenbart genusberoende variation i hur substantiv sätts i bestämd form ändå inte är genusböjning i teoretisk mening. I handböcker och grammatiska standardverk hanterar man problemet på lite olika sätt. *Svenska Akademiens grammatik* beskriver exempelvis tillägget av den efterställda artikeln som speciesböjning och verkar liksom freda den beskrivningen från resonemang om genus; istället noterar man separat att själva bestämdhetssuffixet kongruensböjs i genus (Teleman et al. 1999 2 s. 96).

Men när genussystemet förändras visar sig alltså skillnaden mellan regelrätt genusböjning och sekundära genusdistinktioner i speciesböjningen vara mer än bara en teoretisk konstruktion. I Tromsö och Trondheim är *a*-suffixet, som sagt, mer eller mindre intakt, trots att de framförställda attributen helt förlorat sina feminina former. Att den efterställda possessiven också bevaras trots att den framförställda förloras kan i förstone verka konstigt. Man ska då komma ihåg att den efterställda possessiven är långt mer integrerad med substantivet: den kan till skillnad från den framförställda aldrig separeras från sitt huvudord av andra bestämningar (jfr *mi gule bok* med **boka gule mi*). Vissa har rentav föreslagit att den därför ska analyseras som ett suffix (tidigast Fretheim 1985), vilket omedelbart skulle förklara varför den, precis som suffixet *-a*, förblir stabil genom förändringar av genusböjningen. Författarna ser dock suffixanalysen som alltför drastisk och ansluter sig istället till Svenonius (2017), som mot bakgrund av att efterställda possessiver beter sig som självständiga ord i samordningsstrukturer behandlar dem som fonologiskt betingade allomorfer av utrumpossessiven. Det innebär att de är helt beroende av en föregående ordavslutning på *-a*. Mycket riktigt är de också helt omöjliga om bestämdhetssuffixet är *-en*: **boken mi*.

I Oslomaterialet kan författarna påvisa en ännu mer långt gången genusförändring än i Tromsö och Trondheim. Samtliga 12-åringar, både de från västra och de från östra Oslo, har tappat feminint genus, dvs. de producerar aldrig sådant som *ei bok* eller *mi bok*, bara *en bok* och *min bok*. Till skillnad från i studierna av de andra stadsmålen har Osloinformanterna inte bevarat varianterna *boka* och *boka mi* intakta; istället växlar de flesta informanter mellan dessa två varianter och *boken/boken min*, dvs. varianter som helt raderar spåren av feminint genus. Intressant nog kan inte ens alla fall av *a*-böjning och efterställda possessiver på *-i*, (*-a*) *mi* med författarnas terminologi, sägas utgöra länkar till ursprungligt femininum. En del informanter tycks nämligen behandla dessa former som knutna till tvåstaviga substantiv på *-e*, även gamla

maskuliner, t.ex. *kjola mi* och *den slanga*. Författarna tar sådana exempel till intäkt för att *-a* och *(-a)* MI börjar finna sin plats i det nya tvågenussystemet, nämligen som utrumallomorfer knutna till en grupp substantiv som skär genom den ursprungliga distinktionen mellan femininum och maskulinum.

Även om dessa nya utrumallomorfer förekommer både hos de östliga och de västliga informanterna är de mer framträdande i den östra gruppen. Författarna tolkar skillnaden som ett utslag av att tvågenussystemet har slagit igenom tidigare i väst, med de västliga stadsdelarnas prestigevarietet som modell. I öst har å andra sidan tregenussystemet varit starkt förknippat med den lokala identiteten. Den uttrycks alltjämt genom medveten användning av femininböjning bland musiker och komiker med klart östlig profil (som Ims 2020 och Opdahl 2021 visat). Att allomorferna *-a* och *(-a)* MI hos 12-åringarna i öst har något av denna laddning kvar håller författarna för sannolikt.

År 2023 utkom fritidsforskaren Elias Storms lilla bok om *Ölmemålet* som behandlar dialekter och ortnamn i sydöstra delen av Värmland, en del som tidigare inte uppmärksammats i lika hög grad som andra delar av det värmländska området. I boken tecknas allmänt en bakgrund utifrån Richard Brobergs *Språk- och kulturgränser i Värmland* (1972 [2001]). Avsikten med Storms Ölmemålsbeskrivning är att ge en bild av dialekten såsom den talas av äldre personer i bygden, men ibland ges också upplysningar om ännu äldre generationers talspråk. I avsnittet om ljudläran lyfts ljuddrag som användningen av tjockt *l*, öppet *a* och *o* och en del annat fram. Vid genomgången av ljudläran lämnas dessutom kommentarer av intresse i avsnitten om kvantitet och accentförhållanden. Därtill finns kommentarer till målets grammatik, bl.a. verbböjning och dubbelt supinum. Endast i undantagsfall tecknas bilden av dialektens senare utveckling, vilket dock är ett nog så intressant område för utforskande. Boken tar också upp ortnamnsförrådet, där framställningen anknuter till *Sveriges ortnamn. Ortnamnen i Värmlands län* (XV; 1939). Författaren framför en del egna tolkningar, men avstår från spekulativa antaganden. Texter och en ordlista avslutar boken. Det är att hoppas att författaren fortsätter sina studier av Ölmedialekten, gärna med fokus på det som just nu sker i dialekten. Det är förvisso lätt att fångas av en dialekts äldre beståndsdelar men även förändringstendenser i senare tid är värda att uppmärksamma.

I arkivsamlingarna hos Institutet för språk och folkminnen finns som bekant stora mängder dialektmaterial i form av ordsamlingar och uppteckningar innehållande berättelser, sägner, rim, ramsor, gåtor m.m. Men samlingarna rymmer också syntetiserande dialektbeskrivningar i manuskriptform. Sålunda påträffas manuskripten till sedermera publicerade och välkända arbeten som Ingemar Ingers doktorsavhandling om sydvästskånska dialekter från 1939, för att bara ta ett exempel. Av ännu större intresse är dock kanske de manuskript som aldrig tryckts (och i många fall kanske aldrig var avsedda för tryckning). Bland dessa finner man en rad översikter över olika skånska dialekter författade av Per Larsson, en av den skånska landsmålsförening-

ens flitigaste insamlare kring sekelskiftet 1900. Dessa har aldrig publicerats men har sitt självklara intresse för den sydsvenska dialektforskningen; de ger ögonblicksbilder av talspråket på den skånska landsbygden för omkring 125 år sedan och utgör ett viktigt komplement till senare tiders vetenskapligt mera raffinerade dialektgeografiska framställningar. I förra årgången av denna tidskrift publicerade Mathias Strandberg en kommenterad utgåva av en av Larssons dialektöversikter, nämligen över dialekterna i Färs härad i södra Skåne. Larsson delar in dessa i tre huvudtyper: en nordlig, en sydlig och en däremellan befintlig. Den norra typen ansluter nära till de nordskånska målen, bl.a. genom förekomsten av nordskånska diftonger, medan de andra två typerna är i högre grad renodlade sydsånska mål med i tilltagande mån sydliga drag ju längre söderut man kommer. De beledsagande kommentarerna, huvudsakligen anförda i noter, problematiserar och nyanserar en del av Larssons observationer. – I föreliggande årgång finns en utgåva av Per Larssons översikt över Ingelstadsmålet sydost om Färs härad.

En kandidatuppsats i svenska språket framlagd vid Halmstads universitet höstterminen 2024 är fonologisk och dialektgeografisk. Lisa Borglin har undersökt uttalet av kort *u* i traditionell dialekt i sex nordvästskånska härad. Det är alltså det *y*-haltiga uttalet av kort *u* i ord som t.ex. *buss* ([bʏs:] o. likn.) och *hund* ([hʏn:] o. likn.) som står i fokus i uppsatsen, och syftet är att reda ut utbredningen av detta uttal i de traditionella nordvästskånska dialekterna. Två andra forskningsfrågor som behandlas är om det går att se någon kronologisk-geografisk progression i utbredningen, alltså huruvida den främre varianten breder ut sig över tid, och vilka fonologiska kontexter den förekommer i. Materialet för undersökningen är hämtat ur Isofs skånska dialektordsamlingar och består av sammanlagt drygt 1 700 belägg på 36 en- och tvåstaviga ord vars rotvokaler i standardspråket motsvaras av kort /u/.

Borglin finner att ungefär en fjärdedel av beläggen har den främre varianten. Vanligast är denna i Bjäre hd, N. Åsbo hd och Luggude hd. I Rönnebergs hd och S. Åsbo hd är den ovanligare, och i Onsjö hd förekommer den nästan inte alls. Genom att kartera beläggen kan Borglin visa att främre uttal av kort *u* i stort sett inte förekommer i de östra delarna av N. Åsbo hd eller i Onsjö hd. Däremot kan hon inte utesluta att den främre varianten också förekommer i Harjagers hd söder om undersökningsområdet.

Borglin delar in materialet i olika tidsintervaller efter uppteckningsår, men indelningen ådagalägger först och främst uppteckningsarbetets geografiska progression och låter inte följa någon tydlig successiv utbredning av den främre varianten. Det tycks alltså som om bakre och främre varianter förekommer sida vid sida i stora delar av undersökningsområdet under hela den tidsperiod som vi har orduppteckningar från, alltså mellan 1800-talets slut och 1970-talet.

Främre uttal av kort *u* föreligger i en rad olika fonologiska kontexter. Det tycks inte vara så att vissa kontexter gynnar den främre varianten, men en intressant observation är att ordet *buss* undantagslöst har främre uttal av *u*,

vilket Borglin sätter i samband med att ordet är lånat från standardspråket på 1920-talet.

En renodlat språkgeografisk framställning är konferensbidraget »Att sätta språk på kartan: Erfarenheter från ett liv – och ett atlasprojekt», där Lars-Erik Edlund lämnar en personligt färgad översikt över språkgeografins utveckling för svenskspråkigt område. Inledningsvis belyses karteringstekniken allt sedan August Strindbergs kartläggning av orden för 'nyckelpiga' i början på 1880-talet, alltså en kartering med symboler, gränslinjer, sgrafferingar och på kartan inskrivna former. En kombination av dessa tekniker fångar ofta bäst in den komplicerade språkliga dynamik som en karta söker förmedla. Goda möjligheter skapas numera med digital teknik. Bidraget lyfter även fram ett urval av de olika förklaringar som karteringen kan resultera i vad gäller språkföreteelsernas »uppkomst, sammanhang och karaktär». Bland annat diskuteras spelet mellan konkurrerande ljudutvecklingar, såsom i samband med nasalassimilationer, varvid faktorer som prestige och identifikation aktualiseras. Ett annat problem rör hur en likartad, mer iögonenfallande ljudutveckling som förekommer i dialekter på längre avstånd från varandra, egentligen ska tolkas. Vidare diskuteras språkförändrande ombildningsprocesser såsom dessa kommer till synes på en språkkarta, exempelvis på den över ordet *idissla* med diverse ombildningar. Även kartering av senare tiders ordförråd ägnas uppmärksamhet i bidraget. Ett stort antal kartor återges i konferensbidraget.

Vi ska också ta upp några framställningar som behandlar dialektkontakt och migrationens betydelse för talspråkets utveckling, liksom dialektutjämning hos ungdomar.

Hjalmar P. Peterson (2024) undersöker i artikeln »Dialektmiks illustreret med udtalen af /əu/ ó i Tórshavn» varför dialekten i Tórshavn skiljer sig från de nordvästfäröiska målen, med särskilt fokus på uttalet av fonemet /əu/ (skrivet *ó*). I de nordvästra dialekterna är systemet harmoniskt – den långa vokalen uttalas [œu:] och den korta [œ] (den korta varianten går historiskt tillbaka på [œu]). I Tórshavn uttalas den korta vokalen fortfarande [œ], men den långa har utvecklats till [ɔu:]. Skillnaderna mellan Tórshavn och de nordvästra dialekterna gäller dock inte bara vokaler. I Tórshavn saknas preaspiration efter lång vokal (*p*, *t* och *k* realiseras utan [ʰ]) och de obetonade vokaler *i* och *u* neutraliseras till [ɘ]/[ɜ], vilket också får morfologiska konsekvenser.

Författarens huvudtes är att målet i Tórshavn har formats av stor inflyttning. Med stöd i data från Multigenerationsregistret kartläggs befolkningsrörelser i tre perioder (1640–1695, 1696–1751 och 1752–1807). Tórshavn var länge en liten bygd, men tog fortlöpande emot inflyttare från hela Färöarna och även från Danmark, Norge och Tyskland. Redan under den första perioden märks ett inflöde från områden där *ó* uttalades [ɔu:]. I artikeln argumenteras därför för att Tórshavns [œu:] ersattes av [ɔu:] genom dialektkontakt. Den korta varianten [œ] bevarades däremot, bland annat eftersom flera långa

vokaler delar samma korta motsvarighet, vilket gör dessa former mer stabila i systemet. Peterson visar också att dialekten har genomgått en morfologisk förenkling, något som ofta kännetecknar blandningsdialekter. När obetonat *i* och *u* faller samman till [ɜ] försvinner till exempel numerusoppositioner i adjektiv (*stóri* ~ *stóru* → [stɔu:ɪɜ]) och i verbböjningar. Även vissa kasus-skillnader har utjämnats.

Sammanfattningsvis menar Peterson att Tórshavns dialekt framstår som ett historiskt resultat av dialektkontakt och inflyttning där den långa varianten av *ó* har nivellerats till [ɔu:] medan den korta varianten [œ] har bestått och där dessutom systemet har förenklats vad gäller såväl fonologi som morfologi. Det här kontrasterar mot de nordvästfäröiska målen där begränsad inflyttning samvarierar med långvarig dialektstabilitet.

I juni 2025 disputerade Greta Horn vid Göteborgs universitet på avhandlingen *Den unga skånskan. Dialektal variation och platsanknytning hos gymnasieungdomar i nordvästra Skåne* (Horn 2025). Avhandlingen, som kanske kan säga ha förebådats av en artikel i *Svenska landsmål och svenskt folkliv* 2019 (Horn 2020), hänför sig till det växande sociodialektologiska fältet (Horn 2025 s. 2). Som framgår av titeln sätter undersökningen fokus på tal-språket hos 21 gymnasieungdomar bosatta i nordvästra Skåne och relaterar graden av dialektalitet till hur stark anknytning talarna har till sin hemtrakt.

De 14 språkliga variabler som undersökningen utgår ifrån, varav – naturligt nog, får man väl säga – tolv är fonologiska, framstår som väl valda för en undersökning av skånska ungdomars talspråk i vår tid. Tveklöst finns det mycket intressant att finna vad gäller exempelvis uttalet av *r* och förekomsten av retroflexer i barns och ungdomars skånska, och så sker också. Främre *r* och retroflexer förekommer hos flera informanter. Påfallande är emellertid att retroflexer i stor utsträckning möter oberoende av talarnas uttal av *r*. Som ljudhistorisk process sammanhänger retroflekteringen intimt med främre *r*, men som komponent i en dialektutjämningsprocess tycks den alltså uppträda självständigt. Den grad till vilken informanterna talar dialekt – varom termen *dialektalitet* kommit att etableras under senare år (jfr nedan om en artikel av Margareta Svahn (2024)) – kvantifieras med hjälp av ett dialektindex, som tar hänsyn till de tolv fonologiska variablerna. I detta index inordnas de 21 informanterna och ges ett poängvärde mellan 0 och 24 poäng. I praktiken föreligger ett spann från 0 till 21 poäng bland informanterna. De elva informanter som har 12 poäng eller mer i dialektindexet betraktar Horn som övervägande dialektala; övriga tio (vilka spänner mellan 0 och 7 poäng) betraktas som övervägande standardspråkliga.

Graden av platsanknytning hos informanterna kvantifieras genom ett s.k. platsanknytningsindex (eng. *Index of Local Attachment*, förkortat »ILA«). Metoden har utvecklats av de danska forskarna Malene Monka, Pia Quist och Astrid Ravn Skovse (2020). Till grund för indexet ligger intervjuer med informanterna, som fått svara på frågor om föräldrarnas ursprung, sin egen uppväxtort och grundskoleort (»dåtida ILA«, eventuella extrajobb, fritidsak-

tiviteter och umgänge (»nutida ILA») och framtidsplaner (»framtida ILA»). Horn (2025 s. 154) finner att det tycks föreligga en korrelation mellan högt dialektindex och högt platsanknytningsindex, men bara hos de sju informanter som har högst platsanknytningsindex. En fördjupad analys av intervju-svaren ger vid handen att föräldrarnas ursprung och informantens uppväxt- och grundskoleort (»dåtida ILA») i hög grad korrelerar med dialektaliteten medan nutida umgänge, extrajobb och fritidsaktiviteter (»nutida ILA») samt framtidsplaner (»framtida ILA») inte uppvisar en lika stark korrelation till dialektaliteten. – Horns avhandling recenserar i nästa volym av denna tidskrift.

»Talar dagens västgötska ungdomar dialekt?» Det är rubriken på Margareta Svahns bidrag i Kungl. Humanistiska Vetenskapssamfundets i Uppsala årsbok. Svahn undersöker i artikeln om ungdomar i Västergötland talar traditionell dialekt. Hon jämför även tonåringar som har vuxit upp i en enspråkig miljö i Skövde med tonåringar som har vuxit upp i en flerspråkig miljö i Ryd, strax utanför Skövde. Två material ligger till grund för artikeln, dels projektet Dialektutjämning i Västsverige (DUV 2007–2011) som består av inspelningar av 69 ungdomar från bl.a. Kinna, Borås, Trollhättan, Vara och Skara, dels en kompletterande studie i Skövde år 2016 med 29 ungdomar, varav 16 är uppvuxna i enspråkig miljö och 13 i flerspråkig miljö. Den sistnämnda studien redovisas i en artikel (Svahn 2021) i *Svenska landsmål och svenskt folkliv* 2020.

För att beskriva dialekt används en skala mellan neutralt standardspråk och traditionell dialekt. Eftersom dagens talare oftast ligger mellan dessa ytterligheter används, liksom i den ovan nämnda doktorsavhandlingen av Greta Horn (2024), begreppet *dialektalitet* som är ett mått på hur många olika traditionella västgötska drag en person faktiskt använder. I DUV-projektet analyserades för jämförelse äldre inspelningar av personer födda i slutet av 1800-talet. De äldre talarna använde drygt 50 dialektvarianter, varav många minskat eller försvunnit hos yngre. Här framhålls särskilt pronomen (t.ex. *di*) och böjningsformer, liksom bakre *r* i icke-initial position och vissa assimilationer (*rittit* för *riktigt*). Dagens ungdomar har sällan kategoriskt bruk av dialektformer men behåller tydlig regional prosodi och flera fonologiska drag. Vanligast är långt slutet *ö* och *ä* framför *r*, men också bakre *sj*-ljud, tjockt *l*, partikeln *la* och kortformerna *sa/sulle* förekommer.

De enspråkiga ungdomarna i Skövde talar i allmänhet ganska mycket dialekt. Nästan alla har stark västgötsk prosodi och har åtminstone några fonologiska dialektdrag. De flerspråkiga ungdomarna talar mindre dialekt, men om de inte kommer från Ryd talar åtminstone någon av dem lika mycket dialekt som många av de enspråkiga. Bland de flerspråkiga ungdomarna som har vuxit upp och bor i Ryd är dialektala drag påtagligt färre. Denna grupp språkliga varietet kännetecknas i stället av förortsdrag. Ju fler förortsdrag som finns i en individs varietet, desto färre förekommer av dialektala drag tenderar man att hitta. En enspråkig flicka i studien växlar också mot förorts-

klang när hon umgås med vänner från Ryd. Hon menar att hon skulle kunna uppfattas som arrogant om hon talade sin standardsvenska i dessa sammanhang, vilket kan ses som ett exempel på hur ungdomar »gör språklig stil» för att signalera tillhörighet och solidaritet. Det visar också att förortsvarietetet inte bara är ett etniskt val utan någonting som är nära knutet till plats.

I *Folkmålsstudier* 62 finns Lotta Collins artikel »God svenska med ett kling av västnyländska», som undersöker hur svenskspråkiga finländare från Ekenäs upplever att deras språk har förändrats efter flytt till andra delar av Finland. Studien har ett folklingvistiskt perspektiv och bygger på en webbenkät där 96 utflyttade Ekenäsbor beskrivit sin svenska förr och nu, sina attityder till västnyländska samt sin känsla av regional tillhörighet. Fokus ligger på hur talarna själva uppfattar förändringar längs ett kontinuum mellan den lokala västnyländska dialekten och finlandssvensk standardsvenska.

Ekenäs utgör en språkligt varierad miljö, där vissa talar standardnära finlandssvenska, andra ren västnyländska, och många växlar mellan dessa varieteter. Mot denna bakgrund identifierar Collin sju förändringsprofiler som visar olika grader av förskjutning längs skalan dialekt–standard. Tre av profilerna är s.k. *stabila* profiler, som omfattar de deltagare som uppgett att deras språkbruk inte alls förändrats, oavsett om de före flytten kategoriserade sitt talspråk som västnyländsk dialekt, standard eller en blandning mellan dialekt och standard. Fyra profiler är däremot *rörliga* profiler, där deltagarna rapporterat något slag av närmande mot ett mer standardenligt språk.

Sammanlagt anger omkring två tredjedelar av deltagarna att de i någon grad närmat sig standardsvenska, oftast genom en måttlig förändring. Den största gruppen består av dem som upplever sig tala en blandning med ökade inslag av standard, medan fullständig övergång till standard är ovanligast.

Analysen visar tydliga samband mellan språkförändring och olika utom-språkliga faktorer. De personer som beskriver stabilitet har i regel flyttat senare i livet och bott kortare tid på annan ort, medan de som förändrat sitt språk har flyttat som unga och varit borta längre. Även språkmiljön på den nya orten spelar roll. Inflyttning till områden där standardsvenska dominerar, särskilt Helsingfors- och Åboområdet, hänger samman med större förändring mot standard. Sociala nätverk påverkar också. De som bevarat dialekten umgås oftare med andra från Ekenäs, medan de som närmat sig standard oftare umgås med infödda på den nya orten.

Attityder till dialekt och känsla av regional tillhörighet samspelar med de språkliga mönstren. De som behållit västnyländskan tillskriver dialekten större känslomässig betydelse och uttrycker oftare stolthet och positiva attityder. De som närmat sig standard har däremot en mer neutral eller negativ hållning till dialekten och betonar i högre grad tillhörighet till sin nuvarande region.

Collin framhåller att självrapportering inte nödvändigtvis speglar hur talarna faktiskt låter, men de ger insikt i hur språkförändring upplevs och vilken social mening den har. Studien visar att avregionalisering, alltså en rörelse mot standardspråket, är vanlig bland utflyttade Ekenäsbor. Graden

av förändring varierar dock kraftigt mellan individer och påverkas av flytt-ålder, hur lång tid som förflutit sedan flytten, den nya ortens språkliga miljö, attityder till dialekten och känsla av tillhörighet. Resultaten ger därmed en nyanserad bild av hur språk, identitet och plats hänger samman i den finlandssvenska kontexten. – I denna årgång av *Svenska landsmål och svenskt folkliv* finns en ny artikel av Collin som redovisar en diskursteoretisk analys av enkätmaterialen.

Under de senaste åren har sambandet mellan social och regional språklig variation i svenskan i Finland varit föremål för flera studier av Saara Haapamäki och Sarah Wikner, som båda är knutna till Åbo Akademi. Den gemensamma nämnaren för studierna är *om* och *hur* den språkliga variationen kan kopplas till talarnas sociala klasstillhörighet. Studierna har delvis genomförts i samarbete med finska forskare, vilket ger ett mervärde och därtill möjligheter att belysa skillnader och likheter mellan svenskan och finskan i Finland. I *Folkmålsstudier* 62 har Sarah Wikner och Saara Haapamäki (2024) publicerat en artikel om hur de med hjälp av ett perceptionstest undersökt klassindexerande språkdrag i finlandssvenskan.

Wikner och Haapamäki undersöker hur språkbrukare utgående från talstimuli i ett perceptionstest bedömer talares sociala status samt vilka språkdrag bedömningarna grundar sig på. I perceptionstestet har nio korta talprov valts ut ur inspelningar av spontant tal i Svenska litteratursällskapets Spara talet-samling. Inspelningarna är från början av 2000-talet. Testet spreds som en webbenkät som publicerades i februari 2023 och sammanlagt 213 personer svarade på enkäten. Personerna som svarade var i åldern 17–87 år, med en jämn fördelning mellan åldersgrupperna. Alla svenska regioner i Finland är representerade. Två tredjedelar var kvinnor och en tredjedel män, merparten av dem som besvarade enkäten hade själva en högre utbildning.

I denna undersökning tar Wikner och Haapamäki avstamp i tidigare forskning där perceptionstest av social variation i svenskan använts av Bengt Nordberg, Bengt Loman och Eva Sundgren. Dessa studier visade att dialektala talare tenderar att placeras lägre på den sociala skalan än standardspråkliga talare. Wikners och Haapamäkis studie är likaså förankrad i tidiga variationsanalytiska undersökningar av bl.a. Labov och Trudgill. Metodiskt och teoretiskt hör Wikners och Haapamäkis undersökning dock till forskningsinriktningen perceptuell dialektologi enligt bl.a. Preston (1999) och Niedzielski och Preston (2000). Undersökningen ansluter sig också till en saliens-teoretisk inriktning av Péter Rácz (2013). Saliens och kopplingen mellan språkdrag och deras sociala betydelse samt teorier om indexikalitet lyfts dels fram i ett inledande avsnitt om teoretiska utgångspunkter, dels i den avslutande diskussionen om bedömning och salienta språkdrag och avslutande reflektioner. Kännetecknande för Sarah Wikner och Saara Haapamäki som forskare är en stark strävan att fördjupa och förnya forskningsdiskussionen såväl teoretiskt som metodiskt genom att systematiskt pröva olika sätt att angripa sitt material.

I resultatdelen går Wikner och Haapamäki metodiskt igenom de nio talproven i perceptionstestet. Samtliga talprov återges i en kommenterad transkription och dessutom presenteras i tabellform en sammanfattning av hur talprovet bedömts av informanterna. Resultaten visar att bedömningen av talproven är enhetlig; över hälften av talproven får en synnerligen enhetlig bedömning på den sociala skalan. Det fanns tydliga mönster i att vissa språkdrag kopplas till högre socialklass; bl.a. uttal av preteritumändelse för verb och *inte* med hörbart *-e*. Ordval är en aspekt som många lyfter fram i sin bedömning, särskilt komplicerade ord som *plädera*, *misär*, *generations-skillnad* anses visa på högre social status. Bland de mest framträdande dragen som var salienta och bedömdes som typiska för lägre social klass finns kortstavigt uttal av *sitta* i presens (*sitär*). Också uttal med europeiskt kort *u*-ljud och apokope associerades med lägre social klass. Varken finska inslag eller svordomar visade sig entydigt kunna kopplas till social status. I resultaten fanns en tendens att koppla högre social status till urbana miljöer som Helsingfors, huvudstadsregionen eller Åbo, medan talare som bedömdes ha låg social status placerades på landsbygden eller i småstäder i Österbotten eller i västra och östra Nyland. Wikner och Haapamäki sammanfattar sina iakttagelser (s. 160):

[...] de föreställda sociala och regionala identiteterna är relaterade till varandra. Antaganden om en viss social status hos talaren går mer eller mindre hand i hand med antaganden om talarens geografiska hemvist. Dessa två dimensioner förefaller alltså vara kognitivt sammankopplade.

Avslutningsvis framhäver de att bedömningarna i perceptionstestet var enhetliga och att de inte varierade utifrån informanternas egen bakgrund. Wikners och Haapamäkis studie antyder alltså att det i fråga om svenskan i Finland »finns en sorts samstämmighet i uppfattningarna om hur språket hos talare med högre och lägre social status låter» (s. 160).

I senaste numret av *Svenska landsmål och svenskt folkliv* skriver Sarah Wikner och Saara Haapamäki tillsammans med Viveca Rabb om kortstavighet i nutida finlandssvenska. Deras artikel utgör den första mer systematiska sociolingvistiska studien av växlingen mellan kort- och långstavighet i spontant talad finlandssvenska. I sverigesvenska är långstavighet normalt det enda möjliga: betonade stavelser är alltid långa. Det innebär att de har antingen lång vokal eller lång konsonant, ibland omväxlande i samma ord beroende på böjningsform som i – och vi följer nu författarnas princip att dubbelteckna både långa vokaler och långa konsonanter – utrumformen *viit* och neutrumformen *vitt*. I fornsvenskan kunde betonade stavelser också bestå av kort vokal och kort konsonant. Nutida sverigesvenskt *faara* svarar exempelvis mot fornsvenskt *fara*. I Finland har den fornspråkliga kortstavigheten levt kvar, företrädesvis i dialekterna. Traditionellt har språkvården följaktligen uppfattat kortstavigheten som ett talspråkligt drag, vid förra seklets början

rentav som ett av »de fulaste och vulgäraste dragen i vårt språk» (Bergroth 1924 s. 59, citerad från s. 95 i artikeln). Synen på kortstavigheten hemorts-rätt i vårdat finlandssvenskt uttal har i stort sett levt kvar under 1900-talet, låt vara att språkvården numera uttrycker sig mindre dräpande. Ett genomgående inslag har varit att kortstavigheten betraktas som mer accepterad i vissa ord än i andra.

När författarna genomför sin studie tar de således hänsyn såväl till teckenfrekvens, dvs. hur många förekomster av kort- respektive långstavigt uttal en viss talare uppvisar, som till typfrekvens, dvs. hur många olika lexem som över huvud taget kan uttalas kortstavigt. Den korpus man använder omfattar 80 talare, uppdelade på två huvudmaterial: dels intervjuer gjorda i slutet av 00-talet av Svenska litteratursällskapet i Finland inom projektet Spara talet (S-materialet kallat), dels inspelade samtal från korpusen Urbana dialekter i Svenskfinland som byggts upp vid Åbo Akademi under inledningen av 10-talet (U-materialet). Själva samtalssituationen är mindre formell i U-materialet än i S-materialet; genom att jämföra bruket av kort- och långstavighet i de två materialen borde det vara möjligt att, åtminstone i någon mån, utvärdera hur faktorn formalitetsgrad påverkar bruket. Emellertid är materialen inte helt jämförbara. S-materialet är både större och geografiskt mer spritt: de 50 informanterna kommer från någon av de fem orterna Åbo, Helsingfors, Vasa, Ekenäs och Borgå. U-materialet omfattar 30 informanter från Åbo, Helsingfors och Vasa. Det visar sig dessutom att skillnaden i formalitetsgrad mellan materialen förmodligen inte är tillräckligt stor för att faktorn ska ha någon nämnvärd inverkan på bruket. Författarna sluter sig till att man i framtida studier skulle behöva inkludera andra material som skiljer sig mer åt i detta avseende för att säkert kunna säga något formalitetsgradens (eventuella) betydelse för kort- och långstavigheten.

Förutom den (alltså svårfångade) variabeln formalitetsgrad korrelerar författarna sina resultat med en rad andra så kallade bakgrundsvariabler; själva undersökningsobjektet – kortstavigheten utbredning – kallar man för fokusvariabeln. De resterande bakgrundsvariablerna är: hemort, kön, ålder, utbildningsnivå och yrkesstatus. Till skillnad från traditionell dialektologisk praxis betraktar författarna inte hemort som primär utan blott som en bakgrundsfaktor bland flera. De grupperar heller inte informanterna i förväg på basis av exempelvis socialgrupp, vilket var vanligt i den tidiga sociolingvistik. De låter sig istället inspireras av mer sentida variationslingvistiska ansatser som tänker sig »ett komplext nätverk av ideologiska kopplingar som konstituerar variationens sociala betydelsepotential» (s. 97). Författarna låter därför varje talares språkbruk bli den primära indelningsgrunden när de redovisar sina resultat. Innan vi redovisar utfallet av studien ska det nämnas att författarna förutom kort- och långstaviga varianter av tvåstaviga ord också noterar långstaviga förkortade varianter liksom apokoperade varianter. Fokusvariabeln har med andra ord fyra potentiella realiseringar. Det är dock långtifrån alla ord som kan uppvisa hela fyra varianter. Ett som kan det är just verbet *fara*

som här åter får exemplifiera: *fara* (kortstavig), *faara* (långstavig), *faa* (långstavig förkortad), *faar* (apokoperad).

När det gäller den kortstaviga varianten går tecken- och typfrekvens hand i hand. Ju fler faktiska förekomster av kortstaviga varianter, desto fler olika kortstaviga lexem. Dock följer långstavigheten inte samma tydliga mönster: de som oftast använder långstaviga varianter har inte nödvändigtvis fler långstaviga lexem i sin repertoar än de som har en jämnare fördelning mellan kort- och långstavighet. Vidare tycks de två andra uttalsvarianterna, den långstaviga förkortade och den apokoperade, vara mer beroende av geografi än de två första. Den förkortade varianten är typisk för Helsingfors och Borgå, mindre vanlig i Åbo och Ekenäs och bara sporadiskt belagd i Vasa. Den apokoperade varianten är däremot vanlig i såväl Vasa och Ekenäs som Borgå, men helt frånvarande i Åbo och Helsingfors.

Hemorten har betydelse också för de kort- och långstaviga varianterna, men den spelar sällan någon avgörande roll. Det går således att urskilja Åbo och Helsingfors som platser med mer lång- än kortstavighet, och Vasa, Ekenäs och Borgå som platser där kortstavigheten istället är vanligare än långstavigheten. Men det är först när vi fokuserar de enskilda informanterna och själva samspelet mellan de olika bakgrundsvariablerna som vi når en mer nyanserad förståelse av kortstavighetens förutsättningar. Ålder verkar vara en minst lika viktig faktor som hemort, men allra störst betydelse har kombinationsvariabeln utbildningsnivå/yrkesstatus.

I S-materialet är exempelvis de sex informanter som använder kortstaviga varianter flitigast samtliga under 30, lågutbildade med lågstatusyrken, och de kommer från Ekenäs, Borgå och Vasa. I materialet finns emellertid informanter från dessa orter som tvärtom använder långstaviga varianter i mycket högre grad än kortstaviga. Alla dessa är högutbildade och har yrken med hög status, och de flesta är äldre. Omvänt är de två informanter från Åbo och Helsingfors som har fler kort- än långstaviga varianter båda lågutbildade med lågstatusyrken. Sammanfattningsvis kan man då konstatera att den traditionella språkvårdens karakterisering av kortstavighet som opassande i bildat tal stämmer rätt väl överens med hur den faktiskt används i nutida finlandssvenska.

En finsk-ugrisk ordstudie med bäring på de nationella minoritetsspråken meänkieli och samiska ska också uppmärksammas. Olle Kejonen behandlar i ett meddelande i förra årgången av denna tidskrift (2023) tre samiska lånord i meänkieli. Det rör sig om *katnanen* 'höftben', *ketnia* 'skyddsande' och *tutna* 'uggla', alla med det för meänkieli främmande men i nordsamiskan och lulesamiskan vanliga konsonantklustret /tn/. Redan detta väcker naturligtvis misstankar om att orden är inlånade i meänkieli. Kejonen anför emellertid flera andra övertygande argument, bl.a. att alla tre orden hänför sig till domäner där samiska lånord förekommer i meänkieli: »anatomiska termer för djur, begrepp knutna till samisk folktro och benämningar på fåglar.» Kejonen

luftar avslutningsvis en såsom det förefaller välgrundad misstanke om att många fler hittills ouppmärksammade samiska lånord föreligger i meänkieli.

Slutligen vänder vi blicken mot ett populärvetenskapligt opus. För snart ett decennium sedan, 2016, publicerades *Skånsk-svensk ordbok från abekatt till övanpo* av Kalle Lind, en populärt – för att inte säga kåseriskt – hållen dialektordbok i samma tradition som t.ex. Åke Ohlmarks *Skånsk-svensk ordbok* (1978). 2024 publicerades en ny upplaga av Linds ordbok, och redan året därpå utkom en tredje, återigen utökad, upplaga. Enligt texten på baksidan är den nya upplagan »utökad, illustrerad och korrläst». Den första upplagan recenserades i denna tidskrift av Mathias Strandberg (2016), som bl.a. framhöll att »[b]okens populärvetenskapliga sida – för en sådan har den – skulle [...] ha mycket att vinna på en faktagranskning inför en eventuell andra upplaga, utan att den humoristiska sidan fördenskull behövde bli lidande». Tyvärr tycks faktagranskningen ha uteblivit. Av de ordartiklar där rena fel påpekas i recensionen (s.v. *bier*, *egen*, *hinsian/hinsidan*, *panntofflor/pärör*, *voss*) är det bara *hinsian/hinsidan* som korrigerats (definitionen har ändrats från »denna sidan om» till det korrekta »andra sidan, bortre sidan» (s. 81). Hur som helst är det glädjande att se att intresset för populärvetenskaplig litteratur om dialekter är så stort att det berättigar till två nyupplagor i så rask följd.

Litteratur

- Ackema, Peter & Ad Neeleman, 2003: Context-sensitive spell-out. I: *Natural Language & Linguistic Theory* 21: 4, s. 681–735.
- Bergroth, Hugo, 1924: *Svensk uttalslära. Med särskilt beaktande av skiljaktigheterna mellan det finländska och det högsvenska ljudskicket*. Helsingfors.
- Björklund, Stig, 1956: *Älvdalsmålet i Andreas Johannis Prytz' Comoedia om Konung Gustaf then första 1622*. Uppsala.
- Borglin, Lisa, 2025: Främre realisation av kort /u/ i nordvästra Skåne. En dialektgeografisk undersökning. Kandidatuppsats i svenska språket, HT 2024. Högskolan i Halmstad. [Webbadress: <https://hh.diva-portal.org/smash/get/diva2:1934018/FULLTEXT02.pdf>. Hämtad 2026-01-04.]
- Broberg, Richard, 1972 [2001]: *Språk- och kulturgränser i Värmland. En översikt och några synpunkter*. [Ny uppl. 2001.] Uppsala.
- Bull, Tove, 2010: [Rec. av] Jurij Kusmenko: Der samische Einfluss auf die skandinavischen Sprachen. Ein Beitrag zur skandinavischen Sprachgeschichte. I: *Maal og minne* 2010: 2, s. 156–186.
- 2018: Kap. 6. Andre språk i Noreg. [Bolk] 2. Finsk-ugrisk, med hovudvekt på samisk. I: Helge Sandøy & Agnete Nesse (red.), *Norsk språkhistorie*. 2. Praksis. Oslo. S. 429–457.
- Busterud, Guro, Terje Lohndal, Toril Opsahl, Yulia Rodina & Marit Westergaard, 2025: Language change and the loss of feminine gender. Grammatical gender and declension class in the Oslo dialect. I: *Nordic Journal of Linguistics*. [Onlinepublicerad, ännu utan volym/nummer.] DOI: <https://doi.org/10.1017/S0332586525000071>.

- Corbett, Greville G., 1991: *Gender*. 1 uppl. Cambridge.
- Dahl, Östen, 2001: The origin of the Scandinavian languages. I: Östen Dahl & Maria Koptjevskaja-Tamm (red.), *Circum-Baltic Languages*. 1. *Past and Present*. Amsterdam, S. 215–235.
- Edlund, Lars-Erik, 2025: Att sätta språk på kartan. Erfarenheter från ett liv – och ett atlasprojekt. I: Erik Magnusson Petzell, Lena Rogström, Henrik Rosenkvist, Mathias Strandberg & Lena Wenner (red.), *Studier i svensk språkhistoria* 17. *Språket i rummet*. (Meijerbergs arkiv för svensk ordforskning 49.) Göteborg. S. 9–64.
- Edlund, Lars-Erik, Erik M. Petzell, Mathias Strandberg, Lena Wenner & Caroline Sandström, 2023: Litteraturkrönika 2022. I: *Svenska landsmål och svenskt folkliv* 2022 (144), s. 95–110. DOI: <https://doi.org/10.69824/svlm.146.25717>.
- Enger, Hans-Olav, 2021: Gode genusstudier. Anmeldelse av Briana van Epps' avhandling: Sociolinguistic, comparative and historical perspectives on Scandinavian gender. *Svenska landsmål och svenskt folkliv* 2020 (143), s. 23–35.
- 2023: Samisk påverkan på skandinavisk grammatikk? *Folkmålsstudier* 61, s. 97–109. DOI: <https://doi.org/10.55293/fms.120235>.
- 2024: Verdifullt om verbkongruens: Anmeldelse av Adam Horn af Åminnes doktoravhandling: *Från person till person. Avvecklingen av nordisk personkongruens ur ett diakront perspektiv*. I: *Svenska landsmål och svenskt folkliv* 2023 (146), s. 7–22. DOI: <https://doi.org/10.69824/svlm.146.25702>.
- Fábregas, Antonio & Michael T. Putnam, 2020: *Passives and middles in mainland Scandinavian: microvariation through exponency*. Berlin–Boston.
- Fretheim, Thorstein, 1985: Er bokmålet tvekjønnet eller trekjønnet? I: Ernst Håkon Jahr & Ove Lorentz (red.), *Morfologi*. Paris. S. 99–101.
- Fridell, Staffan, 2019: [Rec. av] Brit Mæhlum (red.), *Norsk språkhistorie*. 2. Praktis. Oslo 2018. I: *Maal og minne* 2019: 1, s. 115–124.
- Garbacz, Piotr, 2010: *Word Order in Ovdalian. A Study in Variation and Change*. (Lundastudier i nordisk språkvetenskap A: 70.) Lund.
- 2026: [Rec. av] *A Grammar of Elfdalian* av Yair Sapir och Olof Lundgren. *Svenska landsmål och svenskt folkliv* 2024–25 (147–148), s. 229–243.
- GO = Gustavson, Herbert, 1918–1940: *Gotländsk ordbok. På grundval av C. och P.A. Säves samlingar*. Uppsala.
- Hansen, Bjarne Simmelgaard Sandgaard, 2021: Root nouns in Elfdalian. Categorisation and etymology. I: *Nordic Journal of Linguistics* 44: 1, s. 25–37.
- Helgander, John, 1996: *Mobilitet och språkförändring. Exemplet Övre Dalarna och det vidare perspektivet*. (Rapport 1996: 3). Falun.
- Holmberg, Anders & Christer Platzack, 1995: *The role of inflection in Scandinavian syntax*. Oxford–New York.
- Horn, Greta, 2025: *Den unga skånskan. Dialektal variation och platsanknytning hos gymnasieungdomar i nordvästra Skåne*. (Göteborgsstudier i nordisk språkvetenskap 48.) Göteborg.
- Horn, Wilhelm, 1921: *Sprachkörper und Sprachfunktion*. Berlin.
- Horn af Åminne, Adam, 2022: *Från person till person: avvecklingen av nordisk personkongruens ur ett diakront typologiskt perspektiv*. (Studia philologiae Scandinavicae Upsaliensia 21.) Uppsala.

- Ims, Ingunn Indrebø, 2020: A-endelser og lokal indeks blant ungdommer i flerspråklige miljøer i Oslo. I: *Maal og Minne* 111(2), s. 19–67. [Webbadress: <https://ojs.novus.no/index.php/MOM/article/view/1740>. Hämtad 2026-01-06.]
- Ingers, Ingemar, 1939: *Studier över det sydvästskånska dialektområdet*. (Skrifter utgivna genom Landsmålsarkivet i Lund 5.) Lund.
- Jordan, Caspar, 2023: Strong and weak in the history of the Gutnish verb system. I: *Svenska landsmål och svenskt folkliv* 2022 (145), s. 7–52.
- Karlsson, Jakob, 2000: *Fäi-Jakås fyst brevi. Jakob Karlssons första 20 brev till Mathias Klintberg 1889–1890*. Visby.
- 2012: *Flair brev från Fäi-Jakå. Gotlandsbonden Jakob Karlssons brev till lektor Mathias Klintberg 1891–1895*. Visby.
- Kejonen, Olle, 2024: Tre samiska lånord i meänkieli. I: *Svenska landsmål och svenskt folkliv* 2023, s. 137–142. DOI: <https://doi.org/10.69824/svlm.146.25720>.
- Kusmenko, Jurij, 2008 [2011]: *Der samische Einfluss auf die skandinavischen Sprachen. Ein Beitrag zur skandinavischen Sprachgeschichte*. (Berliner Beiträge zur Skandinavistik 10.) [2., durchgesehene Ausg. 2011.] Berlin.
- Kroonen, Guus, 2013: *Etymological Dictionary of Proto-Germanic*. (Leiden Indo-European etymological dictionary series 11.) Leiden.
- Levander, Lars, 1909: *Älvdalsmålet i Dalarna. Ordböjning ock syntax*. Stockholm.
- Lind, Kalle, 2016: *Skånsk-svensk ordbok från abekatt till övanpo*. Malmö.
- 2024: *Skånsk-svensk ordbok från abekatt till övanpo*. 2. uppl. Malmö.
- 2025: *Skånsk-svensk ordbok från abekatt till övanpo*. 3. uppl. Malmö.
- Monka, Malene, Pia Quist & Astrid Ravn Skovse, 2020: Place attachment and linguistic variation: A quantitative analysis of language and local attachment in a rural village and an urban social housing area. I: *Language in Society* 49:2, s. 173–205.
- Neogaard 1732 = Neogard, Lars & Lars Wollin, 2009: *Thet Gothlendiska Tungomålet. Språkkapitlet i Lars Neogards Gautauminning (1732)*. Uppsala.
- Nesset, Tore, Hans-Olav Enger & Laura A. Janda, 2025: Er politiet sikker eller sikre? Adjektivkongruens ved kollektiver i norsk. I: *Arkiv för nordisk filologi* 137, s. 123–44. DOI: <https://doi.org/10.63420/anf.v137i.27899>.
- Niedzielski, Nancy & Dennis R. Preston, 2000: *Folk linguistics*. Berlin.
- Nyström, Gunnar (red.), 2005: *Rapport från Fuost konferensen om övdalsky, Första konferensen om älvdalska*. Uppsala.
- Nyström, Gunnar & Yair Sapir (red.), 2011: *Rapport från Oðer rådstemning om övdalsky, Andra konferensen om älvdalska*. Uppsala.
- Nyström, Gunnar & Yair Sapir, 2015: *Ymse om övdalsky. En introduktion till det älvdalska språket och dess struktur*. Älvdalen.
- Ohlmarks, Åke, 1978: *Skånsk-svensk ordbok*. Malmö.
- OL = Klintberg, Mathias, och Herbert Gustavson, 1972–1986: *Ordbok över laumålet på Gotland*. Uppsala.
- Opsahl, Toril, 2021: Dead, but won't lie down? Grammatical gender among Norwegians. I: *Journal of Germanic Linguistics* 33: 1, s. 122–46. DOI: <https://doi.org/10.1017/S1470542720000070>.
- Petersen, Hjalmar P., 2024: Dialektmiks illustreret med udtalen af /əu/ ó i Tórshavn. I: *Maal og minne* 42, s. 153–176.

- Petzell, Erik M., 2017: Enclitic subjects and agreement inflection in Viskadalian Swedish. I: *Nordic Atlas of Language Structures (NALS) Journal* 2(1), s. 1–39. DOI: <https://doi.org/10.5617/nals.5360>.
- 2024: The Gutnish *si*-passive. I: *Nordic Journal of Linguistics*. [Onlinepublicerad, ännu utan volym/nummer.] DOI: <https://doi.org/10.1017/S0332586524000027>.
- Preston, Dennis R., 1999: A language attitude approach to the perception of regional variety. I: Preston, Dennis R. (red.), *Handbook of perceptual dialectology*. 1. Amsterdam. S. 359–373.
- Prytz, Andreas Johannis, 1622: *En lustigh Comoedia Om then Stormechtighe Sweriges, Gothes, Wendes Konung etc. Konung Gustaf Then Forsta, Huru han til Regementet i Sverige bleff uphogd, ta han Konung Christiern Tyrann, af Landet uthdriffuit hadhe, oc huru han genom Gudz nadh uprattade Sverige ifran Pafwens morcker och wilfarelse, och inforde Ewangelij reena liws thet Pafwen lange bortrofwat hadhe*. Upsala.
- Rosenkvist, Henrik, 2006: Null subjects in Övdalian. I: *Working Papers in Scandinavian Syntax* 78, s. 141–71.
- 2010: Null subjects in Övdalian. *Nordic Journal of Linguistics* 33:3, s. 231–267.
- 2018: Null subjects and Distinct Agreement in Modern Germanic. I: Federica Cognola & Jan Casalicchio (red.), *Null Subjects in Generative Grammar*. Oxford. S. 285–306.
- Sapir, Yair, 2005: Elfdalian, the vernacular of Övdaln. I: Nyström 2005 (red.), s. 190–235.
- 2017: The Revitalization of Elfdalian. I: Nicholas Ostler, Vera Ferreira & Chris Moseley (eds.), *Proceedings of the 21st FEL Conference: Communities in Control. Learning tools and strategies for multilingual endangered language communities*. Hungerford. S. 50–58.
- 2026: Genmåle till Piotr Garbacz recension av *A Grammar of Elfdalian*. I: *Svenska landsmål och svenskt folkliv* 2024–25 (147–148), s. 245–253.
- Sapir, Yair & Lundgren, Olof, 2024: *A Grammar of Elfdalian*. London.
- Sims-Williams, Helen & Hans-Olav Enger, 2021: The loss of inflection as grammar complication: evidence from Mainland Scandinavian. I: *Diachronica* 38: 1, s. 111–50. DOI: <https://doi.org/10.1075/dia.19050.sim>.
- Spegel, Haquin, 1901 [1683]: *Rudera Gothlandica*. Redigerad av O. Wennersten. Visby.
- Storm, Elias, 2023: *Ölmemålet. En dialekt- och sockenmonografi*. Kristinehamn.
- Strandberg, Mathias, 2016: [Rec. av] Kalle Lind, *Skånsk-svensk ordbok från abekatt till övanpo*. I: *Svenska landsmål och svenskt folkliv* 2016 (139), s. 254–256.
- 2024: Per Larssons »Öfversikt af Färsmålen». Utgiven och kommenterad av Mathias Strandberg. I: *Svenska landsmål och svenskt folkliv* 2023 (146), s. 144–157.
- Svahn, Margareta, 2021: Språkliga varieteter bland ungdomar i Skövde. I: *Svenska landsmål och svenskt folkliv* 2020 (143), s. 121–175.
- 2024: Talar dagens västgötska ungdomar dialekt? I: *Kungl. Humanistiska Vetenskaps-Samfundet i Uppsala. Årsbok 2022–23*. (Annales Societatis Litterarum Humaniorum Regiae Upsaliensis.) Uppsala. S. 45–59.
- Svenonius, Peter, 2015: The morphological expression of case in Övdalian. I: K. Bentzen, H. Rosenkvist & J. Bondi Johannessen (eds.), *Studies in Övdalian Mor-*

- phology and Syntax. New research on a lesser known Scandinavian language.* Amsterdam. S. 177–230.
- Svenonius, Peter, 2017: Declension class and the Norwegian definite suffix. I: Vera Gribanova & Stephanie. S. Shih (red.), *The morphosyntax-phonology connection*. Oxford. S. 325–60.
- Sveriges ortnamn. *Ortnamnen i Värmlands län på offentligt uppdrag utgivna av Kungl. Ortnamnskommissionen*. 15. Ölme härad. Uppsala 1939.
- Teleman, Ulf, Staffan Hellberg, Erik Andersson & Lisa Holm, 1999: *Svenska Akademiens grammatik*. 1–4. Stockholm.
- Toftén, Jacob, 1748: *Grammatica antiquae linguae rusticanae in Gothlandia*. (Manuskript N 47.) Stockholm.
- Wessén, Elias, 1956: *Svensk språkhistoria* 3. *Grundlinjer till en historisk syntax*. Stockholm.
- Wikner, Sarah, Saara Haapamäki, och Viveca Rabb, 2024: Variation mellan kort- och långstavighet i finlandssvenskt talspråk. I: *Svenska landsmål och svenskt folkliv* 2023 (146), s. 93–120. DOI: <https://doi.org/10.69824/svlm.146.25714>.
- Sarah Wikner & Saara Haapamäki, 2024: Ett experiment kring klassindexerande språkdrag i finlandssvenskan. I: *Folkmålsstudier* 62, s. 127–163. DOI: <https://doi.org/10.55293/fms.137851>.
- Åkerberg, Bengt, 2012: *Älvdalsk grammatik*. Älvdalen.
- Öhlin, Paul, 1918: *Studier över de passiva konstruktionerna i fornsvenskan*. Lund.

Meddelanden och aktstycken

Ett påstått samiskt lånord i svenskan

Av Olle Kejonen

Abstract

There are very few loanwords from the Saami languages in Swedish. Of the over 500,000 headwords in the Swedish Academy Dictionary (SAOB, 1893–2023), only some thirty lexemes are explained as Saami borrowings. One of these words is the noun *sumla* ‘female reindeer’, allegedly borrowed from an identical Saami form *sumla*. This etymology, however, seems to be based on a misunderstanding, as there is no such word recorded in any Saami language. Rather, *sumla* corresponds to native Swedish dialect forms such as *såmmel*, *sommel*, *sunul* ‘female reindeer’ (< Old Norse *simul*, cf. Norwegian *simle* id.).

Keywords: Swedish, Saami languages, etymology, loanwords.

Antalet samiska lånord i svenskan är mycket lågt. Av de drygt 500 000 uppslagsorden i den nyligen färdigställda *Ordbok över svenska språket utgiven av Svenska Akademien* (SAOB, 1893–2023) anges endast ett trettiotal som samiska lån (jfr Larsson 2012, se även Söderström 1982, 1983, 1985). Av dessa ord är ett drygt dussin upptagna i *Svenska Akademiens ordlista* (SAOL, 2015) respektive *Svensk ordbok* (SO, 2021), och kan alltså sägas höra till det vanligare svenska ordförrådet. I norrländska mål kan antalet samiska lån vara något större, men inte heller i dessa dialekter rör det sig om mer än några tio-

Olle Kejonen, Institutionen för moderna språk, Uppsala universitet. – Department of Modern Languages, Uppsala University. <https://orcid.org/0000-0003-4249-8719>. olle.kejonen@moderna.uu.se

Kejonen, Olle, 2026: Ett påstått samiskt lånord i svenskan. I: *Svenska landsmål och svenskt folkliv* 2024–25 (147–148), s. 209–214. – Kejonen, Olle, 2026: An alleged Saami loanword in Swedish. In: *Swedish Dialects and Folk Traditions* 2024–25 (147–148), pp. 209–214. – DOI: <https://doi.org/10.69824/svlm.147.63557>

Denna artikel publiceras under villkoren i Creative Commons-licensen CC BY 4.0, som tillåter användning, spridning och reproduktion i vilket medium som helst, förutsatt att originalverket är korrekt citerat. – This article is published under the conditions given in the Creative Commons license CC BY 4.0, which allow use, distribution and reproduction in any medium, provided that the original work is cited correctly.

Meddelande/aktstycke. Denna artikel har ej genomgått referentgranskning. – Note/document. This article has not undergone peer review.

© 2026 författaren. – © 2026 the author.

tal ord (se särskilt Dahlstedt 1950 s. 154–221, jfr Wallström 1943 s. 23 f. och Dahlstedt & Ågren 1954 s. 277–279).

Av det fåtal ord som ändå anförs som lån från samiskan i SAOB är inte heller alla etymologier självklara, exempelvis beskrivs *ackja* 'samisk båtliknande släde' som ett samiskt lån (band 1, 1893 s.v.). Beläggen för ett motsvarande ord i samiskan är dock tvivelaktiga, och det svenska *ackja* har senare förklarats som ett lån från finskans *ahkio* id. (Wiklund 1911 s. 189, se även Söderström 1982 s. 56–59, SO s.v. *ackja* och SSA s.v. *ahkio*¹; enligt Dahlstedt & Ågren 1954 s. 278 är *ackja* ett inhemskt nordiskt ord).

I detta meddelande berör jag ett annat påstått samiskt lånord i svenskan, substantivet *sumla* 'renko', vars lånetymologi tycks bygga på ett missförstånd. I band 32 (1998) av SAOB finns följande ordartikel:

SUMLA *sum³la²*, sbst.¹, f. l. r.; best. **-an**; pl. **-or**. [av sam. *sumla*] (om samiska förh.) om renko.

Ett exempel på ordets användning anförs från ett reportage i Dagens Nyheter (6/9 1986) från Glen i Jämtland (1).

- (1) Tusentals renar rusar runt, runt i gärdet, ständigt motsols av någon outgrundlig instinkt. Klövarna knäpper som stockvedsbrasor, sumlorna grymtar till sina kalvar, samerna hojtar och svingar lassotömmen.

Ordet återfinns även i såväl äldre som yngre texter. Exempelvis används det i en 1800-talsrapport från Jämtland (2), liksom på en Facebooksida tillhörande ett företag i Funäsdalen, Härjedalen, som styckar och förädlar ren- och viltkött (3).

- (2) Vid mjölkningen, som verkställes morgon och afton biträdes qvinnan af männen, hvilka med förundransvärd skicklighet fånga sumlorna – de mjölkande korna – med ett långt streck af sentråd, hvaraf bildas en snara, hvilken kastas öfver hornen på djuret. (HGSL 1863 s. 79.)
- (3) Nästa gång vi kommer hit är sumlorna runda om magen på väg till kalvningsland, snön ligger fortfarande djup, solen värmer, och vi skriver april 2020 i kalendern. (FB 2019.)

Det är inte ett orimligt antagande att ett ord som beskriver renar skulle vara lånat från samiskan. Renskötseln är central i den samiska kulturen och flera andra benämningar på renar anförs som samiska lån i SAOB: *härk* 'kastrad

rentjur', *sarv* 'rentjur' och *vaja* 'renko' (jfr nordsamiska *heargi*, *sarvvis*, *váža* id.).¹

Problemet är att den i SAOB föreslagna samiska lånetymologin till svenskans *sumla* är uppenbart felaktig. Något samiskt ord »sumla» finns mig veterligen inte i någon ordbok över sydsamiskan, det samiska språk som talas bland annat i Jämtland och Härjedalen (se t.ex. Hasselbrink 1981–85). Faktum är att ordet vad jag har kunnat utröna inte förekommer i någon ordbok över något samiskt språk. Detta kommer dock knappast som en överraskning, eftersom konsonantklustret *ml* saknas i inhemska samiska ord, liksom överhuvudtaget kluster bestående av nasal och likvida. Även om man tänker sig att svenskans *ml* skulle vara en återgivning av ett samiskt *mVl* eller liknande så tycks det omöjligt att hitta något samiskt ord som skulle kunna vara förlaga till det svenska *sumla*.

Snarare än ett samiskt lån speglar *sumla* nämligen det svenska dialektord som i Jämtland lyder *såmmel*, *sommel*, *sumul* 'renko' (Oscarsson 2007 s.v. *såmmel*, jfr Rietz 1862–67 s.v. *somel*) och vars form och utbredning i Jämtland, Härjedalen, Dalarna och Norge noggrant har kartlagts av Karl-Hampus Dahlstedt (1982 s. 34–40, kartor på s. 26 och 29). Detta ord svarar till norska dialektformer som *sum(m)ul* 'renko' i bl.a. Røros och Meråker, så väl som till nynorskans och bokmålets *simle* id. (NO s.v.). Ordet ingår även i flera ortnamn, till exempel *Summelhön* i Särna socken (Matsson 1945 s. 264).

Uppslagsordet *sumla* kan alltså sägas vara en dubblett till det i SAOB upptagna *simla*, *semle* med samma betydelse (band 25, 1967 s.v. *simla* sbst.²). Det senare ordet anges i SAOB vara av ovisst ursprung, men det råder ingen tvekan om att det måste dela etymologi med det norska *simle*, som har härlett till ett fornvästnordiskt poetiskt *simul* 'renko; häxa', feminin motsvarighet till det maskulina *simull* 'oxe' (de Vries 1977 s.v. *simul*, *simull*, jfr NAOB, NO s.v. *simle*, Torp 1919 s.v. *simla*, Rietz 1862–67 s.v. *somel*; se även Pokorny 1959–69 s.v. *sem*-³). Som klargjorts av Dahlstedt (1982 s. 37) så kan dialektformerna med labial vokal i första stavelsen förklaras genom tilljämning. Märk också att ordet genomgående har tjockt *l* i de av Dahlstedt anförda dialektbelägg.

Från svenska *semle*, norska *semle*, *semmel* (även med *æ*, NO s.v. *simle*) stammar uppslagsordet »sämel» som hänvisar vidare till *aldo* 'renko, vaja' i Lindahl & Öhrlings (1780) ordbok över det så kallade »sydlapska bokspråket». Att detta ord är av nordiskt ursprung har påpekats redan av Just Knud Qvigstad (1893 s.v. *sæmel*).

Varifrån kommer då föreställningen att det svenska *sumla* skulle vara ett lån från samiskan? Troligen går missförståndet att spåra till ett annat text-

¹ Sett till ordets form skulle *härk* även kunna vara ett lån från finska (inkl. meänkieli) *härkä*, som utöver 'tjur, oxe' också har betydelsen 'kastrad rentjur' (SMS s.v.). Se även Dahlstedt (1982 s. 40–52) om *vaja*.

exempel som listas i SAOB, ett reportage i *Dagens Nyheter* (19/7 1966) från en kalvmärkning i Vålådalen, Jämtland (4).

- (4) Ettårig ox heter suse på lappska och renkon sumla.

Som tydliggjorts ovan står det dock klart att detta citat bygger på en feluppfattning, där den svenska termen *sumla* misstagits för ett samiskt ord. Inte heller det svenska *suse* (inte upptaget i SAOB) går att härleda till samiskan, jfr norska *suse* 'ung reinsbukk (opp til 18 månader gamal)' (NO, se även Torp 1919 s.v.).

I samband med en uppdatering av SAOB bör detta förståeliga men olyckliga missförstånd rättas till. Flera andra av ordbokens uppgifter om samiska behöver också en översyn, exempelvis kan inte nordsamiska *boska*, lulesamiska *båsskå*, sydsamiska *batske* 'kvanne' osv. (< ursamiska **pocke*) vara lånat från det ord som föreligger i svenska *buske*, något som föreslås i band 21 (1955 s.v. *påsk* sbst.²). Istället går ordet tillbaka på ett välkänt uraliskt **pučki* 'ihålig stjälk' med kognater från finskan till de samojediska språken (se t.ex. Zhivlov 2023 s. 165). Det vore även lämpligt att se över de lån-givande samiska former som anges i SAOB, där det i regel inte görs någon åtskillnad mellan olika samiska språk eller ortografier, och där det även förekommer rena fel, såsom »dållkkåt» för lulesamiska *dålggāt* 'tolka (t.ex. på skidor)' (band 35, 2006 s.v. *tolka* v.³). Detsamma gäller SO, där exempelvis »tålko» (s.v. *tolka*³) inte svarar till någon faktisk samisk form.²

Avslutningsvis är det glädjande att SAOB äntligen är färdigställd, och i och med ordbokens påbörjade uppdatering kommer den förhoppningsvis att bli ett ännu viktigare verktyg för såväl svensk som samisk språkforskning.³

Källor och litteratur

Dagens Nyheter 19/7 1966 = Litz, 1966: Nu fångas hjordarna in. Renmärkaren bor i »rullande kåta». *Dagens Nyheter* 19 juli, s. 5.

Dagens Nyheter 6/9 1986 = Lidzell, Åke, 1986: Första slakten efter Tjernobyl. Oron förstör familjefesten. *Dagens Nyheter* 6 september, s. 7.

² Det finns också anledning att se över de samiska lånetymologier som presenteras i norska ordböcker, till exempel anför verbet *karke* 'surra, binde fast' i NAOB (s.v.) som ett troligt lån från nordsamiska *gárrat* id. (jfr Torp 1919 s.v. *karka*, Rietz 1862–67 s.v. *kark*). Ordet är mycket riktigt ett lån, men från ett annat verb med samma betydelse: lulesamiska *gárkkat*, sydsamiska *gaarhkedh* 'surra fast, karke, pakke for å flytte' osv. (< **kātke*-, jfr nordsamiska *gátkat* id.). Se även Dahlstedt (1950 s. 176–179) om det svenska *karka* id.

³ Jag vill tacka Olof Lundgren som gjorde mig uppmärksam på SAOB:s ordartikel för *sumla*. Tack också till Rogier Blokland, Adam Horn af Åminne och Torbjörn Söder.

- Dahlstedt, Karl-Hampus, 1950: *Det svenska Vilhelminamålet. Språkgeografiska studier över ett norrländskt nybyggarmål och dess granddialekter. 1. Allmän inledning. Ord och betydelser. A. Text.* (Skrifter utgivna genom Landsmåls- och folkminnesarkivet i Uppsala. Ser. A: 7¹.) Uppsala.
- 1982: Ord för 'renko' i nordsvenska dialekter. En studie i mellanspråklig ordgeografi. I: K.-H. Dahlstedt, Å. Hansson, S. Sahlman-Karlsson & M. Nejati (red.), *Språkhistoria och språkkontakt i Finland och Nord-Skandinavien. Studier tillägnade Tryggve Sköld den 2 november 1982. Language history and language contact in Finland and northern Scandinavia. Studies dedicated to Tryggve Sköld 2 November 1982.* (Kungl. Skytteanska samfundets handlingar 26.) Umeå. S. 21–66.
- Dahlstedt, Karl-Hampus & Per-Uno Ågren, (red.), 1954: *Övre Norrlands bygdemål. Berättelser på bygdemål med förklaringar och en dialektöversikt.* (Skrifter utgivna av Vetenskapliga biblioteket i Umeå 1.) Umeå.
- FB 2019 = Jillie Ren & Vilt. Facebook 15 november 2019. [Webbadress: <https://www.facebook.com/jillierenovilt>. Hämtad 2025-06-13].
- Hasselbrink, Gustav, 1981–85: *Südlappisches Wörterbuch.* (Skrifter utgivna genom Dialekt- och folkminnesarkivet i Uppsala. Ser. C: 4.) Uppsala.
- HGSL 1863 = *Historiskt-geografiskt och statistiskt lexikon öfver Sverige. Fjerde bandet. I. J. K. L. 1863.* Stockholm.
- Larsson, Lars-Gunnar, 2012: Samiskt och finskt i svenska språket. I: M. Hagberg, L. M. Olsson & S.-E. Pernler (red.), *Kyrka, kultur, historia – en festskrift till Johnny Hagberg.* Skara. S. 287–298.
- Lindahl, Erik & Öhrling, Johan, 1780: *Lexicon lapponicum, cum interpretatione vocabulorum sveco-latina et indice svecano lapponico.* Stockholm.
- Matsson, Niss Hjalmar, 1945: Naturens och människornas liv i ortnamns spegel. I: *Särna–Idre 300 år. En hembygdsbok.* Särna. S. 259–312.
- NAOB = Det Norske Akademis ordbok. [Webbadress: <https://naob.no>. Hämtad 2025-06-13].
- NO = Norsk Ordbok. [Webbadress: <https://alfa.norsk-ordbok.no>. Hämtad 2025-06-13].
- Oscarsson, Bo, 2007: *Orlboka. Ordbok över jamskan.* 3. uppl. Östersund.
- Pokorny, Julius, 1959–69: *Indogermanisches etymologisches Wörterbuch.* Bern.
- Qvigstad, J. K., 1893: *Nordische Lehnwörter im Lappischen.* Christiania.
- Rietz, Johan Ernst, 1862–67: *Svenskt dialekt-lexikon. Ordbok öfver svenska allmogespråket.* Lund.
- SAOB = *Ordbok över svenska språket utgiven av Svenska Akademien.* 1893–2023. Lund.
- SAOL = *Svenska Akademiens ordlista över svenska språket.* 2015. 14. uppl. Stockholm.
- SMS = Suomen murteiden sanakirja. Kotimaisten kielten keskus. [Webbadress: <https://kaino.kotus.fi/sms>. Hämtad 2025-06-13].
- SO = Svensk ordbok. Utgiven av Svenska Akademien. 2021. 2. uppl. [Webbadress: <https://svenska.se>. Hämtad 2025-06-13].
- SSA = Itkonen, Erkki & Kulonen, Ulla-Maija (red.), 1992–2000: *Suomen sanojen alkuperä. Etymologinen sanakirja.* (Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 556, Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 62.) Helsinki.

- Söderström, Sven, 1982: Från den sydsamiska ordboken. I: *Svenska landsmål och svenskt folkliv* 1981 (104), s. 56–67.
- 1983: Från den sydsamiska ordboken. I: *Svenska landsmål och svenskt folkliv* 1982 (105), s. 94–110.
- 1985: Från den sydsamiska ordboken. I: *Svenska landsmål och svenskt folkliv* 1984 (107), s. 32–41.
- Torp, Alf, 1919: *Nynorsk etymologisk ordbok*. Kristiania.
- de Vries, Jan, 1977: *Altnordisches Wörterbuch*. 3. Aufl. Leiden.
- Wallström, Sigvard, 1943: *Studier i övre Norrlands språkgeografi med utgångspunkt från Arjeplogområdet*. Uppsala.
- Wiklund, K. B., 1911: Lapparnas forna utbredning i Finland och Ryssland, belyst af ortnamnen. I: *Le monde oriental* 5, s. 101–136; 175–196.
- Zhivlov, Mikhail, 2023: Reconstruction of Proto-Uralic. I: D. Abondolo & R.-L. Valijärvi (red.), *The Uralic languages*. 2nd ed. Abingdon. S. 117–175.

Per Larssons »Öfversikt af ingelstadsmålet»

Utgiven och kommenterad av Mathias Strandberg

Abstract

Per Larsson (1860–1933) was one of the most productive and reliable surveyors of dialects and folk traditions in Sweden's southernmost province of Scania (Skåne) in the late 19th century. Though he would never publish a scientific work and much less make a career in academia, he laid much of the foundation for what eventually became the Scanian dialect collections of the present-day Institute for Language and Folklore in Sweden. Along with amassing lexical collections comprising several thousand glosses, he wrote several descriptive works on Scanian dialects with an emphasis on the sound system. These were never published in Larsson's lifetime. Nevertheless, they are indeed relevant to linguists with an interest in Scanian and South Swedish dialect geography. The present work is a commented edition of one of Larsson's dialect descriptions, namely that of the dialects of the district of Ingelstad in South-East Scania.

Keywords: dialects, dialectology, dialect geography, archival material, Swedish, South Swedish, Scanian, historical phonology.

En av de mest produktiva och omdömesgilla insamlare av skånska dialekter vi haft var Per Larsson.¹ Vid uppteckningsresor under 1800-talets sista år dokumenterade Larsson för Skånska landsmålsföreningens räkning dialekterna i inte färre än nio skånska häradar: Bjäre hd, Villands hd, Gärds hd, Albo hd, Torna hd, Järrestads hd, Ingelstads hd, Herrestads hd, Ljunits hd och östra delen av Torna hd. Förutom ordsamlingar omfattande tusentals sedesblad för varje härad bar Larssons expeditioner frukt i form av systematiska ordförteckningar och kortfattade men tämligen utförliga beskrivningar av vissa av de dokumenterade dialektgrupperna. Ett sådant grepp om dialekterna i de undersökta häraderna fick Larsson på både detalj- och översiktlig nivå att han kunde

¹ Se om Larsson vidare Strandberg 2024 s. 144 f.

Mathias Strandberg, Institutet för språk och folkminnen, Göteborg. – Institute for Language and Folklore, Gothenburg. <https://orcid.org/0000-0002-9816-2010>. mathias.strandberg@isof.se

Strandberg, Mathias, 2026: Per Larssons »Öfversikt af ingelstadsmålet». I: *Svenska landsmål och svenskt folkliv* 2024–25 (147–148), s. 215–228. – Strandberg, Mathias, 2026: Per Larsson's Overview of the Ingelstad dialect. In: *Swedish Dialects and Folk Traditions* 2024–25 (147–148), pp. 215–228. – DOI: <https://doi.org/10.69824/svlm.147.63559>

Denna artikel publiceras under villkoren i Creative Commons-licensen CC BY 4.0, som tillåter användning, spridning och reproduktion i vilket medium som helst, förutsatt att originalverket är korrekt citerat. – This article is published under the conditions given in the Creative Commons license CC BY 4.0, which allow use, distribution and reproduction in any medium, provided that the original work is cited correctly.

Meddelande/aktstycke. Denna artikel har ej genomgått referentgranskning. – Note/document. This article has not undergone peer review.

© 2026 författaren. – © 2026 the author.

dela in dialekterna i särskilda mål och tämligen noggrant redogöra för deras utbredning och beröringspunkter. Det omfattande material som Larsson hopbragte inlemmades så småningom i Landsmålsarkivet i Lund (LAL), grundat 1930, sedermera Dialekt- och ortnamnsarkivet i Lund (DAL). Materialet ingår nu i Isofs samlingar och befinner sig på Arkivcentrum Syd i Lund.

Larssons dialektbeskrivningar utgör ett viktigt komplement till de sydsvenska dialektgeografiska utredningar med jämförbar geografisk räckvidd som långt senare kom att publiceras av Ingemar Ingers (1939), Gösta Sjöstedt (1936, 1944), Hugo Areskoug (1957) och Sven Benson (1965–70) och är väl värda att publicera.

I förra årgången av denna tidskrift publicerade jag en kommenterad utgåva (Strandberg 2024) av Larssons »Öfversikt af färsmålen» (DAL 283). Det följande är en kommenterad utgåva av Larssons »Öfversikt af ingelstadsmålet» (DAL 311a). Jämte Larssons övriga dialektöversikter² är dessa tillgängliga via Isofs webbtjänst Folke. Syftet med föreliggande utgåva är att kontextualisera, kommentera och dra uppmärksamheten till en intressant, detaljerad och hittills föga känd översikt över en starkt särpräglad sydöstsånsk dialekt sådan denna talades i slutet av 1800-talet.

Redigeringsprinciper

Vid redigeringen har jag följt samma principer som för den nyssnämnda översikten över Färsmålen (Strandberg 2024). Jag har gjort vissa smärre ändringar för läsbarhetens skull utan att dessa vid varje tillfälle noterats. Originaltexten har ett rikt mått av förkortningar, som här ofta lösts upp. Skiljetecken har stundom supplerats eller flyttats. Larsson anför i regel dialektformer med landsmålsalfabet följda av motsvarande standardspråkliga ord. Då han några gånger anför formerna i omvänd ordning har jag lämnat detta oförändrat och utan kommentar. I landsmålsalfabetsformer har Larssons notation följts fullt ut, dock med följande två undantag: 1) i affrikator av typen *gʒ* markeras längd bara hos klusilen; 2) en variant av tecknet *g* utan bindning, som av Larsson genomgående används för en palatal eller palatovelar nasal (IPA [ɲ]), har här ersatts av *ŋ*, vilket är det tecken som vanligen används för detta ljud i landsmålsnotation.

I fotnoter har jag infogat ett antal kommentarer. Det rör sig dels om rent redaktionella notiser om inadvartenser eller oklarheter i resp. avsteg från manuskriptet, dels om mer eller mindre utförliga kommentarer kring enskilda dialektdrags beskaffenhet och geografiska utbredning.

² »Öfversikt af albo- och kiviksmålet» (DAL 245), »Öfversikt af bjäremålet» (DAL 258), »Målen i Gälds härad» (DAL 292).

Övergripande kommentarer

Larssons dialektbeskrivningar är av stort värde. De ger en detaljerad och på det hela taget pålitlig ögonblicksbild av den talspråkliga verkligheten på den skånska landsbygden för över 100 år sedan. Det betyder givetvis inte att de är felfria eller att de inte måste läsas kritiskt, eller att dispositionen och generaliseringarna alltid är de allra bästa ur ett nutida språkvetenskapligt perspektiv.

Ingelstadsmålet talades enligt Larsson inte bara i Ingelstads hd utan även i Herrestads hd och Järrestads hd – i en god del av sydöstra Skåne, med andra ord. I norr avlöses det av Albomålet (som behandlas av Larsson i en annan översikt med accessionsnumret DAL 245) och mellersta Färsmålet och i sydöst gränsar det mot södra Färsmålet (Färsmålen behandlas i DAL 283; se Strandberg 2024). Jämfört med Albomålet och Färsmålen är Ingelstadsmålet ett mera utpräglat syd(öst)skånskt mål.

Har det funnits ett enhetligt Ingelstadsmål?

Larsson räknar med en enda dialekt i Herrestads hd, Ingelstads hd och Järrestads hd, som han kallar för *Ingelstadsmål* eftersom Ingelstads härad är störst och mest centralt beläget i området. Det är rimligt att fråga sig om dialekten verkligen varit så pass enhetlig inom detta relativt stora sydöstskånska område att det är berättigat att tala om en och samma dialekt i dessa tre häradar (ett separat spørsmål är förstås i så fall vad dialekten i fråga bör kallas).

Frågan är svår att besvara utan att undersöka saken närmare. Som alltid är det vanskligt att identifiera enskilda dialekter och dra gränser mellan dem i en dialektgeografisk verklighet som i mångt och mycket är ett dialektkontinuum. Larsson motiverar inte sitt val genom att peka på specifika dialektgränser som skiljer området från övriga Sydöstsåne eller genom att explicit göra en avsaknad av betydelsefulla dialektgränser inom området. Man kan notera att Larssons framställning inte ådragit sig några mera vittgående synpunkter från Ingemar Ingers, som blott påpekar att det finns några sydvästskånska dialektdrag som sträcker sig en bit in i Herrestads härad, framför allt bortfallet av *-j-* i de s.k. *-ja-*verben (*dölja dīpla*, *följa fīpla* o.s.v.).

Hugo Areskougs (1957 s. 36 ff.) orientering kring isoglosser som genomlöper och omsluter det sydöstskånska dialektområdet bekräftar i stort sett bilden av Ingelstads hd, Järrestads hd och Herrestads hd som ett relativt sammanhållet intensitetscentrum för sydöstskånska dialektdrag, såväl arkaismer som novationer. Många av dessa dialektdrag gör emellertid halt innanför områdets yttergränser. Till sådana sydöstskånska dialektdrag som inte når fram till gränsen mot Ljunits hd i sydväst hör – förutom bibehållet *-j-* i *-ja-*verben – affricering av forndanskt /k/ före främre vokal, t.ex. *hök hōdʒ*, som redan i de västra delarna av Herrestads hd möts av motsvarande former med vokalsänkning och [j], t.ex. *hök hōj* (a.a. s. 38). Vad beträffar de norra delarna av området kan nämnas att bortfallet av forndanskt /k/ och

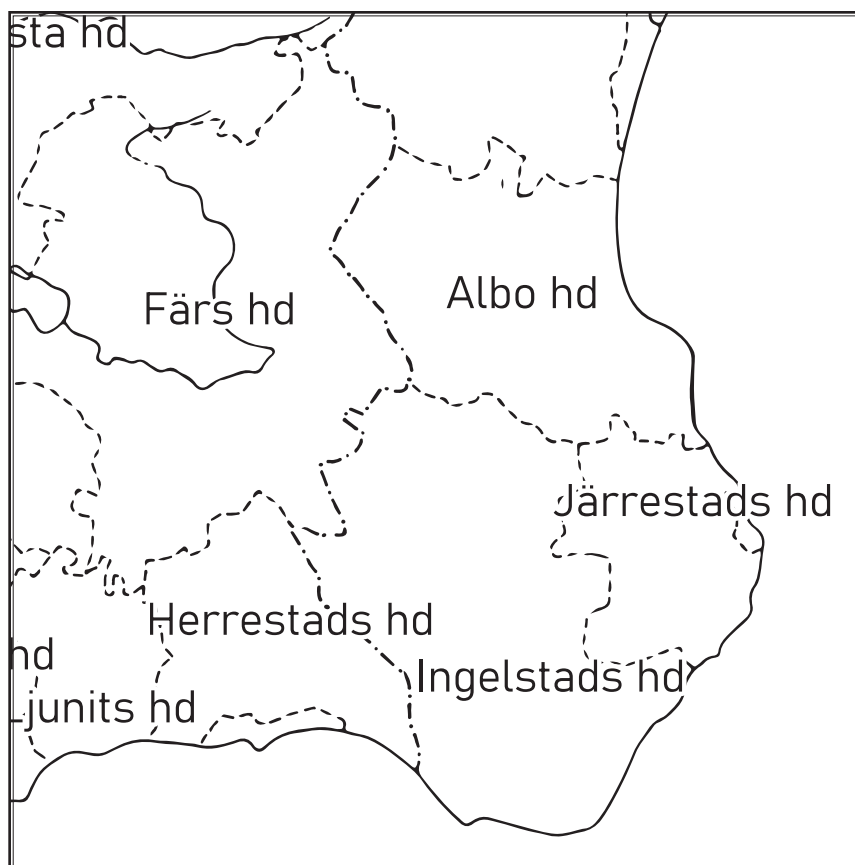

Fig. 1. Karta över sydöstra Skåne med häradsindelning. Ingelstadsmålsområdet omfattar enligt Per Larsson Herrestads härad, Ingelstads härad och Järrestads härad.

/g/ (kanske via /j/) före konsonanter inte riktigt når fram till gränsen mot Albo hd; redan i de norra delarna av Ingelstads hd och Järrestads hd avlöses sydöstliga former som *slåta* (*slakta*), *låt* (*lagt*) av nordliga-västliga former som *slåjta*, *lajt*. Samtidigt sträcker sig de sydöstliga formerna in i Ramsåsa i sydöstligaste Färs hd (a.a. s. 58). Detta harmonierar förvisso ganska väl med Larssons påpekande:

I de norra socknarne af detta område spåras en svag inblandning af albo- och färs mål; i västsocknarne märkes någon invärkan af ljunits mål, men hufvudtypen är öfverallt ingelstadsmålet. Bäst har det gamla målet bibehållit sig i sydsocknarne af Ingelstads och de sydöstra af Järrestads härad.

Men det finns också sydöstsånska dialektdrag som har en betydligt mera inskränkt utbredning. Hit hör bortfallet av forndanskt *gh* i sekvenserna *-aghl-* och *-aghn-*: *nål* *nagel*, *ån* *agn* (jfr nordligare-västligare *najl*, *ajn*). Bortfallet

begränsar sig till de sydligaste delarna av Herrestads hd och Ingelstads hd (Areskoug 1957 s. 65).

Det finns också sydöstsånska isoglosser som skär Ingelstadsmålsområdet på andra sätt. En sydöstsånsk arkaism är att fda. *k* i **sōkn* leniseras blott till *g*: *sōgan* (jfr former med *w*, *m* eller *j* i övriga Skåne). Utbredningen av *g*-former förenar Ingelstads hd och Järrestads hd med större delen av Albo hd och nordligaste Färs hd medan Herrestads hd lämnas utanför (Areskoug 1957 s. 84). En snarlik utbredning uppvisar former av pronomenet *någon* med bevarat *g*: *nūgen*, *nōgen* (a.a. s. 85).

I jämförelse med senare framställningar framstår den bild som Larsson tecknar av »Ingelstadsmålet» alltså som betydligt mera enhetlig, närmast idealiserad. Detta beror i huvudsak dels på att senare materialinsamlingar kunnat återge den dialektgeografiska verkligheten med större detaljrikedom, dels på att många sydöstsånska dialektdrag under 1900-talet marginaliserats, så att de i senare insamlat material uppträder som mer eller mindre fläckvisa relikter (jfr Areskoug 1957 s. 66 ff.).

Översiktens innehåll och disposition

Larssons framställning sonderfaller i tre avsnitt om resp. ljudlära (d.v.s. segmentell fonologi), accentuering (d.v.s. tonaccent och betoning) och formlära, liksom översikten över Färsmålen (DAL 283; se Strandberg 2024). Avsnittet om ljudlära är det mest omfattande, återigen liksom i översikten över Färsmålen. Detta är uppdelat i två underavsnitt som tar upp konsonantism resp. vokalism. Dispositionen är alfabetiskt ordnad och utgår ifrån standardsvensk ortografi. Under ett avsnitt behandlas exempelvis dialektens olika motsvarigheter till skriftspråkets ⟨g(g)⟩, t.ex. *j* i *dæj deg*, *w* i *gnūwa gnaga* och *ǵ* i *liǵza ligga*; under ett annat avsnitt behandlas dialektens motsvarigheter till skriftspråkets ⟨u⟩, t.ex. *ı* i *jıwa ljuga* och *u* i *smıla smula*. I regel är det bara det från standardspråket avvikande som tas upp till behandling; att skriftens ⟨u⟩ ofta motsvaras av *u* (/u/), som i t.ex. *hus hus* och *gul gul*, nämns exempelvis inte. Dispositionen kan upplevas som ostrukturerad ur en språkvetenskaplig synvinkel (se vidare Strandberg 2024 s. 146 f.). Ändå är det en ganska mångfasetterad profil som tecknas över Ingelstadsmålet.

Till skillnad från i Larssons översikt över Färsmålen (DAL 283), där det huvudsakligen hänvisas till härvarande översikt över Ingelstadsmålet, ägnas accentueringen och formläran tämligen stort utrymme. Larsson redogör med en rad exempel för efterledsbetoning dels vid enstavig förled (t.ex. *stenjéne* 'stengärdsgård'), dels vid tvåstavig förled på *-er* (t.ex. *aganhúns åkerhöns*). Han redogör också för ett liknande betoningsmönster hos sammansatta adjektiv med prefigerat privativt *o-*, t.ex. *orättvis oratvís*, och hos prosodiskt likartade inlånade adjektiv som *angelägen angelájejan* (jfr Strandberg 2014 s. 180 not 160). Likaså ges flera exempel på halvlång realisering av etymologiskt kort /a/ i posttonisk stavelse (t.ex. *hùmq hemma*), något som

kan tas till intäkt för en förskjutning av accent 2-tonkurvans topp till den posttoniska stavelsen (a.a. s. 187). Företeelsen är känd även från övriga Sydöstskåne och utgör en ljudhistorisk förutsättning för efterledsbetoningen i sammansättningar (a.a. s. 183 ff.). Framställningen är – återigen ur en språkvetenskaplig synvinkel – något apart då Larsson i första rummet tar sikte på om en sammansättning accentueras »på 1 sätt» eller »på 2 sätt»; inte en enda gång talar Larsson explicit om betoning (tryckaccent, exspiratorisk accent) eller tonaccent (ordaccent). Trots detta tillåts läsaren bilda sig en ganska klar bild av betoningen och tonaccentdistributionen i sammansättningar i Ingelstadsmålet, tack vare den ganska rika exemplifieringen.

Även avsnittet om formläran är mera utförligt än i översikten över Färsmålen, där det likaledes hänvisas till översikten över Ingelstadsmålet. Avsnittet handlar helt och hållet om verbböjningen och redovisar bl.a. formerna för pluralis indikativ, den särskilda formen i 2 pers. pl. imperativ samt en del preteritum konjunktiv-former (»stark konditionalis»). Av de sistnämnda är ombildningarna *tijje* och *tøje* av *taga* (motsvarande standardspråkets *toge*) intressanta; *ij* resp. *g* kommer sannolikt från motsvarande form av *få* (*fije*). Intressant är också att pret. sg.-formen av *taga* har bevarat fda. /k/ som /g/: *tog* (pl. *tøge*).

Som jag påpekade i utgåvan av översikten över Färsmålen (DAL 283; Strandberg 2024 s. 148) är det inte i första rummet som vetenskapliga specimina som Larssons dialektbeskrivningar från åren 1897–1901 är intressanta, utan som utförlig, detaljerad och syntetiserande dokumentation av det sena 1800-talets skånska dialekter. Att senare decenniernas fortsatta insamlingsarbete kunnat nyansera den bild som tecknas i Larssons framställningar är bara naturligt.

Öfversikt af ingelstadsmålet

Målet är detsamma i Järrestads, Ingelstads och Härrestads härad. Efter Ingelstads, det mellersta och största af dessa tre, kan det lämpligen vid en öfversikt kallas ingelstadsmålet.

Dess gränser äro: i norr Albo häradsgrens, i nordväst färsgränsen, i väster Ljunits häradsgrens, i söder och öster Östersjön.

I de norra socknarne af detta område spåras en svag inblandning af albo- och färsmål; i västsocknarne märkes någon invärkan af Ljunitsmål,³ men hufvudtypen är öfverallt ingelstadsmålet. Bäst har det gamla målet bibehållit sig i sydsocknarne af Ingelstads och de sydöstra af Järrestads härad. I dessa har ock hufvudundersökningen företagits, nämligen i Löderup af Ingelstads

³ Anmärkning av Ingemar Ingers: »Obs. Så lång som t.o.m. Bromma i Herrestads hd sträcka sig två västliga företeelser, nämligen bortfall av *-j-* i *ja*-verben, t.ex. *djla*, *fjla*, *smðna*, där den centrala måltypen har kvarstående *-j-*, samt pres. part. på *-anas*: *ligzenas*, där målet österut har *-anas*. – I Sövestad och Bjerresjö finnas ännu några avvikelser från den centrala måltypen och anslutning till Ljunitsmål.»

härad under 2 månader 1897 och i Simris och Ö. Nöbbelöf (Branteviks fisk-läge) af Järrestads härad under 1 månad 1898. Men på dessa och andra tider hafva besök gjorts i alla delar av de tre häraden, så att målets art och gränser kunnat konstateras. Dessutom har albomålet af mig undersökts i 2 månader (1897–98) och färsmålet i 4 ½ (1898) så att ingelstadsmålets gränser kunnat med säkerhet dragas i norr och nordväst. Hvad ljunitsmålet vidkommer, är detta mig noga bekant sedan barndomen. Västra gränsen för ingelstadsmålet har därför ock kunnat säkert bestämmas.

Några af målets mest betecknande egendomligheter i ljud-, accent- och formläran skola här anföras.

A) Ljudlära

Målet har följande konsonanter: *b, d, ɖʒ, f, g, h, j, k, l, m, n, ɲ, p, ɾ (r), s, ʃ, t, tʃ, v, w, z.*⁴

- b.* Målet har stundom *v*, då riksspråket har *bb*, t.ex. *bubbla bovla, dubbel dövel.*
- d.* Målet har *j* i stället för riksspråkets *d* i en del ord, t.ex. *b_hæj bred, læj led* adj., *lija, lija, sija.*
- g.* *j* i st.f. *g*, t.ex. *dæj deg, fløj flög, høj hög, læja lega, nēja niga, sæj seg, stēja stege, tøj trög, væj väg, yja öga* (men pl. *yn, -an*).
w i st.f. *g*, t.ex. *gnūwa gnaga, hage hūwa, klūwa klagade, lūwa lagade, jūwa ljuga, mūwa mage, saw såg, skaw, plaw plog.*⁵
jd o. *jt* efter len vokal i st.f. *gd, gt*, t.ex. *døjd dygd, b_højda bryggde, bryggd b_højd, b_højt bryggt, bøjda byggde, bøjd byggd, bøjt byggt, tøjda tiggde, tøjt tiggd.*
ɖʒ i st.f. *gg* efter len vokal, t.ex. *b_højɖʒa brygga, s. och v., bøjɖʒa bygga, hæɖʒ hägg, liɖʒa ligga, liɖʒad legat, læɖʒa lägga, ʃæɖʒ skägg, tøjɖʒa tiggga, væɖʒ vägg.*
jl i st.f. *gl* efter lång len vokal, t.ex. *sæjl segel, spæjl spegel, tæjl tegel.*
I gd och gt efter hård vokal bortfaller stundom g, t.ex. *lad lagd, lat lagt, sad sagd, sat sagt.*

⁴ I konsonantinventariet för Färsmålen i Larssons översikt över Färsmålen (DAL 283) anföras även *ʒ* som egen konsonant (däremot saknas *z* i Färsmålet).

⁵ Sekvensen *fda. -ōgh-* i t.ex. *skog, plog*, motsvaras i hela sydöstra Skåne av *-aw-*. Först i Gärdshd möter former med det nordligare *-av-* (Benson 1965–70 I s. 40 karta 16). Sekvensen *-aw-*, *-aw-* svarande mot *fda. -āgh-*, i t.ex. *hage* förekommer däremot bara i Ingelstadsmålet. Även ett ursprungligt *v* motsvaras här av *w*, som i *hav haw, haw*, vilket öppnar för möjligheten att *w* i *hage* o.s.v. återgår på *v* (Strandberg u.u. med litt.). Det är dock inte uteslutet att former som *hūwa* är relikter i en artikulatoriskt rimlig utvecklingskedja *fda. hāghi > hūwa > hūva* o.s.v.

- z. *z* förekommer någon gång i st.f. *z*, t.ex. *hòza* 'strumpa', *mòze mosse*.¹⁰
- t. *t* efter kort vokal i st.f. *t* efter lång len vokal, t.ex. *flèta fläta*, *sle₁ slät*, *te₁ tät*. I andra dylika ord har målet *d* i st.f. *t*, men bibehåller vokalen lång, t.ex. *k₁id krita* *sl₁ida slita*, *w₁ida hvita*.
- v. *w* i st.f. *v* före vokal, t.ex. *h₁vet₁ w₁ide*, *h₁virf₁vel w₁idel*, *w₁ila hvila*, *w₁id h₁vit*, *l₁war Ivar*. Andra dylika ord ha *v*, t.ex. *v₁ad v₁åt*, *v₁æj v₁äg*, *v₁a v₁ara v.*, *v₁ila vilja*.¹¹
- w* i st.f. *f* l. *fv*, t.ex. *g₁aw graf*, *l₁owa lefva*, *b₁ow brev*, *n₁owon näver*, *sk₁owa skriva*, *ow ref* imperfekt. och *r₁af* subst., *s₁ow säf*, *v₁ow väfstol*.
- wl* i st.f. *fv*l [väl snarare: *fv*el] t.ex. *n₁awle nafvel*, *h₁owl hyfvel*, *sk₁owl skofvel*.
- f* bortfaller, t.ex. *h₁al half*, *k₁al kalf*, *g₁ul golv*, *t₁ol tolf*, *t₁ult tolfte*.

Målet har följande vokaler: *a*, *a*, *e*, *e*, *i*, *i*, *o*, *o*, *u*, *u*, *y*, *y*, *a*, *æ*, *ø*, *ø*.¹²

- a. *a* i st.f. långt *a* i rspr., t.ex. *g₁ada gata*, *f₁ua fara v.*, *g₁owa gapa*, *l₁ava lapa*. Men *a* bibehålles stundom, t.ex. *bl₁a blad*, *k₁aga kaka*, *m₁ad mat*, *tag tak*, *st₁al stal*.
- a* i st. för kort *a*, t.ex. *a₁rm arm* s. och adj., *m₁alt malt*, *s₁alt salt*, *m₁ast mast*, *k₁asta kasta*, *f₁ast fast*, *l₁asta lasta*.
- e. *i* i st.f. långt *e*, t.ex. *g₁iv₁e grepe*, *sm₁idja smedja*, *tr₁idje tredje*.

¹⁰ [z] som allofon av /s/ förekommer också i anslutning till tonande konsonanter, t.ex. i *halsbränna* *halzbrénna*. – Att *z* får ett eget stycke på detta sätt i Larssons översikt avviker från dispositionen i övrigt, där det är *de* i standardsvenskan förekommande språkljuden som utgör utgångspunkter för framställningen. Beträktat som ett eget stycke bryter det också den alfabetiska ordningen, så Larsson har troligen tänkt sig meningen som en del av stycket om *s* men råkat skriva ett *z* i marginalen.

¹¹ Det tycks som om Larsson här inte noterat att det är ursprungligt initialt /hw/ som utvecklas till *w* medan ursprungligt initialt /w/ (i t.ex. *v₁at v₁ad* och *v₁äg v₁æj*) återspeglas av *v*. (Mansnamnet *Ivar* har intervokaltiskt /w/ liksom t.ex. *lever l₁owon* i nästa stycke och hör egentligen hemma där.) Samma utveckling /hw/ > /w/ finns i bl.a. nordöstra Skåne, västra Småland och Halland (Benson 1965–70 2 s. 6 karta 20). På Sven Bensons karta över former av *v₁it* adj. (a.st.), som baserar sig på dialektordsamlingarna, finns bara några få belägg med /w-/ i sydöstra Skåne, koncentrerade till Herretads hd och sydvästra Ingelstads hd. Larsson gör ingen motsvarande inskränkning; av hans framställning att döma har utvecklingen *fda*. /hw-/ > /w-/ funnits i hela det område där Ingelstadsmål talats. Empiriskt är detta tveksamt, men det är inte uteslutet. Det är intressant att jämföra med utbredningen av bevarat /w/ efter initialt /s/, där empirin talar för ett tidigare sammanhängande område i hela östra och stora delar av norra Skåne, och dessutom i västra Småland och Halland (se Benson 1965–70 4 s. 10 karta 56), och även med utbredningen av bevarat /w/ efter initialt /k/ (a.a. 4 s. 6 karta 54) och /t/ (a.a. 4 s. 6 karta 8), där den mer begränsade sydöstskånska utbredningen känns igen från *fda*. (/hw-/ >) /w-/ . – För övrigt må noteras att Larsson (med bortseende från /sw/, varom se not 9) förbigår bevarat /w/ efter initial konsonant.

¹² Detta är samma uppställning som i Larssons »Öfversikt af Färsmålet» men med de två sista vokaler omkastade (Strandberg 2024 s. 153).

- ɛ i st. för långt *e*, t.ex. *wɛ̀dɛ hvete*, *lɛ̀d led*, *sɛ̀lɛ sele*, *vɛ̀dɛ veta*.
 u i st. för *e*, t.ex. *hum hem*, *hum hvem*, *lum rem*, *lunsa rensa* (men *ren ren*), *spula spela*.
 ef och efv blir *ow*, t.ex. *breſ bɔw*, *sleſ slɔw*, *reſ ɔw*, v., *lefver s. lɔwɔn*, *lefva lɔwa*.
 æj i st.f. *eg*, t.ex. *hæja reda* v., *sæjl segel*, *spæjl spegel*, *tæjl tegel*, *stæje stege*.
- i. u i st.f. *i*, t.ex. *hùmel himmel*, *jùta si gifta sig*, *klùpa klippa*, *lúsle rissel*, *tùmon timmer*.
 æjt i st.f. *ikt*, t.ex. *dæjta dikta*, *sæjt sikt*, *væjt vikt* *fwæjta* l. *swæjta svikta*.
 øj någon gång i st.f. *ik*, t.ex. *pløjt, plikt* (del af en båt), *pløjta plikta*.
- o. u i st.f. *of*, t.ex. *law lof*, *làwa lofva*, *sàwa sofva*. (Men *baw bof*, *orlofsse-del olávse-del*.)
 aw i st.f. *og*, t.ex. *baw bog*, *plaw plog*, *skaw skog*. (Men *dɔw drog* v., *slo slog*, *kɔw krok*.)
 u i st.f. *o* (å), t.ex. *hul håll*, *gul golv*, *hùla håla*, *bul bål*, *kul kål*.
 ø i st.f. *o* (å), t.ex. *døtor dotter*, *søn son*, *stølpe stolpe*, *løl troll*.
 u i st.f. *o* (å), t.ex. *dùpa doppa*, *fwust frost*, *hust rost*, *spùta spotta*. (Men *kast*, *past post* o.s.v.)¹³
- u. ɪ i st.f. långt *u*, t.ex. *jw djup*, *jùwa ljuga*, *fwust tjuf*, *fwùwa tjuga*.
 ɪ i st.f. kort *u*, t.ex. *hila rulla* och i sammans. t.ex. *hìlabør hjulbår*, *hìlekåmp påskägg*.
 u i st.f. långt *u*, t.ex. *mùlen mulen* adj., *skùded skjutit*, *smùla smula*.
 ɔ i st.f. långt *u*, t.ex. *bòned burit*, *skònen skuren*, *stòled stulit*.
 ɔ i st.f. långt *u*, t.ex. *slòged slukat*, *stlòged strukit*.
 a i st.f. *u*, t.ex. *fål full*, *fwast tjur*.
- y. ɪ i st.f. *y*, t.ex. *fìla fylla*, *fìlehòg fyllbult*.
- å. a i st.f. å, t.ex. *lant långt*, *lɔnt trångt*.
 ɔ i st.f. kort å (*o*)[, t.ex.] *vøt vått* (*vad våt*), *gøt godt* (*gø god*).
 ɔ i st.f. långt å förekl. i *stlòge stråke*.
 ɔ i st.f. långt å förekl. i *høg råka* (fågel).
 u i st.f. långt å, t.ex. *ful fågel*, *hu håg*, *lhu tråg*.
 a i st.f. kort å, t.ex. *flæt flått*, *mæt mått*, *såde sådde*, *spåde spådde*, *ætta åtta*.

¹³ Larsson anger ingen standardsvensk glosa för *kast*, men rimligen är det fråga om *kost* sbst. Kvantiteten är korrekt återgiven i *past*; jfr t.ex. *pøust*, upptecknat med diftong i Ingelstorps sn, Ingelstads hd, av Nils Bengtsson 1940 (DALdial).

ä. *e* i st.f. långt *ä* förekommer i en stor mängd ord, t.ex. *fē* *fä*, *knē* *knä*, *trē* *träd*, *mēda* *mäta*, *jēl* *häl*, *stjēla* *stjäl*, *vēda* *väta*, *kärna* (smör) *ʃsēʎna*, *lēsa* *läsa*, *ēda* *äta*.

e i st.f. kort *ä*, t.ex. *bjēʎsē* *bjälke*, *stjēʎsē* *stjälk*.

ø i st.f. långt *ä*, t.ex. *lōda* *läte*, *hōwa* *häva*, *nāfver* *növor*, *rōw* *räf*, *sōw* *säff*, *vōwa* *väfva*.

ø i st.f. *ä* förekommer i *tōlja* *tälja*.

ö. *e* i st.f. *ö*, t.ex. *kēv* *kröp*, *ʃsēv* *köp*, *fjēl* *fjöl* (bräde), *mēl* *mjöl*.

u i st.f. *ö*, t.ex. *dūlja* *dölja*, *būlja* *bölja*, *fūlja* *följa*, *hūlja* *hölja*, *ʃūlja* *skölja*, *dūm* *dröm*, *tūm* *töm*, *stūm* *ström*, *blūt* *blött*, *sūt* *sött*, *ʃsul* *köld*, *lūst* *röst*, *ūm* *öm*.

y i st.f. långt *ö*, t.ex. *fjyl* *föl*, *bljda* *blöta*, *njyd* *nöt*.

y i st.f. kort *ö*, t.ex. *fjydon* *fötter*, *njydon* *nötter*, *lyydon* *rötter*.

a i st.f. kort *ö*, t.ex. *bālja* *börja*, *smālja* *smörja*, *sālja* *sörja*.

B) Accent

2-staviga ord som ändas på *a* 1. *a* + konsonant accentueras på två sätt, t.ex. *slūpa* och *slūpa* *slippa*, *stāpa* och *stāpa* *stoppa*, *ʃlūsa* och *ʃlūsa* *frysa*, *āta* och *āta* *åtta*, *hūma* och *hūma* *hemma*, *smāla* och *smāla* *smala*, *ōla* och *ōla* *Ola*, *gāmla* och *gāmla* *gamla*, *mūnas* och *mūnas* *männe*, *lādan* och *lādan* *lådan*, *dūnan* och *dūnan* *dynan*, *lūdar* och *lūdar* *Löderup*.

Följande accentueras blott på 1 sätt: *kālʃin* *kalvskinn*, *mīda* *middag*, *māna* *måndag*, *tīsta* *tisdag*, *slāwsmāl* *slagsmål*, *blēʃskāl* *bläckhus*, *kōhōʎn* *kohorn*, *ʃynāl* *synål*.

bleʃshūs *bläckfodral*, *skōlūm* *skorem*, *udslāv* *utslag*, *ʃorhān* *förhand*, *manfolk* *manfålk*, *husāl* *hushåll*, *blasūʎ* *blåsur*, *sällskap* *selskåp*, *ʎoldām* *trolldom*, *odlōj* *odryg*.

tōʃʎelūj *tolfskilling*, *ʎāʃdālōʎ* *tredaler*, *kōrompa* *kosvans*, *ʃūshest* *skjutshäst*, *spāʃsēʎin* *spåkärring*, *mōgstʃsē* *munstykke*, *stenʃāʎe* *stengärdsgård*, *valūva* *våldlöpa* (skena), *smavūʎa* *rata*.

swinākti *svinaktig*, *grāʎlākti* *grälaktig*, *ʎʃfāldi* *enfaldig*, *māʃfāldi* *mångfaldig*, *abōʎ* *abborre*, *alvāʎe* *allvar*, *alāʃ* *avlång*, *biskāp* *biskop*, *talʃūs* *talgljus*, *ʎāsko* *träsko*,¹⁴ *ʎefūd* *träfat*, *vāʎmal* *vadmal*.

dāwʎa *dagvard* (davre), *nādon* »nattvard» (nadre).

Ord sådana som följande accentueras på 2 sätt, näml. *hāwʎagʎyn* 1. *hāwʎagʎyn*, *ēblatʎe* 1. *ēblatʎe* *äppelträd*, *njgʎahūʎ* 1. *njgʎahūʎ* *nyckelhål*, *mānadsdā* 1. *mānadsdā* *månadsdag*, *sēʎsāʎēʎm* 1. *sēʎsāʎēʎm* *särkärm*, *gēʎasōʎ* 1. *gēʎasōʎ* *åbosen*.

Endast på ett sätt accentueras sådana som *ʃinōʎēʎe* *fingerända*, *istoʎ-*

¹⁴ Under *o* i *ʎāsko* finns ett längdstreck som ser ut att vara överstruket med ett krusigt streck. I DALdial (Ingelstads härad) finns både former med och former utan markerad längd hos efterledens vokal i *träsko*: *ʎāsko*, *ʎāskō*.

búg isterbuk, *nəwəndás* näverdosa, *agəhúns* åkerhöns, *pləstənláp* plåsterlapp, *həslejsəp* hasselkäpp, *əlondəm* ålderdom, *swəlstúʃə* svavelstickor, *kləvənstúʃə* klöverstykke, *nómənhəst* nummerhäst, *səkənláp* sockertopp.

orətfærdi orättfärdig, *əwanstəndi* oanständig, *orətvís* orättvis, *anjeləjeŋ* angelägen.¹⁵

C) Formlära

Verbalböjning

Pluralis har särskild form, t.ex.

<i>ja</i> gār	<i>ja</i> du	<i>han</i> gəh	<i>vi</i> gə	<i>ni</i> gəŋ	<i>de</i> gə
» <i>gick</i>	» » »	<i>jʉʃ</i>	» <i>jʉŋə</i>	» <i>jʉŋəŋ</i>	» <i>jʉŋə</i>
» <i>kan</i>	» » »	<i>kan</i>	» <i>kʉna</i>	» <i>kʉnəŋ</i>	» <i>kʉna</i>
» <i>kunde</i>	» » »	<i>kʉnə</i>	» <i>kʉnə</i>	» <i>kʉnəŋ</i>	» <i>kʉnə</i>
» <i>tager</i>	» » »	<i>təh</i>	» <i>tə</i>	» <i>təŋ</i>	» <i>tə</i>
» <i>tog</i>	» » »	<i>təg</i>	» <i>təgə</i>	» <i>təgəŋ</i>	» <i>təgə</i>
» <i>tröskar</i>	» » »	<i>təʃə</i>	» <i>təʃə</i>	» <i>təʃəŋ</i>	» <i>təʃə</i>
» <i>tröskade</i>	» » »	<i>təʃk</i>	» <i>təʃkə</i>	» <i>təʃkəŋ</i>	» <i>təʃkə</i>

2 pl. imperat. har särskild form,

t.ex. af <i>gə</i> , <i>gə</i>	sing. <i>gə</i>	pl. <i>gəŋ</i>
» <i>stə</i> , <i>stə</i>	» <i>stat</i>	» <i>stəŋ</i>
» <i>lədʒə</i> , <i>lägga</i>	» <i>lədʒ</i>	» <i>lədʒəŋ</i>

Stark konditionalis finnes.

<i>tə</i> taga	sing.	<i>ja</i> du	<i>han</i> <i>tʉŋə</i> l. <i>təgə</i>
	pl.	<i>vi</i>	<i>tʉŋə</i> l. <i>təgə</i>
		<i>ni</i>	<i>tʉŋəŋ</i> l. <i>təgəŋ</i>
		<i>de</i>	<i>tʉŋə</i> l. <i>təgə</i>

<i>fə</i> få	sing.	<i>ja</i> du	<i>han</i> <i>fʉŋə</i>	pl.	<i>vi</i> <i>fʉŋə</i>	<i>ni</i> <i>fʉŋəŋ</i>	<i>de</i> <i>fʉŋə</i>
<i>hʉwa</i> riva	sing.	»	<i>həwə</i>	pl.	» <i>həwə</i>	» <i>həwəŋ</i>	» <i>həwə</i>
<i>sʉja</i> säga	sing.	»	<i>səŋə</i>	pl.	» <i>səŋə</i>	» <i>səŋəŋ</i>	» <i>səŋə</i>
<i>səwa</i> soffa	sing.	»	<i>səwə</i>	pl.	» <i>səwə</i>	» <i>səwəŋ</i>	» <i>səwə</i>
<i>sʉda</i> sitta	sing.	»	<i>sʉdə</i>	pl.	» <i>sʉdə</i>	» <i>sʉdəŋ</i>	» <i>sʉdə</i>

Pres. particip bildas genom att tillägga *-əs* till pres. infinitivus, t.ex. *ʃʃəhə* köra, *ʃʃəhəŋəs*, *hʉja* rida, *hʉjəŋəs*, *hə* ro, *həŋəs*, *gə* gå, *gəŋəs*.

¹⁵ I formerna *orətfærdi* och *orətvís* är *r* sannolikt fel för *h* (jfr *h* senare i orden); Larsson torde ha kommenterat förekomsten av främre */r/* här om det vore fråga om ett sådant. I DALdial finns dock ett belägg på *orätt* adj. med *r*: *orét*, upptecknat i Löderup, Ingelstads hd, av Hugo Areskoug 1947 efter en kvinna född 1866. Möjligen är det här fråga om emfatiskt främre */r/* (jfr Ingers 1978 s. 107 f.). Att ett sådant skulle föreligga i obetonad ställning i de av Larsson anförda orden är mindre troligt.

Vid undersökningen af ingelstadsmålet ha omkring 4000 ord upptecknats och förklarats. Dessutom har en del folklöre, sägner, gåtor m.m. på härads-målet upptecknats.

Västra Nöbbelöv i Juni 1900

P. Larsson

Källor och litteratur

Arkivmaterial

DALdial = Dialektordsamlingar i DAL, Institutet för språk och folkminnen.

Institutet för språk och folkminnen: Larsson, Per, Öfversikt af albo- och kiviksmålet.

DAL 245. [Webbadress: https://sok.folke.isof.se/records/00245_189580. Hämtad 2026-02-18.]

— Öfversikt af bjäremålet. DAL 258 [Webbadress: https://sok.folke.isof.se/records/00258_189593. Hämtad 2026-02-18.]

— Öfversikt af färsmålen. DAL 283. [Webbadress: https://sok.folke.isof.se/records/00283_189619. Hämtad 2026-01-18.]

— Målen i Gälds härad. DAL 292. [Webbadress: https://sok.folke.isof.se/records/00292_189628. Hämtad 2026-02-18.]

— Öfversikt af ingelstadsmålet. DAL 311 a. [Webbadress: https://sok.folke.isof.se/records/00311:a_189648. Hämtad 2026-02-18.]

Litteratur

Areskoug, 1957: *Studier över sydöstkånska folkmål*. 1. (Skrifter utgivna genom Landsmålsarkivet i Lund 11.) Lund.

Benson, Sven, 1965–70: *Südschwedischer Sprachatlas*. 1–4. (Skrifter utgivna genom Landsmålsarkivet i Lund 15.) Lund.

Ingers, Ingemar, 1939: *Studier över det sydvästskånska dialektområdet*. (Skrifter utgivna genom Landsmålsarkivet i Lund 5.) Lund.

Sjöstedt, Gösta, 1936: *Studier över r-ljuden i sydsandinaviska mål*. (Skrifter utgivna genom Landsmålsarkivet i Lund 4.) Lund.

— 1944: Det nordöstkånska dialektområdet. Dialektgeografisk skiss. I: *Arkiv för nordisk filologi* 59, s. 73–96.

Strandberg, Mathias, 2014: De sammansatta ordens accentuering i Skånemålen. (Skrifter utgivna av Institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet 88.) Uppsala.

— 2024: Per Larssons »Öfversikt af Färsmålen». Utgiven och kommenterad av Mathias Strandberg. I: *Svenska landsmål och svenskt folkliv* 146, s. 144–157.

Recension av *A Grammar of Elfdalian* av Yair Sapir och Olof Lundgren

Av Piotr Garbacz

Abstract

This review critically examines *A Grammar of Elfdalian* (Sapir & Lundgren 2024), the first comprehensive grammatical description of Elfdalian/Övdalian in English. While the volume is ambitious in scope, covering phonology, morphology, syntax, lexicon, and historical background, it raises significant methodological and theoretical concerns. Although the work's potential value is acknowledged, its empirical basis is unclear due to a lack of explicit source references, un-glossed examples, and an indistinct separation between attested and reconstructed data. The authors' decision to describe "Late Classical Elfdalian" (LCE), a partly reconstructed variety, results in a blurred distinction between a scientific grammar of a historical language stage and a prescriptive grammar of a revitalised language form. The review further discusses the book's selective treatment of linguistic variation and especially its insufficient engagement with previous research on the subject. Although the morphological description is detailed and informative, the syntactic analysis is comparatively superficial and methodologically inconsistent. The review concludes that *A Grammar of Elfdalian* represents an important but flawed contribution: it provides extensive data and raises visibility for Övdalian studies internationally, yet its lack of transparency, inconsistent methodology, and limited scholarly contextualisation prevent it from functioning as a reliable scientific reference grammar.

Keywords: *Elfdalian, Övdalian, grammar, morphology, syntax, language revitalisation, dialectology, methodological criticism.*

Inledning

Yair Sapir och Olof Lundgrens *A Grammar of Elfdalian* utgör det första försöket hittills att beskriva älvdalskans struktur på engelska i form av en klassisk grammatik. Omfattande (380 sidor) och utgiven på ett internationellt,

Piotr Garbacz, Institutt for lingvistiske og nordiske studier, Universitetet i Oslo. – Department of Linguistics and Scandinavian Studies, University of Oslo. <https://orcid.org/0000-0001-6622-0370>. piotr.garbacz@iln.uio.no

Garbacz, Piotr, 2026: Recension av *A Grammar of Elfdalian* av Yair Sapir och Olof Lundgren. I: *Svenska landsmål och svenskt folkliv* 2024–25 (147–148), s. 229–243. – Garbacz, Piotr, 2026: Review of *A Grammar of Elfdalian* by Yair Sapir and Olof Lundgren. In: *Swedish Dialects and Folk Traditions* 2024–25 (147–148), pp. 229–243. – DOI: <https://doi.org/10.69824/svlm.147.54721>

Denna artikel publiceras under villkoren i Creative Commons-licensen CC BY 4.0, som tillåter användning, spridning och reproduktion i vilket medium som helst, förutsatt att originalverket är korrekt citerat. – This article is published under the conditions given in the Creative Commons license CC BY 4.0, which allow use, distribution and reproduction in any medium, provided that the original work is cited correctly.

Bokrecension. Denna artikel har inte genomgått dubbelblind referentgranskning. – Book review. This article has not undergone peer review.

© 2026 författaren. – © 2026 the author.

erkänt förlag kan boken tänkas komma att bli ett referensverk för alla de som forskar på älvdalska (liksom de andra Ovansiljanmålen eller nordiska dialekter), såväl i Sverige och Norden som i världen. *A Grammar of Elfdalian* spänner över fonologi, morfologi, syntax, lexikon och ordbildning och har dessutom en historisk bakgrund där det ställs upp hypoteser om älvdalskans ursprung. Morfologidelen är den mest omfattande (244 sidor, vilket är nästan två tredjedelar). Också flera textprover av älvdalska ingår i boken.¹ *A Grammar of Elfdalian* vänder sig till lingvister, språkplanerare, inlärare av älvdalska och språkintresserade i allmänhet och har som ett av sina mål att »serve as a useful tool in the efforts to strengthen Elfdalian through revitalisation and instruction» (Sapir & Lundgren 2024 s. 18). Det ska vara ett deskriptivt arbete över det som benämns *Late Classical Elfdalian* (förkortat LCE) – en delvis belagd och delvis historiskt rekonstruerad, konservativ variant av älvdalskan som författarna beskriver som »the predominant language used in the parish of Övdaln in Dalarna, Sweden by people born before 1900, as well as one of its modern varieties, ‘Revitalised LCE’». Beslutet att beskriva just LCE (och inte exempelvis den älvdalska som talas av äldre personer som lever idag) motiveras på följande sätt:

The decision to compile a book about the late classical form of Elfdalian was taken partially due to the fact that a major part of the efforts to revitalise Elfdalian since the 1980s have had LCE, also mentioned as *regelbunden* or *vårdad älvdalska* ‘regular’ or ‘preserved, cultivated Elfdalian’, as a role model, and this is the language form that the Elfdalian Language Association seeks to preserve. For those working with Elfdalian language revitalisation, it is often considered the ‘genuine’ and ‘complete’ Elfdalian language system, owing to the decline of the language since about 1900.

A Grammar of Elfdalian innehåller en mängd språkliga exempel, många av dem mycket intressanta då de belägger hittills okända syntaktiska fenomen i älvdalska, t.ex. negationen *itjä* i en satsintern position (Sapir & Lundgren 2024 s. 284), OV-ordföljd med ett nominalfrasobjekt (s. 132) och exempel på att det egentliga subjektet i en huvudsats placeras i den kanoniska subjekt-positionen, så kallat *HiPos* (s. 311).² Också beskrivningen av den nuvarande sociolingvistiska situationen i Älvdalen och revitaliseringsarbetet i kapitel 1 förtjänar ros.

¹ Jag tackar redaktörerna för mycket givande kommentarer på en tidigare version av texten samt deltagarna i forskargruppen Den strukturelle utviklingen av nordiske dialekter ved Universitetet i Oslo) för flera diskussioner om bokens innehåll och speciellt Adam Horn af Åminne för hans mycket värdefulla och ytterst noggranna kommentarer samt Emilija Tribicka för hennes väldigt goda synpunkter på recensionens övergripande struktur.

² Benämningen *HiPos* upplöses som *Higher Subject Position in Expletive Constructions*.

Bokens vetenskapliga bas

Att ge ut ett viktigt arbete, ett potentiellt referensverk om älvdalska, innebär ett stort ansvar. Tyvärr lever boken inte upp till det ansvaret. Bristerna i metod, transparens och vetenskaplig förankring framstår som särskilt problematiska. Det är svårt att avgöra vad det är i boken som bygger på autentiska data från ett äldre Älvdalsmål och vad som bygger på rekonstruktioner (samt hur rekonstruktionsmetoden eventuellt har sett ut). Detta skapar en dubbelhet mellan en vetenskaplig grammatik över ett faktiskt språk som en gång existerat och en preskriptiv grammatik över revitaliserad älvdalska som man önskar att den ska vara. Forskare som inte har tillgång till en annan beskrivning av älvdalska än denna bör således iaktta varsamhet i mötet med boken, speciellt när det gäller att konkludera något om dagens älvdalska utifrån den. Men boken är inte någon framställning av så kallad klassisk älvdalska heller, det vill säga det Älvdalsmål som var vanligt i Älvdalen för omkring 100–150 år sedan, men som inte längre talas av någon, just på grund av att man blandat det gamla materialet med det nya, rekonstruerade materialet. Därmed försöker författarna beskriva två distinkta varieteter av älvdalska samtidigt som boken verkar vara avsedd för två olika målgrupper: å ena sidan språkforskare och å andra sidan vuxna inlärare av älvdalska.

Beteckandet av LCE som *regelbunden* eller *vårdad älvdalska* är problematiskt och borde ha diskuterats: begreppet »vårdad älvdalska» är klart värderande och bakom påståendet tycks ligga en outtalad föreställning om att äldre språkstadier är mer värdefulla än de nuvarande. Att denna föreställning inte bemöts kritiskt i boken förbryllar. Dagens älvdalska är inte heller mindre eller mer regelbunden än den var för 150 år sedan, men dess språkregler idag är klart olika de gamla språkreglerna samtidigt som dagens älvdalska uppvisar en mycket större variation inom talargemenskapen. Att ge en beskrivning av ett äldre språkstadium kan naturligtvis vara väldigt värdefullt. Men i så fall bör en sådan beskrivning vara baserad på det gamla material som föreligger i form av inspelningar, texter och annat material. Sapir och Lundgren (2024) gör istället något annat: de utgår ifrån språkbeskrivningen som finns i den första avhandlingen om älvdalska (Levander 1909) samt ifrån en preskriptiv grammatik som utarbetats med syftet att fungera som lärobok (Åkerberg 2012) och kompletterar med den kunskap de besitter själva. Det gamla materialet, samlat av älvdalsktalare födda mellan mitten av 1800-talet och mitten av 1900-talet, och det nya material som har tillkommit under de senaste decenniernas revitaliseringsprocess kombineras till ett dataunderlag.³

³ Bokens »Sources for quotes» (s. 361) innehåller antecknade och inspelade berättelser på älvdalska av L1-talare födda på 1800-talet (bl.a. Frost Anders dagbok utgiven i Andersson et al. 2017), material från OÖD (Levander & Björklund 1961–2022), Steenslands (2021) älvdalska ordbok och Gunnar Nyströms ordlappssamling. Därtill finns romaner skrivna på älvdalska av L1-talare före revitaliseringsperioden (Larsson 1985) och under den (Göteesson 2020), romaner på älvdalska skrivna av L2-talare (Rehnström 2021), översättningar (Carroll 2022, Saint-Exupéry 2007, Steensland 2017) samt normativt-preskriptiva verk som Åkerbergs (2012) grammatik. Ett

I förordet till boken, »Preface», redovisar författarna ett annat uppseende-väckande val som de har gjort, nämligen att de som regel inte använder sig av referenser, utom i två av bokens 14 kapitel:

With the exceptions of Chapter 1 ('Introduction') and Chapter 12 ('Clause structure and word order'), no references are provided in the text. Rather, a complete source list is furnished in 'Sources for quotes', as well as in the 'Sources for grammars and dictionaries', at the back of the book.

I själva verket finns emellertid referenser endast i kapitel 1, »Introduction». Boken förtiger därmed mycket av den forskning om älvdalska som har gjorts de senaste decennierna, något som inte är värdigt ett verk som har ambitionen att vara vetenskapligt. Därmed möter boken inte kraven på en vetenskaplig publikation som ska kännetecknas av verifierbarhet. Förfarandet kastar tyvärr en skugga inte bara över författarna utan också över bokens redaktörer och över förlaget.

A Grammar of Elfdalian innehåller heller inga uppgifter om varifrån något av dess exempel kommer. Istället hänvisas läsaren till »Sources for quotes» (se fotnot 3 ovan), där det – som sagt – finns en metodologiskt påfallande blandning av källor. Vidare är exemplen varken numrerade eller glossade, de är bara översatta till idiomatisk engelska. Visserligen ges det ibland ordagranna översättningar till engelska, men dessa är oftast till föga hjälp. Ett illustrativt exempel ges nedan (efter Sapir & Lundgren 2024 s. 74):

- (1) *Jär byddjer eð kallär*
(Some) men.PL.DEF live here (lit. 'Here it lives (the) men').

Exemplet borde både ha glossats och översatts, för att den läsare som inte kan älvdalska ska få en chans att se dess språkstruktur, såsom i (2) nedan:

- (2) *Jär byddjer eð kallär*
here live.SG it men.DEF
'There live (some) men here.'

Den betydande variationen i älvdalska är ett annat tema som boken inte tar upp i tillräckligt hög grad, möjligen för att man vill framställa älvdalska som ett tämligen enhetligt språkssystem. Samma val gjordes för övrigt av Bengt Åkerberg i hans grammatik som beskriver en varietet av älvdalska talad i byn Loka (Åkerberg 2012 s. 23 f.). Författarna av *A Grammar of Elfdalian* har valt att följa Åkerberg (2012) hellre än Levander (1909), något som sägs explicit i fallet med fonologi: »In cases where there is disagreement between

talande exempel är att även två läroböcker som Sapir är medförfattare till (Nyström & Sapir 2015, 2018) ingår i bokens källunderlag.

Levander and Åkerberg and Nyström, which are often due to regional variation in phonological terms, we usually follow Åkerberg and Nyström.» (Sapir & Lundgren 2024 s. 319). Men så gör man också, utan att det nämns, i hela morfologidelen som ser ut att vara tungt baserad på Åkerbergs (2012) framställning av morfologi. Syntaxdelen tar inte alls hänsyn till den geografiska variationen (inte heller till den generationsbundna eller den individuella), vilket dock ska ses mot bakgrund av att geografisk variation inom syntaxen inte är kartlagd för Älvdalsmålet i någon större utsträckning ännu.

Namnet på Älvdalsmålet

Kärt barn har många namn. Språket författarna beskriver kallas *Älvdalsmål* i traditionell svensk dialektologi och numera ofta *älvdalska*, speciellt som strävanden för att få varieteten erkänd som minoritets- eller landsdelsspråk har intensifierats. Den lokala termen är *dalska* (på några Ovansiljanmål kallas det egna målet liksom övriga Ovansiljanmål för just *dalska*), *övdalsk* eller *övkallmqleð*. På engelska har en av förf. (Yair Sapir) i linje med några andra lingvister, t.ex. Östen Dahl, förespråkat termen *Elfdalian* (baserad på en äldre stavning, *Elfdalen*, av den svenskspråkiga exonymen *Älvdalen*) medan andra (som bl.a. Henrik Rosenkvist, Peter Svenonius och undertecknad) har valt termen *Övdalian* för att undvika oönskade associationer till fantasytermen *Elf* ‘alv’ och J. R. R. Tolkiens konstruerade alviska språk som på engelska heter *Elvish languages*. Att välja exonymen *Elfdalian* står i stark kontrast till de principer för namn som författarna annars tillämpar: man använder nästan uteslutande endonymer i boken – inklusive ortnamn som bara ges i älvdalsk form, vilket gör att den som inte vet att *Tjyörtjbynn* betecknar samma ort som *Älvdalen* eller att *East Dal River* motsvarar det svenska *Österdalälven* kan få problem med att förstå vilka platser som åsyftas i boken. Detta val är i hög grad ideologiskt och kan ses som ett försök att exotisera älvdalskan istället för att sätta den i sin riktiga kontext (varom mer nedan).

På tal om kontextualiseringen nämns de övriga sex Ovansiljanmålen – älvdalskans närmaste släktingar – knappt alls i boken. Bara Moramålet, Våmhusmålet och Orsamålet nämns väldigt kort medan Oremålet, Sollerömmålet och Venjansmålet saknas helt. För en internationell läsare kan det därför te sig som om älvdalskan är en språk i Dalarna när den i själva verket är ett av flera Ovansiljanmål. Kontrasten mellan Älvdalsmålet och de övriga Ovansiljanmålen syns också i vilka termer författarna väljer: *Elfdalian* används om Älvdalsmålet, men *Moramål* och *Orsamål* om respektive Moramålet och Orsamålet. Det bidrar till att understryka den förmenta oppositionen mellan älvdalskan som språk och övriga Ovansiljanmål som dialekter. Älvdalska betecknades av Noreen (1881 s. 7) som »den i allo intressantaste och forntrog-naste formen av dalmålet», men bilden är mer nyanserad idag: till exempel ser Orsamål och Våmhusmål ut att i högre grad än Älvdalsmål bevara rester

av det gamla kasussystemet (Jacobsen 2024), ackusativa former är bevarade i högre grad i Oremålet, Orsamålet och Våmhusmålet än i Älvdalsmålet (Ringmar & Olander 2020) och några syntaktiska fenomen som fram till nyligen bara var kända från Älvdalen (t.ex. dubbla subjekt) visar sig förekomma på andra håll i Ovansiljan (Garbacz et al. 2025 s. ###, medan vissa arkaiska drag som exempelvis transitiva expletiver finns i flera Ovansiljanmål men inte i älvdalska (Garbacz 2019).

Älvdalskans uppkomst och status idag

I kapitlet »Introduction», skrivet av Yair Sapir, diskuteras det påstådda samiska inflytandet på älvdalskan, och en hypotes om älvdalskans uppkomst ställs också upp. Förslaget om det samiska inflytandet på älvdalska (Sapir & Lundgren 2024 s. 6 fotnot 9) är dock spekulativt och saknar tillräckligt starka bevis för att kunna försvaras. Den påstådda starka samiska inverkan på skandinavisk morfologi har förövrigt nyligen ifrågasatts av Hans-Olav Enger (2023) som påpekar osannolikheten i att ett eventuellt substrat huvudsakligen skulle vara synligt i strukturella (morfologiska) drag, men knappt alls i ordförrådet. Trots att det framhålls att ett samiskt substrat syns i älvdalskan på olika nivåer (bl.a. satsinitial negation, diftongering, inkorporering av adjektiv i substantiv, utvidgad användning av bestämdhet och närvaro av ett separat verb för att prata Ovansiljanmål, *dalska*) så ges inga handfasta argument för dessa påståenden. Det är vidare osannolikt att älvdalska referentiella nollsubjekt skulle bero på samiskt inflytande (flera västgermanska varieteter har utvecklat sekundära referentiella nollsubjekt, se Rosenkvist 2018, utan att man kan anta något samiskt substrat).

I samma kapitel ges också en ny periodisering av älvdalska där varieteten delas in i klassisk älvdalska (mellan 1500-talet och 1899) och modern älvdalska (från 1900 och framöver). Författarnas periodisering skiljer sig från tidigare förslag (Sapir & Lundgren 2024 s. 17 f.):

In contrast to Garbacz (2010), the current periodisation contains no transition period between Classical and Modern Elfdalian, and c. 1900 is considered a crucial watershed between the two latter periods: the former is embodied by a relatively stable language system in a predominantly monolingual speech community, whereas the latter is embodied by a language system undergoing constant, gradual and considerable changes in an ever more bilingual speech community where Swedish rather swiftly becomes the predominant language at the cost of Elfdalian (see, further, Section 1.3.4.8).

Medan Garbacz (2010) periodisering stödjer sig på Helganders (1996) grundliga beskrivning av de sociala förhållanden i Älvdalen och hela Övre Dalarna, ger Sapir & Lundgren inga övertygande argument för den periodisering av

älvdalska som de föreslår. Speciellt förvånande är längden på den så kallade klassiska perioden (nästan 500 år) och det faktum att perioden efter 1900 inte har delats in i flera delperioder. Påståendet om att hela den klassiska perioden karakteriseras av »a relatively stable language system» (Sapir & Lundgren 2024 s. 17) kan dessutom bestridas: Älvdalsmålet har förändrats kontinuerligt sedan 1600-talet då det först möter i en längre text (Prytz 1622) liksom under slutet av 1800-talet och början av 1900-talet; både Levander (1928) och Åkerberg (1957) visar på pågående förändringar hos talare som var födda under den senare delen av 1800-talet och senare.

Däremot förtjänar problematiseringen av den aktuella sociolingvistiska situationen i Älvdalen (Sapir & Lundgren 2024 s. 2 f., 35 ff.) ros. Författarna belyser det viktiga förhållandet att den älvdalska som talas idag huvudsakligen är den moderna älvdalskan, men att det också finns språkmedvetna talare som i högre eller lägre grad har inkorporerat drag från äldre stadier av varieteten i sitt språk. De nämner vidare en generell tendens hos många talare att uppvisa betydlig påverkan från svenskan. Älvdalskans situation präglas därmed av en komplex spänning mellan pågående förändring och revitalisering. Mot denna bakgrund, poängterar Sapir & Lundgren (2024 s. 3, 35) klokt, kan det vara svårt att avgöra enligt vilka kriterier en person kan betraktas som en fullt kompetent älvdalsktalare och även att veta hur många talare det finns, då alla uppskattningar av antalet älvdalsktalare är grundade i talarnas egenrapportering.

Älvdalska: dialekt eller språk?

Frågan om huruvida Älvdalsmålet borde klassificeras som en svensk dialekt eller som ett separat nordiskt språk har debatterats mycket. En nyanserad och grundlig sammanfattning av debatten ges i Helgander 2016. Två av frågorna som dyker upp i sammanhanget är: (1) Vad är det som gör älvdalska till älvdalska? och (2) Hur mycket skiljer sig älvdalska från de övriga Ovan-siljanmålen och svenskan i allmänhet? Samma frågeställningar är aktuella i fallet med meänkieli och kvänska som språkligt sett båda kunde klassificeras som nordfinska dialekter, men som istället klassificeras som separata språk i Sverige (meänkieli) respektive Norge (kvänska). I fallet med kvänska har man i Norge valt klassificering som språk med stöd i en rapport författad av Kenneth Hyltenstam 2003 där det bland annat står att läsa: »Kvenskan kan betraktas som eget språk mot bakgrund av att kvenerna själva ger uttryck för att de uppfattar kvenska som ett eget språk» (Hyltenstam 2003 s. 62). Om man hade gått på samma linje när älvdalskans status debatteras borde också den betraktas som ett eget språk eftersom talarna av älvdalska uppfattar den som ett eget språk. Men samme Kenneth Hyltenstam (1999 s. 21, 33) har dock argumenterat för att Älvdalsmålet inte skulle få status som minoritets-språk i Sverige, för att mycket senare ändra sin uppfattning (Carling et al.

2021). Ett annat argument (än talarnas självbild) för att erkänna älvdalska som eget språk är strukturellt: man tar älvdalskans stora avstånd från svenska till intäkt för att det är ett separat språk. Det stämmer mycket väl för den äldre älvdalska som beskrivits i Levander (1909), men dagens älvdalska har språkligt sett närmat sig svenskan betydligt. Därför är också den av författarna åberopade (Sapir & Lundgren 2024, s. 8) undersökningen av avståndet mellan älvdalska, svenska och isländska med hjälp av den så kallade Swadesh-listan (Dahl 2005) nog tyvärr otillräcklig för att man ska kunna uttala sig säkert om avståndet mellan älvdalska och de övriga nordgermanska språken.

Också älvdalskans revitalisering och de problem den kan rymma borde ha ägnats plats i boken. Istället nämns revitaliseringsprojektet (och att dess mål är att återinföra LCE som standard) flera gånger utan att frågan problematiseras, som till exempel nedan (Sapir & Lundgren 2024, s. 33):

Since 2004, conscious Elfdalian language planning has been taking place, involving attempts to revitalise the language on the basis of LCE, as well as standardising it and developing its lexicon in order to respond to the needs of modern society.

Om inget annat får man vara medveten om att även en lyckad revitaliseringsprocess av älvdalska (med delar av den nuvarande språkliga variationen utelämnade från – i alla fall den skriftliga – standarden) kommer att resultera i att denna revitaliserade älvdalska blir ett annat språk än det LCE en gång var. En liknande situation har vi att göra med i fallet med modern vs. klassisk hebreiska.

Språkbeskrivningsdelen

I kapitlen 2–13 ger författarna en beskrivning av älvdalskans, närmare bestämt LCE:s, språkstruktur i fråga om ortografi, fonologi, morfologi, syntax, ordförråd och ordbildning. En generell anmärkning som jag vill göra här är att boken hade vunnit på att metodologiskt, definitionsmässigt och strukturellt ta utgångspunkt i en erkänd – men samtidigt tämligen teorineutral – beskrivning av ett nordiskt språk, exempelvis beskrivningen av svenska i SAG. Vad gäller syntaxdelen skulle även Ivars 2010 ha kunnat tjäna som en utgångspunkt. Som det är nu brottas författarna med strukturella problem – de olika delarna fonologi, morfologi och syntax hålls inte alltid isär och såväl syntaktiska som fonologiska spörsmål blandas in i morfologidelen. Kapitel 3 innehåller t.ex. en passage om utvidgad användning av bestämdhet och ett avsnitt om nominalfrasens struktur, medan två andra syntaktiska företeelser, referentiella nollsubjekt och negationsharmonin, behandlas i kapitel 5, »Pronouns». Sapir och Lundgren kunde också ha valt att utgå ifrån vedertagna definitioner, t.ex. av olika ordklasser eller olika syntaktiska fenomen: i nuläget saknas ibland definitioner av vissa ordklasser, exempelvis pronomen. När

det gäller syntaxen är definitionerna av både *kilkonstruktion* och *negations-harmoni* ofullständiga.

Att A *Grammar of Elfdalian* ger en omfattande beskrivning av älvdalskan på engelska är en stor fördel för alla internationella läsare. Totalt ägnas 308 sidor åt älvdalskans struktur. Fonologi- och ortografidelen (kap. 2) är på 25 sidor, morfologidelen (kap. 3–11) på 242 sidor (och därmed den mest omfattande delen av boken med en mängd information, kompletterad med 120 tabeller över diverse böjningsmönster), syntaxdelen (kap. 12) på endast 21 sidor och det samlande kapitlet »Lexicon, word formation and names» på 16 sidor. Författarnas ambition har varit att ge en heltäckande beskrivning av äldre älvdalska, LCE. Även om författarna gör en värdefull insats i att ge läsaren så mycket information som möjligt får man en känsla av att de delvis beskriver ett idealiserat språk, inte ett språk som en gång existerat.

Om vi bortser från det oklara källäget kan vi konstatera att fonologi- och ortografidelen innehåller en beskrivning av älvdalskans ljudsystem kompletterad med – i de allra flesta fall – översiktliga tabeller, och delvis också tar hänsyn till den viktiga regionala variationen). I avsnittet om ortografi kunde också Åkerbergs ortografi och Steenslands ortografi ha tagits upp (för att inte nämna Hjalmar Larssons försök att etablera en egen, inte helt konsekvent ortografi i *Kununds kumb*, Larsson 1985). Ett av målen med den officiella älvdalska ortografin från 2005 var att differentiera älvdalska grafiskt från svenska (jfr Forsman 2012) och valet av den ortografiska normen var på sin tid inte ett okontroversiellt beslut: man valde en standard utarbetad av Älvdalska språkrådet (älvd. *Rådjärum*) framför exempelvis den som tillämpats av Åkerberg. Fonologi- och ortografikapitlet innehåller också små, men viktiga förseelser; till dessa hör bl.a. att ljudet [u] i diftongerna (återgivna ortografiskt som ⟨uo⟩ och ⟨au⟩) konsekvent feltranskriberas som [ʉ].

Morfologidelen är i sig ett värdefullt bidrag. De längsta kapitlen är kap. 3, »Articles and nouns» (61 sidor) och kap. 7, »Verbs» (59 sidor). I kapitel 3 får läsaren veta att LCE har tre (produktiva) kasus, nominativ, dativ och ackusativ, samt att genitiven finns kvar i stelnade uttryck medan den nya vokativen kan användas i fråga om egennamn och ord som betecknar familjemedlemmar (Sapir & Lundgren 2024 s. 79). Detta stämmer för LCE (trots att vissa tecken på förändringar i kasussystemet kan observeras redan då), men inte för senare stadier av älvdalska. Det är vidare oklart om alla kasusformer verkligen är belagda eller om böjningarna tagits från ett annat arbete, t.ex. från Åkerberg (2012) som delvis vilar på författarens egen intuition. Många av formerna ser ut att vara av nordöstlig karaktär och därmed kan de inte utan vidare sägas vara representativa för hela älvdalskan.⁴ Om så är fallet borde det ha nämnts explicit. Till skillnad från sådana ordklasser som historiskt kunde kasus-böjas i älvdalska (substantiv, pronomen, adjektiv, artiklar och räkneord) och

⁴ Åkerberg (2012 s. 23 f.) skriver explicit att hans mål var att beskriva »[r]egelbunden älvdalska» från »centrala byar på östra sidan av älven norr om kyrkbyn».

som fram till idag har förlorat mycket av denna böjning, står verbböjningen i numerus och person fortfarande tämligen stark också i dagens älvdalska (Johannessen & Garbacz 2015 s. 26 ff.; Garbacz 2019 s. 207 f.). Författarna ägnar en del plats åt att beskriva verbsystemet, speciellt med hänsyn till tempusböjningen och olika verbböjningsklasser definierade just utifrån hur de böjs i tempus. Verben delas in i starka (avljud) och svaga (dentalpreteritum), medan kategorin oregelbundna verb spänner över både den förra och den senare gruppen: »Both weak and strong verbs include irregular verbs.» (Sapir & Lundgren 2024 s. 174). Kapitlet innehåller också en del information om hur verbkategorier som bl.a. tempus, modus och diates används i LCE. Vad gäller personkongruensens nämns t.ex. ett mycket intressant förhållande, nämligen att *s*-ändelsen föregår personändelsen i vissa verbklasser (Sapir & Lundgren 2024 s. 209 f.):⁵

Verbs belonging to the third and fifth classes in the present tense, first person plural and second person plural acquire an *-es* before the person endings, that is, *fyas* 'walk together' → *fygdesum.pst.1pl.dep, fygdesið.pst.2pl.dep*.

Vilka verb som tar direkt objekt i dativ (istället för akkusativ) behandlas mot slutet av kapitlet (s. 222 ff.) och i samband med det definieras direkta objekt i dativ av författarna som indirekta objekt (olikt t.ex. SAG 1 s. 182 där indirekt objekt definieras som »det första objektet i en konstruktion med två objekt»). I kapitlet om adverb och adverbial ägnas stort utrymme åt flera uppräknningar av adverb efter hur dessa bildats och efter betydelse och funktion. Också hur adverb används som adverbial får en del utrymme. Det intressanta negationsadverbet *itjā* 'icke' behandlas också i kapitlet. Det är känt för att bara förekomma i huvudsatser och endast satsinitialt eller i final extraposition: »*Itjā* occurs either initially or finally in the main clause» (s. 247). Författarna ger emellertid ett exempel (s. 284) som tyder på att adverbet också kan förekomma i en satsintern position.⁶

- (3) *An tokkeð itj fer låneð.*
han tackade icke för lånet
'Han tackade inte för lånet.'

I kapitlet om prepositioner fokuserar författarna på vilka prepositioner som styr vilka kasus, speciellt som LCE följer det germanska systemet där vissa

⁵ Förhållandet är oväntat, i alla fall om utgångspunkt tas i modern isländska där *s*-ändelsen följer personändelsen i en motsvarande verbform, t.ex. *fylgdumst*. Denna »oväntade» ordning mellan ändelserna är dock känd från flera ovarsiljanmål, t.ex. Soll. *vir árasum!* 'vi hörs.DEP.1.PL'.

⁶ Ytterligare exempel på satsinternt *itjā* 'icke' finns i Gunnar Nyströms ordsamling: *Fuork itj mig* 'tvinga inte mig' (Västermyckeläng, 2001), *Å fikk itj better* 'hon fick inte bättre' (Västermyckeläng, 1980), *Ig stq'nað itj dar ien ávtaim* 'jag stannade icke där en halvtimme' (Karlsarvet, 1964) – dessa tyder på att *itjā* har kunnat förekomma satsinternt.

prepositioner kan styra antingen dativ eller akkusativ beroende på om de betecknar befintlighet eller rörelse. Två intressanta uppgifter om prepositionen *min* 'med' ges (s. 286): (1) prepositionen som normalt styr dativ i LCE kan också styra akkusativ »when the object [dvs. prepositionens rektion, recensentens anmärkning] is something that is being transported or led, or something that a person is equipped with», vilket liknar den isländska prepositionen *með* 'med' och (2) prepositionen används som en ursprungsbetecknande preposition efter verbet *få*, något som förekommer i flera norska dialekter (Julien & Garbacz 2013). Också prepositionernas form, enkla och sammansatta prepositioner, omtalas i tillägg till en del uppgifter om användning av olika prepositioner i olika kontexter. I kapitlet om konjunktioner urskiljs tre kategorier av konjunktioner: »coordinating, correlative and subordinating » (s. 293). Detta är en äldre indelning som man kan invända emot, med tanke på att den leder till en mycket bred definition av ordklassen där också ord som *mjäst* 'mest' och *straiðest* 'snabbast' i meningarna som motsvarar svenskans »mest han kunde» och »snabbast han kunde» definieras som konjunktioner (s. 298). Det är heller inte så lyckat att kalla frågeord som kan inleda en bisats (och som tillhör ordklasserna adverb och pronomen) för konjunktioner. Detta är ett exempel på att form och funktion blandas i boken.

Syntaxdelen (kap. 12) är kort, 21 sidor, trots att älvdalskans syntax både kraftigt avviker från svenskans syntax och är väldokumenterad i Levander 1909 och i en hel rad nyare arbeten. Kapitlet ger därför ett rätt ytligt intryck. Ett av de mest påtagliga problemen i kapitlet är att författarna inte tydliggör vilken grammatisk modell de utgår ifrån. De använder visserligen satsschemat, men definierar inte strukturerna de beskriver tillräckligt precist. Till att börja med kallas älvdalskan för ett SVO-språk (s. 309), något det inte är. Benämningen SVO implicerar att alla älvdalska huvudsatser är subjektssinitala och att topikaliseringsen av ett led som inte är subjekt framkallar V3-ordföljd. Så är dock inte fallet. Författarna definierar följaktligen »straight word order» som en ordföljd där subjektet föregår det finita verbet och »reverse word order» som det omvända (s. 309). Denna framställning vittnar om att man uppfattar att subjektets kanoniska plats är i fundamentet och inte i mittfältet. Vidare hävdas (s. 310) att ordföljden i bisatser är rak: »In a subordinate clause, the word order is straight». Älvdalska tillåter dock inbäddad V2 både i *at*-satser under vissa predikat (som alla andra nordiska språk) och även i adverbiella bisatser, se (4):

- (4) *Brukum andel jär i by, ettersos jär amm wið ien andelsbuð.*
 brukar.1.PL handla här i by eftersom här har.1.PL vi en handelsbod
 'Vi brukar handla i byn eftersom vi har en affär här.'

Ett särskilt intressant exempel som författarna ger (s. 311) är den s.k. *HiPos*-konstruktionen, dvs. att det egentliga subjektet i en huvudsats placeras i den kanoniska subjektsspositionen:

- (5) *Eð ar fel ien rakk(e) standeð á gardem.*
 det har visst en hund stått på gården
 'En hund har visst stått på gården.'

Enligt tidigare undersökningar (Garbacz 2019 s. 212 f.) förekommer denna konstruktion inte i älvdalska, men väl i andra Ovansiljanmål såsom målen i Mora, Orsa, Sollerön och Venjan. Nu visar det sig att denna också är belagd i det älvdalska materialet, åtminstone en gång, men det förblir oklart om fenomenet var produktivt i LCE. När det gäller *ja/nej*-frågor yttrar författarna följande (Sapir & Lundgren 2024 s. 313): »This type of yes/no main clause is considered the basic one from the structural angle, as the initial field is empty and no movements take place in the clause, according to the current model.» Det är oklart vilken modell och vilka flyttningar som åsyftas, i den gängse generativa analysen har vi flera flyttningar här, både subjektet till Spec,TP och det finita verbet till C⁰. Frågor som inleds med ett frågeord kallas för »W-questions» (s. 314); varför denna term har valts framför den vedertagna termen *wh-questions* är inte klart. Däremot exemplifieras frågeordsfrågor med ett intressant exempel med ordet *ukað* 'vilket' i funktionen som frågeoperator, se (6), något som tyvärr inte kommenteras:

- (6) *Ukað ir du trät'tt?*
 vilket är du trött
 'Är du trött?'

Liknande frågeoperator i *ja/nej*-frågor finns t.ex. i det norska stavangermålet och har där formen *om* (Rognes 2011). Bisatsstrukturbeskrivningen vilar tungt på Levanders (1909) beskrivning och enligt denna har LCE endast bisatsstukturer med satsadverbial före subjektet eller bakom det finita verbet (Sapir & Lundgren 2024 s. 315). Detta förhållande beskrivs som två bisatsstyper, men kan med fördel beskrivas som en ordföljdstyp, med den skillnaden att satsadverbialiet kan placeras på två olika ställen. Flera viktiga syntaktiska fenomen nämns bara väldigt summariskt (negationsharmoni, utelämnning av referentiella subjekt, kilkonstruktion) medan andra inte nämns alls (rester av OV-ordföljd, inbäddad V2). Ytterligare några syntaktiska fenomen blandas ihop med andra (t.ex. förväxlas objektskifte med verbpartikelns position i förhållande till objektet och dubbla subjekt med final dubblering av fundament).

Mot slutet av boken presenteras ett kapitel om älvdalskans lexikon, inklusive avsnitt om ordbildning och älvdalska namn samt till viss del etymologi. Ordförrådet delas i tre undergrupper med hänsyn till ordens uppkomst: *ex interno*, *ex externo* och *ex sono* (s. 331). En fördjupad etymologisk diskussion hade här varit på sin plats. När det gäller personnamn och ortnamn väcker framställningen flera frågor, bl.a. om författarnas underlag för att framhålla något om vilka personnamn är mest frekventa eller om namn som klassas som

förkristna har funnits oavbrutet i Älvdalen eller kanske lånats in i älvdalska sekundärt.

Sammanfattande omdöme

A Grammar of Elfdalian är ett stort och innehållsrikt verk, men det är inte ett oproblematiskt sådant. Det ger en omfattande framställning av älvdalskans struktur och till viss del också den sociolingvistiska och historiska kontexten för den. Förhållandet mellan form och funktion är otydligt på flera ställen i boken. I och med att författarna inte refererar till den omfattande forskningen om älvdalska utom i det första kapitlet framstår boken stundtals som kontextlös. Att förhålla sig till forskningsfältet är inte bara vanlig vetenskaplig praxis; det hade också höjt bokens användbarhet avsevärt.

Vem är målgruppen för *A Grammar of Elfdalian*? Som lärobok framstår *A Grammar of Elfdalian* ofta som alltför komplex (och all information i den är inte heller alltid relevant för dem som lär sig språket); som vetenskaplig framställning är den tyvärr inte helt pålitlig eftersom dess empiriska bas är oklar, och det gör den vansklig att använda. Det är tydligt att författarna velat skapa ett verk som både dokumenterar älvdalskan och stöder dess överlevnad. Men just därför hade det varit önskvärt att verket underkastats en grundlig vetenskaplig granskning före publicering. Ett framtida projekt med liknande syfte skulle vinna mycket på att bygga på etablerade grammatikbeskrivningar, inkludera exempel med fullständig källhänvisning och utgå från ett tydligt definierat empiriskt material. På så sätt skulle en ny älvdalsk grammatik kunna bli ett centralt verk för forskningen om älvdalskan i Sverige och internationellt samt en utgångspunkt för liknande arbeten om andra nordiska icke-standardvarieteter.

Man kan få intrycket att bokens agenda är att återuppliva en språkform som var arkaisk redan i början av 1900-talet. Det ålderdomliga hos älvdalskan framhävs kraftigt genom att man valt att beskriva just LCE och dessutom ställt upp en hypotes om älvdalskans ursprung som underbygger dess påstådda särart, men som dessvärre saknar belägg. Också påståenden om spår av en förhistorisk religion i Älvdalen gör att älvdalska framstår som ännu mer unik och mystisk. Författarna sliter loss Älvdalsmålet från dess språkliga kontext, det dialektkontinuum som Ovansiljanmålen utgör, så att Älvdalsmålet i deras framställning ter sig som en språklig ö i Sverige. Undertecknad vill ingalunda förminska älvdalskans särställning bland de nordgermanska språkvarieteterna, men vill samtidigt inte tillskriva den egenskaper den knappast har eller negligera att den hänger ihop med andra mål i området.

I Älvdalen har språkaktivister i över 40 år kämpat för älvdalskans överlevnad och för att styrka och bevara den. Ett välunderbyggt och vetenskapligt efterprövbart underlag behövs oavsett om man vill återinföra den älvdalska som talades för 150 år sedan eller stödja den som talas idag (av någon av de

nu levande generationerna). Den beskrivning av älvdalska som presenteras i boken ger dock inte detta trygga underlag och det är synd.

Litteratur

- Andersson, Frost-Anders, Bengt Åkerberg, Mats Elfquist & Mats Westerling, 2017: *Frost Anders dagbok*. Spånga.
- Carling, Gerd, Östen Dahl, Lars-Olof Delsing, Piotr Garbacz, Kenneth Hyltenstam, Marit Julien, Guus Kroonen, Tommaso Milani, Gunnar Nyström, Mikael Parkvall, Henrik Rosenkvist, Yair Sapir, Lars Steensland, Henrik Williams, 2021: Regeringen bör erkänna älvdalska. Språktidningens blogg 28/4 2021. [Webbadress: <https://spraktidningen.se/artiklar/sprakforskare-regeringen-bor-erkanna-aldalska/>. Hämtad 2025-10-22.]
- Carroll, Lewis, 2022: *Äventyrä Alice i Underlandä* (övers. av Inga-Britt Petersson). Älvdalen.
- Dahl, Östen, 2005: Att sätta älvdalskan på kartan. I: Gunnar Nyström (red.) *Rapport från Fuost konferensn um övdalskå / Första konferensen om älvdalska*. [Webbadress: <http://uu.diva-portal.org/smash/get/diva2:431173/FULLTEXT03.pdf>. Hämtad 2025-10-22.]
- Enger, Hans-Olav, 2023: Samisk påverkning på skandinavisk grammatikk? *Folkmålsstudier* 61, s. 97–109.
- Forsman, Ludvig, 2012: Spår av ideologi i skapandet av en älvdalsk standardortografi. *Folkmålsstudier* 50, s. 89–102.
- Garbacz, Piotr, 2010: *Word Order in Ovdalian. A Study in Variation and Change*. (Lundastudier i nordisk språkvetenskap A: 70). Lund.
- 2019: Morphology and syntax in the Scandinavian vernaculars of Ovansiljan. I: *Linguistic Variation* 19: 2, s. 199–231.
- Garbacz, Piotr & Janne Bondi Johannessen, 2015: Övdalian from 1909 to 2009. I: Kristine Bentzen, Henrik Rosenkvist & Janne Bondi Johannessen (red.). *Studies in Övdalian Morphology and Syntax: New research on a lesser-known Scandinavian language*. Amsterdam–Philadelphia. S. 11–46.
- Götesson, Barbro, 2020: *Rigåvur, je övdalsk sågå*. Älvdalen.
- Helgander, John, 1996: *Mobilitet och språkförändring. Exemplet Övre Dalarna och det vidare perspektivet*. (Rapport 1996: 3). Falun.
- 2016: Älvdalska – språk eller dialekt? Perspektiv på debatterad fråga. I: *Svenska landsmål och svenskt folkliv* 139, s. 9–47.
- Hyltenstam, Kenneth, 2003: Kvenskans status. Kommunal- og regionaldepartementet og Kultur- og kirkedepartementet. [Webbadress: <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/kvenskans-status/id105828/>. Hämtad 2025-10-22.]
- 1999: Inledning: Ideologi, politik och minoritetsspråk. I: Kenneth Hyltenstam, (red), 1999: *Sveriges sju inhemska språk. Ett minoritetsspråksperspektiv*. Lund. S. 11–40.
- Ivars, Ann-Marie, 2010: *Sydösterbottnisk syntax*. (Studier i nordisk filologi 84). Helsingfors.
- Jacobsen, Martin, 2024: Kasussystem i endring: En undersøkelse av de moderne kasussystema i orsamålet, våmhusmålet og älvdalsmålet. Masteropgave i lingvistik, Institutt for lingvistiske og nordiske studier, Universitetet i Oslo.

- Julien, Marit & Garbacz Piotr, 2013: Ursprungsbetecknande prepositioner efter verbet få i norska dialekter. *Maal og Minne* 105: 2, s. 41–63.
- Larsson, Hjalmar, 1985: *Kunundsin kumb*. Älvdalen.
- Levander, Lars, 1909: *Älvdalsmålet i Dalarna. Ordböjning ock syntax*. Stockholm.
- 1928: *Dalmålet. Beskrivning och historia. 2*. Uppsala.
- Noreen, Adolf, 1881: *Dalmålet I. Inledning till Dalmålet. I: Svenska landsmal ock svenskt folklif IV 1*, s. 2–23.
- Nyström, Gunnar & Yair Sapir, 2015: Introduktion till älvdalska. [Webbadress: <https://www.google.com/url?sa=t&source=web&rct=j&opi=89978449&url=https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:807822/FULLTEXT>. Hämtad 2025-10-22.]
- 2018: *Ymse um övdalsky: En introduktion till det älvdalska språket och dess struktur*. Älvdalen.
- OÖD = Levander, Lars & Stig Björklund, *Ordbok över folkmålen i övre Dalarna. Häfte 1–46*. (Skrifter utgivna av Institutet för språk och folkminnen D: 1.) Stockholm–Uppsala 1961–2021.
- Prytz, Andreas Johannis, 1622. *En lustigh Comoedia Om then Stormechtighe Sweriges, Gothes, Wendes Konung etc. Konung Gustaf Then Forsta, Huru han til Regementet i Sverige bleff uphogd, ta han Konung Christiern Tyrann, af Landet uthdriffuit hadhe, oc huru han genom Gudz nadh uprattade Sverige ifran Pafwens morcker och wilfarelse, och inforde Ewangelij reena liws thet Pafwen lange bortrofwat hadhe*. Upsala.
- Rehnström, Björn, 2021: *Sofia, superkullq frq Övdalim*. Älvdalen.
- Ringmar, Martin & Eva Olander, 2020: Friskt liv i akusativ? En rapport från akusativens sista fastlandsfäste: Våmhus/Orsa/Ore. I: Daniel Sävborg, Eva Liina Asu & Anu Laanemets (red.). *Studier i svensk språkhistoria 15: Språkmöte och språkhistoria*. (Nordistica Tartuensia 21). Tartu. S. 228–241.
- Rognes, Stig, 2011: V2, V3, V4 (and maybe even more): *The syntax of questions in the Rogaland dialects of Norway*. Oslo.
- Rosenkvist, Henrik, 2018: Null subjects and Distinct Agreement in Modern Germanic. I Federica Cognola & Jan Casalicchio (red.). *Null Subjects in Generative Grammar*. Oxford. S. 285–306.
- Sapir, Yair & Olof Lundgren, 2024: *A Grammar of Elfdalian*. London.
- SAG = Teleman, Ulf, Staffan Hellberg & Erik Andersson, 1999: *Svenska Akademiens grammatik*. Stockholm.
- Saint-Exupéry, Antoine de, 2007: *Lisslprinsn*. Övers. av Bo Westling. Neckarsteinach.
- Steensland, Lars, 2017: *Matiaswaundjilq: Matteusevangeliet översatt till älvdalska*. Lund.
- 2021: *Älvdalsk ordbok: Svenska-älvdalska, älvdalska-svenska*. Älvdalen.
- Åkerberg, Bengt, 1957: Om böjningen av feminina långstaviga svaga substantiv i singularis i Älvdalsmålet (Lokamålet). [Opublicerad uppsats.] Uppsala universitet.
- Åkerberg, Bengt, 2012: *Älvdalsk grammatik*. Älvdalen.

Genmåle till Piotr Garbacz recension av *A Grammar of Elfdalian*

Av Yair Sapir

Abstract

In his review of Sapir & Lundgren's (2024) *A Grammar of Elfdalian*, Garbacz provides some relevant suggestions, especially concerning syntax. However, his review contains many obvious faults and misconceptions and logical fallacies, which overshadow the relevant comments. Garbacz questions the study object (Late Classical Elfdalian), the role of the book as a grammar due to the lack of references in most chapters (which is intended to ease readability), the desire of the authors to revitalise an old language (a decision aligned with the speakers' wish to revitalise the "classical" stage of Elfdalian), and the choice of the name Elfdalian (which follows the tradition initiated by Dahl in 2001). These premises should, however, not affect the scientific quality of the book. Rather, the results, based on the premises, should be assessed. Further, Garbacz misses the fact that the book has been peer reviewed. Although sometimes commenting on footnotes, Garbacz abstains from commenting on the two hypotheses presented in the book, regarding the origin of Dalecarlian as well as the linguistic affiliation of Elfdalian. These two hypotheses partially challenge previous research about Elfdalian and Dalecarlian. Hence, a serious review would at least mention those. Finally, I urge those who study Elfdalian and Dalecarlian to cooperate more, or at least see the advantages of studying these research objects from various angles, while showing respect for the native speakers and their linguistic desires.

Keywords: *Elfdalian, grammar, review, response, dialectology, minority languages, Scandinavian languages.*

För det första vill jag tacka Piotr Garbacz för att ha tagit sig mödan att recensera *A Grammar of Elfdalian* (hädanefter 'GoE'), skriven av min kollega Olof Lundgren och av undertecknad. Jag vill även tacka redaktörerna för att de gett mig tillfälle att publicera detta genmåle till Garbacz (2026) recension. I det följande skall jag bemöta ett urval punkter ur recensionen.

Yair Sapir, Fakulteten för lärarutbildningen, Avdelningen för ämneslärarutbildningen, Högskolan Kristianstad. – Faculty of Education, Department of Secondary Teacher Education, Kristianstad University. <https://orcid.org/0000-0002-5517-6287>. yair.sapir@hkr.se

Sapir, Yair, 2026: Genmåle till Piotr Garbacz recension av *A Grammar of Elfdalian*. I: *Svenska landsmål och svenskt folkliv* 2024–25 (147–148), s. 245–253. – Sapir, Yair, 2026: Reply to Piotr Garbacz' review of *A Grammar of Elfdalian*. In: *Swedish Dialects and Folk Traditions* 2024–25 (147–148), pp. 245–253. – DOI: <https://doi.org/10.69824/svlm.147.63555>

Denna artikel publiceras under villkoren i Creative Commons-licensen CC BY 4.0, som tillåter användning, spridning och reproduktion i vilket medium som helst, förutsatt att originalverket är korrekt citerat. – This article is published under the conditions given in the Creative Commons license CC BY 4.0, which allow use, distribution and reproduction in any medium, provided that the original work is cited correctly.

Debattinlägg. Denna artikel har inte genomgått referentgranskning. – Article for debate. This article has not undergone peer review.

© 2026 författaren. – © 2026 the author.

1. Bokens syfte, material, granskning och vetenskapliga bas

Garbacz recension verkar innehålla en rad misstolkningar och logiska felslut när det gäller syftet med GoE (Sapir & Lundgren 2024):

Man kan få intrycket att bokens agenda är att återuppliva en språkform som var arkaisk redan i början av 1900-talet. Det ålderdomliga hos älvdalskan framhävs kraftigt genom att man valt att beskriva just LCE och dessutom ställt upp en hypotes om älvdalskans ursprung som underbygger dess påstådda särart, men som dessvärre saknar belägg. (Garbacz 2026 s. 241.)

Som forskare och författare har vi ingen »agenda », utan explicit formulerade syften, nämligen dels att beskriva den senklassiska älvdalskan (»Late Classical Elfdalian», hädanefter LCE), även i sin moderna, revitaliserade form, dels att stödja den älvdalska språkgemenskapen och dess insatser för att bevara och revitalisera älvdalskan (Sapir & Lundgren 2024: xvii). En viktig målgrupp för boken, egentligen för hela UCL Press serie *Grammars of World & Minority Languages*, utgör de språkgemenskaper som vill återta sina arvspråk. Detta framgår även på baksidan av GoE:s pärm: »The grammar has multiple target groups: people in Övdal who wish to revitalise or reclaim their language in a more original form than the one it was transferred into through language decline and Swedish influence since the beginning of the twentieth century [...]». Vidare anges övriga inlärare, undervisare samt språkvetare som ytterligare målgrupper.

Initiativet till att bevara, standardisera och revitalisera en äldre form av älvdalska tar avstamp inte i våra (alltså författarnas) egna önskemål, utan snarare i en lokal älvdalsk gräsrotsrörelse, Ulum Dalska, föreningen för älvdalskans bevarande, som grundades 1984. Denna rörelse omfattar även älvdalingen Bengt Åkerbergs viktiga insatser att genom kurser, översättningsgrupper, läromedel, böcker och stöd till utgivningen av andras böcker revitalisera LCE. Dessa insatser förstärktes ytterligare när samarbete mellan Ulum Dalska, den akademiska världen och Älvdalens kommun inleddes 2004, genom grundandet av Råddjärum, älvdalska språkrådet 2004, med framtagningen av en älvdalsk standardortografi året efter, genom en första konferens om älvdalska 2004 och en universitetskurs i klassisk älvdalska 2005 (se även Nyström & Sapir 2015, Sapir 2017). I Åkerberg & Nyström (2012 s. 23 f.) beskrivs arbetet kring älvdalskans revitalisering med Ulum Dalskas styrelse enligt följande: »det var aldrig någon tvekan om vilken älvdalska som skulle studeras» och »[m]ottot för arbetet med grammatiken blev *Regelbunden älvdalska*». Termen *regelbunden älvdalska* kommenterar vi författare i GoE och återger den dessutom med vår egen, mer vetenskapliga term, »Late Classical Elfdalian» (se även Sapir 2017, Sapir & Lundgren 2024: xviii, och rörande termerna och diskursen, Koen 2025). I Ulum Dalskas stadgar kan man dessutom finna följande mål (Ulum Dalska 2024 § 2):

Föreningen har som ändamål att arbeta för att bevara, vårda, synliggöra i så många domäner som möjligt, förstärka, revitalisera och sprida älvdalskan samt överföra språket i talad form och skrift till kommande generationer. Skriftspråket sker enligt antagen ortografi.

Det är oklart vad Garbacz menar med att »det ålderdomliga hos älvdalskan framhävs kraftigt genom att man valt att beskriva just LCE». LCE är de facto bokens explicita studieobjekt och detta val bör vara oproblematiskt. Att denna språkform innehåller en rad ålderdomliga drag är inget vi författare vare sig kan eller vill påverka.

Garbacz verkar misstolka bokens tilltänkta funktion som en handbok för den älvdalska språkgemenskapen, även när detta framhålls uttryckligen i bokens inledning:

Vem är målgruppen för *A Grammar of Elfdalian*? Som lärobok framstår *A Grammar of Elfdalian* ofta som alltför komplex (och all information i den är inte heller alltid relevant för dem som lär sig språket) [...] (Garbacz 2026 s. 241.)

Jfr GoE:s inledning:

This book is not intended as a language course book, but rather as a handbook that contains a systematic account of the LCE language system based on authentic texts. (Sapir & Lundgren 2024 s. xix)

Traditionellt sett har lingvistik inte intresserat sig i någon större utsträckning för språkgemenskaper och språkplanering före språksociologins uppkomst på 1960-talet. Som en vidareutveckling av den språksociologiska disciplinen började språkforskare på 1990-talet även intressera sig för språkdöd och språklig revitalisering och för hur språkvetare kan stötta språkligt bevarande och revitalisering. GoE bör ses inom denna kontext.

Vidare misstolkar Garbacz (2026 s. 241) UCL Press vetenskapliga granskningsprocedurer när han hävdar att »det varit önskvärt att verket underkastats en grundlig vetenskaplig granskning före publicering.» UCL Press står för »University College of London University Press». Mer om förlagets vetenskapliga granskningsprocedurer finns att läsa i UCL Press 2025. Dessutom framgår det uttryckligen i GoE att boken har genomgått en vetenskaplig granskning när vi författare tackar den vetenskapliga granskaren: »Many thanks to our anonymous reviewer for his sharp observations and useful comments» (Sapir & Lundgren 2024 s. xxi).

Att endast ett av GoE:s fjorton kapitel innehåller referenser (vilket inte stämmer; både kapitel 1 och kapitel 14 innehåller referenser) bekymrar också recensenten, vilket han kommenterar med att »[b]oken förtiger därmed mycket av den forskning om älvdalska som har gjorts de senaste decennierna, något som inte är värdigt ett verk som har ambitionen att vara vetenskapligt».

Att inga referenser anges i tolv av bokens fjorton kapitel hänger dock inte samman med någon önskan hos författarna att förbise eller förtiga tidigare forskning på området. GoE:s diskurs är mestadels referensgrammatisk med en bred läsekrets som målgrupp. I grammatikor av denna typ förekommer referenser sällan i löptexten. Jämfört med många andra grammatikor innehåller GoE en stor mängd exempelmeningar. Förutom kapitel 1 innehåller boken dessutom ingen resonerande diskurs, varför referenser generellt sett vore överflödiga. Till detta kommer att vi författare har varit underkastade begränsningar vad gäller både tid och antal ord. Vi har strävat efter att få fram en så komplett beskrivning som möjligt av LCE, med en stor ämnesbredd som dessutom är läsarvänlig och är lätt att hitta i. De misstag som har gjorts, och som alltid görs i omfattande akademiska arbeten, hade behövt rättas oavsett om referenser förekommer eller inte – och vi är tacksamma för Garbacz rättelser, i synnerhet när det gäller några av de syntaktiska beskrivningarna. Det är värt att nämna att boken trots allt innehåller en översikt över tidigare forskning i kapitel 1 (se Sapir & Lundgren 2024 s. 6–10) och en förteckning över de källor vi konsulterade i »Sources for further data» (Sapir & Lundgren 2024 s. 365–373). Vidare bör det påpekas att GoE inte är baserad på en strikt induktiv databaserad studie. Istället har vi höjt blicken, både bakåt mot språkhistorien och framåt mot älvdalskans revitalisering och fortsatta utveckling. Boken vilar på en bred bas av källmaterial, bestående av både tidigare forskning och språkligt material, både primära och sekundära källor och dessutom på många års studier och aktivt arbete med senklassisk älvdalska i diverse sammanhang samt konsultationer med språkgemenskapen och experter på området. Vi har ofta använt en deduktiv metod, alltså utgått från våra kunskaper om LCE för att senare bekräfta dessa genom manifestationer i autentiska texter. Vi har ställt oss kritiska till tidigare beskrivningar av språket och vid behov omformulerat, omorganiserat, rättat och kompletterat det tidigare existerande kunskapsläget om LCE.

Att forskningen vid våra svenska lärosäten är fri innebär att det är upp till den enskilde forskaren eller forskarna att välja studieobjekt, syfte, material, metoder, teorier och målgrupp(er) för vetenskapliga verk. Det finns heller inte ett enda korrekt sätt, utan tvärtom flera korrekta sätt, att beskriva ett språks grammatik på, beroende på forskarens intresse. Snarare än att kritisera sådana val hos författarna bör en god vetenskaplig recension undersöka huruvida det vetenskapliga verket är giltigt utifrån de premisser som har antagits.

2. Bokens två hypoteser

Bokens första kapitel innehåller en resonerande vetenskaplig diskurs som utgår från runt 150 års språkvetenskaplig och dialektologisk forskning och därtill en omfattande referens- och fotnotsapparat. Sidorna 11 till 17 introducerar bokens två hypoteser – den ena rörande dalmålets ursprung (»Hypoth-

esis on the origin of Dalecarlian») och den andra rörande dalmålets ställning inom den nordgermanska språkgrenen («Hypothesis on Dalecarlian within North Germanic»). Dessa hypoteser återger Garbacz felaktigt som »hypoteser om älvdalskans ursprung». Således blandar han ihop älvdalskan med dalmålet och förbiser dessutom hypoteserna samt det bakomliggande resonemanget rörande dalmålets placering inom den nordgermanska språkgrenen.

Vidare misstolkar Garbacz uppenbarligen den beskrivning av älvdalskans språkliga släktskap som anges inom bokens andra hypotes: »För en internationell läsare kan det därför te sig som om älvdalskan är en språk i Dalarna när den i själva verket är ett av flera ovansiljanmål» (Garbacz 2026 s. 233). Även författarnas val av termen *Elfdalian*, till skillnad från *Moramål* och *Orsamål*, vill recensenten använda som stöd för sitt argument. I Sapir & Lundgren (2024 s. 3) framhålls dock uttryckligen att »Elfdalian belongs to the Upper Siljan Dalecarlian (UpSD) sub-branch of Dalecarlian», att »[m]aking part of the UpSD dialect continuum, Levander [...] was the first, and so far the last, to demarcate Elfdalian geographically» och att »[...] Dalecarlian constitutes a separate sub-branch of the Nordic languages within the North Scandinavian dialect continuum [...]» (Sapir & Lundgren 2024 s. 17). Om valet av termen *Elfdalian*, se avsnitt 4 nedan.

Ur hypoteserna väljer Garbacz istället att enbart kommentera utsagan om områdets möjliga förkristna religion, som ingår i bokens första hypotes: »Också påståenden om spår av en förhistorisk religion i Älvdalen gör att älvdalska framstår som ännu mer unik och mystisk» (Garbacz 2026 s. 241.). Propositionen om en möjlig förhistorisk religion i norra Dalarna ingår i ett längre resonemang inom ramen för första hypotesen och bör läsas inom denna kontext (se Sapir & Lundgren (2024 s. 11 ff.). Eftersom första hypotesen berör ursprunget till dalmålet snarare än till älvdalskan specifikt blir en tolkning av denna som ett sätt att mystifiera älvdalskan således ett logiskt felslut.

Det är dessutom anmärkningsvärt att recensenten väljer att bortse från bokens två hypoteser och deras möjliga bidrag till forskningsfältet när dessa hypoteser fyller drygt sex sidor (Sapir & Lundgren 2024 s. 11–17) och delvis utmanar det tidigare kunskapsläget på området.

3. Bokens källmaterial

När det gäller transparens kan jag instämma i Garbacz kritik att vi författare hade kunnat vara ännu tydligare vad gäller våra val och våra källor, inte minst i samband med källmaterialet för citaten. Under punkt 1 ovan förklarade jag varför referenser oftast inte ingår i bokens löptext. När det gäller källorna till citaten innehåller boken en förteckning med rubriken »Sources for quotes» (Sapir & Lundgren 2024 s. 361). Här hade vi författare kunnat nämna att större delen av vår korpus består av senklassiska älvdalska texter och att en mindre del består av revitaliserad älvdalska. En värdefull korpus

för GoE utgör Frost Anders dagbok. Dagboken, skriven på 1940-talet av modersmålstalaren Frost Anders (född 1873), är en unik prosatext skriven på LCE bestående av hela 48 000 ord, alltså en av de mest betydande källorna för LCE, som publicerades i Andersson et al. 2017 och som dessutom inte ingår i tidigare beskrivningar av LCE. Frost Anders kom från byn Näset, som ligger väster om Dalälven. Att GoE skulle begränsa sig till att beskriva nordöstliga varieteter av LCE stämmer alltså inte. Att Frost Anders dagbok är digitaliserad och sökbar underlättade för oss författare att eftersöka enskilda ord, grammatiska mönster och exempelmeningar. Med hjälp av denna källa kan vi dessutom bekräfta och komplettera det befintliga kunskapsläget om LCE. Frost Anders dagbok visar dessutom att LCE ännu var fullt levande i Älvdalen på 1940-talet (nämligen bland språkbärare födda före ca 1900), till skillnad från Garbacz uppfattning av LCE som »en språkform som var arkaisk redan i början av 1900-talet».

4. »Elfdalian» eller »Övdalian»?

Garbacz ställer sig även kritisk till författarnas val av den engelska termen *Elfdalian* för 'älvdalska'. Termen *Elfdalian* introducerades av Östen Dahl (2001) och användes sedan av Sapir (2005) i *Rapport från första konferensen om älvdalska* (Nyström 2005) och även i *Rapport från andra konferensen om älvdalska* (Nyström & Sapir 2011). Dahl utgick från sockennamnets gamla svenska stavning *Elfdalen* och jag har svårt att tro att han hade för avsikt att mystifiera eller exotisera älvdalskan. Termen *Övdalian* introducerades av Henrik Rosenkvist (2006) och återanvändes sedan i Garbacz (2006, 2010), Rosenkvist (2010) m.fl. arbeten. I flera av sina artiklar uttrycker Rosenkvist och Garbacz samma oro som Garbacz ger uttryck för i sin recension, nämligen att *Elfdalian* skulle kunna förknippas med Tolkiens fantasy-värld. Termen *Elfdalian* fortsatte dock att användas även därefter 2010, exempelvis av Guus Kroonen (2013), Sapir (2017), Bjarne Simmelgaard Sandgaard Hansen (2021), Sapir & Lundgren (2024), Willem Koen (2025) och även i en rad engelskspråkiga massmedier, utan att termen vare sig ifrågasatts eller förknippats med Tolkiens fantasy-värld. Därför ter sig Rosenkvists och Garbacz oro obefogad. I GoE valde vi författare att hålla oss till den vedertagna termen *Elfdalian*, som vi dessutom anser rimmar väl med engelskans fonologi och ortografi. Att denna term härstammar från en exonym är inget ovanligt i engelskspråkiga benämningar på språk, jfr *Finnish*, *German* och *Greek*.

5. Övrigt

Älvdalskan har en rad negerande adverb med olika former och sidoförmer samt olika regional distribution, syntatiska positioner och frekvens. I GoE har

vi författare fokuserat på frekventa språkliga företeelser. I en fotnot beskriver vi formen *itj* som ett infrekvent negerande adverbial (Sapir & Lundgren 2024 s. 323 not 7). Att *itj* endast förekommer en gång i våra många citatexempel skulle kunna tolkas som stöd för vår beskrivning. Till skillnad från Garbacz (2025) uppfattning att *itjä* även »kan förekomma i en satsintern position» vill jag hävda att *itj* inte bör uppfattas som en synkron apokoperad form av *itjä*, utan som ett separat ord med en diakron apokopering. I normalfallet apokoperas kortstaviga ord, som *itjä* ju är, inte på älvdalska. Hade apokoperingen varit synkron, hade *itjä* dessutom även apokoperats satsinitialt och inte enbart satsinternt, vilket ju inte är fallet. Vidare skiljer sig *itj* från *itjä* även när det gäller frekvens och position i satsen, vilket tyder på att det handlar om skilda lexem, *itjä* och *itj*, snarare än två varianter av ett och samma ord. Jag vill även hänvisa till Åkerberg & Nyströms (2012 s. 325) beskrivning av *itj*.

Garbacz (2026 s. 234) betraktar Sapir & Lundgrens (2024 s. 6, fotnot 9) antagande om möjligt samiskt inflytande på älvdalska som »spekulativt» och menar att det »saknar tillräckligt starka bevis för att kunna försvaras». För det första står det i fotnoten att »Sámi influence might have affected [...]», vilket bör förstås just som ett antagande snarare än ett resultat av en djupare studie. Sin tes försöker Garbacz argumentera för genom att hänvisa till Hans-Olav Enger (2023). Engers artikel handlar emellertid om andra språkliga företeelser, varieteter och omständigheter än de som tas upp i Sapir & Lundgrens fotnot och kan enligt min mening därför inte användas som »motbevis». Med tanke på att Dalarna i århundraden har bebotts av samer och att samer har assimilerats i lokala nordgermansktalande gemenskaper anser jag samisk-nordgermansk/dalsk språkkontakt vara högst sannolik. Vidare ger oss Levanders (1909) studie en inblick i hur individer med andra språkliga varieteter kan orsaka språkliga förändringar i hela den respektive språkgemenskapen i det traditionella samhället. Jag hoppas att mer forskning på ämnet kan komplettera det aktuella kunskapsläget om samiskt inflytande på älvdalska och andra nordskandinaviska varieteter.

Garbacz kritiserar även Råddjärums standardortografi för älvdalska, som lades fram och antogs enhälligt av Ulum Dalska:s årsmöte 2005. Kritiken till trots är det anmärkningsvärt att det är just denna ortografi Garbacz (2020 m.fl.) använder sig av i sin forskning om älvdalska. Garbacz hävdar att »valet av den ortografiska normen var på sin tid inte ett okontroversiellt beslut: man valde en standard utarbetad av Älvdalska språkrådet (älvd. *Råddjärum*) framför exempelvis den som tillämpats av Åkerberg». Jag vet inte vilken känedom Garbacz har om ortografin och dess tillkomst. Själv var jag en av ledamöterna i Råddjärum som under 2004 och 2005 utarbetade ortografin på Ulum Dalskas uppmaning. Förutom Östen Dahl, Gunnar Nyström och jag själv ingick även Lars Steensland och Bengt Åkerberg i rådet. De två sistnämnda hade fram till dess använt sig av sina egna respektive ortografier. Åkerberg valde att träda tillbaka just innan rådet lämnade sitt förslag på en älvdalsk ortografi till Ulum Dalskas årsmöte, där ortografin antogs enhälligt 2005.

Steensland och Åkerberg ändrade inte sina ortografier helt och hållet, men utvecklade dessa ändå i riktningar som ligger Råddjärums ortografi mycket nära. Syftet med Råddjärums ortografi var att bidra till älvdalskans språkliga revitalisering och ökad litteracitet bland älvdalingar (se även Ulum Dalska 2005). Sedan 2005 har ortografin använts i litteratur på älvdalska, i forskning om älvdalska, inom undervisning i älvdalska, på skyltar o.s.v. Att beskriva den älvdalska ortografins historia kan mycket väl vara intressant, men även i detta fall har det varit en avvägning hos oss författare gällande vad som är viktigt att inkludera i en allmän beskrivning av älvdalskan.

7. Sammanfattning

I detta genmäle har jag berört några av de punkter som behandlas i Garbacz (2025) recension. Tyvärr överskuggas Garbacz konstruktiva kommentarer av en icke obetydlig mängd misstolkningar, förbiseenden och felslut, när det gäller både bokens kontext- och textnivå. Garbacz har uppenbarligen missat att samtliga UCL:s publikationer är vetenskapligt och anonymt granskade, så även A Grammar of Elfdalian. Garbacz tes om en bakomliggande agenda hos författarna att mystifiera och exotisera LCE samt att presentera älvdalskan som en, som Garbacz skriver, »språk» med en betydligt mer arkaisk språkform än vad den egentligen har grundar sig på osakliga argument och subjektiva tolkningar. Snarare än att föreslå alternativa syften, studieobjekt och genre för boken hade jag önskat att recensenten hade visat tilltro till författarnas uttryckliga intentioner med boken att beskriva älvdalskan utifrån ett vetenskapligt synsätt och de vetenskapliga procedurerna som följts i samband med bokens tillkomst och att recensenten hade valt att utgå från dessa premisser i sin recension.

Jag hoppas att vi som studerar älvdalskan och dalmålen framöver skall kunna samarbeta mer med varandra eller åtminstone försöka se mångfalden i forskningen som en berikande faktor för dessa ämnen, samtidigt som vi visar respekt för talarna och deras språkliga önskemål.

Litteratur

- Andersson, Frost-Anders, Bengt Åkerberg, Mats Elfquist & Mats Westerling, 2017: *Frost Anders dagbok*. Spånga.
- Dahl, Östen, 2001. The origin of the Scandinavian languages. I: Ö. Dahl & M. Kopjevskaja-Tamm (red.), *Circum-Baltic Languages. 1. Past and Present*. Amsterdam. S. 215–35.
- Enger, Hans-Olav, 2023: Samisk påverkan på skandinavisk grammatikk? I: *Folkmålsstudier* 61, s. 97–109.
- Hansen, Bjarne Simmelgaard Sandgaard, 2021: Root nouns in Elfdalian: categorisation and etymology. I: *Nordic Journal of Linguistics* 44: 1, s. 25–37.

- Garbacz, Piotr, 2026: Recension av A Grammar of Elfdalian av Yair Sapir och Olof Lundgren (2024). I: *Svenska landsmål och svenskt folkliv* 147–148, s. 229–243.
- Koen, Willem A. C. 2025: Discourse surrounding the recognition of Elfdalian in Sweden. I: *Journal on Ethnopolitics and Minority Issues in Europe* 24:2, s. 33–57. [DOI: <https://doi.org/10.53779/wiko2006>.]
- Kroonen, Guus, 2013: *Etymological Dictionary of Proto-Germanic*. (Leiden Indo-European Etymological Dictionary Series.) Leiden, Boston.
- Levander, Lars, 1909: I vad mån kan ett bymål kallas enhetligt'. I: *Språk och stil* 9, s. 39–59.
- Nyström, Gunnar (red.), 2005: *Rapport från Fuost konferensen om övdalsku / Första konferensen om älvdalska*. Uppsala [Webbadress: <https://uu.diva-portal.org/smash/get/diva2:431173/FULLTEXT03.pdf>. Hämtad 2025-07-30.]
- Nyström, Gunnar & Yair Sapir (red.), 2011: *Rapport från Oðer råðstemnq um övdalsku, Andra konferensen om älvdalska*. Uppsala [Webbadress: <https://uu.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=diva2%3A431171&dswid=-9013> Hämtad 2025-07-30.]
- Nyström, Gunnar & Yair Sapir, 2015: *Ymse um övdalsku: En introduktion till det älvdalska språket och dess struktur*. Älvdalen.
- Rosenkvist, Henrik, 2006: Null subjects in Övdalian. I: *Working Papers in Scandinavian Syntax* 78, s. 141–71.
- 2010: Null Referential Subjects in Övdalian. I: *Nordic Journal of Linguistics* 33: 3, s. 231–267. DOI: <https://doi.org/10.1017/S033258651000020X>.]
- Sapir, Yair, 2005: Elfdalian, the vernacular of Övdaln. I: Nyström, Gunnar (red.) 2005, s. 190–235.
- 2017: The Revitalization of Elfdalian. I: N. Ostler, V. Ferreira & C. Moseley (red.), *Proceedings of the 21st FEL Conference: Communities in Control: Learning tools and strategies for multilingual endangered language communities*. Hungerford. S 50–7.
- Sapir, Yair & Olof Lundgren, 2024: A Grammar of Elfdalian. London. [DOI: <https://doi.org/10.14324/111.9781787355392>.]
- UCL Press, 2025: UCL Press Publishing Description. [Webbadress: <https://uclpress.co.uk/publish-with-us/the-publishing-process-writing-production>. Hämtad 2025-08-1.]
- Ulm Dalska, 2005: Övdalskabiseð. Förslag till enhetlig stavning för älvdalska. Råðdjärum, Älvdalska språkrådet, 16 mars 2005. [Webbadress: https://www.ulumdalska.se/wp-content/uploads/2017/10/alvdalsk_ortografi.pdf. Hämtad 2025-08-01.]
- 2024: Stadgar för föreningen Ulum Dalska. Föreningen för Älvdalskans bevarande. Antagna vid årsmötet 24 mars 2024. [Opublicerad.]
- Åkerberg, Bengt & Gunnar Nyström 2012: *Älvdalsk grammatik*. Älvdalen.

Litteratur

Daniel Lindmark (red.), Där möten äger rum. Om bönhusen i övre Norrland. Artos & Norma bokförlag AB. Skellefteå 2023. 258 s. Ill. ISBN 978-91-7777-258-3. Bokrecension. Publiceras under licensen CC BY 4.0. © 2026 recensenten. – Book review. Published under the license CC BY 4.0. © 2026 the reviewer. DOI: <https://doi.org/10.69824/svln.147.63560>

Inom det nordiska och tvärvetenskapliga forskarnätverket Nordveck, som undersöker religiösa väckelserörelser i Norden och som startade 1999, har historikern Daniel Lindmark i Umeå intagit en framträdande plats. Hans forskning har avsett övre Norrland som präglats av flera olika väckelserörelser alltsedan senare delen av 1800-talet. I den här recenserade antologin, som redigerats av Lindmark, står de många bönhusen och deras historia fram till nutid i fokus.

I de vidsträckta områdena i övre Norrland med stora avstånd till kyrkan blev bönhusen, som uppstod i stort sett i varje by, samlingsplatsen för religiösa men även profana aktiviteter. I flera byar kunde det förekomma mer än ett bönhus, som då företrädde olika religiösa riktningar. *Bönhus* är den vanligaste benämningen men ibland används termen *missionshus* eller *missionskyrka*. Antologin ingår som nummer 5 i skriftserien Religion i Norrland som utges av forskarnätverket REHN.

Författarna i antologin bygger på material som insamlats vid inventeringar som gjorts bland annat genom länsstyrelserna och läns museernas försorg i Västerbottens och Norrbottens län. Många protokoll i samband med byggnadsprocesserna är bevarade. Flera svar på frågelistan Kyrklig folklivsforskning vid Kyrkohistoriska arkivet vid Lunds universitet (LUKA), har lämnat värdefulla upplysningar om bönhusens religiösa funktion. Fotografen och författaren Sune Jonsson utförde en omfattande fotodokumentation av dessa bönhus medan de ännu var i bruk.

Under 1800-talet genomfördes de lekmannaledda samlingarna, som gick under namnet byaböner, i hemmen. Senare blev skolhusen, som inrättades under sent 1800-tal och kring sekelskiftet 1900, inte bara lokaler för undervisning utan även för religiösa och profana samlingar. De ägdes huvudsakligen av bygemenskapen och inte av de kyrkliga församlingarna. Bland annat julotta hölls i de nya skolhusen. Ambulerande lekmannapredikanter brukade medverka.

Nästa steg blev att bönhus byggdes. Höjdpunkten för detta inföll på 1920- och 1930-talen. Därefter skedde en successiv nedgång under 1940- och 1950-talen. De västlaestadianska bönhusen byggdes något senare och hade sin blomstringstid vid 1900-talets mitt.

I en del fall kunde skolor som byggts av bygemenskapen övergå till att bli bönhus, inte minst tillhörande Evangeliska Fosterlandsstiftelsen (EFS). Denna övergång till en religiös förening kunde ibland leda till diskussioner och konflikter mellan olika uppfattningar om äganderätten till bönhusen. Historikern Kjell Söderberg analyserar en sådan konflikt 1947 och 1951 gällande äganderätten till Jävre bönhus. Det byggdes 1922 av en bönhusförening med 58 medlemmar. Både 1947 och 1951 ville EFS:s ungdomsavdelning De Ungas Förbund (DUF) ta över äganderätten till bön-

huset. Bakgrunden var att det uppstått en väckelse på orten, men på grund av starkt motstånd inom bönhusföreningen kunde denna önskan inte förverkligas.

De nya bönhusen fick liksom tidigare skolhusen inte bara religiös utan även profan användning. Lindmark har utfört en specialstudie om detta av Östanbäcks bönhus där det finns ett rikt källmaterial bevarat. Icke-religiösa föreningar fick använda den mindre salen medan den större salen mestadels förbehölls religiösa sammankomster. Därmed skedde enligt Lindmark en sakralisering av den stora salen på ett sätt som inte förekommit tidigare. De nya bönhusen ägdes av en ekonomisk bönhusförening där alla bybor kunde teckna andelar och bli medlemmar.

På senare år har en avveckling skett av bönhusen genom att de till stor del övergått i privat ägo eller rivits. Idéhistorikern Stefan Delfgren har upprättat en digital karta kallad DigiBön,¹ över dessa bönhus i Luleå stift, som omfattar landskapen Västerbotten, Norrbotten och Lappland. Tanken är att med hjälp av denna karta fördjupa studiet av områdets religiösa geografi. Bönhusen är särskilt koncentrerade till kustlandet i övre Norrland och är mindre företrädade i det vidsträckta inlandet. EFS har sitt starkaste fäste i kustbygderna, medan laestadianska rörelser främst förekommer i den nordliga delen av stiftet. I Norrlands inland finns främst Pingströrelsen och Svenska Missionsförbundet.

För att bevara bönhusen som kulturarv byggnadsminnesförklarade länsstyrelsen i Västerbottens län bönhuset i Misenträsk 2016. Det byggdes 1936 och ligger i Jörns församling i Skellefteå kommun. Bakgrunden för uppförandet av detta bönhus var en väckelse som gick fram i Jörnbygden på 1930-talet.

Religionshistorikern Eva Hellman har koncentrerat sig på livet i nutida bönhus bland västlaestadianer som har sitt religiösa centrum i bönhuset i Gällivare. Idag fungerar bara två bönhus i området, nämligen i Gällivare och Dokkas. De övriga är rivna eller sålda. Den söndagliga mötesformen bland västlaestadianer kallas bön. Numera förvaltar lekmannapredikanterna även sakramenten dop och nattvard liksom nyckelmakten, som innebär att de kan uttala förlåtelse för människornas synder. Hellman har utfört intervjuer och deltagande observationer vid de religiösa sammankomsterna men inte gått in på församlingsmedlemmarnas trosföreställningar. Den yttre organisationsstrukturen har stått i centrum för hennes undersökning.

Kyrkohistorikern Daniel Strömmer har studerat missionshus i Nordmaling som varit en frikyrkorik kommun. Många av frikyrkorna var aktiva fram till 2000-talet, men därefter har en omfattande avveckling skett och ett stort antal missionshus avyttrats. En centralisering av verksamheten har ägt rum, vilket har medverkat till att många missionshus blivit överflödiga.

Denna antologi belyser på ett ingående sätt utvecklingen under 1900-talet och in på 2000-talet inom de många olika religiösa rörelserna som funnits i övre Norrland och som tidigare endast sparsamt blivit undersökta. En speciellt intressant aspekt avser den täta relationen mellan skola och religiösa föreningar samt kopplingen mellan religiösa och profana sammankomster i samma skol- eller bönhusbyggnad. Boken är lättillgängligt skriven och väl empiriskt förankrad både vad gäller arkivmaterial och fältundersökningar. Alla med intresse för religiöst liv under de senaste drygt hundra åren bör ha stor behållning av denna bok.

Anders Gustavsson

Institut for kultur, religion, Asia- og Midtøstenstudier
Universitetet i Oslo
anders.gustavsson@ikos.uio.no

¹ Webbadress: digibon.humlab.umu.se. Hämtad 2025-11-11.

Jenny Öqvist, *Perspektiv på stockholmska*. Stockholm 2025. 266 s., två bilagor. ISBN 978-91-89767-15-7. Bokrecension. Publiceras under licensen CC BY 4.0. © 2026 recensenten. – Book review. Published under the license CC BY 4.0. © 2026 the reviewer. DOI: <https://doi.org/10.69824/svml.147.63561>

I Jenny Öqvists *Perspektiv på stockholmska* beskrivs resultatet från två separata undersökningar om äldre stockholmska. I den dominerande delen presenteras med utgångspunkt i ett stort arkivmaterial förekomsten av ett antal utvalda uttalsdrag i äldre stockholmska och undersöks hur dessa drags varianter samspelar med ett antal sociala faktorer. Den andra undersökningen koncentrerar sig på en enskild inspelning; här ligger fokus på tonhöjdsvariation.

I kapitel 1 redogörs för syftet med boken, nämligen att »ge en empiriskt välunderbyggd beskrivning av den äldre stockholmskans uttal och uttalsvariation». Vidare har Öqvist lagt »särskilt stor vikt vid att analysera om och hur uttalsvariationen hänger ihop med social klassstillhörighet.» Studien baseras på inspelningar av så många som 125 stockholmare födda mellan 1862 och 1946. Med tanke på att vissa av informanterna ännu kan vara i livet hade kanske *traditionell* stockholmska varit ett tänkbart alternativ till *äldre*, men det är en smaksak.

Kapitlet innehåller vidare en stockholmsk språkhistoria från 1200-talet, med ett naturligt fokus på senare tider. Detta parti ger en intressant bakgrund till den moderna traditionella stockholmskan. En detalj fastnar jag dock för. När Öqvist säger om inflyttare till Stockholm för kring ett sekel sedan att de »förändrade [...] rimligen sitt talspråk på olika sätt för att fungera i den nya språksociala miljön, men de bytte knappast dialekt» (sid. 20), misstänker jag att det är ett för kategoriskt antagande. På den här tiden talades det ute i landet i betydligt större utsträckning än idag dialekter som starkt avvek från standardsvenskan – och stockholmskan. Jag har därför inte så svårt att föreställa mig att somliga faktiskt helt tillägnade sig den nya hemortens dialekt. Jag är emellertid överens med Öqvist om att det främst är i andragenerationen stockholmskan tydligast bör ha slagit igenom.

Kapitel 2 ger en imponerande genomgång av vad som skrivits i språvetenskapliga sammanhang om stockholmska. Intrycket är att det som går att hitta i ämnet har kommit med, från 1800-tal till nutid – ibland ned på C-uppsatsnivå. Notera att denna forskningsgenomgång sträcker sig längre fram än undersökningens egentliga spann, men det är bara att tacka för den bonusinformation man får. Jag kommenterar i detta sammanhang bara de uttalsdrag som inte fått egna avsnitt i kapitel 4, och återkommer längre ned till att kommentera det som sägs om de mer centrala dragen.

I den matnyttiga tabellen över stockholmska drag på sid. 27 nämns »bortfall av *d*», vilket exemplifieras med *ha'ru*. Här kan man invända att det snarare är så att *d* övergår till ett *r*-liknande ljud, som i sin tur smälter ihop med det föregående *r*: *har du* → *har ru* → *har'u*. Man säger ju också *vart ska ru?* och där kan man knappast tala om bortfall. På sid. 34 talas det mer korrekt om »övergång från *d* till *r* i vissa ställningar». Det kan te sig som ett felfinnande från min sida att påpeka detta, men det är ett exempel på hur bokens framställning är mer ytnära, det vill säga fonetisk, än abstrakt fonologisk. Det behöver för all del inte vara en brist, men kommer att diskuteras vidare nedan.

På sid. 47 nämns den relativt sentida utvecklingen att (den allmänsvenska) vokalen i *läsa* ([ɛ:]) förändrats i riktning mot den i *lära* ([æ:]). Öqvist säger att detta »minskar avståndet mellan ä-ljudets huvudsakliga allofoner i svenskan». Sanningen är väl att skillnaden helt elimineras hos de nutida talare som uppvisar förändringen.

(Detta är alltså en så pass ny utveckling att den inte ryms inom ramarna för undersökningen, förutom i en smärre diskussion i kap. 6 om uttalet hos kungafamiljen.)

I kapitel 3 redogörs noggrant för det undersökta materialet, de teoretiska grunderna som ligger bakom studien och vilka metoder som använts under den samma. Med tanke på att bokens ämne är uttal skulle det inte ha varit i vägen med ett avsnitt om Öqvists syn på fonologisk och fonetisk teori. Kapitlet är fylligt, med diskussion om olika typer av tester, om age grading/åldersgradering och lifespan change/livslopps-förändring. Även de sociala faktorerna födelseår, kön, utbildningsnivå, klassposition under uppväxten respektive vid inspelningstillfället diskuteras liksom materialtyp, där de två huvudtyperna är forskningsmaterial respektive mediematerial.

Den intressanta diskussionen om referensuttalet kunde ha signalerats lite tydligare, så att *referensuttal* lyfts fram i en rubrik. Nu introduceras det lite plötsligt för att vara ett så pass centralt element i studien. (Referensuttalet är alltså det uttal som fanns i den standardsvenska som talades under den aktuella tidsperioden.)

I kapitlet redogörs också för de statistiska metoder som kommit till användning i studien. Här hänger jag personligen inte helt med i svängarna, men det ska inte Öqvist lastas för. Och när resultaten presenteras i senare kapitel åberopas statistiska data på ett föredömligt vis. Och bokens tabeller är genomgående pedagogiska och tydliga.

Kapitel 4 kan betraktas som huvudnumret i boken. Här redovisas varje utvalt drag för sig på uppemot tio sidor var. I avsnittet om långt *ä*-ljud får man också, lite undangömt, en snabbintroduktion i artikulatorisk fonetik. Men inte heller här får den fonologiska teorin något utrymme.

Denna avsaknad av fonologisk diskussion gör att det kan vara svårt att fullt ut tolka bokens fonologiska notation, där det stundom blir oklart på vilken teoretisk grund den står. Ett exempel är hur det på flera ställen anges att /e:/ i stockholmskan typiskt har uttalats ungefär [e:]. Det kan också uttryckas som på sid. 39: »det mer slutna uttalet av ä-ljudet, så kallat stockholms-e». Här låter Öqvist synbarligen standardspåkets underliggande form fungera som utgångspunkt för stockholmskans ytform. Frågan är om detta ska förstås som ett slags framställningsteknisk förenkling, eller om det ska tolkas som en verklig synkron allofonisk process. En dialekt – och som en sådan kan vi väl räkna den traditionella stockholmskan – kan ses som ett autonomt system, och dialekter kan inte automatiskt antas ha samma underliggande former som standardsvenskan. Vi skulle, som en jämförelse, med standardsvenskan som utgångspunkt kunna hävda att /e:/ uttalas som [eɪ] i många norska ord. (»*Sten* uttalas med *ei*.») Det är en ganska bra tumregel, men fungerar inte så bra som fonologisk analys.

Senare i kapitlet tar Öqvist upp de konkurrerande varianterna *upp* och *opp*. Här skulle man med en parallell analys kunna hävda att många talare uttalar /u/ som [ɔ]. De flesta skulle nog hellre se detta som att ordet (eller om det är orden) har olika underliggande form, och därför genererar skilda ytformer, /uɸ/ → [øɸ:] respektive /op/ → [ɔɸ:]. Den sistnämnda analysen skulle jag själv ha valt i samband med stockholms-e. Denna min analys återges i tabell 1.

Skillnaden mellan trad. stockholmska /e:/ → [e:] och standardsvenskans /e:/ → [e:] i ord som *säl* går alltså att beskriva som primärt fonematiskt, medan skillnaden mellan standardsvenskans /e:/ → [e:] och yngre stockholmska /e:/ → [æ:] i stället är rent allofonisk. Jag uppfattar därför övergången från /e:/ till /e:/ som en betydligt mer genomgripande förändring i stockholmskans struktur än den senare variationen mellan [e:] och [æ:].

Tabell 1. Förslag till fonologisk och fonetisk återgivning av *e*- och *ä*-ljud.

	<i>fel</i>	<i>säl</i>	<i>bär</i>
Trad. stockholmska	/e:/ → [ɛ:]	/e:/ → [ɛ:]	/e:/ → [æ:]
Standardsvenska	/e:/ → [e:]	/e:/ → [e:]	/e:/ → [æ:]
Yngre stockholmska	/e:/ → [e:]	/e:/ → [æ:]	/e:/ → [æ:]

Det ska dock erkännas att den här föreslagna notationen /ɛ:/ → [æ:] i yngre stockholmska inte heller är självklar. Det går att argumentera för att ha /æ:/ redan i den underliggande formen (som i finskan). Detta är helt enkelt något som är svårt att runda när man gör diakrona jämförelser; problemet är att tidsdjupet ofta leder till att det inte går att hitta en stabil samling konstanter att utgå ifrån i sin jämförelse. Kanske är Öqvists lösning den bästa, men det hade varit givande med en diskussion kring de val som gjorts.

Ett sätt att kringgå detta problem kunde vara att göra som vid studierna av främst engelskspråkig variation och använda sig av *lexical sets* (Wells 1982). Ett lexical set är inte en verklig fonologisk enhet, utan snarare ett slags metaspråkligt hjälpmedel som underlättar en sammanslagen synkron och diakron beskrivning. Utgår man från lexical sets kan man då säga att trad. stockholmska har ett SÄL–FEL-sammanfall, och spara /ɛ:/-notationen till de fall där man hävdar att talaren faktiskt har detta fonem som underliggande enhet. Man skulle då också kunna tala om BURK–BJÖRK-sammanfall i Stockholm, DUM–DRÖM-sammanfall på vissa platser utanför Stockholm. Yngre stockholmare kan vidare sägas ha såväl SÄL–BÄR-sammanfall som SÖT–SMÖR-sammanfall, medan standardsvenska i allmänhet har ett SKÅL–HÅL-sammanfall (jfr diskussionen om det långa *å*-ljudet nedan) och, hos de flesta talarna, ett HEM–KLÄM-sammanfall.

Sedan kan man misstänka ett metodologiskt problem med hur SÄL-uttalet tolkats i undersökningen. Här får vi veta att 3,2 % av talarna har referensuttalet, dvs. [ɛ:], medan 70 % har genomgående stockholms-*e*. Sedan anges 26 % växla mellan referensuttalet och stockholms-*e*. I det senare fallet skulle jag efterlysa en jämförelse med sådana ord som har *e* även i standardsvenskan. Stockholms-*e* beskrivs i boken som ett sammanfall, vilket implicerar att det rör sig om en fonemisk *merger*, för att uttrycka det med en engelskspråkig term. Om det i så fall inte finns någon fonematisk kontrast mellan /e/ och /ɛ/ (förutom före /r/), finns det stort utrymme i vokalrymden för allofonisk variation för detta ensamma /e/. Med andra ord är det inte alls omöjligt att ett stockholms-/e/ kan realiseras som [ɛ:] eller [ɛ:] (och därför misstolkas som instanser av /ɛ:/). Jag tror därför att andelen talare med genomgående stockholms-*e* i undersökningen skulle kunna höjas med några procentenheter. Vi behöver alltså inte bara veta hur SÄL uttalas, utan även FEL, för att kunna avgöra om stockholms-*e* föreligger.

Behandlingen av *a*-ljudet föranleder inga teoretiska eller metodologiska invändningar. Den stora behållningen i detta avsnitt, för mig som språkhistoriskt intresserad, är en exkurs om hur riksspråkstalspråkets *a* kan antas ha uttalats genom tiderna.

Det långa *å*-ljudet tilldelas tre varianter. Förutom referensuttalet, som kan transkriberas [o:], nämns det en mer sluten kvalitet, rimligen [ɔ:], och ett mer öppet [ɔ:] eller kanske [ɔ:]. Det mer slutna [ɔ:] förekommer i materialet hos endast en talare, och kanske borde denna variabel har utgått. Jag har i skrivande stund inte tillgång till all den äldre forskning Öqvist refererar till, men den slutna kvalitet det skrivs om hos Gjerdman (1949) förefaller behandla *å*-ljudets *korta* allofon. Referensuttalet av /o/ har den långa allofonen [o:] och den korta allofonen [ɔ], men enligt Gjerdmans

beskrivning av stockholmska föreligger ingen kvalitativ skillnad: [o:] respektive [o]. Eftersom Öqvist beskriver den *långa* allofonen förefaller Gjerdmans uppgift inte relevant i sammanhanget.

Öqvist lägger fram möjligheten att den mer öppna varianten [ɔ:]~[ɔ:] kan tänkas vara en reflex av fornsvenskt *o*, medan referensuttalet i stället är reflexer av fornsvenskt *ā*. [ɔ:] skulle alltså motsvara det ljud i många svenska dialekter som brukar återges med *ô*, dvs. ungefär IPA:s [ɔ:] (se Eliasson 2010). Här skulle man också kunna påpeka att det i dialekterna (t.ex. värmländska och västgötska) finns en fonematisk (och alltså inte bara fonetisk) kontrast mellan dessa ljud, som i ovan förelagda lexical sets SKÅL och HÅL, dvs. [sko:tʃ] (< *skāl*) respektive [hø:tʃ] (< *hol*). Öqvist konkluderar att det behövs mer material för att avgöra om dessa etymologiska omständigheter går att spåra i materialet; detta är ett bra uppslag till vidare forskning.

Avsnittet om /i/ har jag inga teoretiska invändningar mot. Det som här undersöks är huruvida det s.k. *Viby-i* (≈ *Lidingö-i*) förekommer hos talarna. Öqvist beskriver det som »dämpat» och lägger till att det är lite oklart i tidigare forskning hur detta ljud produceras. (Anekdotiskt kan jag nämna att jag att en av mina studenter i Helsingfors tyckte att ljudet bildades längre fram i munnen, medan en annan sa att det bildades längre bak. Det kan nog ibland vara så att tungspetsen är längre fram, medan tungryggen är längre bak, eventuellt med en förträngning av svalget.) Det är så få som tre talare i undersökningen som uppvisar detta drag, och det är språkhistoriskt värdefullt att få det klarlagt att draget faktiskt är så pass nytt som man kunnat ana.

Det intressantaste med *r*-ljudet, som kommer näst, är kanske inte de artikulatoriska detaljerna, utan snarare det akustiska intrycket och vilka sociala kopplingar det kan tänkas ha. Även en läsare som inte är så insatt i sociolingvistikens metoder bör finna det intresseväckande när Öqvist här tar en bred sociolingvistisk palett i bruk. Här står det mellan ett tremulantiskt [r], som Öqvist med välgrundad tvekan utnämner till referensuttal, och en blandad grupp av icke-tremulantiska uttal. Här finner Öqvist ett samband, eller snarare en korrelation, mellan uttalen och nästan alla sociala faktorer (i en bivariat korstabellanalys).

Sedan kommer ett drag där jag kanske åter övertolkar den fonologiska notationen, när det uttrycks som att /d/ i stockholmskan kan uttalas dentalt: [d]. Det har visserligen föreslagits att svenskan har supradentala fonem som /d/ (t.ex. Hellberg 1974), men jag tror inte att det är vad Öqvist föreslår här. Den vanligast förekommande analysen är annars att man tänker sig att centralsvenskan har kluster som /rd/, /rt/, /rs/ osv., vilka genomgår retroflektion och realiseras som [d], [t], [s] och motsvarande. I de fall där stockholmskan har dentalt uttal skulle jag hoppa över steget med supradentalisering, och i stället tala om *r*-bortfall före dental. Detta oaktat presenteras data i detta avsnitt på ett belysande sätt.

Det sista av de undersökta dragen är *sje*-ljudet. Det handlar här om *sje*-ljudets realisering när det inleder ordinitial och/eller betonad stavelse, och där förekommer i två varianter: en främre och en bakre. I inledningen återges tidigare redogörelser för *sje*-ljudets historiska uppkomst, bland annat nämns som ett av upphoven det supradentaliserade *rs* [s]. Här hade Öqvist kunnat påpeka att hon fört denna ljudtyp till draget supradentaler, och inte till draget *sje*-ljud. (Notera att ord som *försynt* eller *persedel* knappast har en sådan växling mellan bakre och främre uttal som man ser i *beskedlig* och *geschäfft*.) Detta är blott en randanmärkning; här är korrelationen mel-

lan fonetiska drag och sociala faktorer som störst (även i en multivariat binär logistisk regressionsanalys).

De flesta läsare av Öqvists bok torde ha ett visst mått av förförståelse, så de här påpekade oklarhetererna kring notationen och den fonologiska teorin medför egentligen inga större problem. Det går alldeles utmärkt att följa med i framställningen och tolka resultaten. För läsare som inte är förtrogna med svensk fonologi och fonetik, till exempel övriga skandinaviska läsare, hade det dock varit lägligt med en fingervisning om vilken förförståelse kring svenskt uttal som behövs.

Kapitel 5 byter fokus i det att det lämnar den segmentella fonetiken därhän och i stället vänder sig mot prosodin i en samtalsanalytisk fallstudie av en enskild inspelning. Det som undersöks är nu vad Öqvist beskriver som »förhöjda tontoppar». Materialet är en dialektintervju från år 1962, och 13 tontoppar är utvalda. I inledningen nämns implicit tonaccenterna, som ju också går att beskriva i termer av tontoppar i stockholmska och omgivande varieteter. Det dröjer sedan tio sidor innan tonaccenterna nämns explicit, med kommentaren att de inte verkar spela någon avgörande roll vid de förhöjda tontopparna. Detta hade kunnat klargöras i ett tidigare skede.

Det som undersöks är tontoppar som ett slags pragmatiskt verktyg för att uttrycka missnöjesliknande känslor och söka stöd av samtalspartnern. Jag är själv inte särskilt insatt i samtalsanalysens metoder, men Öqvists analys är tydlig och pedagogisk, och hon för på ett förtjänstfullt sätt fram sin analys av vad som sker i intervjun. I denna del av boken får vi ta del av diagram över tonkurvorna (framtagna med hjälp av programmet Praat). De fungerar som ett stöd för läsarens förståelse, men kanske hade man för kontrastens skull också kunnat få ta del av en eller två samtalspassusar där tontopparna *inte* bedömts vara förhöjda.

I kapitlets slutdel frågar sig Öqvist hur det kommer sig att dessa förhöjda tontoppar inte förekommer i någon högre grad i det övriga material hon haft till sitt förfogande, trots att dessa tontoppar är ett drag med »status av stereotyp». Hennes slutsats är tankeväckande när hon antar att det »har att göra med den interaktionella funktion som har framkommit genom fallstudien. Varken forskningsintervjuerna eller medieinspelningarna i su-materialet är någon gynnsam miljö för den sociala handlingen att visa engagemang och söka (stödjande) respons från mottagaren.» Detta är i mina ögon ett elegant prov på hur man kan sammanföra dialektologi och samtalsanalys.

Kapitel 6 byter åter spår och kommer in på synen på stockholmska, både vad gäller attityder till den och vad gäller dess så att säga ontologiska status. Vi får här en redogörelse för hur termen *stockholmska* med synonymer använts genom tiderna och ett urval av, oftast nedlåtande (men underhållande), utlåtanden om stockhomskan i sig. Därpå ställs en fråga som kan ställas om i princip alla varieteter: Vad är detta för slags varietet, och »finns» den egentligen? För oss som språkvetare finns den i alla fall i tillräckligt hög grad för att den ska kunna undersökas, och det har Öqvist med gott resultat gjort.

Avslutningsvis ska sägas att *Perspektiv på stockholmska* är författad på en god vetenskaplig prosa som kan sägas veta mot det populärvetenskapliga, vilket ska tas som en komplimang. En typografisk detalj känns lite ovan kring kursiveringen: det står exempelvis konsekvent »e» med kursivering, men »e-ljud» utan. Jag lyckas heller inte genomskåda varför vissa engelska citat översätts medan andra inte gör det.

Mina invändningar mot Öqvists bok har i princip uteslutande berört detaljer i den

fonologiska analysen. Dessa detaljer förtar inte det positiva intrycket, och det går, som sagt, alldeles utmärkt att orientera sig i resonemanget utan att vara överens om den fonologiska teorin. Boken är ett viktigt bidrag till kunskapen om stockholmskan.

Martin Persson

Institutionen för svenska och flerspråkighet
Stockholms universitet
martin.persson@su.se

Källor och litteratur

- Eliasson, Stig, 2010: Kedjeförskjutningen av långa bakre vokaler och svenskans »tionde» vokal. I: Reinhammar, Maj et al. (red.): *Studier i svenska språkets historia 11. Förhandlingar vid elfte sammankomsten för svenska språkets historia i Uppsala 23–24 april 2010*. (Acta Academiae regiae Gustavi Adolphi 113.) Uppsala.
- Gjerdman, Olof, 1949: *Stockholmspråket nu och för sjuttio år sedan*. Opublicerat föreläsningsmanuskript. Olof Gjerdmans efterlämnade samlingar, ULMA 26250:1:21. Maskinskrivet, 37 blad A5.
- Hellberg, Staffan, 1974: *Graphonomic rules in phonology. Studies in the expression component of Swedish*. (Acta Universitatis Gothoburgensis.) Göteborg.
- Wells, John C. 1982: *Accents of English*. 1. *An introduction*. Cambridge.